3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

October 22-24, 2024 / VAN

PROCEEDING BOOK

EDITOR

Asst.Prof.Dr.Aslı KAYA

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

October 22-24, 2024 / VAN

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR IN CHIEF

Asst. Prof. Aslı KAYA

ISBN: 978-625-6997-45-5

by

AKADEMİK PAYLAŞIM PLATFORMU PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book belong Akademik Paylaşım Platformu Publishing House
Authors are responsible both ethically and jurisdically
APP Publications – 2024©

Issued: 25.10.2024

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

DATE and PLACE

October 22-24, 2024 / VAN

ORGANIZATION

UBS-Institute of International Scientific Research and Strategy Development Association, Akademik Paylaşım Platformu Eğitim Ltd.Şti.,Ankara,Türkiye

CONGRESS CHAIRS

Asst. Prof. Aslı KAYA

EDITOR IN CHIEF

Asst. Prof. Aslı KAYA

CONGRESS ORGANIZERS

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği
Usbilim Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Health and Applied Science

PARTICIPANT COUNTRIES (20):

Argentina, Arabia, Azerbaijan Iraq, Germany, USA, India, New Zealand, Nigeria, Ghana, Kazakhstan, Iran, Kyrgyzstan, Belgrade, South Africa, Georgia, Greece, Pakistan, Jordan, Türkiye

NUMBER OF PARTICIPANTS (56):

(Türkiye- 25 Other Countries- 31)

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS (42):

(Türkiye- 20, Other Countries- 22)

PRESENTATION

Oral presentation

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

ISBN: 978-625-6997-45-5

ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. Nuran VARIŞLI
Türkiye

Assoc. Prof. Münevver BAYAR
Türkiye

Dr. CebraiL YAKIŞIR
Türkiye

Assist. Prof. Dr. Ananda MAJUMDAR
North Central Theological
Seminary, Minneapolis, USA

Dr. Keshab Chandra MANDAL
Kolkata, India

Dr. Muhammad Zia-ur-Rehman
Universiti Malaya, Malaysia & NDU, Pakistan

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Prof. Dr. Almaz Ülvi BİNNATOVA, Azərbaycan Milli Elimlər Akademiyası

Prof. Dr. Arzu KARACA, Munzur University

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü, Azerbaycan

Prof. Dr. Gülizar Sümer ÇAKIR, İnönü University

Prof. Dr. Naci ŞAHİN, Yozgat Bozok University

Prof. Dr. Ainur NOGAYEVA, L.N.Gumilev Avrasya Milli University (Kazakistan)-Erzincan Binali Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Selçuk BALI, Selçuk University

Prof.Dr. Sinem SOMUNOĞLU İKİNCİ, Bursa Uludağ University

Prof. Dr. Anderi JEAN, Gas Petrolium University of Romania

Prof. Dr. Mahire HÜSEYNOVA, Azerbaijan State Pedagogy University

Prof.Dr.Basim ALHADİDİ, Albalqa Applied University, Jordan

Prof. Dr. Ashraf M. A. AHMAD, Princess Sumya University for Technology, Amman,Jordan

Prof. Dr. Raymond KOSALA, The Loseph Wibowo Center for Advanced Learning, Jakarta, Indonesia

Prof. Dr. Yaşar Hamza OCAK, Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Wen-Lin YANG, Dean, National University of Tainan, Taiwan

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Prof. Dr. Müjdat AVCI, Osmaniye Korkut Ata University

Assoc. Prof. Dr. Canan CEYLAN, İstanbul Nişantaşı University

Assoc. Prof. Dr. Ülhak ÇİMEN, Atatürk University İletişim Fakültesi

Assoc.Prof. Dr.Aytekin ZEYNALOVA, Bakü Devlet University

Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR, Mersin üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Gönül SAMEDOVA, Azerbaijan State Pedagogy University

Assoc. Prof. Ruslan ABDULLAYEV, Azerbaijan National Academy of Sciences

Assoc. Prof. Dr. Ergün AKTÜRK, Atatürk University

Assoc. Prof. Dr. Mevlut ALBAYRAK, Atatürk University

Assoc. Prof. Dr. Nermin DEMİRKOL, Kocaeli University

Assoc. Prof. Dr. Nuran VARIŞLI, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Münevver BAYAR, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye

Dr. Usman Ghani, PhD, Institute of Management Sciences Peshawar, Pakistan

Dr. Katarzyna Czech, PhD, Warsaw University of Life Sciences, Poland

Dr. Yuriy Danko, PhD, Sumy National Agrarian University, Ukraine

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Dr. Olena Melnyk, PhD, Sumy National Agrarian University, Ukraine

Dr. Michal Wojtaszek, PhD, Warsaw University of Life Sciences, Poland

Dr. Maral Jamalova, PhD, Szent İstvan University, Hungary

Dr. Nicholas Imbeah, PhD, Takoradi Technical University , Ghana

Dr. Harshavardhan Reddy Kummitha, PhD, Budapest Business School, Hungary

Assoc. Prof. Dr. Fatma KÖPRÜLÜ, Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs

Assoc. Prof. Dr. Melda Medine SUNAY, Bursa Teknik Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Mesut BULUT, Atatürk Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir KIRBAŞ, Atatürk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Ananda MAJUMDAR, North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

Dr. MUHAMMAD FAISAL, Allama Iqbal Open University,Ministry of Human Rights Commission, Pakistan

Dr. Keshab Chandra MANDAL, Kolkata, India

Dr. Chems Eddine BOUKHEDIMI, University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Marketing Management. Algeria

Dr. Subhashish DEY, Civil Engineering Department, Gudlavalleru Engineering College, Gudlavalleru, Andhra Pradesh, India

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği

UBSDER

Çankaya - Ankara

06-139-180

Konu: Kongre Düzenleme Kurulu 02.04.2024

Sayı:2024/074

İLGİLİ KURUMA

İçişleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-139-180 tescil kodu ile Tüzel kişiliğe sahip olan Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği, 5253 sayılı kanuna uygun olarak "Bilimsel Araştırmalar ve Akademik Çalışmalar" alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu 02.04.2024 tarihinde saat 14:00'da "Bilimsel Çalışmalarda Strateji Geliştirme" görüşmeleri ile "Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi" gündemleri ile toplanmış ve alınan 4 nolu karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin akademisyenlerin resmi olarak görevlendirilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBSDER Başkanı

Etkinlik Adı : ULUSLARARASI 3. VAN GÖLÜ SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

Etkinlik Tarihi: 22-24 EKİM 2024

INSTITUTE CONTACT INFORMATION:
TURGUT ÖZAL MAH. AKKENT 6 TWINS TRADE CENTER ANKARA
TEL: 0 312 566 00 20 FAKS: 0 312 566 0021
Web : www.ubsder.org.tr ubsder@ubsder.org.tr

Bilimsel Kongre Başkanı:

Asst. Prof. ASLI KAYA

Düzenleme Kurulu:

Assoc.Prof. Nuran VARIŞLI,

Assoc.Prof.Münevver BAYAR,

Dr. CebraiL YAKIŞIR

INSTITUTE CONTACT INFORMATION:
TURGUT ÖZAL MAH. AKKENT 6 TWINS TRADE CENTER ANKARA
TEL: 0 312 566 00 20 FAKS: 0 312 566 0021
Web : www.ubsder.org.tr ubsder@ubsder.org.tr

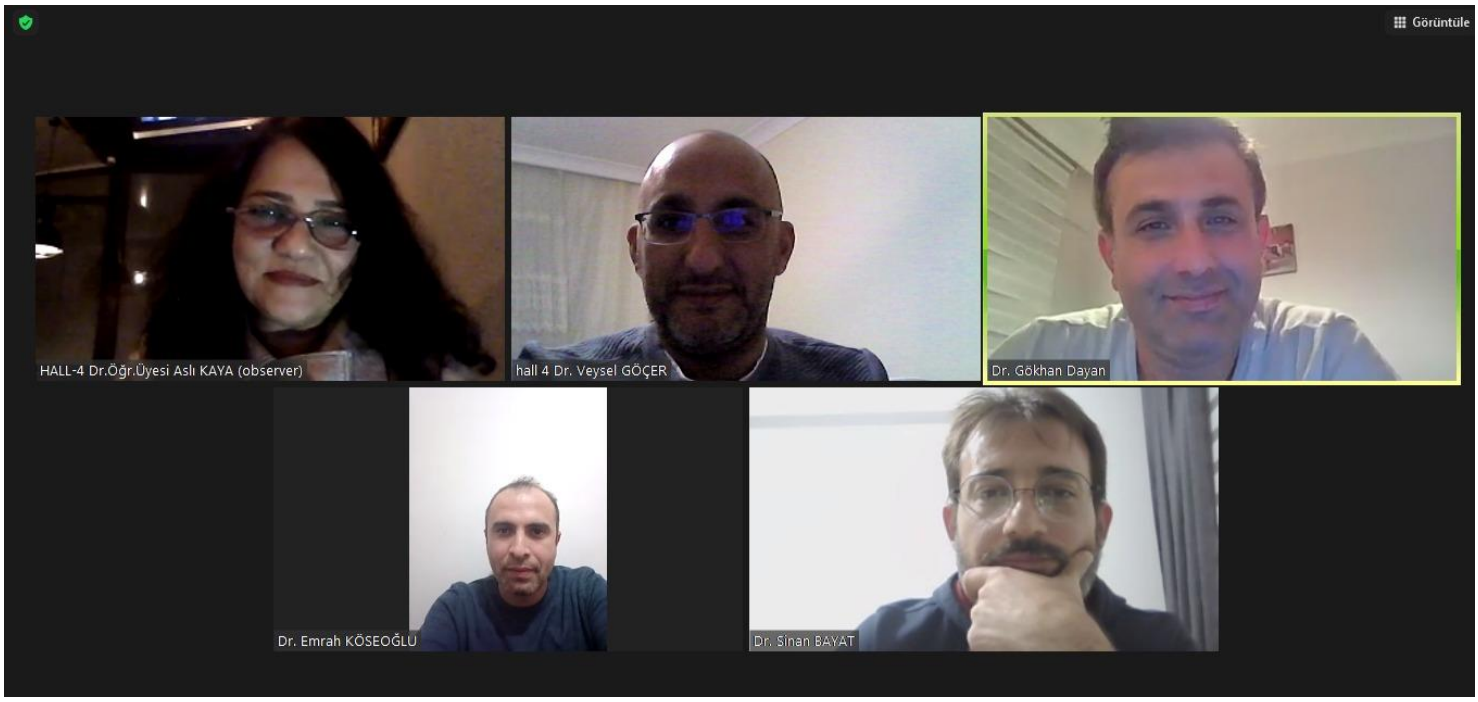
Görüntüle
HALL-4 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
hall 4 Dr. Veysel GÖÇER
Dr. Gökhan Dayan
Dr. Emrah KÖSEOĞLU
Dr. Sinan BAYAT

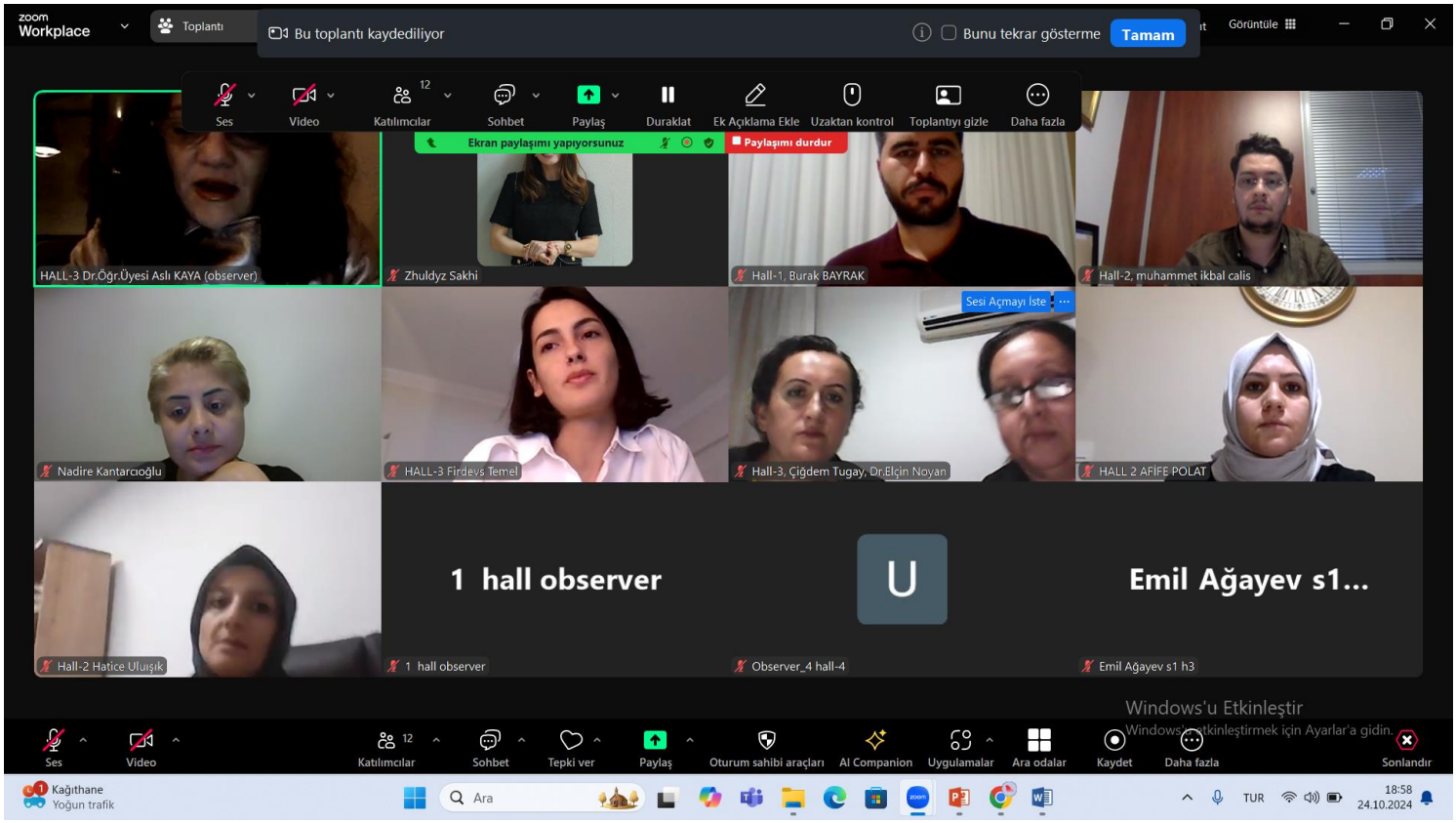
zoom Workplace
Toplantı
Bu toplantı kaydediliyor
Bunu tekrar gösterme
Tamam
Görüntüle
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Paylaş
Duraklat
Ek Açıklama Ekle
Uzaktan kontrol
Toplantıyı gizle
Daha fazla
Ekran paylaşımı yapıyorsunuz
Paylaşımı durdur
HALL-3 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
Zhuldyz Sakhi
Hall-1, Burak BAYRAK
Hall-2, muhammet ikbal calis
Sesi Açmayı İste
Nadire Kantarcıoğlu
HALL-3 Firdevs Temel
Hall-3, Çiğdem Tugay, Dr.Elçin Noyan
HALL 2 AFİFE POLAT
Hall-2 Hatice Uluışık
1 hall observer
Observer_4 hall-4
Emil Ağayev s1 h3
Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a gidin.
Tepki ver
Oturum sahibi araçları
AI Companion
Uygulamalar
Ara odalar
Kaydet
Sonlandır
Kağıthane
Yoğun trafik
Ara
TUR
18:58
24.10.2024

HALL 2 AFİFE POLAT
Nadire Kantarcıoğlu
Hall-2 Hatice Uluşik
Hall-2, muhammet ikbal calis
PHX - LAC
Oyun puanı
Ara
TUR
06:07
24.10.2024

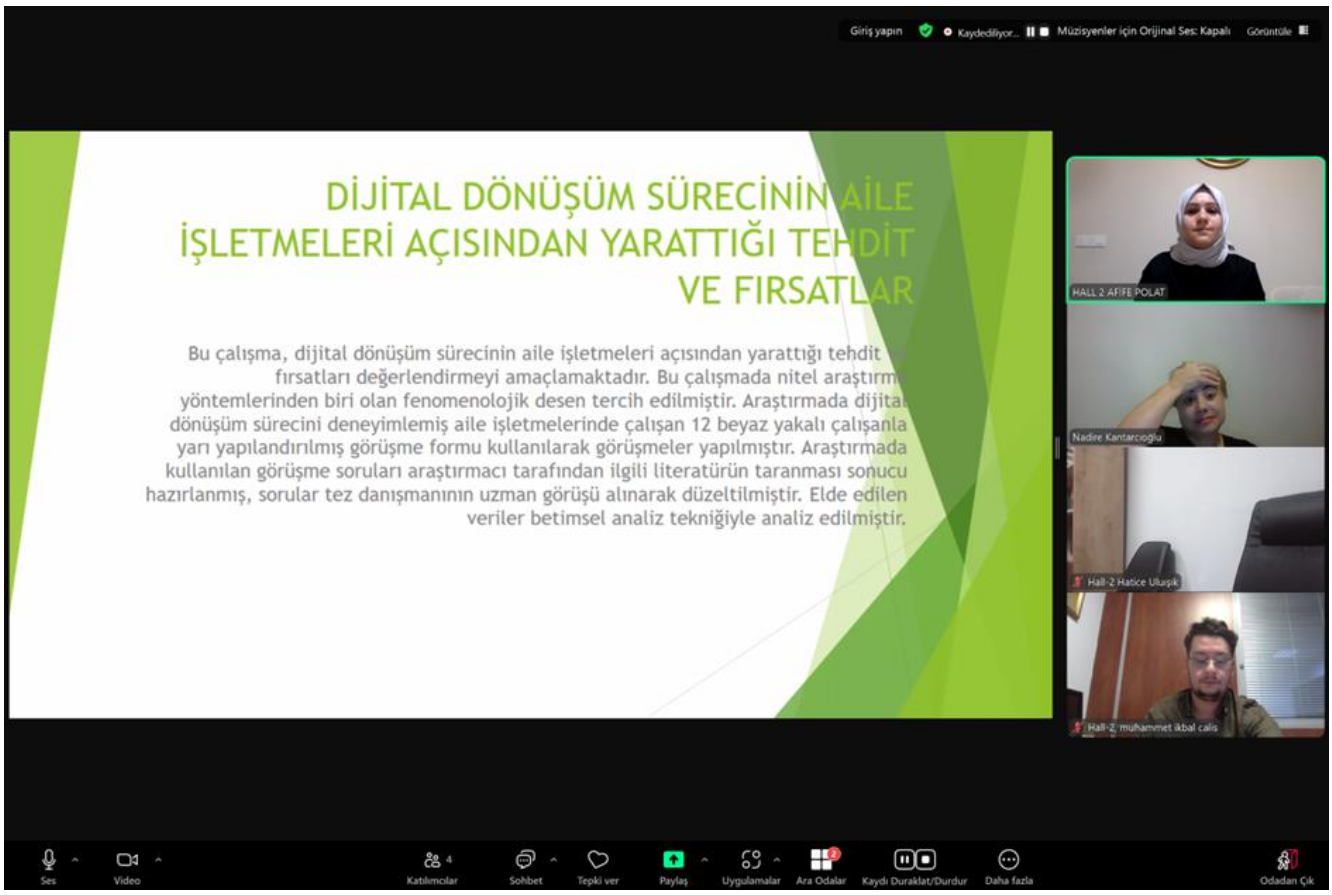
Giriş yapın
Kaydediliyor...
Müzisyenler için Orijinal Ses: Kapalı
Görüntüle
DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN AİLE İŞLETMELERİ AÇISINDAN YARATTIĞI TEHDİT VE FIRSATLAR
Bu çalışma, dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri açısından yarattığı tehdit ve fırsatları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Araştırmada dijital dönüşüm sürecini deneyimlemiş aile işletmelerinde çalışan 12 beyaz yakalı çalışanla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından ilgili literatürün taranması sonucu hazırlanmış, sorular tez danışmanının uzman görüşü alınarak düzeltilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir.
HALL 2 AFİFE POLAT
Nadire Kantarcıoğlu
Hall-2 Hatice Uluşik
Hall-2, muhammet ikbal calis
Ses
Video
4
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Uygulamalar
Ara Odalar
Kaydı Duraklat/Durdur
Daha fazla
Odadan Çık

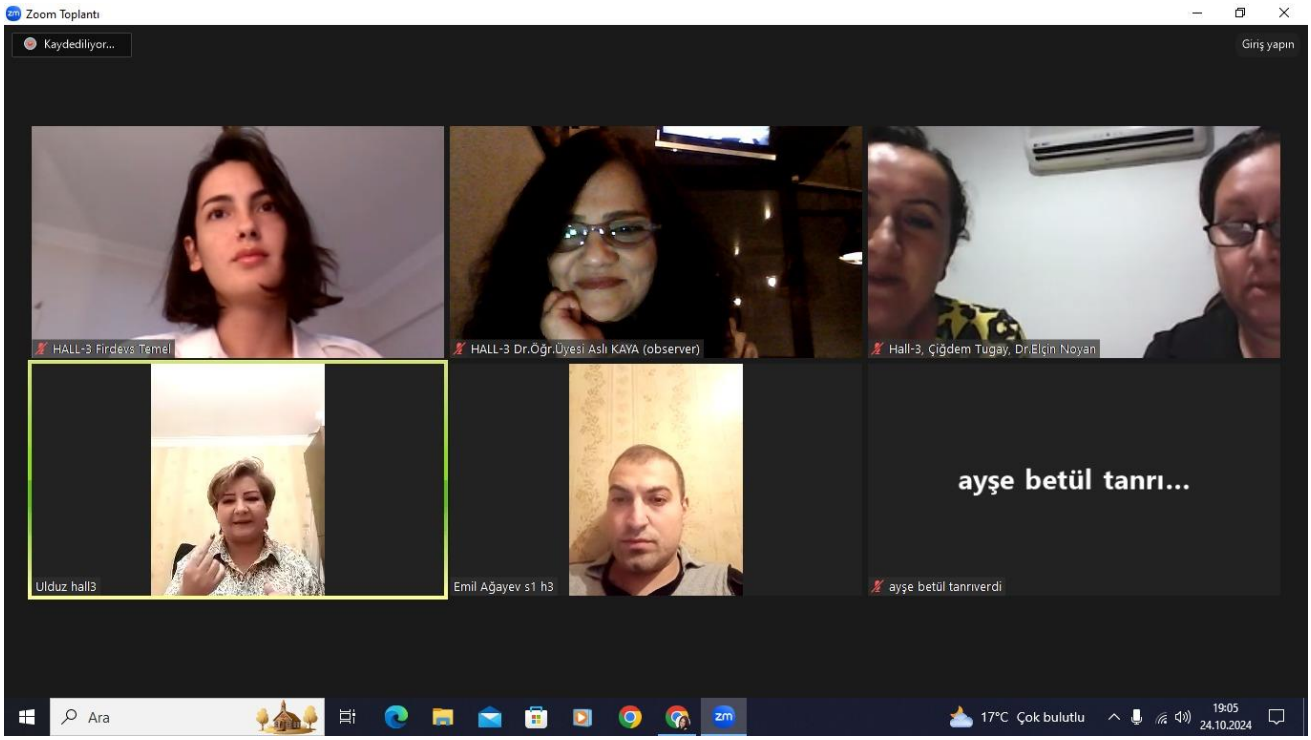
Zoom Toplantı
Kaydediliyor...
Giriş yapın
HALL-3 Firdevs Temel
HALL-3 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
Hall-3, Çiğdem Tugay, Dr.Elçin Noyan
Ulduz hall3
Emil Ağayev s1 h3
ayşe betül tanrı...
ayşe betül tanrıverdi
Ara
17°C Çok bulutlu
19:05
24.10.2024

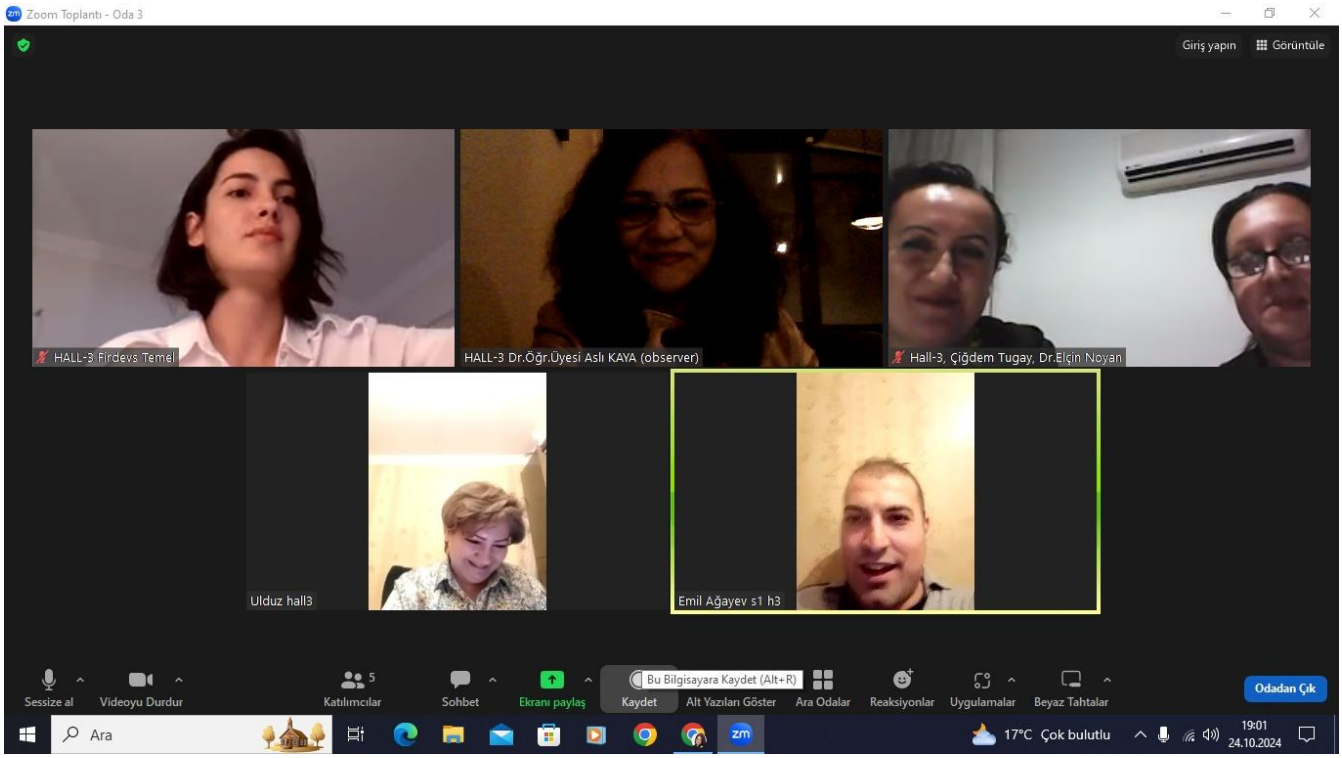
Zoom Toplantı - Oda 3
Giriş yapın
Görüntüle
HALL-3 Firdevs Temel
HALL-3 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
Hall-3, Çiğdem Tugay, Dr.Elçin Noyan
Ulduz hall3
Emil Ağayev s1 h3
Sessize al
Videoyu Durdur
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Bu Bilgisayara Kaydet (Alt+R)
Kaydet
Alt Yazıları Göster
Ara Odalar
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık
Ara
17°C Çok bulutlu
19:01
24.10.2024

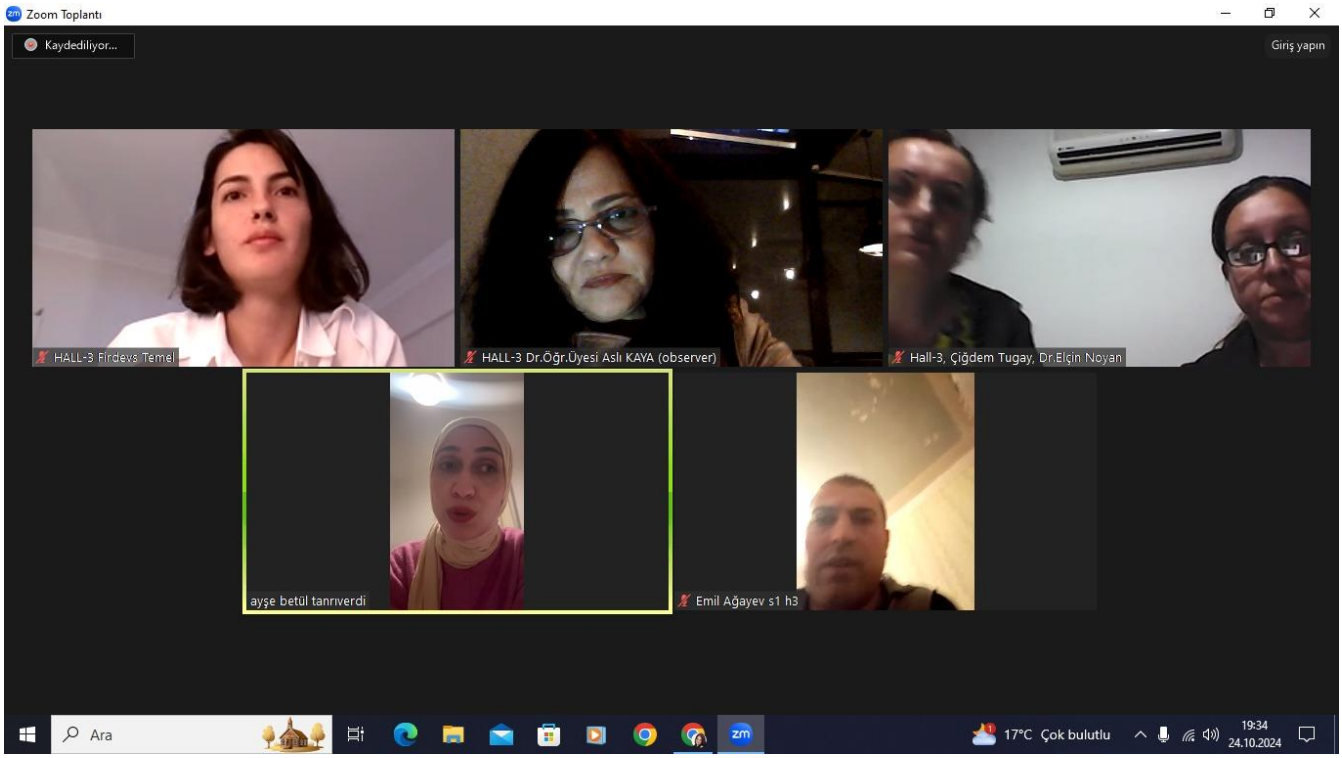
Zoom Toplantı
Kaydediliyor...
Giriş yapın
HALL-3 Firdevs Temel
HALL-3 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
Hall-3, Çiğdem Tugay, Dr.Elçin Noyan
ayşe betül tanrıverdi
Emil Ağayev s1 h3
Ara
17°C Çok bulutlu
19:34
24.10.2024

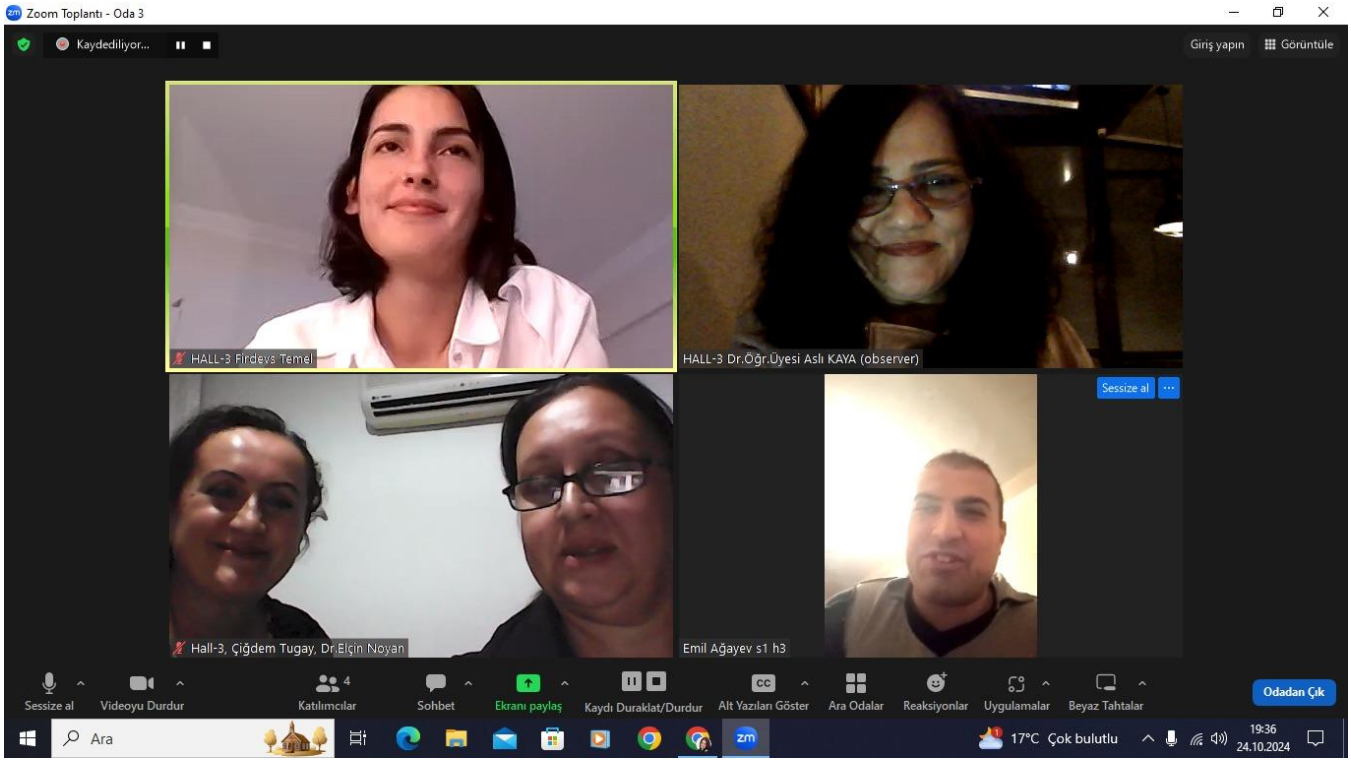
Zoom Toplantı - Oda 3
Kaydediliyor...
Giriş yapın
Görüntüle
HALL-3 Firdevs Temel
HALL-3 Dr.Öğr.Üyesi Aslı KAYA (observer)
Sessize al
Hall-3, Çiğdem Tugay, Dr.Elçin Noyan
Emil Ağayev s1 h3
Sessize al
Videoyu Durdur
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Kaydı Duraklat/Durdur
Alt Yazıları Göster
Ara Odalar
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık
Ara
17°C Çok bulutlu
19:36
24.10.2024

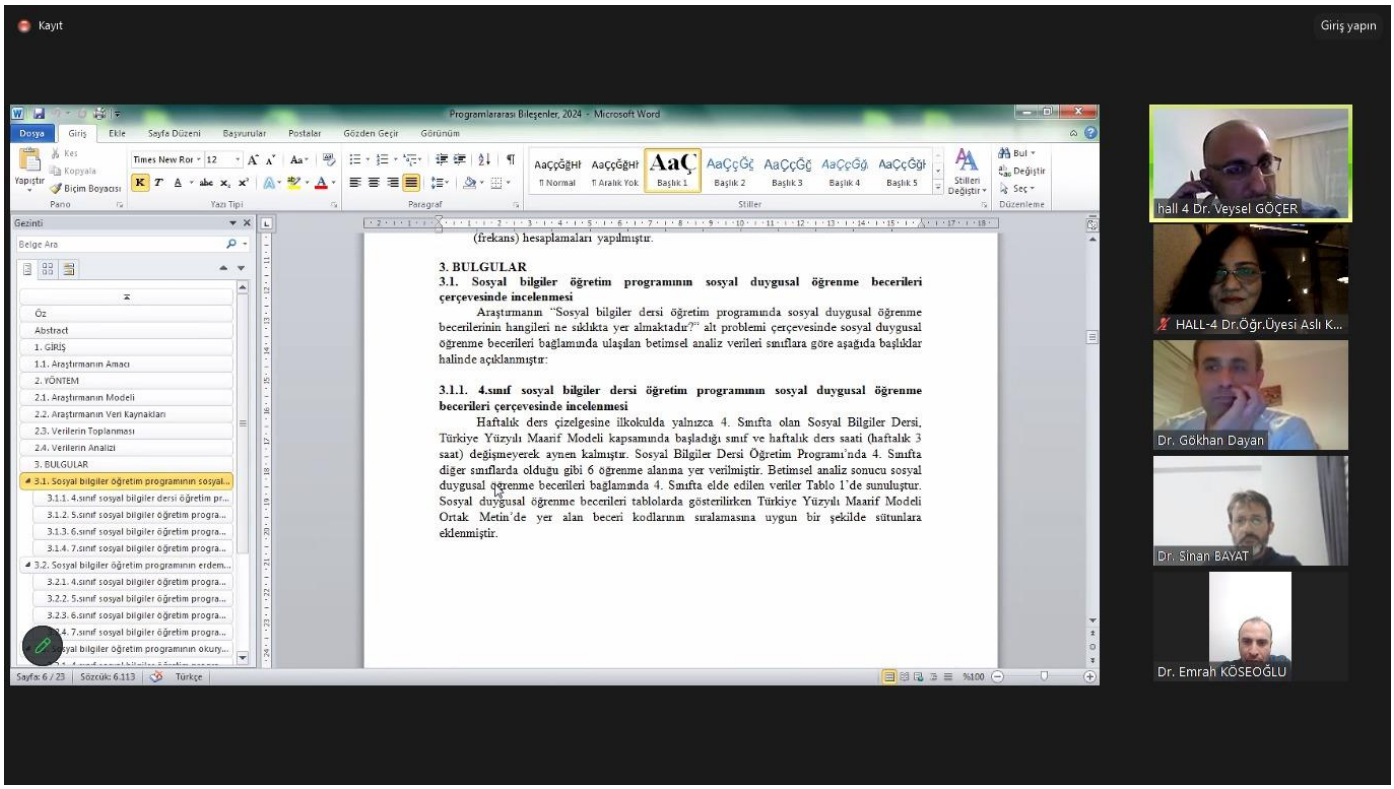
Kayıt
Giriş yapın
Programlararası Bileşenler, 2024 - Microsoft Word
Dosya
Giriş
Ekle
Sayfa Düzeni
Başvurular
Postalar
Gözden Geçir
Görünüm
Gezinti
Belge Ara
Öz
Abstract
1. GİRİŞ
1.1. Araştırmanın Amacı
2. YÖNTEM
2.1. Araştırmanın Modeli
2.2. Araştırmanın Veri Kaynakları
2.3. Verilerin Toplanması
2.4. Verilerin Analizi
3. BULGULAR
3.1. Sosyal bilgiler öğretim programının sosyal...
3.1.1. 4.sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim pr...
3.1.2. 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.1.3. 6.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.1.4. 7.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.2. Sosyal bilgiler öğretim programının erdem...
3.2.1. 4.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.2.2. 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.2.3. 6.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
3.2.4. 7.sınıf sosyal bilgiler öğretim progra...
Sayfa: 6 / 23
Sözcük: 6.113
Türkçe
(frekans) hesaplamaları yapılmıştır.
3. BULGULAR
3.1. Sosyal bilgiler öğretim programının sosyal duygusal öğrenme becerileri çerçevesinde incelenmesi
Araştırmanın "Sosyal bilgiler dersi öğretim programında sosyal duygusal öğrenme becerilerinin hangileri ne sıklıkta yer almaktadır?" alt problemi çerçevesinde sosyal duygusal öğrenme becerileri bağlamında ulaşılan betimsel analiz verileri sınıflara göre aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır:
3.1.1. 4.sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının sosyal duygusal öğrenme becerileri çerçevesinde incelenmesi
Haftalık ders çizelgesine ilkokulda yalnızca 4. Sınıfta olan Sosyal Bilgiler Dersi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında başladığı sınıf ve haftalık ders saati (haftalık 3 saat) değişmeyerek aynen kalmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 4. Sınıfta diğer sınıflarda olduğu gibi 6 öğrenme alanına yer verilmiştir. Betimsel analiz sonucu sosyal duygusal öğrenme becerileri bağlamında 4. Sınıfta elde edilen veriler Tablo 1'de sunuluştur. Sosyal duygusal öğrenme becerileri tablolarda gösterilirken Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin'de yer alan beceri kodlarının sıralamasına uygun bir şekilde sütunlara eklenmiştir.
hall 4 Dr. Veysel GÖÇER
HALL-4 Dr.Öğr.Üyesi Aslı K...
Dr. Gökhan Dayan
Dr. Sinan BAYAT
Dr. Emrah KÖSEOĞLU

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

22-24 October 2024, VAN

CONGRESS PROGRAM

Metting Id: 859 9308 9303
Passcode: 010203

https://us06web.zoom.us/j/85993089303?pwd=lruYtXhbzk1avqRIj8QfOGwA5sbKvz.1

PARTICIPANT COUNTRIES (20):

Argentina, Arabia, Azerbaijan Iraq, Germany, USA, India, New Zealand, Nigeria, Ghana, Kazakhstan, Iran, Kyrgyzstan, Belgrade, South Africa, Georgia, Greece, Pakistan, Jordan, Türkiye

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ **Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir**
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ **Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.**
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,

exp. Hall-1, Hakan ÖZTÜRK

Meeting ID: **859 9308 9303**

Passcode: **010203**

Opening Ceremony

Online

Date: November 24, 2024
Ankara Local Time: 19.00

Speeches:

Asst. Prof. Aslı KAYA
"Limitations in the Field of Social Sciences"
İstanbul Gelişim University
Head of Congress

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-1
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Rasim AKPINAR

Author(s)	Affiliation	Title
Prof. Dr. Rasim AKPINAR	Manisa Celal Bayar University	YAZAR NİHAL YEĞİNOBALI'NIN ANILARINDA MANİSA KENT KİMLİĞİNİ ARAMAK
Prof. Dr. Rasim AKPINAR	Manisa Celal Bayar University	ŞAİR İLHAN BERK'İN ANILARINDA MANİSA KENT KİMLİĞİNİ ARAMAK
Lecturer Burak BAYRAK & Lecturer Soner BEŞCANLAR	Ağrı İbrahim Çeçen University, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı & Yozgat Bozok University, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı	SLOW FOOD CONCEPT FROM PAST TO PRESENT
Lecturer Soner BEŞCANLAR & Lecturer Burak BAYRAK	Yozgat Bozok University, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı & Ağrı İbrahim Çeçen University, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu	URBANIZING AGRICULTURE, YOUR NATURALIZING PLATE: THE PLACE OF VERTICAL FARMS IN GASTRONOMY
Tayyip ÇAKIR & Asst. Prof. Esen KIZILDAĞ KALE	İstanbul Nişantaşı University, Beden Eğitimi ve Spor Meslekyüksekokulu	THE ACUTE EFFECT OF TWO DIFFERENT WARN-UP PROTOCOLS APPLIED TO OFFENSIVE PLAYERS ON SHOOTING PERFORMANCE İN FOOTBALL

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-2
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Gürkan HAŞİT

Author(s)	Affiliation	Title
Res. Asst. Muhammet İkbal ÇALIŞ	Artvin Çoruh University, İlahiyat Fakültesi	THE CRİTERİON PROBLEM AND SOLUTİON PROPOSAL İN RESOLVİNG THE CONFLİCTİNG VİEWS EMERGİNG İN CONTEXTUAL INTERPRETATİON
Afife POLAT & Prof. Dr. Gürkan HAŞİT	Bilecik Şeyh Edebali University L.E.E İşletme ABD & Bilecik Şeyh Edebali University İ.İ.B.F İşletme Bölümü	DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN AİLE İŞLETMELERİ AÇISINDAN YARATTIĞI TEHDİT VE FIRSATLAR
Assoc.Prof. Mevlüt POYRAZ & Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK	Artvin Çoruh University, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin	A GENERAL EVALUATION OF MUSLIM TRAVELLER IBN BATTÛTA'S JOURNEY TO THE FAR EAST
Assoc.Prof. Mevlüt POYRAZ & Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK	Artvin Çoruh University, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin	MU'AWIYA B. ABĪ SUFYĀN in THE LETTERS in MUHAMMAD HAMĪDULLAH'S WASA'IK al-SIYASIYYA
Independent Researcher Yunus ERGÜN & Assoc. Prof. Şirin ÇETİN & Assoc. Prof. Hüseyin MERTOL	Amasya University, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Türkiye. & Tokat Gaziosmanpaşa University, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Türkiye.	URBAN EXPANSION AND SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF SETTLEMENT THEORIES
Independent Researcher Yunus ERGÜN & Assoc. Prof. Hüseyin MERTOL & Assoc. Prof. Şirin ÇETİN	Tokat Gaziosmanpaşa University, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Türkiye. & Amasya University, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Türkiye.	THE IMPACT OF MIGRATION STOCK ON TURKEY'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE: AN EVALUATION IN LIGHT OF TÜİK DATA

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-3
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Emil Raul oğlu Ağayev

Author(s)	Affiliation	Title
Emil Raul oğlu Ağayev	Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University	THE ROLE OF DIFFERENTIAL APPROACH IN FINE ARTS TEACHING METHODOLOGY
Ulduz Farhad Kahramanova, Ph.D. in Philology	Azerbaijan State Pedagogical University Head teacher at the "Literature" department	PLOT AS ONE OF THE COMPONENTS OF A WORK OF ART
Çiğdem TUGAY & Dr. Elçin NOYAN	M.S.K.Ü.S.B.E.İşletme Bölümü & M.S.K.Ü. İşletme A.B.D.	WEIGHTING OF GREEN PORT CRITERIA USING THE ENTROPY METHOD IN SUSTAINABLE PORT MANAGEMENT
Assist. Prof. Dr. Ayşe Betül TANRIVERDİ	Sivas Cumhuriyet University İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Sivas- Türkiye	A QUALITATIVE RESEARCH ON DISABILITY SUICIDE IN TERMS OF DURKHEIM'S SUICIDE THEORY
Firdevs TEMEL & Assoc. Prof. Serdar ARCAGÖK	Çanakkale Onsekiz Mart University, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi	THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL CHILDREN'S INDEPENDENT LEARNING SKILLS AND CREATIVITY AND MOTIVATION

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-4
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Dr. Veysel GÖÇER

Author(s)	Affiliation	Title
Dr. Sinan BAYAT	Milli Eğitim Bakanlığı	EXAMINATION OF TEACHING PROGRAMMES PREPARED FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS
Asst. Prof. Fatih KAYA & Res. Asst. İbrahim Halil DOĞAN	İnönü University, Eğitim Fakültesi	THE PLACE OF SOCIAL STUDIES COURSE IN THE FORMATION OF VALUE CONSCIOUSNESS
Res.Asst. İbrahim Halil DOĞAN	İnönü University, Eğitim Fakültesi	EXAMINATION OF SOCIAL SCIENCES TEACHER CANDIDATES' ECOLOGICAL FOOTPRINT AWARENESS LEVELS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Dr. Gökhan DAYAN	Milli Eğitim Bakanlığı, Vehbi Koç İlkokulu	TECHNOLOGY-SUPPORTED LITERACY INSTRUCTION INNOVATIVE CLASSROOMS: A NARRATIVE STUDY
Dr. Veysel GÖÇER & Asst. Prof. Fatih KAYA	Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye & İnönü University, Malatya, Türkiye	EXAMINATION OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL SOCIAL SCIENCES CURRICULA ACCORDING TO INTERPROGRAMME COMPONENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKIYE CENTURY EDUCATION MODEL
Dr. Emrah KÖSEOĞLU	Harran University, Viranşehir Meslek Yüksekokulu	EXAMINATION OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE LIFE SCIENCE COURSE CURRICULUM IN TERMS OF THE DISPOSITION

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-5
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Mohammad Ayaz

Author(s)	Affiliation	Title
Dr. Zarqa Shaheen & Dr. Sabiha Akhter	University of Auckland, New Zealand & Torrens University Australia	CORPORATE ETHICS AND SOCIAL RESPONSIBILITY: BEHAVIORAL NORMS
Asst. Prof. Omar Jawabreh	The University of Jordan, Jordan	STRATEGIC DECISION-MAKING: COMPREHENSIVE ANALYSIS AND RISK MANAGEMENT
Asst. Prof. Mohammad Ayaz & Dr. Maria Antonopoulou	University of Management and Technology, Pakistan & Panteion University of Political and Social Sciences, Greece	EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT AND EMPLOYEE INTERACTION
Dr. Ruba Hamed	Al Yamamah University, Saudi Arabia	KNOWLEDGE SHARING AND COMMUNICATION STRATEGIES IN ORGANIZATIONS
Dr. Carolien Van Den Berg & Prof. Dr. Charita Jashi	University of the Western Cape, South Africa & Tbilisi State University, Georgia	INCLUSIVE LEADERSHIP AND DIVERSITY MANAGEMENT
Prof. Dr. Arnoldus De Beer	Stellenbosch University, South Africa	JOB SATISFACTION AND EMOTIONAL EXHAUSTION
Prof. Dr. Agustin Luna & Assoc. Prof. Radomir Savić,	National Scientific and Technical Research Council, Argentina & University of Belgrade	THE IMPACT OF HUMAN RESOURCES POLICIES ON ORGANIZATIONAL CULTURE

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-6
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Asst. Prof. Azamat Maksudunov

Author(s)	Affiliation	Title
Asst. Prof. Azamat Maksudunov	Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan	CORPORATE CULTURE TRANSFORMATION AND INNOVATIVE STRATEGIES
Dr. Jinning Hong & Asst. Prof. Ali Vandshoari	Newman University, Birmingham & Tabriz Islamic Art University, Iran	TEAMWORK: COORDINATION AND POWER DYNAMICS
Dr. Mohammed-Aminu Sanda & Prof. Dr. Assel Jumasseitova	University of Ghana Business School, Ghana & Kazakh British Technical University, Kazakhstan	EMPLOYEE WELL-BEING AND PSYCHOSOCIAL SUPPORT PRACTICES
Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya	University of Benin, Nigeria	LEADERSHIP APPROACHES AND EMPLOYEE ENGAGEMENT
Dr. Zarqa Shaheen	University of Auckland, New Zealand	EMPLOYEE BEHAVIORS: ORGANIZATIONAL RESPONSIBILITY AND VOLUNTEERING
Prof. Goodarz Ahmadi & Dr. Chandra Mohan	Clarkson University, USA & NIT Warangal, India	RESISTANCE MANAGEMENT: ADAPTATION PROCESSES TO ORGANIZATIONAL CHANGE
Prof. J. K. Che & Dr. Chi Hieu Le	University of Missouri Columbia, USA & United Kingdom	ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND PERFORMANCE MANAGEMENT

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS

24.10.2024	SESSION -1/HALL-7
VAN	Ankara Local Time: 19:00

Zoom Meeting ID: 859 9308 9303 **Zoom Passcode: 010203**

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Alaa Hussein

Author(s)	Affiliation	Title
Prof. Dr. Alaa Hussein & Prof. Dr. Ana Catarina Valle	University of Basrah, Iraq & Izao Soares Institute, Germany	POWER STRUGGLES AND POLITICAL STRATEGIES WITHIN ORGANIZATIONS
Dr. Jinning Hong	Newman University, Birmingham /Global	URBANIZATION: THE RISE OF MEGACITIES AND EMERGING URBAN CHALLENGES
Dr. Maria Antonopoulou	Panteion University of Political and Social Sciences, Greece	URBANIZATION AND MIGRATION DYNAMICS: FACTORS RESHAPING THE DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF CITIES
Prof. Dr. Charita Jashi	Tbilisi State University, Georgia	URBANIZATION AND SUSTAINABILITY: GREEN CITY PLANNING FOR FUTURE GENERATIONS
Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya	University of Benin, Nigeria	SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF URBANIZATION: REFLECTIONS OF URBANIZATION ON INDIVIDUALS AND SOCIETY
Dr. Ruba Hamed	Al Yamamah University, Saudi Arabia	URBANIZATION PROCESSES AND SOCIAL TRANSFORMATION: GLOBAL TRENDS AND LOCAL IMPLICATIONS

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

3rd INTERNATIONAL LAKE VAN SOCIAL SCIENCES CONGRESS
October 22-24, 2024 / VAN

CONTENT

CONFERENCE ID	I
ORGANIZING COMMITTEE	II
SCIENTIFIC BOARD MEMBERS	III
PHOTO GALLERY	IV
PROGRAM	V
CONTENT	VI

	İSİM/SOY İSİM ÜNVAN	ÜNİVERSİTE	BİLDİRİ	SAYFA NUMARASI
1)	Prof. Dr. Rasim AKPINAR	Manisa Celal Bayar University	IN THE MEMORIES OF POET İLHAN BERK SEARCHING FORM MANİSACITY IDENTITY	1-10
2)	Prof. Dr. Rasim AKPINAR	Manisa Celal Bayar University	IN THE MEMOIRS OF AUTHOR NİHAL YEĞİNOBALI SEARCHING FOR MANİSA CITY IDENTITY	11-19
3)	Emil Raul oğlu Ağayev	Teacher of the subject combination commission “Art and physical education” of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University	THE ROLE OF DIFFERENTIAL APPROACH IN FINE ARTS TEACHING METHODOLOGY	20-24
4)	Ulduz Farhad Kahramanova, Ph.D. in Philology	Azerbaijan State Pedagogical University Head teacher at the “Literature” department	PLOT AS ONE OF THE COMPONENTS OF A WORK OF ART	25-29

5)	Çiğdem TUGAY & Dr. Elçin NOYAN	M.S.K.Ü.S.B.E.İşletme Bölümü & M.S.K.Ü. İşletme A.B.D.	WEIGHTING OF GREEN PORT CRITERIA USING THE ENTROPY METHOD IN SUSTAINABLE PORT MANAGEMENT	30-36
6)	Assist. Prof. Dr. Ayşe Betül TANRIVERDİ	Sivas Cumhuriyet University İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Sivas-Türkiye	A QUALITATIVE RESEARCH ON DISABILITY SUICIDE IN TERMS OF DURKHEIM'S SUICIDE THEORY	37
7)	Res. Asst. Muhammet İkbal ÇALIŞ	Artvin Çoruh University İlahiyat Fakültesi	THE CRITERION PROBLEM AND SOLUTION PROPOSAL IN RESOLVING THE CONFLICTING VIEWS EMERGING IN CONTEXTUAL INTERPRETATION	38-44
8)	Lecturer Soner BEŞCANLAR & Lecturer Burak BAYRAK	Yozgat Bozok University, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı & Ağrı İbrahim Çeçen University, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu	URBANIZING AGRICULTURE, YOUR NATURALIZING PLATE: THE PLACE OF VERTICAL FARMS IN GASTRONOMY	45-54

ISBN: 978-625-6997-45-5

9)	Lecturer Burak BAYRAK & Lecturer Soner BEŞCANLAR	Ağrı İbrahim Çeçen University, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı & Yozgat Bozok University, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı	SLOW FOOD CONCEPT FROM PAST TO PRESENT	55-58
10)	Dr. Sinan BAYAT	Milli Eğitim Bakanlığı	EXAMINATION OF TEACHING PROGRAMMES PREPARED FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS	59-60
11)	Asst. Prof. Fatih KAYA & Res. Asst. İbrahim Halil DOĞAN	İnönü University, Eğitim Fakültesi	THE PLACE OF SOCIAL STUDIES COURSE IN THE FORMATION OF VALUE CONSCIOUSNESS	61-62
12)	Res.Asst. İbrahim Halil DOĞAN	İnönü University, Eğitim Fakültesi	EXAMINATION OF SOCIAL SCIENCES TEACHER CANDIDATES' ECOLOGICAL FOOTPRINT AWARENESS LEVELS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	63-64

ISBN: 978-625-6997-45-5

13)	Firdevs TEMEL & Assoc. Prof. Serdar ARCAGÖK	Çanakkale Onsekiz Mart University, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi	THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL CHILDREN'S INDEPENDENT LEARNING SKILLS AND CREATIVITY AND MOTIVATION	65-76
14)	Dr. Emrah KÖSEOĞLU	Harran University, Viranşehir Meslek Yüksekokulu	EXAMINATION OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE LIFE SCIENCE COURSE CURRICULUM IN TERMS OF THE DISPOSITION	77-79
15)	Dr. Gökhan DAYAN	Milli Eğitim Bakanlığı, Vehbi Koç İlkokulu	TECHNOLOGY-SUPPORTED LITERACY INSTRUCTION INNOVATIVE CLASSROOMS: A NARRATIVE STUDY	80-81
16)	Assoc.Prof. Mevlüt POYRAZ & Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK	Artvin Çoruh University, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin	A GENERAL EVALUATION OF MUSLIM TRAVELLER IBN BATTÛTA'S JOURNEY TO THE FAR EAST	82-93
17)	Assoc.Prof. Mevlüt POYRAZ & Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK	Artvin Çoruh University, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin	MU'AWIYA B. ABĪ SUFYĀN in THE LETTERS in MUHAMMAD HAMĪDULLAH'S WASA'IK al-SIYASIYYA	94-104
18)	Afife POLAT & Prof. Dr. Gürkan HAŞİT	Bilecik Şeyh Edebali University L.E.E İşletme ABD & Bilecik Şeyh Edebali University İ.İ.B.F İşletme Bölümü	DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN AİLE İŞLETMELERİ AÇISINDAN YARATTIĞI TEHDİT VE FIRSATLAR	105-121

ISBN: 978-625-6997-45-5

19)	Dr. Veysel GÖÇER & Asst. Prof. Fatih KAYA	Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye & İnönü University, Malatya, Türkiye	EXAMINATION OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL SOCIAL SCIENCES CURRICULA ACCORDING TO INTERPROGRAMME COMPONENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKIYE CENTURY EDUCATION MODEL	122
20)	Independent Researcher Yunus ERGÜN & Assoc. Prof. Hüseyin MERTOL & Assoc. Prof. Şirin ÇETİN	Tokat Gaziosmanpaşa University, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Türkiye. & Amasya University, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Türkiye.	THE IMPACT OF MIGRATION STOCK ON TURKEY'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE: AN EVALUATION IN LIGHT OF TÜİK DATA	123-139
21)	Independent Researcher Yunus ERGÜN & Assoc. Prof. Şirin ÇETİN & Assoc. Prof. Hüseyin MERTOL	Amasya University, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Türkiye. & Tokat Gaziosmanpaşa University, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Türkiye.	URBAN EXPANSION AND SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF SETTLEMENT THEORIES	140-161
22)	Dr. Zarqa Shaheen & Dr. Sabiha Akhter	University of Auckland, New Zealand & Torrens University Australia	CORPORATE ETHICS AND SOCIAL RESPONSIBILITY: BEHAVIORAL NORMS	162

ISBN: 978-625-6997-45-5

23)	Asst. Prof. Omar Jawabreh	The University of Jordan, Jordan	STRATEGIC DECISION-MAKING: COMPREHENSIVE ANALYSIS AND RISK MANAGEMENT	163
24)	Asst. Prof. Mohammad Ayaz & Dr. Maria Antonopoulou	University of Management and Technology, Pakistan & Panteion University of Political and Social Sciences, Greece	EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT AND EMPLOYEE INTERACTION	164
25)	Dr. Ruba Hamed	Al Yamamah University, Saudi Arabia	KNOWLEDGE SHARING AND COMMUNICATION STRATEGIES IN ORGANIZATIONS	165
26)	Dr. Ruba Hamed	Al Yamamah University, Saudi Arabia	URBANIZATION PROCESSES AND SOCIAL TRANSFORMATION: GLOBAL TRENDS AND LOCAL IMPLICATIONS	166
27)	Dr. Carolien Van Den Berg & Prof. Dr. Charita Jashi	University of the Western Cape, South Africa & Tbilisi State University, Georgia	INCLUSIVE LEADERSHIP AND DIVERSITY MANAGEMENT	167
28)	Prof. Dr. Arnoldus De Beer	Stellenbosch University, South Africa	JOB SATISFACTION AND EMOTIONAL EXHAUSTION	168
29)	Prof. Dr. Agustin Luna & Assoc. Prof. Radomir Savić,	National Scientific and Technical Research Council, Argentina & University of Belgrade	THE IMPACT OF HUMAN RESOURCES POLICIES ON ORGANIZATIONAL CULTURE	169

ISBN: 978-625-6997-45-5

30)	Asst. Prof. Azamat Maksudunov	Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan	CORPORATE CULTURE TRANSFORMATION AND INNOVATIVE STRATEGIES	170
31)	Dr. Jinning Hong & Asst. Prof. Ali Vandshoari	Newman University, Birmingham & Tabriz Islamic Art University, Iran	TEAMWORK: COORDINATION AND POWER DYNAMICS	171
32)	Dr. Mohammed-Aminu Sanda & Prof. Dr. Assel Jumasseitova	University of Ghana Business School, Ghana & Kazakh British Technical University, Kazakhstan	EMPLOYEE WELL-BEING AND PSYCHOSOCIAL SUPPORT PRACTICES	172
33)	Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya	University of Benin, Nigeria	LEADERSHIP APPROACHES AND EMPLOYEE ENGAGEMENT	173
34)	Dr. Zarqa Shaheen	University of Auckland, New Zealand	EMPLOYEE BEHAVIORS: ORGANIZATIONAL RESPONSIBILITY AND VOLUNTEERING	174
35)	Prof. Goodarz Ahmadi & Dr. Chandra Mohan	Clarkson University, USA & NIT Warangal, India	RESISTANCE MANAGEMENT: ADAPTATION PROCESSES TO ORGANIZATIONAL CHANGE	175
36)	Prof. J. K. Che & Dr. Chi Hieu Le	University of Missouri Columbia, USA & United Kingdom	ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND PERFORMANCE MANAGEMENT	176

ISBN: 978-625-6997-45-5

37)	Prof. Dr. Alaa Hussein & Prof. Dr. Ana Catarina Valle	University of Basrah, Iraq & Izao Soares Institute, Germany	POWER STRUGGLES AND POLITICAL STRATEGIES WITHIN ORGANIZATIONS	177
38)	Dr. Jinning Hong	Newman University, Birmingham /Global	URBANIZATION: THE RISE OF MEGACITIES AND EMERGING URBAN CHALLENGES	178
39)	Dr. Maria Antonopoulou	Panteion University of Political and Social Sciences, Greece	URBANIZATION AND MIGRATION DYNAMICS: FACTORS RESHAPING THE DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF CITIES	179
40)	Prof. Dr. Charita Jashi	Tbilisi State University, Georgia	URBANIZATION AND SUSTAINABILITY: GREEN CITY PLANNING FOR FUTURE GENERATIONS	180
41)	Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya	University of Benin, Nigeria	SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF URBANIZATION: REFLECTIONS OF URBANIZATION ON INDIVIDUALS AND SOCIETY	181

ISBN: 978-625-6997-45-5

ŞAİR İLHAN BERK'İN ANILARINDA MANİSA KENT KİMLİĞİNİ ARAMAK

IN THE MEMORIES OF POET İLHAN BERK SEARCHING FORM MANİSACITY IDENTITY

Prof. Dr. Rasim AKPINAR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
ORCID:0000-0003-1834-6993

ABSTRACT

Lynch (1960) defines identity as an object being different from other objects, being unique and unique, and not being equal to anything. The characteristics that people have constitute their identities and personalities. Like people, cities also have identities and personalities arising from their own characteristics. In this context; Urban identity is defined as a meaningful whole that is effective on the image of the city, has unique characteristics according to the characteristics of the city, is determined by physical, socio-cultural and economic factors, is defined by the lifestyles of the people living in the city, is open to change and embraces the understanding of sustainability. In other words; Urban identity can be called the sum of the differentiating qualities and city-specific elements that distinguish a city from other cities. These differences arise from natural environmental conditions and socio-economic and cultural environmental conditions acquired during the historical development process. While defining the identity of a city, that city should be monitored very well; Its natural environment, geography, cultural process, traditions and customs, belief system, economic structure, political, legal and administrative framework need to be defined. Many writers in Turkish literature have written their memoirs. Many writers in Turkish literature have written their memoirs. One of the names in our literature who wrote his memoirs is İlhan Berk (1918-2008). İlhan Berk took part in the second New poetry movement as one of the important poets of Turkish Poetry. He published many books of poetry and prose throughout his long life. One of his works is "A Tall Man", in which he tells about himself and his memories. In this study, Manisalı İlhan Berk's work Uzun Adam will be analyzed in the context of urban identity.

Keywords: City ındentify, Manisa, İlhan Berk, Memorty.

GİRİŞ

Lynch (1960), kimliği bir nesnenin diğer nesnelerden farklı, tek ve eşsiz olması, hiçbir şeye eşit olmaması olarak tanımlamaktadır. İnsanların sahip olduğu özellikler onların kimliklerini, kişiliklerini oluşturmaktadır. İnsanlar gibi kentlerin de kendine ait özelliklerinden doğan kimlikleri ve kişilikleri bulunmaktadır. Bu kapsamda; kentin imgesi üzerinde etkin olan, kentin özelliklerine göre özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik etmenlerle belirlenen, kentte yaşayanların yaşam tarzlarının tanımladığı, değişime açık ve sürdürülebilirlik anlayışını benimseyen anlamlı bir bütün olarak kent kimliği tanımlanmaktadır . Ezcümle; kent kimliği, bir kenti diğer kentlerden ayıran, farklılaşan niteliklerin ve kente özgü öğelerin toplamı olarak adlandırılabilir. Bu farklılıklar, doğal çevre koşullarından ve tarihsel gelişim süreci içinde kazanılmış olan sosyo-ekonomik ve kültürel çevre koşullarından kaynaklanmaktadır. Bir kentin kimliğinin tanımlanması yapılırken o kentin çok iyi izlenmesi yani; doğal çevresi, coğrafyası, geçirmiş olduğu kültürel süreç, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, ekonomik yapısı, politik, yasal ve yönetsel çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Türk edebiyatında pek çok yazar hatıralarını kaleme almıştır Türk edebiyatında pek çok yazar hatıralarını kaleme almıştır. Edebiyatımızda hatıralarını kaleme alan isimlerden birisi de İlhan Berk'tir (1918-2008). İlhan Berk, Türk Şiirinin önemli şâirlerinden biri olarak ikinci Yeni şiir akımında yer almıştır. Uzun hayatı boyunca pek çok şiir ve nesir kitabı yayınlamıştır. Eserlerinden birisi de kendini ve hatıralarını anlattığı "Uzun Bir Adam"dır. Bu çalışmada Manisalı İlhan Berk'in *Uzun Bir Adam* eseri kent kimliği bağlamında analiz edilecektir.

1.KAMRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilimlerde kavramlar daha çok karşıtlıklarıyla ortaya konulur. Kent kavramını tanımlarken kır alanına köye göre tanımlarız. Buradan hareketle kent nüfusu kalabalık, heterojen, tarımdan ziyade sanayi ve hizmetler sektörünün geliştiği, mesleki uzmanlaşmanın olduğu ve toplumsal tabakalaşmanın görüldüğü, iktidarın uzantılarının bulunduğu (valilik, kaymakamlık, adliye gibi) mekandır. Üzerinde mutabık kalınmış tek bir kent tanımı bulunmamaktadır. Kent; • Başkent, il, ilçe merkezi gibi belli yönetsel sınır ölçütüne, • İnsan sayısına, yani nüfus ölçütüne, • İnsan gruplarının mekândaki yoğunluk ölçütüne, • Sanayi kenti, liman kenti, ticaret kenti, rekreasyon ve turizm kenti, maden ya da petrol kenti, üniversite kenti, turistik kent vb. işgücü ve üretim kriterleri

gibi ekonomik ölçütlere, • Sosyal farklılaşma, aile büyüklüğü, eğitim oranları gibi özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu sosyal ölçütlere, • İklim kuşaklarına, dağ, orman, vadi, ova ve kıyıda bulunan kentler gibi yerel özelliklere ve coğrafi ölçütlere, • Yerleşmelerin belli nüfuslara hizmet edecek donatım tesislerini kapsamalarına, bunların şehir organizasyonu yönünden belli bölgelere yerleştirilmesi ve bu alanların dengeli ilişkilerinin planlama ölçütüne göre tanımlanmaktadır (Özer 1998).

Kent uygarlık,medeniyet kavramıyla yanyana anılır. Zira kentler medeniyetin doğduğu yerler olarak düşünülür. Böylelikle kentli, uygar bir çevrede yaşayan uygar bir varlıktır. Uygarlıktan kasıt, insanın manevi beslenmesine olanak sağlayan koşulların meydana getirilmiş olmasıdır(Çizgen, 1994: 8). Kent ile kültür arasındaki ilişkiye yönelik olarak Lewis Memford; kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir demektedir (Aktaran Keleş, 2008: 9). Kent kültürü, kentlerde yaşayan insanların yarattığı o kente özgü maddi ve manevi değerler bütünüdür.

Kentlerin biricik kültürü olmasından ötürü kendine has kimlikleri de bulunur. Lynch (1960), kimlik kavramını, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi diğerlerinden ayıran, öncelikle onun duyularla algılanan kendine özgü durumu şeklinde tanımlamakta; benzerliklerle değil farklılıklarla oluşacağını vurgulamaktadır.

Çöl (1998), Lynch'in (1960) tanımını biraz daha detaylandırarak, kent kimliğini, kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo – ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı anlam bütünlüğü olarak tanımlamaktadır.

Kimlik durağan değil, dinamiktir. Kimliği oluşturan toplum ve insan ilişkileri, teknolojik, bilimsel gelişmeler doğrultusunda sürekli olarak tanımlanmakta ya da üretilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde değişik kültür katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş kent kimliği bireyler ve toplumsal değerlere göre olumlu-olumsuz, güzel-çirkin gibi yargılarla tanımlanmakta ve süreç içerisinde yeniden üretilmektedir (Can 1999).

Bir kentin kimliğinin oluşumu tarihsel bir olgudur. Kentin kimliği zamanla oluşmakta ya da değişebilmektedir. Hızlı değişim göstermeyen, uzun bir tarihsel geçmişi olan kentler zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği oldukça iyi

korumaktadır. Sürekli değişme halinde olan toplum ve insan ilişkileri bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirmektedir (Tekeli 1991).

Kentin yapısını oluşturan öğeler bir araya gelerek kent kimliğini oluştururlar. Kenti etkileyerek kimlik oluşumunda rol alan öğeler kentin sosyo-ekonomik yapısını, fiziksel yapısını ya da ekonomik yapısını oluşturan etmenlerdir. Bu etmenler kent üzerinde farklı etkilere sahiptir (Güley,2001: 30).

Kent kimliğini birçok unsur etkilemektedir. Örneğin kentin topografyası, coğrafi özellikleri,iklimi, kentteki yapılar vb. fiziksel tüm etkiler kent kimliğinin oluşumunda rol almaktadırlar. Bu faktörler tek başlarına bir kimlik oluşturabildikleri gibi, birbirleri ile etkileşimleri sonucunda oluşan özellikler de kent kimliğinin zenginleşmesini sağlamaktadır. Kentlerin doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları yani genel konumu, topografik durumu, iklim koşulları, su öğesi, bitki örtüsü ve jeolojik durumu gibi faktörlerin kentlerin farklılığını beslemekte dolayısıyla kentleri birbirinden ayırmakta, tanımlamakta, özgün kılmakta ve kente kimlik vermektedir (Önem, 2004: 10).

Kent kimliğini sadece doğal çevre unsurları belirlememekte yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları olan sokak-meydan birlikteliğinin oluşturduğu mekanlar, sınırlayıcılar, malzeme-renk-doku birleşimi ve yeşille olan ilişkilerinin tümü mekansal yapıyı belirliyebilmektedir. Bütün bu elemanların konumları, özellikleri, çevreye katkıları, ilişkileri ve değişimleri kent kimliğini olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir (Çöl, 1998, 18).

Birey kenti biçimlendirdiğine göre, kentin kimliğinin biçimlenmesinde de en etkili faktör bireyin sosyal ve kültürel yapısı olacaktır. Bunun yanısıra bireylerden oluşan toplum da etkilidir.Tarihsel kimlik kentlerin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı tarihsel süreçle, bu süreç içerisinde görülen toplumsal eylemlerin birlikteliğinin tasarıma yansımasıdır (Çöl, 1998, 29).

Ayrıca kentler sahip oldukları potansiyeller doğrultusunda da kimlik kazanırlar. Ekonomik açıdan gelişme gösterdikleri iktisadi faaliyetler (sanayi, eğitim, turizm faaliyetleri, tarımsal faaliyetler gibi) kentlerin farklı algılanmalarını sağlar (Güley,2001: 30).

Kentin kimliğini anlamamıza hizmet ve kaynaklık edecek temel eser Kevin Lynch'in 1960'larda ABD'de üç büyük şehir (Boston,Los Angeles, Şikago) üzerine kaleme aldığı "Kent İmgesi"dir. Kevin Lynch, kentsel mekânı oluşturan bir çeşit tutkal vazifesi gören beş temel bileşenden bahseder. Bu bileşenlerin birbirinden yalıtık bir halde bulunmayacağını; tüm bu bileşenlerin aynı zamanda birbirleriyle etkileşim ve temas halinde olacağını söyler. Bu beş temel bileşenlerden biri "işaret öğeleri"dir. Bunlar çoğunlukla kolay tanımlanabilen fiziksel oluşumlardır; bir bina, bir işaret levhası, bir dükkân veya bir dağ gibi. Örneğin Los Angeles kenti için Statler ve Biltmore Otellerini en dikkat çeken işaret öğeleri olarak değerlendirir. Bu işaret öğelerine şunları da ekler: Richfield Binası, Halk Ktitüphanesi, Robinsons ve Bullocks Mağazaları, Federal Savings Binası.

2. İLHAN BERK'İN HATIRATI:UZUN BİR ADAM

Türk edebiyatında pek çok yazar hatıralarını kaleme almıştır. Edebiyatımızda hatıralarını kaleme alan isimlerden birisi de İlhan Berk'tir (1918-2008). İlhan Berk, Türk Şiirinin önemli şâirlerinden biri olarak ikinci Yeni şiir akımında yer almıştır. Uzun hayatı boyunca pek çok şiir ve nesir kitabı yayınlamıştır. Eserlerinden birisi de kendini ve hatıralarını anlattığı "Uzun Bir Adam"dır.

Çocukluk ve gençlik yılları Manisa'da geçen İlhan Berk, kitabında kendisini anlatırken doğal olarak Manisa ve Manisa'nın o yıllardaki toplumsal yaşantısı hakkında da bilgiler vermiştir.

2.1. BÜYÜK MANİSA YANGINI

"Ben çocuk olduğum dünyayı alevler içinde buldum. Beş yaşındaydım ve Manisa yanıyordu. Bütün kent bir gömlekle dağa çıkmıştı. Askerlerimiz aşağıda düşmanla çarpışıyordu. Silah sesini ilk o zaman duydum. İlk topu, ilk uçağı da o zaman gördüm. Düşman, sözcüğünü de ilk o gün öğrendim, bir daha da unutmadım. Düşman yangın, top, tüfek demekti; daha çok da ölüm. Yanan kenti bir zaman dağdan seyrettik. Bir akşam kente indiğimizde de evimizin yerinde yeller esiyordu. Dağa çıkışımızı, sonra da inişimizi hiç unutmayacağım. Kentte hâlâ dumanlar tütüyordu. Halk ayakta kalan evlere sıkış sıkış yerleştirildi. Rum, Yahudi mahalleleriydi bu evler. (…) Burada ne

kadar kaldık bilmiyorum. Yalnız elim, Halil İbrahim ağabeyimin elinde, bazen kenti dolaştığımız, bir o, usumda. Yıkıntı nedir o gün öğrendim. Sürülmüş tarlalara dönmüştü Manisa. Ayakta kalan kimi evlerin, dükkânların yalnız duvarlarıydı." (Berk 1982: 17)

26 Ağustos 1922'de gerçekleşen Büyük Taarruz ile birlikte Yunanlılar Anadolu'dan kaçmaya başlamışlardır. Fakat kaçarken büyük bir hınçla çekildikleri şehirleri yakmışlardır. Yakılan Anadolu şehirlerinden birisi de Manisa'dır.

Yunanlılar, 5 Eylül 1922 günü Manisa'yı ateşe vermişlerdir. Yaklaşan Türk ordusu karşısında duramayacaklarını anlayan Yunan işgal birlikleri Manisa'yı terk etmeden önce şehri talan etmişler, ardından ateşe vermişlerdir. şehri yakmadan birkaç gün önce Manisa'da yaşayan Rum ve Ermeniler, şehrin yakılacağı haberi ile İzmir'e göçmeye başlamışlar; şehirden kaçmak isteyen Türklere ise işgalciler tarafından şehirden çıkış izni verilmemiştir. Bundaki amaç, Türkleri şehirde bırakarak yanmalarını sağlamaktı. 5 Eylül günü yangın başladığında Manisa halkı, silahlı işgalcilere karşı koyamamış, yangını önleyememiştir. Halk, tüm malını yangının içerisinde bırakarak Spil Dağı'na kaçarak canlarını kurtarmaya çalışmıştır. Kaçmaya çalışanların bir kısmı da Yunan askerleri tarafından vurulmuştur.

İlhan Berk'teki izleri sadece bunlar değildir, Berk yangında iki ablasından birini kaybetmiştir. Yangın başladığında dağa kaçarlarken Berk'in deli olan büyük ablası Huriye, onlarla beraber gelmek istememiş, onu şehirde bırakmak zorunda kalmışlar ve o yanarak ölmüştür: "Ablamı düşman Manisa'ya girince evde bırakıp dağa çıktık. Kent yanıyordu ve ablam bizimle dağa gelmek istememişti. Ben neden sonra onun, yangın evimizi sarınca, saçlarından tutuşarak yanıp kül olduğunu öğrendim. Benim çocuk dünyam da böylece yıkıldı. Yıkıklık, bana ondan kalmadır, ya da ben onun ölümüyle yıkıklığı bu yeryüzünde ilk böyle öğrendim." (Berk 1982: 36).

Alevler içindeki Manisa, 8 Eylül 1922 günü Türk ordusunun şehre girişiyle kurtulur. Manisa'daki yangının bilançosu oldukça ağırdır: 10.700 ev, 13 cami, 2728 dükkân, 19 han, 26 bağ kulesi, 3 fabrika, 5 çiftlik ve 1740 köy evi tamamen yanmış; 3500 kişi yakılarak, 855 kişi de kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Bu maddi kayıpların yanında bir şehzadeler şehri olan Manisa'nın tarihî ve kültürel birikimi de yanarak yok olmuştur.

İlhan Berk, şehrin kurtuluşunu ise şöyle anlatmaktadır: “Kent gene de bayraklarla donatılmış, YAŞASIN! sesleriyle çınlıyordu. Halk, geçen askerlerimize sarılıyor, su veriyordu. Tutsaklar önümüzden geçiyordu. Hepsi yorgun, bitkindi. Onlar geçerken halk taş atıyor, tükürüyor, yumrukluyordu. Kentin dış mahallesindeki bir çukuru hiç unutmam. Tutsakların geçtiği yol üstündeki bir çukurdu bu. Halk onlar geçerken ele geçirdiklerini bu çukura atıp, üzerlerine taş atıyorlardı. Her an ölülerle kabarıyordu çukur. Bu böyle kaç gün sürdü bilmiyorum. (…)”(Berk 1982: 17-18).

2.2. KÖKLÜ MAHALLELERİ

İlhan Berk, yangında yanan evlerinden sonra yerleştikleri Dervişali mahallesindeki ikinci evleri ve mahalleleri hakkında şu bilgileri vermektedir: “İkinci evimiz bir çıkmaz sokaktaydı. Çocukluğumun Deveciyan mahallesindeki ev yanınca sonunda buraya taşınmıştık. Üç odalı, mutfaklı, uzun, taşlıklı, avlulu, tek katlı bir evdi bu. Bir odasında Hüseyin ağabeyimle yengem, hemen yanındaki küçük odada Halil İbrahim kalırdı. Annemle ben sokak kapısının yanındaki küçük bir odada yatıp kalkardık. (…)” (Berk 1982: 53) “Dervişali mahallesindeki evimizin bir camisi, bir bakkalı, bir de kimi vakitler kadınların söyledikleri ilahilerin bize kadar geldiği, bir yatırın gömüldüğü bir mescidi vardı. (…)” (Berk 1982: 54).

2.3. ÇARŞISI

İlhan Berk’in Manisa hakkında verdiği önemli bilgilerden bir kısmı da esnaflık üzerinedir.

“Babam çeşitli işlere girip çıkmış biriydi. Ama ben en çok üç işini biliyorum. Bunlardan ilki, leblebicilikti. Babamın büyük bir leblebici dükkânı vardı Manisa‟da. Uzunlamasına bir yerdi burası. Dükkânın hemen ağzında iki üç leblebi ocağı vardı. Bu ocaklarda leblebiler kavrulur, sonra da çuvallara konurdu. Dükkânın dibinde çuval çuval kavrulacak leblebiler dururdu. Oldukça büyük bir işletmeydi bu, dört beş kişi çalışırdı. Dükkânın dibi iyice karanlıktı, pek de ışık sızmazdı oraya. Bir toptancı yeri olduğu için de öyle girip çıkan olmazdı. İçerisi kışları sıcaktı. Yazın da kaynardı. Babam kapıya yakın bir yerde oturur, işini oturduğu yerden görürdü. Burasını ne zaman, niçin bıraktı bilmiyorum. (…)” (Berk 1982: 21-22).

Babasının Berk'in naklettiği ikinci işi ise yoğurtçuluktur: "(…) Bundan sonra onu bir yoğurtçu dükkânı işletirken görüyorum. Bu da büyük bir iş yeriydi. Kitapçı dükkânları gibi de raf raftı. Bu raflarda üstleri örtülü dağarlarda yoğurtlar dururdu. Babamı burada kolları sıvalı, önünde de peştemalla bulurdum. Çoğu zaman yüzü asık, hep işini düşünürmüş gibi bir hali vardı. Hep de ayaktaydı. Yoğurtçuluk böyle bir işti. (…)" (Berk 1982: 22).

"(…) Benim en çok anımsadığım işiyse muakıplıktı. Benim çocuk dünyamda bu sözcüğün yeri çok büyüktür. (…) Okulda babamın ne iş yaptığı sorulduğunda „Muakıp" deyip kesip atardım. Anlamınıysa öğretmenlerden başka kimse bilmezdi. Bu da beni korkunç sevindirirdi. Arkadaşlarımın arasında bir doktor oğluymuş gibi görürdüm kendimi. Bu yüzden işte severdim bu sözcüğü. Babamın bu yeri bir yazıhane biçiminde, iki katlı bir yerdi. Kapıdan girince, camın önünde bir masayla sandalye dururdu. Masanın karşısında sedirimsi yerler vardı, birtakım kadınlar, erkekler burada bekleşirlerdi. Bunlar babamın müşterileriydi ve hepsi de yoksul köylülerdi. Babam bu köylülerin hükümetteki işlerini kovalar, karşılığında da onlardan para alırdı. Düşünüyorum da babama en yabancı gelen iş buydu. Ben onu kâğıt kalemle ilk görüyordum. Daha çok da kâğıtlarla. Elinde hep bir yığın evrak olurdu. Babamı bu işe yabancı buluşum onun okumak yazmak bilmemesiyle ilgilidir. Böyle birinin bu işi nasıl yürüttüğüne (yürütüyorduysa) hâlâ şaşarım." (Berk 1982: 22-23).

2.4. MANİSA TREN İSTASYONU

İlhan Berk, babasının işlerinden böyle bahsettikten sonra kendisinin çırak olarak çalıştığı işlere değinir: "Çocuk dünyamın elinden rahatça tuttuğum, dünyayı görmeye çıktığım ilk insan Halil İbrahim ağabeyimdir. Onunla Manisa'da gelip geçen trenlere dondurma satardık. O, on yedi yaşlarında olacak, ben de yedisinde. İstasyon, kentin oldukça dışında, yalnız gidip gelen trenlerle yaşayan, ayrı bir dünyaydı. Benim dünyayı görmeye başlamam, bu istasyonla olmuştur. Yaz günleri ağabeyimle, ilk trenle buraya gelir, son tren kalkana değin de burada kalırdık. İstasyonun hemen yanında bir gazino vardı ve biz dondurma kutusuyla oraya yerleşirdik. Ben dondurma kutusunu çevirir, boyuna çevirirdim. Ağabeyim kar keser, karları kutunun kıyılarına yerleştirir, dondurmayı karıştırır, kutuyu çevirirdi. Dondurma olunca da gelip geçene bağırmaya

başlardım. O zamanlar dondurmalar yalnız bir renkti, ya da bizim yalnız bir kutumuz olduğu için yalnız onu satardık. Ağabeyimle istasyon boyunda dondurma satmamız ne kadar sürdü bilmiyorum. Ben belki okula başladım da öyle bıraktım, belki ağabeyim başka iş tuttu. (…)" (Berk 1982: 41).

3. SONUÇ YERİNE

Hatıratlar roman, öykü, şiir gibi kent sosyolojisinde kullanılabilecek materyallerden biridir. Manisa kadim tarihiyle çok önemli kültürel, doğal kaynaklara sahip bir kenttir. Manisa'nın bu potansiyelinin kullanılması elzemdir. Ülkemizde klasik belediyecilik anlayışından kültürel belediyecilik evresine geçmiş bulunan belediyecilik anlayışını göz önüne aldığımızda Manisa'da bulunan belediyelerin kültürel belediyecilik sahasında yapabileceği çok önemli projelerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. Akbaş, Ayşe (1985). Stereotypic Image of Turkish Politications In Three National Newpapers. Ankara: Unpublished Postgraduate Thesis.

2. Berk, İlhan uzun bir adam yazko yayınevi, 1982.

3. Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

4. Çizgen, N. (1994). Kent Kültürü Nedir. Varlık Dergisi. (1036): 8- 13.

5. Çöl, Ş. 1998. Kentlerimizde kimlik sorunu ve günümüz kentlerinin kimlik derecesini ölçmek için bir yöntem denemesi. Yüksek lisans tezi (basılmış). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

6. Güley, K., (2001), Kent Kimliği Değişim Sürecinin Gazimusa Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul

7. Lynch, K. 1960. The image of the city. The MIT Press, Cambridge.

8. Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi

9. Önem, B., (2004), Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik: Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, İTÜ İstanbul

10. Tekeli, İ. 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler. Kent Planlaması Konuşmaları. TMMOB Mimarlar Odası Yayını, s. 79-88, Ankara.

11. Özer, M. N. 1998. Planlı ve tasarlı yaşam alanlarının kent kimliği üzerindeki etkileri, Antalya örneği. Yüksek lisans tezi (basılmış). Gazi Üniversitesi, Ankara.

YAZAR NİHAL YEĞİNOBALI'NIN ANILARINDA MANİSA KENT KİMLİĞİNİ ARAMAK

IN THE MEMOIRS OF AUTHOR NİHAL YEĞİNOBALI SEARCHING FOR MANİSA CITY IDENTITY

Prof. Dr. Rasim AKPINAR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
ORCID:0000-0003-1834-6993

ABSTRACT

Lynch (1960) defines identity as an object being different from other objects, being unique and unique, and not being equal to anything. The characteristics that people have constitute their identities and personalities. Like people, cities also have identities and personalities arising from their own characteristics. In this context; Urban identity is defined as a meaningful whole that is effective on the image of the city, has unique characteristics according to the characteristics of the city, is determined by physical, socio-cultural and economic factors, is defined by the lifestyles of the people living in the city, is open to change and adopts the understanding of sustainability. In other words; Urban identity can be called the sum of the differentiating qualities and city-specific elements that distinguish a city from other cities. These differences arise from natural environmental conditions and socio-economic and cultural environmental conditions acquired during the historical development process. While defining the identity of a city, that city should be monitored very well; its natural environment, geography, cultural process, traditions and customs,, One of the names in our literature who wrote her memoirs is Nihal Yeğinobalı. Nihal Yeğinobalı from Manisa is a writer and translator. As a master translator, Yeğinobalı has brought countless classical and contemporary writers into our language with his novels and stories. He tells his own life story in his book titled Republic Child. In this study, Manisalı Nihal Yeğinobalı's work Cumhuriyet Çocuğu will be analyzed in the context of urban identity.

Keywords: City Identity, Manisa, Nihal Yeğinobalı, Memoir.

1.GİRİŞ

Lynch (1960), kimliği bir nesnenin diğer nesnelerden farklı, tek ve eşsiz olması, hiçbir şeye eşit olmaması olarak tanımlamaktadır. İnsanların sahip olduğu özellikler onların kimliklerini, kişiliklerini oluşturmaktadır. İnsanlar gibi kentlerin de kendine ait özelliklerinden doğan kimlikleri ve kişilikleri bulunmaktadır. Bu kapsamda; kentin imgesi üzerinde etkin olan, kentin özelliklerine göre özgün nitelikler taşıyan, fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik etmenlerle belirlenen, kentte yaşayanların yaşam tarzlarının tanımladığı, değişime açık ve sürdürülebilirlik anlayışını benimseyen anlamlı bir bütün olarak kent kimliği tanımlanmaktadır . Ezcümle; kent kimliği, bir kenti diğer kentlerden ayıran, farklılaşan niteliklerin ve kente özgü öğelerin toplamı olarak adlandırılabilir. Bu farklılıklar, doğal çevre koşullarından ve tarihsel gelişim süreci içinde kazanılmış olan sosyo-ekonomik ve kültürel çevre koşullarından kaynaklanmaktadır. Bir kentin kimliğinin tanımlanması yapılırken o kentin çok iyi izlenmesi yani; doğal çevresi, coğrafyası, geçirmiş olduğu kültürel süreç, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, ekonomik yapısı, politik, yasal ve yönetsel çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Türk edebiyatında pek çok yazar hatıralarını kaleme almıştır. Edebiyatımızda hatıralarını kaleme alan isimlerden birisi de Nihal Yeğinobalı'dır. Manisalı Nihal Yeğinobalı, yazar ve çevirmendir. Yeğinobalı, usta bir çevirmen olarak sayısız klasik ve çağdaş edebiyatçıyı, romanları ve öyküleriyle dilimize kazandırmıştır. *Cumhuriyet Çocuğu* adlı kitabında kendi hayat hikâyesini anlatmaktadır. Bu çalışmada Manisalı Nihal Yeğinobalı'nın *Cumhuriyet Çocuğu* eseri kent kimliği bağlamında analiz edilecektir.

1.KAMRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal bilimlerde kavramlar daha çok karşıtlıklarıyla ortaya konulur. Kent kavramını tanımlarken kır alanına köye göre tanımlarız. Buradan hareketle kent nüfusu kalabalık, heterojen, tarımdan ziyade sanayi ve hizmetler sektörünün geliştiği, mesleki uzmanlaşmanın olduğu ve toplumsal tabakalaşmanın görüldüğü, iktidarın uzantılarının bulunduğu (valilik, kaymakamlık, adliye gibi) mekandır. Üzerinde mutabık kalınmış tek bir kent tanımı bulunmamaktadır. Kent; • Başkent, il, ilçe merkezi gibi belli yönetsel sınır ölçütüne, • İnsan sayısına, yani nüfus ölçütüne, • İnsan gruplarının mekândaki yoğunluk ölçütüne, • Sanayi kenti, liman kenti, ticaret kenti, rekreasyon ve turizm kenti, maden ya da petrol kenti, üniversite kenti, turistik kent vb. işgücü ve üretim kriterleri

gibi ekonomik ölçütlere, • Sosyal farklılaşma, aile büyüklüğü, eğitim oranları gibi özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu sosyal ölçütlere, • İklim kuşaklarına, dağ, orman, vadi, ova ve kıyıda bulunan kentler gibi yerel özelliklere ve coğrafi ölçütlere, • Yerleşmelerin belli nüfuslara hizmet edecek donatım tesislerini kapsamalarına, bunların şehir organizasyonu yönünden belli bölgelere yerleştirilmesi ve bu alanların dengeli ilişkilerinin planlama ölçütüne göre tanımlanmaktadır (Özer 1998).

Kent uygarlık,medeniyet kavramıyla yanyana anılır. Zira kentler medeniyetin doğduğu yerler olarak düşünülür. Böylelikle kentli, uygar bir çevrede yaşayan uygar bir varlıktır. Uygarlıktan kasıt, insanın manevi beslenmesine olanak sağlayan koşulların meydana getirilmiş olmasıdır(Çizgen, 1994: 8). Kent ile kültür arasındaki ilişkiye yönelik olarak Lewis Memford; kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir demektedir (Aktaran Keleş, 2008: 9). Kent kültürü, kentlerde yaşayan insanların yarattığı o kente özgü maddi ve manevi değerler bütünüdür.

Kentlerin biricik kültürü olmasından ötürü kendine has kimlikleri de bulunur. Lynch (1960), kimlik kavramını, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi diğerlerinden ayıran, öncelikle onun duyularla algılanan kendine özgü durumu şeklinde tanımlamakta; benzerliklerle değil farklılıklarla oluşacağını vurgulamaktadır.

Çöl (1998), Lynch'in (1960) tanımını biraz daha detaylandırarak, kent kimliğini, kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo – ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı anlam bütünlüğü olarak tanımlamaktadır.

Kimlik durağan değil, dinamiktir. Kimliği oluşturan toplum ve insan ilişkileri, teknolojik, bilimsel gelişmeler doğrultusunda sürekli olarak tanımlanmakta ya da üretilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde değişik kültür katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş kent kimliği bireyler ve toplumsal değerlere göre olumlu-olumsuz, güzel-çirkin gibi yargılarla tanımlanmakta ve süreç içerisinde yeniden üretilmektedir (Can 1999).

Bir kentin kimliğinin oluşumu tarihsel bir olgudur. Kentin kimliği zamanla oluşmakta ya da değişebilmektedir. Hızlı değişim göstermeyen, uzun bir tarihsel geçmişi olan kentler zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği oldukça iyi

korumaktadır. Sürekli değişme halinde olan toplum ve insan ilişkileri bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirmektedir (Tekeli 1991).

Kentin yapısını oluşturan öğeler bir araya gelerek kent kimliğini oluştururlar. Kenti etkileyerek kimlik oluşumunda rol alan öğeler kentin sosyo-ekonomik yapısını, fiziksel yapısını ya da ekonomik yapısını oluşturan etmenlerdir. Bu etmenler kent üzerinde farklı etkilere sahiptir (Güley,2001: 30).

Kent kimliğini birçok unsur etkilemektedir. Örneğin kentin topografyası, coğrafi özellikleri, iklimi, kentteki yapılar vb. fiziksel tüm etkiler kent kimliğinin oluşumunda rol almaktadırlar. Bu faktörler tek başlarına bir kimlik oluşturabildikleri gibi, birbirleri ile etkileşimleri sonucunda oluşan özellikler de kent kimliğinin zenginleşmesini sağlamaktadır. Kentlerin doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları yani genel konumu, topografik durumu, iklim koşulları, su öğesi, bitki örtüsü ve jeolojik durumu gibi faktörlerin kentlerin farklılığını beslemekte dolayısıyla kentleri birbirinden ayırmakta, tanımlamakta, özgün kılmakta ve kente kimlik vermektedir (Önem, 2004: 10).

Kent kimliğini sadece doğal çevre unsurları belirlememekte yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları olan sokak-meydan birlikteliğinin oluşturduğu mekanlar, sınırlayıcılar, malzeme-renk-doku birleşimi ve yeşille olan ilişkilerinin tümü mekansal yapıyı belirleyebilmektedir. Bütün bu elemanların konumları, özellikleri, çevreye katkıları, ilişkileri ve değişimleri kent kimliğini olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir (Çöl, 1998, 18).

Birey kenti biçimlendirdiğine göre, kentin kimliğinin biçimlenmesinde de en etkili faktör bireyin sosyal ve kültürel yapısı olacaktır. Bunun yanısıra bireylerden oluşan toplum da etkilidir.Tarihsel kimlik kentlerin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı tarihsel süreçle, bu süreç içerisinde görülen toplumsal eylemlerin birlikteliğinin tasarıma yansımasıdır (Çöl, 1998, 29).

Ayrıca kentler sahip oldukları potansiyeller doğrultusunda da kimlik kazanırlar. Ekonomik açıdan gelişme gösterdikleri iktisadi faaliyetler (sanayi, eğitim, turizm faaliyetleri, tarımsal faaliyetler gibi) kentlerin farklı algılanmalarını sağlar (Güley,2001: 30).

Kentin kimliğini anlamamıza hizmet ve kaynaklık edecek temel eser Kevin Lynch'in 1960'larda ABD'de üç büyük şehir (Boston,Los Angeles, Şikago) üzerine kaleme aldığı "Kent İmgesi"dir. Kevin Lynch, kentsel mekânı oluşturan bir çeşit tutkal vazifesi gören beş temel bileşenden bahseder. Bu bileşenlerin birbirinden yalıtık bir halde bulunmayacağını; tüm bu bileşenlerin aynı zamanda birbirleriyle etkileşim ve temas halinde olacağını söyler. Bu beş temel bileşenlerden biri "işaret öğeleri"dir. Bunlar çoğunlukla kolay tanımlanabilen fiziksel oluşumlardır; bir bina, bir işaret levhası, bir dükkân veya bir dağ gibi. Örneğin Los Angeles kenti için Statler ve Biltmore Otellerini en dikkat çeken işaret öğeleri olarak değerlendirir. Bu işaret öğelerine şunları da ekler: Richfield Binası, Halk Ktitüphanesi, Robinsons ve Bullocks Mağazaları, Federal Savings Binası.

2. NİHAL YEĞİNOBALI'NIN HATIRATI:CUMHURİYET ÇOCUĞU

Nihal Yeğinobalı (16 Kasım 1927, Manisa - 14 Mart 2020, İstanbul), Türk yazar ve çevirmendir. İstanbul'a geldiğinde 8 yaşındaydı. Orta ve lise öğrenimini şimdiki adı Robert Kolej olan Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde tamamladı. Daha sonra ABD'ye gitti. New York Eyalet Üniversitesi'nde edebiyat öğrenimi gördü. Usta bir çevirmen olarak sayısız klasik ve çağdaş edebiyatçıyı, romanları ve öyküleriyle dilimize kazandırdı.

Genç Kızlar adlı ilk romanını 1950'de ABD'li bir yazarın çevirisi gibi Vincent Ewing takma adıyla yayınlamıştır. Mazi Kalbimde Bir Yaradır adlı ikinci romanı önce Eflatun Kız adıyla 1959'da tefrika edilip 1964'te basılmış, sonra yeni ismiyle 1988'de yayınlanmıştır. Cumhuriyet Çocuğu adlı kitabında kendi hayat hikâyesini anlatmaktadır.

2.1. MANİSA ÇARŞISI

"Camiinin arkasındaki sokak ise Yunan Yangınından sonra kerpiç ve tuğlayla, alelacele yaratılmış olduğu için yeni şanına layık görülen bu kendi halinde mahallenin çarşısıydı. Bizim gözümüzde bu çarşı bugünün bir süpermarketi kadar çeşit ve zenginlik sunan bir yerdi. Kambur kunduracı; oğlu sınıf arkadaşımız olan şişman, çekik gözlü,yassı yüzlü Tatar bakkal;burma bıyıklı kasap;her zaman yerde bağdaş kurup

oturan elinden tespihi dudaklarından dua mırıltısı eksik olmayan esmer yüzü derin çizgilerle oyulmuş sivri sakallı, zenci kırması yoğurtçu; günde birkaç kez mahalleyi mis gibi mübarek taze ekmek kokusuna boğan üstü nar gibi çatlamış esmer ev ekmeklerinin yanı sıra uçları topuzlu, inanılmaz beyazlıkta ve yumuşaklıkta çarşı ekmeği çıkaran ve mahallenin börek ve kebap tepsileriyle güveçleri de pişiren fırıncı." (Yeğinobalı,1999).

2.2. ELMAS IŞILTILI SOĞUĞU

"O zamanların Manisasında kışlar çok sert geçerdi. Kış sabahlarını mavi göklü, parlak güneşli olarak anımsıyorum, yerler kar gibi kalın, kardan yüz kat soğuk, elmas ışıltılı, çıtır çıtır bir kırağı tabakasıyla kaplı.pencere camlarında kar tanelerinin biçimlerini çağrıştıran buzlu işlemeler. Bacalardan yükselen kıvrımlı, mavimsi dumanlar.saçaklardan sarkan kalın, havuç biçimi buzlar." (Yeğinobalı,1999).

2.3. YEŞİLÇE MANİSA

"Benim ilk çocukluğumdaki Manisa tüm yakılıp yıkılmışlığına karşın doğanın lütufkarlığı yüzünden dünyanın en güzel köşelerinden biriydi. Ve daha ilk baştan ben bu yerle öylesine kusursuz bir uyum içindeydim ki, sesleri,renkleri,kokuları, görüntüleri ve havası, atmosferiyle sanki bu yerle aramda gözle görülmez ama neredeyse elle tutulur bir bağ vardı. O zamanın Manisası heybetli Spil dağının eteğine yaslanmış, yemyeşil bir yerdi." (Yeğinobalı,1999).

2.4. NİOBE VE YEDİ KIZLAR

"Hala durmaktadır orada, Sipilin eteğindeki Manisanın dağ mahallesinde savrulmuş saçlarıyla taştan bir kadın başı;yüzünde akıttığı yaşların yosun izleriyle…Çocukluğumun Manisasında insanlar onu, büyüklenmesinin bedelini pek ağır ödemiş acılı bir ana olarak benimsemiş ve kendi mitoslarıyla bütünleştirmişlerdi. Manisa minarelerinde akşam ezanları okunurken Niobenin taş gözlerinden sahici yaş sızdığı söylenirdi. Biz çocuklar bunu yadırgamazdık. Nasıl ki taş Niobenin yakınındaki Yedi Kızlar Türbesi de herşeyiyle düpedüz bir müslüman türk türbesi olmasına karşın, Niobenin yedi bahtsız kızının türbesi olarak bilinirdi.İçinde birbirinden küçük yedi taş sanduka buunan yedi kızlar türbesi çocuk yapma ve yapamama konusunda

uzmanlaşmış bir adak yeriydi. Gebe kalamayan veya çocuklarını yaşatamayan kadınlar gelir, köşelere mendilden, bezden minicik beşikler asarlardı ve bu beşiklerin içindeki çaputtan yapılma mini minnacık bebecikleri görünce içim cız ederdi." (Yeğinobalı,1999).

2.5. SPİL DAĞI, GEDİZ NEHRİ VE OVASI

"Sonradan Saruhan beylerinin başkenti, Osmanlıların da sancak vilayeti olan Manisanın güzelliğindeki büyü, arkasındaki mor dağın amansız, sarp dikeyliğiyle ayak ucunda başlayıp karşı ufuktaki mavi dağlara dek yeşil bir deniz gibi uzanan geniş ovasının yumuşak, dingin yataylığı arasındaki tezatta gizliydi. Gediz ırmağının iki yanında kümelenen söğütler bu engin dümdüzlüğün üzerine yılankavi bir çizgi çizerdi." (Yeğinobalı,1999).

2.6. SANCAK VİLAYETİ MANİSA

"Biz genç şehzade Mehmed'i Sultan Camiisinin dolaylarında hayal ederdik; avluyu çevreleyen taş odaların birinde ders gören bir genç öğrenci. Bu şahane öğrencisini hiç şımartmamakla ünlü öğretmen Akşemsettin mollayı da yürekten onaylardık." (Yeğinobalı,1999).

2.7. MESİR BAYRAMI

"Mesir bayramımız vardı. Valide Camiisinin minarelerinden küçük külahlar içinde dağıtılan bu geniz yakıcı, binbir baharatlı, inanılmaz lezzetli mor macun ünlü Osmanlı tabibi merkez efendinin icadı olarak bilinirdi.hatta şimdilerde sanırım bu bayramlarda sarıklı cüppeli bir merkez efendiye dağıttırıyorlar mecir macununu. Ama ne yaparlarsa yapsınlar Manisadan başka hiçbir yerde örneği olmayan bu geleneğin çok daha eskil çağlardan, Sipil yamaçlarında keçi bacaklı, boynuzlu çapkın kır tanrılarıyla civelek su perilerinin fink attığı günlerin bereket ayinlerinden kalma bir afrodizyak olmadığına beni kimse inandıramaz." (Yeğinobalı,1999).

2.8. MANİSA TARZANI

“Merhaba Tarzan diye sesleniyoruz, siyah önlük kumaşından bir şort dışında hiçbirşey giymemiş olan bu sağlam ama narin çevik yapılı yalınayak yarı çıplak esmer genç erkeğe.

O, merhaba yurdun en güzel kızları diye bize karşılık veriyor, genizden gelen gene de yumuşak bir şiveyle.

Gel de masallara inanma, dünyaya gözümüzü açtığımızda Manisa Tarzanını hazır bulduk biz, aramızda yaşayan bir canlı efsane.” (Yeğinobalı,1999).

2.9. PAZAR YERİNİN CÜMBÜŞÜ VE GİZEMLERİ

“Kent merkezine yaklaştıkça gitgide yükselen bir uğultu dalga dalga bizi karşılamaya gelirdi:Pazar yerinin uğultusu, kent içre bir kent;her hafta bir günlüğüne sesten hareketten renk ve kokudan kurulan gelgeç bir krallık. Pazar yerinin renkleri köy kilimlerinin renkleri gibi yer yer şiddet içeren göz kamaştıran keskin bir parlaklıktaydı.” (Yeğinobalı,1999).

3. SONUÇ YERİNE

Hatıratlar roman, öykü, şiir gibi kent sosyolojisinde kullanılabilecek materyallerden biridir. Manisa kadim tarihiyle çok önemli kültürel, doğal kaynaklara sahip bir kenttir. Manisa’nın bu potansiyelinin kullanılması elzemdir. Ülkemizde klasik belediyecilik anlayışından kültürel belediyecilik evresine geçmiş bulunan belediyecilik anlayışını göz önüne aldığımızda Manisa’da bulunan belediyelerin kültürel belediyecilik sahasında yapabileceği çok önemli projelerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

2. Çizgen, N. (1994). Kent Kültürü Nedir. Varlık Dergisi. (1036): 8- 13.

3. Çöl, Ş. 1998. Kentlerimizde kimlik sorunu ve günümüz kentlerinin kimlik derecesini ölçmek için bir yöntem denemesi. Yüksek lisans tezi (basılmış). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

4. Güley, K., (2001), Kent Kimliği Değişim Sürecinin Gazimusa Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul

5. Lynch, K. 1960. The image of the city. The MIT Press, Cambridge.

6. Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi

7. Önem, B., (2004), Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik: Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, İTÜ İstanbul

8. Tekeli, İ. 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler. Kent Planlaması Konuşmaları. TMMOB Mimarlar Odası Yayını, s. 79-88, Ankara.

9. Özer, M. N. 1998. Planlı ve tasarlı yaşam alanlarının kent kimliği üzerindeki etkileri, Antalya örneği. Yüksek lisans tezi (basılmış). Gazi Üniversitesi, Ankara.

10. Yeğinobalı, Nihal, cumhuriyet çocuğu, can yayınevi, 1999.

TƏSVİRİ SƏNƏT FƏNNİNİN TƏDRİSİ METODİKASINDA DİFERENSİAL YANAŞMANIN ROLU

THE ROLE OF DIFFERENTIAL APPROACH IN FINE ARTS TEACHING METHODOLOGY

Emil Raul oğlu AĞAYEV
Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

As in every subject taught in secondary schools, the differential approach has an important role in the teaching methodology of fine arts. In the teaching methodology of fine art subject, it is necessary to work with students from different groups in the same class or learning environment with different methods, and planning should be done according to the students who occupy a position in each group. The following abilities of the main student should be taken into account.

Keywords: Fine art, differential, student, color, image

Orta məktəblərdə tədris edilən hər bir fənndə olduğu kimi, təsviri sənətində tədrisi metodikasında diferensial yanaşmanın mühüm rolu vardır. Təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında eyni sinif və ya təlim mühitində müxtəlif qrupa daxil olan şagirdlərlə fərqli metodlarla işləmək və hər bir qrupda mövqe tutan şagirdlərə uyğun planlaşdırma aparılmalıdır. Əsas şagirdin aşağıdakı qabiliyyətləri nəzərə alınmalıdır:

1.Öyrənmə qabiliyyəti
2.İntellekt düşüncəsi
3.Təlim nailiyyətləri
4.Qavrama qabiliyyəti
5.Yaradıcı yanaşma forması

Təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında müəllim müxtəlif təlim ehtiyacı və öyrənmə xüsusiyyətlərinə malik şagirdlər üçün daha çevik dərs planlamaqla uğura nail ola bilər. Yaradıcı fəaliyyətləri müxtəlif olan şagirdlər üçün qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq düzgün dərs planlaşdırmasından başlayır. Biz bilirik ki, şagirdlər müxtəlif öyrənmə qabiliyyətlərinə görə

bir-birindən fərqlənirlər. Bunun üçün təsviri sənət müəllimi təlim nailiyyəti daha yüksək olan şagirdlərə daha yüksək və maraqlı, digər zəif olan şagirdlərə isə asan tapşırıqlar verməlidir. Təsviri sənətin tədrisi zamanı elə bir yaradıcı mühit qurulmalıdır ki, bütün şagirdlər üçün maraqlı olsun. Fənnin tədrisi zamanı müəllim sinfdə təkcə istedadlı şagirdləri nəzərə almamalıdır.

Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı diferensiallaşma prosesində şagirdlərin əvvəlki bilikləri və təlim məqsədləri nəzərə alınmalıdır. Aşağıdakı qaydalara riayət edilməlidir:

1.Təsviri sənət fənninə qarşı şagirdlərin marağı-şagirdləri ən çox maraqlandıran sahə və mövzuları müəyyənləşdirmək. 9-cu sinif şagirdləri Vasili Kandinski yaradıcılığını öyrənərkən daha çox abstraksionizm cərəyanında rəsm işləri üzərində çalışmağa maraq göstərirlər.

2.Təsviri sənət fənnində şagirdlərin hazırlıq səviyyəsi-şagirdlər təsviri sənət fənnində nə öyrəniblər və nə öyrənməlidirlər bacarıqları inkişaf etdirilməlidir. Müəllim "Miniatür rəngkarlığı" mövzusunu keçərkən miniatür üslubu haqqında ilkin fikirləri və Sadiq bəy Əfşar yaradıcılığını şagirdlərlə bərabər daha dəqiq təhlil etməlidir.

3.Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı öyrənmə tərzləri-şagirdlər öyrənmə tərzlərindən istifadə edərək mövzuların məzmunu daha yaxşı öyrənirlər.

Diferensial təlimin dərsin qurulmasında aşağıdakı istiqamətlərindən geniş istifadə edilir:

1.Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı şagirdlərə ötürülən informasiyanın məzmunu altstandartların tələblərinə uyğun olmalıdır. Şagirdlər mövzunu qavrayarkən müxtəlif formalarda öyrənirlər. Təsviri sənət fənnində şagirdlər üçün tapşırıq hazırlayarkən blum taksonomiyasının mərhələlərinə uyğun gəlməlidir. Müəllim V sinif şagirdlərinə "Xalq geyimləri" mövzusunu keçərkən aşağıdakı sualları təqdim etməlidir.

a.Xalq geyimləri dedikdə nə başa düşürsünüz?

b.Qadın geyimlərinin fərdi xüsusiyyəti nədir?

c.Qadın geyimləri hansılardır?

ç.Albom vərəqində öz fərdi düşüncələrinizdən istifadə edərək qadın geyimi işləyə bilərsinizmi?

d.Kişi geyimləri hansılardır?

e.Kişi papaq növlərindən hansıları tanıyırsınız?

f.Albom vərəqində kişi geyimi işləyə bilərsinizmi?

İLL 1. Xalq geyimləri

2.Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı dərsin şagirdlər üçün düzgün qurulması prosesi. Hər bir şagirdin fərdi öyrənmə tərzləri var. Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı uğurlu diferensial təlimin düzgün qurulması zamanı bəzi şagirdlər cütlərlə, bəziləri qrupla işləməyi seçə bilərlər. Təsviri sənət müəllimi V sinif şagirdlərinə "Azərbaycan tikmələrində kompozisiya" mövzusunu keçərkən şagirdlərin marağını nəzərə almalıdır:

a.Tikmə nümunələrini vizual və ya sözlə öyrənmək.

b.Tikmə nümunələrinə aid videolara baxmaq.

c.Tikmə nümunələrini müqayisə edərək fikir mübadiləsi aparmaq.

İLL 2. Təkəlduz

3.Təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında şagirdlərin əldə elədiyi bilik və bacarıqların nəticələnməsi. Hər bir fənndə olduğu kimi təsviri sənətin hər bir dərsinin sonunda esse, layihələr, hesabatlar formasında nəticələr təqdim edilə bilər. Şagirdlər hər bir dərsin sonunda layihələri aşağıdakı formada təqdim edirlər:

a.Şagirdlər esse vərəqinin üzərində tapdıqları məlumatları yazırlar.

b.Şagirdlər esse vərəqlərinin quruluşunu müstəqil olaraq seçirlər.

c.Şagirdlər esse vərəqlərinin üzərində qısa fotolar yapışdırır.

d.Şagirdlər esse vərəqləri üzərində rəngli karandaş və boyalardan istifadə etməklə əks etdirdikləri məlumatları yerləşdirirlər.

4.Təsviri sənət fənninin tədrisində qiymətləndirmə. Formativ və summativ qiymətləndirmənin nəticələrinə müvafiq olaraq ümumi rəy bildirmək əvəzinə, hər bir şagirdə çətinlik çəkdiyi mövzularla bağlı rəylər verilməlidir. Qarşılıqlı qiymətləndirmənin özüdə diferensial təlimə yönəlmişdir.

Təsviri sənət fənninin tədrisi zamanı diferensial təlimin bir sıra üstünlükləri vardır:

-ümumiyyətlə tədqiqatlar göstərir ki, diferensial təlim yüksək qabiliyyətli şagirdlərlə bərabər, inklüziv şagirdlər üçün də mühümdür.

-şagirdlərə öz öyrənmə üsullarını fərdi seçdikdə daha uğurlu nəticələr əldə edirlər.

Diferensial təlimin təsviri sənət fənninin tədrisində əhəmiyyətli rolunu artırsaq uğurlu nəticələr əldə edə bilərik.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1.Ümumtəhsil məktəblərinin təsviri incəsənət fənni üzrə dərslikləri.
2.Metodika və pedaqogika. TAİM 2024. s 88-89.

PLOT AS ONE OF THE COMPONENTS OF A WORK OF ART

Ulduz Farhad Kahramanova, Ph.D. in Philology
Azerbaijan State Pedagogical University
Head teacher at the "Literature" department
Orcid ID: 0009-0003-4418-9319

Abstract

One of the components of the composition is the plot. The plot is part of the composition. While composition covers every part of a work of art from the title to the end, the plot covers only the part from the story in the work to the end of the story. It is impossible to imagine a composition without a plot. The plot is one of the most important elements of the composition. Plot is a description of stories, an orderly line of stories. If there is no story in the work, then there is no plot. So, the plot is the main story developed in the work. It is known that the development of a story in a work of art is called a plot. An event has a specific start and end point. The development of the event between these two points - the beginning and the end points - constitutes the plot of the work of art. Events are narrated in fiction works in two ways: 1. Events are narrated in the writer's language. 2. The events are narrated in the language of the main character in the fiction.

Keywords: fiction, plot, fable, story, plot elements

Introduction: One of the compositional parts of the composition is the plot. The plot is part of the composition. While the composition covers every part of the work of art from the title to the end, the plot covers only the part from the story in the work to the end of the story. It is impossible to imagine a composition without a plot. The plot is one of the most important elements of the composition. Plot is a description of stories, an orderly line of stories. If there is no story in the work, then there is no plot. So, the plot is the main story developed in the work.

Aristotle cannot imagine literary genres without a plot and said: "every plot must have a beginning, a middle and an end." Plot comes from the French word suyet and means body, event, thing, cause and subject, that is, the event itself described in a work of art. The plot is also called maal. Aristotle defined the plot in his work "Poetics" as "an imitation in motion", "installation of events". Along with the plot, Aristotle used the term "fable" in this work.

The main part: The fable is an imitation of actions. Fabula is a concept close to plot. However, the plot of the fable is not the fable. Fabula is a Latin word that means representation, tale, story. A fable is that a historical truth, or a modern reality, the material of life is not changed by the writer in the work, it is not touched by imagination and thought. The fable is the very nature, the original, of the fact, the material of life. The plot is the transformation of the modern and historical reality in the literary work through the writer's imagination. That is, the fabula is the part of the writer's imagination that does not touch the material of life. The plot is the fictional part of the writer's

imagination, which touches on the material of life Therefore, the plot is not the nature, the fact, the event and the story itself. A plot is a form of being, a real story, which is touched upon, changed, developed by fiction, enriched, or enlarged, exaggerated, or reduced to thought, thought, and imagination. And a fable is a short real story about any event, an evocation far from any additional colors and paints of the writer. Mikayil Rafili writes that the fabula includes the functions of the plot. So, if the fact, the material of life does not change, it is a fable. But if the fact, the material of life comes from the writer's mind to a work of art, it is a plot. The plot is also the touch of the author's imagination on the fact, the truth of life.

A plot is a sequence of certain stories, a system. The artist tries to build a plot that correctly and perfectly expresses ideas, goals and meetings. The plot has 3 main conditions:

1. The plot is always based on contradiction and conflict.

2. The plot must always be complete and perfect.

3. Conflict, development, and completeness are the essential conditions of plot.

It is known that the development of a story in a work of art is called a plot. An event has a specific start and end point. The development of the event between these two points - the beginning and the end points - constitutes the plot of the work of art. Events are narrated in fiction works in 2 ways:

1. Events are narrated in the writer's language. It seems to the reader that the author himself saw and witnessed the events that happened in the work, and now he is telling his readers. For example: in A. Hagverdiyev's story "Sheikh Shaban" and in M. Ibrahimov's novel "Big Pillar", the events are narrated in the writer's own language.

2. The events are narrated in the language of the main character of the work. For example: in M.S. Ordubadi's work "Smoggy Tabriz", the events are narrated in the language of the main character Abulhasan Bey.

In works of fiction, there are conventionally 3 aspects related to the plot:

1. To give the result of the situation at the end

2. To present the result of the situation

3. To show the result of the situation. The plot is the main element of the composition. Life can give a writer very rich plots. Dostoevsky's advice to a young writer is quite interesting. "Never make up a fable or intrigue from yourself. Life is much richer than our fictions. Sometimes no imagination can conjure up for you what the most ordinary, inconspicuous life gives. Respect life." Every perfect plot should have a beginning, a climax, and an end.

The heroes depicted in the work consciously fight against each other and fight for their goals. Actions and events are built on these collisions. From this point of view, plot has 3 attributes:

1. Intrigue: From the Latin word "intrigare" which means "to confuse", it is a personal conflict between the main characters who are fighting on opposite fronts throughout the work, consciously for their own goals.

2. Collision: It comes from the Latin word "collisio" and it means meeting, collision, social groups standing behind the heroes fighting on opposite fronts and their interests facing each other. It is a struggle between certain groups of people in a work of art.

3. Situation: It comes from the French word "situs", which means "situation", it is a specific point, moment, moment of the contradictions and struggles in the work. The situation manifests itself:

a) in the minds of the heroes

b) in the external environment

The elements of the plot are:

I. Exposition (artistic introduction): Creates the ground and conditions for the further development of events in the artistic work. Exposition comes from the Latin word "expositio", meaning explanation, proof, introduction explaining the main event in the work. The exhibition is also called an artistic ground. Exposition means the stage of preparation for the work, the first period of the plot, that is, the introduction. So, it was a necessary preparation for the emergence and development of the event to be discussed. Exposure manifests itself in different ways in different works:

1. The writer shows the exposition in a very specific, concise manner by showing several signs.

2. Sometimes the writer dwells on the exposition, conveys to the reader the background of the incident. In large-scale works, the exposition is described more widely.

II. Zavyazka (relationship): It is the point of reference and birth of events. It means the one who closes the event, knots it, creates communication. In order to express this stage of the plot, the words rabt and knot are also used in Azerbaijani literary studies. Both the Russian word "zavyazka" and the Arabic word "rabt" mean to tie a knot. Rabt is from the word "communication". Rebt is the door to action. Rabt means creating communication at the beginning of events.

III.Movement: Movement can only come after connection. During the movement, events gradually develop, ripen and begin to rise. Aristotle considered movement to be a transition from "trouble to happiness", "from happiness to misery". The movement is a line that starts after the zavyazka and goes up to the culminating part. The development of the movement reaches the highest point - the climax.

IV. Culmination: It comes from the Latin word "gulmen", which means hill, peak, height. Therefore, the words peak and peak point are used instead of climax in Azerbaijani literature. The culmination is when the plot line in the work reaches a high peak, a peak point. The climax is the

most intense, the most dramatic point of events. After the climax, the contradictions do not develop, the contradictions tend to disappear.

V. Razvyazka: The opening of contradictions and weakening of intrigue in a work of art is called razvyazka. At this stage, the contradictions gradually open up, and the conflict between individual copies and groups weakens.

VI.Final: It is an artistic ending. Everything becomes clear, the conflict finds its artistic solution, muddy waters are cleared. Mikayil Rafili called the final part "qat". It is the resolution and termination of decisive events, contradictions and conflicts.

Plot is a characteristic characteristic of epic and dramatic works. It is actually not correct to look for a plot in the composition of a lyrical poem. However, there are lyrical poems in which all elements of the plot are used. For example: let's analyze Ashıg Alasgar's famous couplet "Dushdu" based on the elements of the plot:

Let's analyze Fuzuli's poem "Leyli and Majnun" based on the elements of the plot:

1. Exposition: One of the tribal leaders gave birth to a son named Gays.

2. Zavyazka: The fact that Keis and Leyli saw each other at school and fell in love.

3. Action: What happens up to the climax is action.

4. Climax: Majnu meets Leyli in the desert and rejects her by repeatedly saying that you are not Leyli.

5. Razvyazka: After this incident, Leyli fell ill and died and Nofal told this news to Majnun.

6. Finale: Majnun pleads to God on Leyli's grave and prays for death to himself and dies, both are buried in the same cemetery.

Reason - the part that justifies events and actions in a literary work and explains their reason. Each work has a specific occasion for the events. Thanks to the circumstances, the work's credibility increases, events are connected to each other, events arise from each other. These occasions create naturalness in the occurrence of events. For example: Let's consider the events described in "Khosrov and Shirin":

1. Incident: Khosrov easily falls in love with Shirin; Reason: Because Khosrow was a fan of women by nature.

2. Incident: While Shirin loves Khosrow, she is enraged by his courage and rejects him; Reason: Because Shirin was a virtuous, noble and honest woman, she did not want to be deceived, trampled on, insulted.

3. Event: Khosrow leaves Shiri and goes to Byzantium; Reason: Because Shirin rejected him and touched his manly pride.

4. Incident: Khosrow loves Mary while he loves Shiri; Reason: Because Khosrow's nature was light and he was also grateful to the Byzantine emperor.

5. Incident: Farhad showed heroic deeds with his art; Reason: Because Farhad loved Shiri, etc.

Conclusion: Psychological occasion is the inner world, intentions, dreams, feelings of the heroes, in a word, the psychological state. For example: Event: Balash insults and humiliates Sevili at every step; Psychological reason: Sevil does not understand anything, because Sevil is a pure, simple, illiterate, helpless person at heart. Or: Incident: Haji Gara, being a cowardly and quiet merchant, joins the gentlemen and goes on a smuggling spree; Psychological reason: Because Haji Kara is greedy for money and greedy.

Compositional occasion- The writer uses a compositional occasion called silence to interest the reader and create a strong impression on the reader. This silence is the concealment of an important event. Thus, the writer deliberately keeps an important event under wraps, and then the writer creates a great effect in his work by suddenly revealing it. For example: Suleyman Sani's drama "Love and Revenge" is based on such silence. The heroes of the work love each other and do not know that they are siblings. As the mystery unfolds, the tragedy becomes more acute and a desperate situation emerges. According to the compositional requirements, it is possible to present the work in the form of a memoir, correspondence, or history. Sometimes events are narrated from someone's own language. In this case, information about the narrator is given at the beginning and sometimes at the end of the work.

For the believability and authenticity of the hero, to understand his actions and characters, we need to know the hero's past life. For example: in the work "The Dead", we do not see Alexander's past, but from the words of the characters and himself, it is known that he "studied in a distant place among the infidels", studied in Europe, was cultured. However, after his education, he returned and fell into this common and ignorant environment, no one understood what he said, he saw how difficult it is to wake up the people from ignorance, he started drinking vodka and became "Kefli Iskander". If we did not know this past life of the hero, we would not be able to understand his actions.

Literature:

1. Jalal Mir, Khalilov Panah, (2005) "Fundamentals of Literary Studies", Baku, Çaşıoğlu
2. Alimirzayev Khalid, (2008) "Scientific-theoretical foundations of literary studies", Baku
3. Aliyev Mammad, (2000) "Basics of literary theory", Baku
4. Aliyev Rafiq, (2001) "Basics of Literary Studies", Baku
5. Hajiyev Abbas, (1999) "Theory of Literature", Baku
6. Khandan Jafar, (1958) "Theory of Literature", Baku
7. Rafili Mikayil, (1958) "Theory of Literature", Baku
8. Shamsizade Nizamuddin, (2012) "Theory of Literature", Baku

WEIGHTING OF GREEN PORT CRITERIA USING THE ENTROPY METHOD IN SUSTAINABLE PORT MANAGEMENT

Çiğdem TUGAY
Muğla Sıtkı Koçman University Department of Business Administration PhD Student
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0001-5749-9514

Dr. Elçin NOYAN
Muğla Sıtkı Koçman University Department of Business Administration
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2630-0274

ABSTRACT

Ports, which are the cornerstone of international logistics and supply chains, appear as an important element connecting ocean and land transportation. Port management includes many elements with its complex structure. In today's conditions, where environmental problems are increasing, environmentally friendly port operations are gaining importance in sustainable port management practices. The advantages of an environmentally friendly management are not limited to customer satisfaction and corporate image, but also contribute to cost savings and environmental protection. The term "green port" is used to describe ports that embrace concepts such as environmental sustainability, energy efficiency and social responsibility; It involves reducing environmental footprints and contributing to sustainable development goals through various practices, plans and strategies. This concept; includes the effective and efficient use of resources, carrying out activities ecologically, and responding to needs effectively and efficiently without harming the environment. In the maritime industry, international agreements and contracts, environmental legislation and policies are created and developed in order to reduce the pollution hazard of sea and port areas globally. The concept of green port is based on volunteerism in Turkiye and in countries around the world. Ports in Turkiye; It works with the criteria and legal processes required to obtain the green port certificate determined by the Ministry of Transport and Infrastructure. Ports can be described as “green” only if they meet certain targets. There are “green port criterias” determined for these ports. Waste management, recycling practices, use of renewable energy resources, adaptation of energy-saving technologies, reducing carbon emissions, training and awareness of employees on this issue, cooperation in local communities, and improving water quality are some of these goals.

This study aims to rank the importance weights of green port criteria. The criteria discussed in the study were obtained as a result of literature review. These are; water consumption, water saving management, carbon footprint, energy, air pollution, waste management, noise control, health and safety, ecosystem, inspection and audit, development, quality of life in communities, dust and odor management, reduction of soil pollution, compliance with the law and distribution, social responsibility projects and training of port workers. In sustainable port management, 17 green port criteria were weighted using the Entropy Method, one of the Multi-Criteria Decision Making (MCDM) Methods, by taking 11 expert opinions. According to the findings obtained by applying the Entropy method; the criterion with the highest weight in the green port criteria was determined as 'quality of life in communities'. This criterion was followed by ‘reduction of soil pollution’ and ‘noise control’ criteria. In future studies, sub-criteria can be added to the main criteria, and the results obtained by using different expert opinions may differ.

Keywords: Green port, sustainability, green port criteria, maritime, MCDM methods, Entropy method

INTRODUCTION

Ports are natural or artificial places that are used for the cargo transfer of ships or passenger transportation and contain structures for these operations. They have had an important place in maritime transportation and trade. In addition to being the main point of the transportation chain in international trade, ports, which are service areas with versatile interaction areas in the settlements where they are located, are also seen as a strategic tool in economies.

According to 2023 data from Maritime Sector Report (2024), of Turkish Chamber of Shipping 2024, approximately 86% of world trade is carried out by sea. Sea routes offer an efficient, cost-effective form of transport, especially for minerals, crude oil and other heavy and bulky cargo.

The signing of the Paris Agreement on global climate change, the publication of the UN Sustainable Development Goals in 2015, and the progress of current world trends towards the Net Zero Target, which is an action plan determined by the Paris Agreement to limit global warming to 1.5°C and includes the conditions of reducing greenhouse gas emissions by 45 percent by 2030 and reaching net zero emissions by 2050, are important developments. Multidimensional studies are being carried out to increase the efficiency and sustainability of the sector in line with the changing practices under the influence of global developments. (ALG Reports, 2023: 2). UNCTAD's 2023 Maritime Transport Review has highlighted a "just and equitable transition" to a decarbonised shipping sector, warning that navigating the complex economic, regulatory and environmental priorities will be the next big challenge for the shipping industry. Decisions on decarbonisation measures are made by the International Maritime Organisation (IMO) and its members. The report says that a transition to full decarbonisation by 2050 is expected to require major investments and lead to higher maritime logistics costs, highlighting the need to balance environmental objectives with economic needs. These developments have led to an increased interest in the planning and activities that ports need to implement to align with sustainable practices and the sustainable development goals in their areas of responsibility. There is an increase in publications in the literature on topics such as optimization of port activities, sustainable port management, and green ports.

Green port policy consists of six components, these are; natural life, air, water, soil and sediments, education of stakeholders and sustainability (TURKLIM, 2021).

The "Green Port" certification program in Turkiye, which is based on voluntary work, is carried out by the Ministry of Transport and Infrastructure, General Directorate of Maritime Affairs. In Turkiye; Aksa Port, Altıntel Port, Asyaport, Bodrum Cruise Port, Borusan Port, Ege Port, Evyapport, Hopaport, Kumport, Limakport, Limaş Port, Mardaş, Marport, Petkim Port, Solventaş, Nemport, Efesanport, Qterminals Antalya, Poliport and Samsunport are examples of some ports have the green port certificate (TURKLIM, 2023). Five basic issues are important in terms of sustainability in port management: ‘‘energy management, waste management, equipment management, social environment relationship management and

occupational safety''. For a sustainable development in ports, a balance must be provided among the economic, social, and environmental performance (Lam and Yap, 2019).

LITERATURE REVIEW

As the importance of the green port concept increases, the establishment of green port criteria to be used in determining these ports has also gained importance.

Peris-Mora, Orejas, Subirats, Ibáñez & Alvarez (2005). Development of a system of indicators for sustainable port management, in their work they aim to carry out the environmental analysis of port activities, they summarize 63 potential environmental impact types in 17 indicators within eight main criteria through multi-criteria analysis. Criterias are; ''air pollution, noise pollution, odor pollution, water pollution, soil pollution, waste creation, resource consumption and other''.

Satır and Doğan Sağlamtimur (2018), prepared a Green Port Model by analyzing green ports selected from Türkiye, Europe and America. This model consists of six criteria, these are; ''air quality, wildlife, water quality, community relation, waste management and sustainability''.

Lirn, Wu and Chen (2013), classified seventeen indicators into five dimensions in their study to measure the green performance of three major ports in Asia, Shanghai, Hong Kong and Kaohsiung ports. These main dimensions are; ''air pollution management, aesthetic and noise pollution management, solid waste pollution management, liquid pollution management and marine biology protection''. The authors used the Analytical Hierarchy Process (AHP) to obtain the weight and performance rating of three ports and to evaluate their greenness levels. The most important criterion was determined as "fuel spill contingency plan".

Tezcan and Kan (2023), carried out a meta-synthesis by taking 22 studies in the green port field as examples. Green port evaluation criterion model consisting of six main criteria and 22 sub-criteria was revealed. Criterias are ''environmental management, energy and resources, management and policy, social ecological and economical''.

Teerawattana and Yang (2019), determined the green port criterias; water consumption, water quality, carbon footprint, energy consumption, energy management, air quality, soil and sediment quality, waste generation, waste recycling, waste management, noise control, health and safety, pollution emission, odor, ecosystem, safety and security officer and facilities, port development, communication, quality of life in the communities in their studies.

Argyriou, Daras and Tsoutsos (2022) used Factor Analysis to highlight weaknesses in the management of a port and offer solutions to optimize its sustainability. As a result, it was determined that traffic and waste management were the areas with the most important weaknesses. These vulnerabilities significantly deteriorate the environment and threaten human health, while the infrastructure and energy sectors can significantly improve the quality of life. It would be beneficial to inform citizens about environmental problems, ensure their participation, and take their opinions into account in future port designs. Supporting

interdisciplinary interactions and integrating sustainability goals into the research and development process is expected to contribute to green growth.

Lam and Yap (2019), analyzed and compared the development of the ports of the two cities in China-Guangzhou and Shenzhen, by examining economic, social and environmental factors. They illustrated the key challenges and opportunities facing port cities and stated that the balance between these factors is the most important element for sustainability in port management.

METHOD

MCDM Methods are a method that is used multiple and simultaneously, allowing the best one to be selected among the criteria. It helps to determine to what extent the independent factor is effective in helping decision makers make the most appropriate decision according to the problem. At the same time, if the criteria contradict each other or again, if the criteria are expressed with a numerical value by providing inferences in a common language where they cannot be evaluation methods (Hamurcu and Eren, 2015).
In this study the criteria were ranked using the Entropy Method, which is one of the MCDM Methods.

ENTROPY METHOD

Entropy helps calculate the degree of disorder and utility. The lower the entropy value, the lower the degree of disorder of the system. The Entropy weight is a parameter that describes how different alternatives converge with respect to a given criterion.

Steps of the Entropy Method (Li et al., 2011; Karami et al.,2013).

Step 1: In order to eliminate the effects of different index sizes on the unmeasurability of the decision matrix, it is necessary to standardize the indices, using the equations of the relative optimal degree of membership. According to the benefit and cost indices, the criteria are normalized by Equation 1 and Equation 2.

$$r_{ij} = x_{ij}/max_{ij} \quad (i = 1,\ldots,m; j = 1,\ldots,n) \tag{1}$$

$$r_{ij} = min_{ij}/x_{ij} \quad (i = 1,\ldots,m; j = 1,\ldots,n) \tag{2}$$

Step 2: P_{ij} is calculated to remove anomaly due to different measurement units and scales.

$$P_{ij} = a_{ij}/\sum_{i=1}^{m} a_{ij}\,;\ \forall_j \tag{3}$$

Where i stands for alternatives, j stands for criteria, P_{ij} stands for normalized values, a_{ij} stands for given utility values.

Step 3: The Entropy of E_j is calculated.

$$E_j = -1/\ln m \sum_{i=1}^{m} P_{ij} \ln P_{ij} \; ; \; \forall_j \tag{4}$$

Step 4: The uncertainly d_j is calculated as the degree of variation.

$$d_j = 1 - E_j \; ; \; \forall_j \tag{5}$$

Step 5: Weights (W_j) are calculated as the degree of importance of criterion *j*.

$$w_j = d_j / \sum_{i=1}^{n} d_j; \; \forall_j \tag{6}$$

RESULTS

Criterias are from (C1) to (C17), from (E1) to (E11) are experts' opinions. Criteria weights calculated by Entropy Method according to these criteria are shown in Table 1, calculated from Equation 1 to 6.

Table 1. Normalization Table

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11	C12	C13	C14	C15	C16	C17
E1	1,000	0,200	1,000	1,000	1,000	0,500	0,333	0,250	0,500	1,000	0,059	0,059	0,500	0,059	1,000	1,000	1,000
E2	0,111	0,333	1,000	1,000	1,000	0,200	0,083	0,067	0,200	0,500	0,500	0,200	0,200	0,111	1,000	0,111	0,333
E3	0,333	0,333	0,500	1,000	1,000	1,000	0,500	1,000	0,333	1,000	1,000	0,500	0,500	0,500	1,000	0,500	1,000
E4	0,250	0,143	0,500	0,333	0,125	1,000	0,200	0,200	1,000	0,111	0,143	0,091	0,143	0,083	0,091	0,111	0,077
E5	0,083	0,167	0,125	0,071	0,143	0,200	0,077	1,000	0,091	0,250	0,059	0,063	0,111	0,100	0,500	0,067	0,333
E6	0,167	0,200	0,250	0,143	0,333	0,500	0,125	0,111	1,000	0,059	0,063	0,100	0,091	0,083	0,067	0,071	0,077
E7	0,333	0,500	0,250	1,000	0,167	0,200	0,143	0,091	0,083	0,071	0,111	0,077	0,100	0,059	0,063	0,125	0,067
E8	0,083	0,167	0,077	0,071	0,200	0,250	0,143	0,333	1,000	0,091	0,059	0,100	0,063	0,125	0,500	0,067	0,111
E9	0,200	0,063	0,083	0,143	0,100	0,333	0,091	0,125	0,250	0,167	0,071	0,077	0,111	0,059	1,000	0,067	0,500
E10	1,000	0,111	0,500	0,200	0,333	0,167	0,143	0,091	0,083	0,077	0,071	0,067	0,125	0,250	0,063	0,059	0,100
E11	1,000	0,100	0,059	0,111	0,091	0,125	0,167	0,500	0,063	0,067	0,071	0,077	0,250	0,083	0,333	0,200	0,091
Total	4,561	2,316	4,344	5,073	4,492	4,475	2,005	3,768	4,603	3,393	2,207	1,410	2,193	1,513	5,616	2,377	3,689

According to Table 1, criterias are; water consumption (C1), water saving management (C2), carbon footprint (C3), energy management (C4), air pollution management (C5), waste management (C6), noise control (C7), health and safety (C8), ecosystem (C9), inspection and audit (C10), development of ports, (C11), quality of life in communities (C12), dust and odor management (C13), reduction of soil pollution (C14), compliance with the law and distribution (C15), social responsibility projects (16) and training of port workers (C17). In sustainable port management, 17 green port criteria were weighted using the Entropy Method by taking 11 expert opinions from (E1) to E11). In line with expert opinions, scores were calculated and a normalization table was created.

Table 2. Criterion Weights

		C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8
wj		0,054	0,059	0,055	0,053	0,054	0,056	0,069	0,055
	C9	**C10**	**C11**	**C12**	**C13**	**C14**	**C15**	**C16**	**C17**
wj	0,054	0,054	0,064	0,076	0,063	0,073	0,054	0,051	0,055

According to the findings in Table 2, the criterion with the highest weight in the green port criteria was determined as 'quality of life in communities' (C12). This criterion was followed by ‘reduction of soil pollution’ (C14) and ‘noise control’ (C7) criteria.

CONCLUSION

Ports, which have had an important place throughout history, are one of the strategic elements in the global economy. Developing technology and environmental problems are forcing ports, which interact with the environment and cause waste problems, to change. One of the concepts that we encounter in line with these developments is the concept of green ports. “Green Port" becoming increasingly important to refer to ports that take proactive measures for sustainable development and environmental awareness.

Green practices within the framework of sustainable port management are extremely important in terms of leaving a livable environment to future generations. It is important to develop and adopt port facilities. Regarding sustainability in port management; ‘‘energy management, waste management, equipment management, social-environmental relations management and occupational safety’’ are important. Also for sustainable development in ports; economic, social and environmental factors should be taken into consideration together. This study focuses on weighting green port criteria by analyzing them with the Entropy method, that one of the MCDM methods. Based on expert opinions; it has been concluded that ‘quality of life in communities’, ‘reduction of soil pollution’ and ‘noise control’ criteria are the most important criteria in sustainable green ports. These results also show us that ports are integral with their surroundings while continuing their activities and cannot act independently. In today's conditions, green factors are gaining more importance in sustainable port management activities. In future studies, sub-criterias can be added to these main criterias, and the results obtained by using different expert opinions may differ, comparative analysis of factors can be performed with different methods. A large-scale analysis that can make cross-country comparisons with more participants from different locations in the evaluation of green port criteria in sustainable port management, will guide future studies.

REFERENCES

ALG Reports Whitepaper 002 (2023). Green Ports Embracing Sustainable Practices to Future-Proof Our Ports.https://alg-global.com/sites/default/files/2023-04/Green%20Ports.pdf (Access date: 10.10.2024).

Argyriou, I., Daras, T., & Tsoutsos, T. (2022). Challenging a Sustainable port. A Case Study of Souda Port, Chania, Crete. *Case Studies on Transport Policy*, *10*(4), 2125-2137.

Hamurcu, M., & Eren, T. (2015). Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri İle Monoray Güzergah Seçimi. Kırıkkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümü.

Karami, A., & Johansson, R. (2013). Utilization of Multi Attribute Decision Making Techniques to Integrate Automatic and Manual Ranking of Options. *Journal of Information Science and Engineering,* 30(2), 519-534.

Lam, J., and Yap, W. (2019). A Stakeholder Perspective of Port City Sustainable Development. *Sustainability*, 11 (2).

Li, X., Wang, K., Liu, L., Xin, J., Yang, H., & Gao, C. (2011). Application of the Entropy Weight and TOPSIS Method in Safety Evaluation of Coal Mines. *Procedia Engineering*, *26*, 2085-2091.

Lirn, T. C., Jim Wu, Y. C., & Chen, Y. J. (2013). Green Performance Criteria for Sustainable Ports in Asia. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management,* 43(5/6), 427-451.

Maritime Sector Report of Turkish Chamber of Shipping (2024). https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/yayinlarimiz/sektorraporu, (Access date: 10.10.2024).

Peris-Mora, E., Orejas, J. D., Subirats, A., Ibáñez, S., & Alvarez, P. (2005). Development of a System of Indicators for Sustainable Port Management. *Marine Pollution Bulletin*, *50*(12), 1649-1660.

Satır, T., & Doğan-Sağlamtimur, N. (2018). The Protection of Marine Aquatic Life: Green Port (Ecoport) Model İnspired By Green Port Concept in Selected Ports From Turkey, Europe and the USA. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, *6*(1), 120-129.

Teerawattana, R., & Yang, Y. C. (2019). Environmental Performance Indicators for Green Port Policy Evaluation: Case Study of Laem Chabang Port. *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, *35*(1), 63-69.

Tezcan, Ö., & Kan, E. (2023). Meta-synthesis of Research on Green Port Performance Evaluation Criteria. *Pomorstvo*, *37*(2), 227-239.

TÜRKLİM (2023). TÜRKLİM üyesi 20 Liman Yeşil Liman Sertifikası'nın Sahibi Oldu, 10 Eylül 2024 tarihinde https://www.turklim.org/turklim-uyesi-20-liman-yesil-liman-sertifikasinin-sahibi-oldu/ (Access date: 10.10.2024).

UNCTAD's Review of Maritime Transport (2023), https://unctad.org/publication/review-maritime-transport-2023 (Access date: 20.08.2024).

DURKHEİM'İN İNTİHAR KURAMI AÇISINDAN ENGELLİ İNTİHARI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

A QUALITATIVE RESEARCH ON DISABILITY SUICIDE IN TERMS OF DURKHEIM'S SUICIDE THEORY

Assist. Prof. Dr. Ayşe Betül TANRIVERDİ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Sivas- Türkiye
ORCID: 0000- 0002- 5046-4618

Özet

Toplumda bireysel gibi görünen bir çok olayın, olgunun ve eylemin arkasında toplumsal etmenler yer almaktadır. Bu nedenle bireysel unsurun arkasındaki toplumsal unsuru görmek olayların nedenlerini anlamada önemlidir. İntihar olgusu da sosyolojik bir bakış açısıyla ele alınarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. İntihar vakası son zamanlarda gittikçe artan bir olay olmakta, engelli bireylerin intiharı kamuoyunu etkilemektedir. Bu araştırmada Google arama motoruna intihar eden engelliler anahtar kelimeleri yazılarak engellilik ve intihar olayı arasında nasıl bir bağlantı olduğunu anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Araştırmada nitel araştırma tekniği kullanılarak intihar eden engelli bireyler hakkındaki gazete haberleri incelenmiştir. Buna göre yapılan çalışmada engellilerin intihar etmeye yatkın olduğu görülmüştür. Çalışmanın teorik çerçevesi Goffmanın simgesel etkileşimcilik teorisine dayanmaktadır. Simgesel etkileşimci kapsamında yer alan damgalanma, bir toplum tarafından küçük düşürülmesini, değersizleştirilmesini ve aşağılanmasını kapsar. Dezavantajlı özelliği bulunan bireyler toplum tarafından kabul görmekte zorlanarak kendilerini yalıtılmış hissedebilmektedir. Buna göre yapılan çalışmada engelli bireylerin intiharının Durkehim'in bencil ve kadercil intiharı kapsamında değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bencil ve Anomik İntihar, Durkheim, Engellilik, Damgalanma, Goffman

Abstract

There are social factors behind many seemingly individual events, phenomena and actions in society. Therefore, seeing the social element behind the individual element is important in understanding the causes of events. The phenomenon of suicide is also a phenomenon that should be evaluated from a sociological perspective. Suicide has become an increasingly common occurrence lately, and the suicide of disabled individuals affects public opinion. In this research, the keywords "disabled people who committed suicide" were typed into the Google search engine to understand what kind of a connection there is between disability and suicide. In the study, newspaper news about disabled individuals who committed suicide were examined using the qualitative research technique. Accordingly, the study showed that disabled people are prone to suicide. The theoretical framework of the study is based on Goffman's symbolic interactionism theory. Stigma, within the scope of symbolic interactionism, includes humiliation, devaluation and humiliation by a society. Individuals with disadvantaged characteristics may have difficulty being accepted by society and feel isolated. Accordingly, in the study, the suicide of disabled individuals can be evaluated within the scope of Durkehim's selfish and fatalistic suicide.

Keywords: Selfish and Anomic Suicide, Durkheim, Disability, Stigma, Goffman

YORUMCU BAĞLAMDA ORTAYA ÇIKAN ÇELİŞKİ GÖRÜNÜMLERİNİN GİDERİLMESİNDE KRİTER SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİSİ

THE CRITERION PROBLEM AND SOLUTION PROPOSAL IN RESOLVING THE CONFLICTING VIEWS EMERGING IN CONTEXTUAL INTERPRETATION

Res. Asst. Muhammet İkbal ÇALIŞ
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Hopa, Artvin
ORCID NO: 0000-0001-5948-1564

ÖZET

Bu çalışma, Ulûmu'l-Kur'ân literatüründe "ihtilaf" başlığı altında incelenen, ayetler arasındaki anlama problemlerine odaklanmaktadır. Kur'ân ayetleri arasındaki zahirî çelişkiler "tearuz" ve "tenakuz" kavramları şeklinde ele alınmıştır. Kur'ân bağlamında ihtilaf, genellikle "tenevvü ihtilafı" ve "tezad ihtilafı" şeklinde tasnif edilmiştir. Tenevvü ihtilafı ayetlerdeki isim, sıfat ve ifadelerdeki farklılıkları içerirken, tezad ihtilafı ise Kur'an'ın ana ilkelerine ters gibi görülen daha derin anlama problemlerini kapsar. Erken dönemlerde ortya çıkan ihtilaflar (anlama problemleri) daha çok rivayetlerin sıhhati üzerinden ele alınmış, sonrasında ise giderek sistematikleşen tefsir yöntemleri ile incelenmiş ve doğru rey-yanlış rey ayrımına gidilmiştir. İhtilaflı ayetler, genellikle zaman, mekân ve muhatap kriterlerine göre îzâh edilmiştir. Zaman kriterine örnek olarak Bakara sûresi 115. ve 149-150. ayetler örnek olarak zikredilmiş, bu kriter bakımından ortaya çıkan çelişki görünümlerinin nesih ilmi ile çözüme kavuşturulacağı ifade edilmiştir. Mekân ve muhatap kriterleri ise daha çok ahiret ile ilgili ayetlerde ortaya çıkan ihtilaflar konusunda gündeme gelmiştir. Nesih konusu, ihtilaf çözümünde önemli bir rol oynamış, ancak bu konu tartışmalara yol açmıştır. Kâfiyeci, tefsirinde ihtilafların görünüşte olduğunu ve uygun cem ve telif yöntemleriyle neshe gerek kalmayacağını belirtmiştir. İhtilaf kavramı Hz. Peygamber dönemine kadar uzansa da sistematik eserlerde 8. yüzyıldan itibaren ele alınmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Çelişki, İhtilaf, Muhatap

ABSTRACT

This study focuses on the comprehension issues between Quranic verses examined under the heading of "ikhtilaf" (discrepancy) in the Ulûmu'l-Qur'an literature. The concepts of "ta'aruz" and "tanâquz" are considered and addressed as contradictions between the verses. In the context of the Qur'an, ikhtilaf is generally classified into two types: *tanawwû*(diversity) and *tazâd* (contradiction). *Tanawwû* typically involves differences in names, attributes, or expressions within verses, while *tazâd* covers disagreements that seem to contradict the fundamental principles of the Qur'an. In early periods, discrepancies were addressed based on the authenticity of the narrations, but later, with the development of systematic methods of tafsir, they were examined, and distinctions were made between valid and invalid opinions. Conflicting verses were generally explained based on criteria such as time, place, and audience.

An example of time-related differences is found between verses Baqarah 115 and 149-150, where it is stated that apparent contradictions can be resolved through the science of *naskh* (abrogation). The place and audience criteria were more often discussed concerning discrepancies in verses related to the afterlife. The concept of *naskh* played a significant role in resolving discrepancies, but it also sparked debates. Kafiyeci noted in his tafsir that the contradictions are only apparent and that proper methods of reconciliation (*jam' wa taflîq*) can eliminate the need for abrogation. Although the concept of *ikhtilaf*dates back to the time of the Prophet, it began to be addressed systematically in written works from the 8th century onwards.

Keywords: Qur'an, Contradiction, Discrepancy, Addressee

GİRİŞ

Ulûmu'l-Kur'ân eserlerinde âyetlerle ilgili anlama problemleri "ihtilaf" başlığı altında incelenmektedir. Âyetler arasındaki çelişki görünümlerini ifade eden tearuz ve tenakuz kavramları da ihtilaf başlığının alt başlıkları olarak ele alınmaktadır. Ulûmu'l-Kur'an denildiğinde sistematik olarak yazılmış önemli eserlerden olan el-Burhân'da ve el-İtkan'da "ihtilaf" kavramı tenevvü ve tezad olarak ikiye ayrılmaktadır. Tenevvü ihtilafı Kur'an'ın ana ilkelerine dair derin anlama problemlerinden ziyade âyetlerdeki isim, sıfat ve ifadelerde olan farklılıkları içerirken, tezad ihtilafı Kur'an'ın ana ilkelerine ve Hz. Peygamber'in sünnetine zıt olarak algılanan anlama problemlerini kapsamaktadır.[1] Ayetler arasındaki ihtilaflar ilk dönemlerde daha çok rivayet eksenli, yani rivayetin sahihliği ya da zayıflığı üzerinden ele alınırken, sonraki dönemlerde rey ile tefsir bağlamında incelenmiş ve bunun sonucunda batıl rey-sahih rey ayrımına gidilmiştir.[2] Kur'an âyetleri için ihtilaf vb. ifadelerin kullanımı ilk bakışta Kur'an âyetlerinde hakiki anlamda bir çelişki varmış izlenimi vermektedir. Müfessirlerin bir kısmı bu türden ayetler için müşkil, tearuz gibi ifadeleri kullanmışlar, bir kısmı ise zannımızca Kur'an âyetleri için kullanılan bu kavramların okuyucuyu yanlış bir anlamaya götürme ihtimalinden hareketle "muhimü'l-ihtilaf" yani ihtilaf vehmi, zannı olan âyetler ifadesini kullanmayı tercih etmişlerdir.[3] İsimlendirme hususunda bu ayrıntıya dikkat edenlerin daha çok ilk dönem usulcüleri olduğu görülmektedir.

1. İhtilaf Olduğu İfade Edilen Ayetlerin Belirlendikleri Kriterler

Müfessirlerce aralarında ihtilaf olduğu ifade edilen âyetlerin hangi kriterlere göre belirlendiklerine bakılacak olursa karşımıza genelde zaman, mekân ve muhatap kriterlerinin çıktığı görülmektedir.

---

[1] Bedreddin Muhammed Abdullah ez-Zerkeşî, **el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân**, Dâru ihyâi'lkütübi'l-Arabiyye, y.s. 1957, c. 2, s. 159, 160; Celâluddin es-Suyûtî, **el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân**, Dâru't-turâb, Kahire 1985, c. 3, s. 176-180.

[2] Kahraman, Ferruh. "**Tefsîrde Tenevvü ve Tezâd İhtilâfı Ayrımının Yetersizliği**". Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12 / 24 (Aralık 2014): 89.

[3] İbn Kuteybe, **Tevil'ü-Müşkili'l Kur'an**, Dar'u-t Türas, 1973, Kahire, s. 104.

1.1. Zaman Kriteri

Zaman kavramına bağlı olarak ortaya çıkan ihtilafa örnek olarak; "*Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır.*"[4] meâlindeki Bakara sûresi 115. âyet ile "*Her nereden çıkarsan, yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir.*" meâlindeki Bakara sûresi 149. ve 150. âyetler verilebilir. İlk bakışta aralarında ihtilaf varmış gibi görünmelerine binaen müfessirler buradaki tearuzu, âyetlerin nüzul zamanlarındaki farklılığı tespit ederek ve sonra inen âyetlerin önce inen âyetleri neshetmesiyle izah ettikleri görülmektedir.

1.2. Mekân Kriteri

Mekân ile ilgili ortaya çıkan ihtilafa ise ahirette hesabın sorulup sorulmayacağına dair ayetlerin konu olduğu husus örnek olarak verilebilir." *Rabbine andolsun, onların hepsine (yapmakta olduklarını) mutlaka soracağız.*"[5] meâlindeki 92. âyet ile "*İşte o gün ne insana, ne cine günahı sorulmayacak.*"[6] meâlindeki Rahman sûresi 39. âyet arasındaki ihtilafı bazı müfessirler "mekan" kriterini ön planda tutarak îzâh etmişlerdir.[7] Bu müfessirler insanların mutlaka sorguya çekileceğini ifade eden âyetin ahiretin farklı bir mekanında, insanların sorguya çekilmeyeceklerini ifade eden âyetin ise ahiretin başka bir mekanında gerçekleşeceğini ifade ederek söz konusu ihtilafı çözüme kavuşturduklarını belirtmişlerdir.[8]

1.3. Muhatap Kriteri

Muhatap kriterinden hareketle çözüme kavuşturulan ihtilafa örnek olarak yine aynı âyetler verilebilir. Müfessirlerin bir kısmı bu iki âyet arasındaki ihtilafı, âyetlerin muhataplarının farklı kimseler olmasıyla izah etmekte ve hesabın sorulmayacağı kimselerin müminler olduğu, hesabın sorulacağı kimselerin ise kafirler olduğunu söyleyerek çözüme kavuşturmuşlardır.[9]

2. İhtilaf-Nesih İlişkisi

Âyetler arasında zaman kriteri kullanılarak izah edilen ihtilaflar genellikle "nesih" ile irtibatlıdır. İhtilafı ya da tearuzu çözme yolları başlığında incelenen "nesih" tefsir ve fıkıh sahasında çeşitli tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nesih meselesi için kimi çevreler "İhtilafı ortadan kaldırmak için neshe başvurmak, Kur'an'daki âyetler arasında hakiki bir ihtilaf olduğunu kabul etmektir."[10] diyerek neshin mümkün olamayacağını ifade etmişlerdir.

---

[4] "وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ"

[5] "فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ"

[6] "فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ"

[7] Taberî, **Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân,** thk. Dr. Abdullah b. Abdilmuhsin, et-Türkî, Gize: Merkezü Hicr li'l-bühus ve'd-dirâsâtü'l-arabiyyeti ve'l-İslâmiyye, 2001**.**, c. XIV, s. 141; Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ, **Meâlimü't-tenzîl**, Riyad: Dâru Tîbe, h. 1411., c. IV, s. 394-395; Zemahşerî, Ebü'l-Kāsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî: **el-Keşşâf an hakâiki ğavamizi't-tenzîl ve uyuni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl**, Riyad: Mektebetü Ubeykân, 1998.c. III, s. 419.

[8] Taberî, **Câmiu'l-beyân**, c. XIV, s. 141; Begavî, **Meâlimü't-tenzîl**, c. IV, s. 394-395

[9] Bikâî, Ebü'l-Hasen Burhanüddîn İbrahim b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî: **Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver,** Kahire: Dâru'l-kitâb el-İslâmî, 1984., c. XI, s. 90; Ebüssuûd Efendi, **İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm**, Beyrut: Daru İhyâi't-türâs el-Arabî, t.y.; c. V, s. 92; Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh: **el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'ân**, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2006. c. XII, s. 260.

[10] Süleyman Pak, "Müşkilü'l-Kur'an" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, s.168-169.

Onları bu şekilde bir yoruma götüren sebebin söz konusu "nesih" meselesinin oldukça iyi bir şekilde anlaşılmamasından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Yorumcunun ihtilafı çözme yöntemi olarak nesih metodunu kullanması tamamıyla insanla ilgili bir durumdur. Nitekim Allah ezeli ilminde hangi âyetin hükmünün ne zamana kadar geçerli olacağını tayin etmiş ve zamanı geldiğinde bunu beyan etmiştir. Neshin herhangi bir geçerliliğinin olamayacağını savunanların öne sürdüğü "Madem Allah bu ayetleri neshedecekti her iki ayeti de Kur'an'a koymasının hikmeti nedir?" tarzındaki sualler onların neshi kabul edenler hakkında, Allah'ın ilminde noksanlık gördüklerini düşünmelerine sebep olmaktadır. Ta ki bu kimseler neshi kabul edenlerin Allah hakkında bedâyı caiz gördüklerini dahi ifade etmişlerdir.[11]

3. Kâfiyecî'nin İlgili Meseleyi Ele Alış Biçimi

Tefsir usulüne dair yazdığı et-Teysîr fî ḳavâʿidi ʿilmi't-tefsîr isimli eserde bu konuya değinen Kâfiyeci (ö. 879) yukarıda bahsettiklerimize benzer şekilde âyetler arasındaki çelişkinin "ihtilafı giderme" olarak değil de "ihtilaf görünümünü ortadan kaldırma" şeklinde ele alınması gerektiğini ifade etmiş, Kur'an âyetleri arasındaki tenakuzun bizimle (insanla) alakalı bir durum olduğunu, cem ve telif metodları hakkıyla kullanılacak olursa nesh ile ilgili bir durumdan söz edilemeyeceğini söylemiştir. Kafiyeci, yorumcunun birbiriyle çelişiyor gibi görünen iki âyet arasında zamansal bir farklılık olduğunu tayin edemediği taktirde neshe başvurduğunu söylemiş, sonra inen ve önce inen ayetler tespit edilerek bu işkâlin çözüme kavuşturalacağını belirtmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus yukarıda bahsettiğimiz gibi "ihtilaf" ve "nesh" meselesinin insan muvacehesinden okunması gerektiğidir.

4. Tefsirde İhtilaf Konusuna Ele Alan Çalışmalar

"İhtilaf" kavramının ortaya çıkışı Hz. Peygamber dönemine kadar götürülebilir ancak asıl olan bu alana dair dolaylı ya da doğrudan yazılan müstakil eserlerdir. İlk dönem tefsir çalışmalarına bakıldığında söz konusu kavramla ilgili daha çok "müşkil" başlığı altında birtakım çalışmalar yapılmıştır. Nitekim İbn Kuteybe'nin Te'vil-ü Müşkili-l Kur'an isimli eseri "müşkil" isimlendirmesinin geçtiği ilk kapsamlı eserlerden biridir.

Ulumu'l-Kur'ân'a dair yazılan ilk eserlerde bu konu "müşkil" ya da "tearuz" başlıklarının yanında "mûhimü'l-ihtilaf" başlığı altında da ele alınmıştır. Zerkeşî'nin (ö.794) el-Burhân'da 35. Başlık olarak zikrettiği "marifetü mûhimi'l-muhtelif" buna örnek olarak gösterilebilir.[12] Buradan hareketle ana konumuz olan "İhtilaf" kavramının sistematik olarak yazılmış eserlerde kullanılmaya başlanmasını hicrî 8. Yüzyıla kadar götürebiliriz.

Ülkemizde de özellikle son yıllarda tefsirde "ihtilaf" kavramına dair pek çok çalışma yapılmış ve halen yapılmaktadır. Söz konusu alana dair en kapsamlı çalışma doktora tezi düzeyinde olup "*Tefsirde İhtilafların Mahiyeti, Çeşitleri ve Sebepleri*"[13] ismiyle Ferruh Kahraman tarafından kaleme alınmıştır. Ferruh Kahraman çalışmasında "ihtilaf" kelimesinin tahlilini yapmış,

---

[11] Davut İltaş, **Klasik Nesih Teorisi ve Çağdaş Tefsirciler**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2016, s. 28

[12] ez-Zerkeşî, **el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân**, c. II: s. 45.

[13] Ferruh Kahraman, "Tefsirde İhtilafların Mahiyeti, Çeşitleri ve Sebepleri", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.

sonrasında da tezat ve tenevvü olarak ikiye ayrılan ihtilaf çeşitlerine değinmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak Ferruh Kahraman Tezat ve tenevvü olarak isimlendirilen ihtilaf çeşitlerinin daha anlaşılır olması maksadıyla bir öneri mahiyetinde, tezat ihtilafına "yanlış yönelişler şeklindeki farklı yorumlar", tenevvü ihtilafına ise "birbirinin alternatifi olan farklı yorumlar" şeklinde bir isimlendirmede bulunmuştur. Nitekim Ferruh Kahraman daha sonraları bu konuyla ilintili "*Tefsirde Tenevvü ve Tezad İhtilafı Ayrımının Yetersizliği*" isminde bir makale yayınlamıştır. Konuya dair yapılan bir diğer doktora düzeyindeki çalışma ise Ahmet Sait Sıcak tarafından "*Kur'an Tefsirinde Öznellik*"[14] başlığıyla kaleme alınmıştır. Sıcak'ın kaleme aldığı bu çalışmanın başlığında ihtilaf tabiri geçmiyor olsa da eser incelendiğinden tezat ve tenevvü ihtilaflarının detaylıca anlatıldığı, tefsirde öznellik olarak nitelendirilen şeylerin "ihtilaf" ile oldukça yakın bir ilişkisinin olduğu görülecektir. İlgili konuya dair makale düzeyinde yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaların genellikle ihtilaf kavramının çeşitlerinden olan Tenevvü ihtilafı ile ilgili kaleme alındığı görülmektedir. M. Rahmi Telkenaroğlu'nun "*İslami İlimlerde Birleştirici Yorum*"[15] ismiyle kaleme aldığı makale, Şadi Eren'in "*Kur'an'ın Bütünlüğü ve Tefsirde Tenevvü İhtilafı*"[16] isimli makalesi buna örnek olarak gösterilebilir. Tezat ihtilafının tenevvü ihtilafından daha az çalışılması kanaatimizce tezat ihtilafının tenevvü ihtilafına göre sınırlarının ve mahiyetinin daha belirgin olmasından dolayısıyla daha az tartışılmasından kaynaklanmaktadır. Oysa tenevvü ihtilafı yorumcunun algısına göre şekillenmekte ve tezat ihtilafına göre çok daha ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır. Ferruh Kahraman'ın "*Tefsir Usûlünde İhtilaf Algısının Bazı Çıkmazları ve İhtilafa Alternatif Bir Bakış* "[17] ismiyle kaleme aldığı eleştirel mahiyetteki makale ilgili alana dair yapılan önemli çalışmalardan biridir.

SONUÇ

Bu çalışma, Kur'an ayetleri arasındaki anlam problemlerine yönelik olarak "ihtilaf" kavramının tarihsel ve metodolojik gelişimini ele almıştır. İhtilaflar, erken dönemlerde rivayetlerin sahihliği ekseninde tartışılırken, sonraki dönemlerde sistematik tefsir yöntemleri çerçevesinde derinlemesine incelenmiş ve farklı çözüm yolları geliştirilmiştir. Zaman, mekân ve muhatap kriterlerine dayalı ihtilaf türleri, nesh ve cem metodlarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Zamanla, bu ihtilaflar, sadece rivayetler üzerinden değil, aynı zamanda ayetlerin bağlamlarına göre farklılaştırılarak yorumlanmıştır. Çalışma, özellikle Kafiyeci gibi müfessirlerin ihtilafları görünüşte bir çelişki olarak ele alıp, nesh gerektirmeyen çözüm yolları sunmaları gibi yaklaşımlarını ön plana çıkarmıştır. Ayrıca, ihtilafların çözümünde kullanılan yöntemlerin Kur'an'ın anlaşılmasındaki yorum farklarını nasıl etkilediği de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Kur'an tefsirindeki ihtilaf meselesinin sistematik bir şekilde incelenmesinin, bu

[14] Ahmet Sait Sıcak, "*Kur'an Tefsirinde Öznellik*", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
[15] M. Rahmi Telkenaroğlu'nun "*İslami İlimlerde Birleştirici Yorum*", Diyanet İlmî Dergi, 48 / 2: 31-57.
[16] Şadi Eren, "*Kur'an'ın Bütünlüğü ve Tefsirde Tenevvü İhtilafı*", EKEV Akademi Dergisi, 1 / 2 (Mayıs 1998): 23-32.
[17] Ferruh Kahraman "*Tefsir Usûlünde İhtilaf Algısının Bazı Çıkmazları ve İhtilafa Alternatif Bir Bakış*" Usul İslam Araştırmaları, Usul İslam Araştırmaları 12/12 (Aralık 2009), 131-158.

alanda yazılmış önemli eserlerle 8. yüzyıldan itibaren giderek daha derinleştiği görülmektedir. İhtilaf konusu, Kur'an tefsirinde önemli bir tartışma alanı olmaya devam etmekte ve nesh gibi kavramlarla olan ilişkisi, tefsir literatüründe hala gündemdeki yerini korumaktadır. Çalışma, bu kavramların tarihsel süreç içinde nasıl geliştiğini ve yorumlandığını ele alarak, güncel tartışmalara ışık tutmaktadır.

KAYNAKLAR

Adem Yerinde, “Müşkilü’l Kur’an”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1999, c. XXXII, s. 164.

Adem Yerinde, “İlk Bakışta Çelişki Görünümü Veren Ayetler Ve Etrafında Oluşan Bilimsel Edebiyat”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/16 (Aralık 2007), 29-62.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ: Meâlimü’t-tenzîl, Riyad: Dâru Tîbe, h. 1411.

Bikâî, Ebü’l-Hasen Burhanüddîn İbrahim b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî: Nazmü’d-dürer fî tenâsübi’l-âyât ve’s-süver, Kahire: Dâru’l-kitâb el-İslâmî, 1984.

Davut İltaş, Klasik Nesih Teorisi ve Çağdaş Tefsirciler, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2016.

Ebüssuûd Efendi, İrşâdü’l-akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm, Beyrut: Daru İhyâi’t-türâs el-Arabî, t.y.

Ferruh Kahraman, "Tefsîrde Tenevvü ve Tezâd İhtilâfı Ayrımının Yetersizliği", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Ferruh Kahraman, “Tefsir Usûlünde İhtilaf Algısının Bazı Çıkmazları ve İhtilafa Alternatif Bir Bakış”, Usul İslam Araştırmaları.

İbn Cüzey, Ebü’l-Kāsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî el-Gırnâtî, et-Teshîl li Ulûmi’t-Tenzîl, thk. Dr. Muhammed b. Seyyid, Kuveyt: Daru’z-Ziyâ, 2013.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullāh b. Müslim ed-Dîneverî: Tevi’lü Müşkili’l Kur’an, Dar’u-t Türas, 1973.

Kâfiyeci, et-Teysîr fî ḳavâʿidi ʿilmi’t-tefsîr, Mektebetü’l-kudsî, Kahire, 1998.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh: el-Camiʿ li-ahkâmi’l-Kur’ân, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2006.

Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn et-Taberistânî: Mefâtîhu’l-gayb, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1981.

Suyûtî, Celâluddin, el-İtkân fî ulûmi’l-Kur’ân, Dâru’t-turâb, Kahire, 1985.

Süleyman Pak, “Müşkilü’l-Kur’an” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Taberî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî: Câmiu’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân, thk. Dr. Abdullah b. Abdilmuhsin, et-Türkî, Gize: Merkezü Hicr li’l-bühus ve’d-dirâsâtü’l-arabiyyeti ve’l-İslâmiyye, 2001.

Zerkeşî, Bedreddin Muhammed Abdullah, el-Burhân fî ulûmi’l-Kur’ân, Dâru ihyâi’lkütübi’l-Arabiyye, y.s., 1957.

KENTLEŞEN TARIM, DOĞALLAŞAN TABAĞINIZ: GASTRONOMİDE DİKEY ÇİFTLİKLERİN YERİ

URBANIZING AGRICULTURE, YOUR NATURALIZING PLATE: THE PLACE OF VERTICAL FARMS IN GASTRONOMY

Lecturer Soner BEŞCANLAR
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı
ORCID ID: 0000-0001-9151-7379

Lecturer Burak BAYRAK
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı, Doğubeyazıt, Ağrı
ORCID NO: 0009-0000-2781-4360

Özet

Modern dünyada artan nüfus, tarım alanlarının tahribi, iklim değişikliği nedeniyle ürün çeşitliliğinin azalması, gıda güvenliği tehlikesi, beraberinde gelen yoksulluk ve yaşamın devamı açısından tarımın sürdürülebilirliği sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Dikey tarım, tarımsal üretimi kırsal alanlardan kentsel alanlara taşıyarak getirdiği yeni üretim yöntemleriyle tarımsal faaliyetlere farklı bir bakış açısı getiren ve tarımın sürdürülebilirliğini sağlayan yeni bir anlayıştır. Dikey tarımla üretilen ürünlerin gastronomide lezzetlerinin artırılması ve tüketilmesi gastronominin sürekli gelişmesinde önemli rol oynayacaktır. Araştırma, dikey tarım faaliyetleri içerisinde tarımın yeri ve önemine odaklanmak, gıda üretimi ve sürdürülebilirliği konusundaki tartışmalara katkı sağlamak ve dikey tarımdan elde edilen gastronomik ürünleri değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Yapılan çalışmalarda, artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması, gıda güvenliği, iklim değişikliği nedeniyle yok olan verimli toprakların kaybının önlenmesi ve gıda kayıplarının önlenmesi açısından tarımın büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dikey Tarım, Sürdürülebilir Gastronomi, İklim

Abstract

In the modern world, the increasing population is facing the destruction of agricultural lands, a decrease in the diversity of produce due to changes in climate, the danger of food safety, accompanying poverty, and the sustainability of agriculture in terms of the perpetuation of life. Vertical agriculture is a new understanding that has brought a different perspective to agricultural activities with the new production methods it brought, by taking agricultural production from rural areas to urban areas and the sustainability of agriculture. Increasing flavors of the products produced with vertical agriculture in gastronomy and consuming them will play a significant role in the development of gastronomy continuously. The research was

designed to focus on the place and importance of agriculture within the activities of vertical agriculture, contribute to discussions on the production and sustainability of food, and assess the gastronomic products obtained from vertical agriculture. In the studies conducted, it is thought that agriculture would be of great importance in terms of fulfilling the needs of the increasing population, food safety, preventing the loss of fertile lands destroyed by climate change, and preventing food losses.

Keywords: Vertical Farm, Sustainable Gastronomy, Climate

GİRİŞ

Doğurganlık azalmasına rağmen dünya nüfusu, önceki on yıllara kıyasla salyangoz hızıyla da olsa 1950'den bu yana artmaya devam etmiştir. 2019 yılında dünya çapında 7,7 milyar kişi olduğu tahmin edilen dünya nüfusunun, 2030 yılında 8,5 milyara, 2050 yılında 9,7 milyara ve 2100 yılında 10,9 milyara çıkacağı ve bu nüfusun %70'inin şehirlerde yaşayacağı öngörülmektedir (Birleşmiş Milletler 2019: 7). Daha fazla ürün üretmek için daha fazla tarım arazisine ihtiyaç duyulmasına rağmen FAO'nun 2009 verilerine göre artan nüfus, mevcut tarım arazilerinin fiyatlarındaki artış, küresel ısınma, çölleşme, tarım arazilerinin tahribatı, toprak erozyonu, ormansızlaşma, aşırı otlatma, uygunsuz ürün rotasyonu ve gübre kullanımındaki dengesizlik nedeniyle kişi başına düşen ekilebilir tarım arazisi her yıl azalmaktadır (Alexandratos ve Bruinsma, 2012).

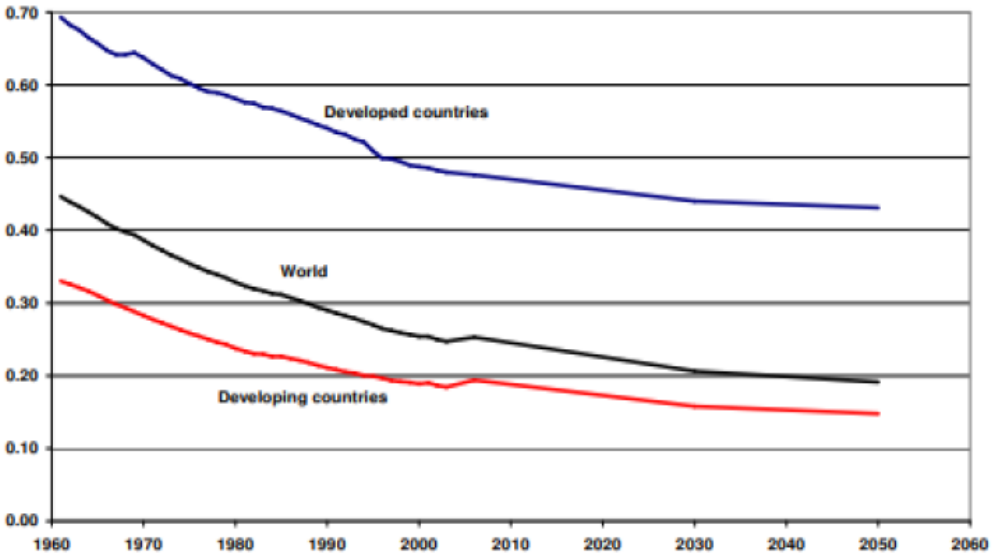

Şekil 1. Kişi Başına Düşen Ekilebilir Arazi Oranın Yıllara Göre Değişimi
Kaynak: Alexandratos ve Bruinsma, 2012

Su, gelecekteki küresel gıda kaynakları üzerindeki ciddi kısıtlamalardan biridir. Dünya pirinç ve buğday üretiminin yaklaşık üçte ikisi sulanan arazilere dayanmaktadır. Artan tarım arazileri ve artan nüfus nedeniyle artan sulama ihtiyacı öngörülmektedir, ancak tarımsal sulama sistemlerinde olası su kullanımının kapsamı henüz tanınmamıştır. Geliştirilmiş teknoloji belirli alanlarda su kullanımını gerçekten daha verimli hale getirebilirken, birçok nehir havzasındaki toplam potansiyel su tasarrufu muhtemelen çok daha küçük olacaktır çünkü şu anda sulama sistemlerinden 'kaybedilen' suyun çoğu aslında başka yerlerde yeniden kullanılmaktadır. Bunların yanında (Lotze-Campen vd., 2008).

- Mevcut tarım alanlarında ve su kaynaklarında yaşanan problemler
- Hızlı kentleşme,
- Doğal afetler,
- Küresel ısınma,
- Kontrolsüz kimyasal ve pestisit kullanımı,
- Nüfusun büyük çoğunluğunun şehir merkezlerine yerleşmesi,
- Tüketimin ve ihtiyacın şehir merkezlerinde daha fazla olması nedeniyle daha verimli üretim yapılabilmek ve endüstriyel tarımın yarattığı sorunları çözebilmek için yeni alanların araştırılması ve mevcut tarım uygulamalarının yanı sıra sürdürülebilir yeni teknikler geliştirilmesi ihtiyacı doğurmuştur.

Dünyanın giderek artan kentsel nüfusunun benimseyebileceği şekilde şehirlerde gıda üretiminin güvenliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, özellikle uzak bölgelerden ürünlerin daha az su kullanımı ve atık üretimi olan şehirlere taşınmaması ve dolayısıyla yıl boyunca daha sağlıklı ürünler üretilmesi hedeflenmektedir. (Cankül ve Toprak, 2022). Bu çalışmayla dikey tarım faaliyetlerinin tarım alanındaki yerinin ve öneminin incelenmesi, gıda üretimi ve sürdürülebilirliği açısından ele alınması ve trend olan gastronomi için üretilen dikey tarım ürünlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Dikey Tarım

Dikey tarım, geleneksel tarım yöntemlerine kıyasla minimum miktarda alan kullanarak, belirli bir alan içinde dikey olarak istiflenmiş katmanlarda bitki yetiştirme tekniğidir. Bu teknik genellikle kapalı alanlar, seralar veya binalar içerir ve toprak dışındaki bitki gelişimi için hidroponik veya aeroponik gibi alternatif sistemler kullanır. Dikey tarım, büyük tarlalar yerine

gökdelenler ve konteynerler gibi yapıların içinde yukarı doğru yapılan bir tarım biçimidir ve su tasarrufu, toprak ihtiyacını ortadan kaldırma, birim arazi alanı başına ürün verimini artırma ve yıl boyunca ürün yetiştirme amacıyla bilinen ve hala en çok uygulanan yetiştirme yöntemidir. (Beacham, Vickers ve Monaghan, 2019; Mir vd., 2022; Senepati ve Behera, 2020).

Dikey Tarımın Özellikleri

Dikey tarımın günümüzde kullanımına yönelik bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Shao vd., 2022).

1. *Katmanlı Yapılar:* Bitkiler, raflar veya dikey duvarlar gibi çok katmanlı yapılar üzerinde yetiştirilir, böylece alandan maksimum düzeyde yararlanılır.
2. *Kontrollü Ortam:* Sıcaklık, nem, ışık ve besin miktarları optimize edilerek bitkilerin en iyi koşullarda yetişmesi sağlanır.
3. *Topraksız Tarım Teknikleri:* Genellikle hidroponik, akuaponik veya aeroponik gibi topraksız tarım yöntemleri kullanılır. Bu sistemlerde su ve besinler doğrudan bitkilere iletilir.
4. *LED Aydınlatma:* Güneş ışığının yerine geçebilecek özel LED aydınlatma sistemleri kullanılarak bitkilerin büyümesi desteklenir.
5. *Daha Az Su Kullanımı:* Geleneksel tarıma göre %90'a varan su tasarrufu sağlar, çünkü suyun çoğu sistemde yeniden kullanılır.

Dikey Tarımın Avantajları

Dikey tarım tüm dünyada kabul edilmesi ve kullanılmasına yönelik bir takım avantajlar sağlamaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir (Shao vd., 2022).

- Yer Tasarrufu: Küçük alanlarda yoğun üretim yapılabilir.
- Su ve Kaynak Verimliliği: Daha az su ve gübre kullanılarak çevre dostu üretim sağlanır.
- Hava Koşullarına Bağlı Olmama: Her mevsimde, bağımsız olarak yıl boyunca üretim yapılabilir.
- Kentsel Tarım: Şehir merkezlerine yakın üretim yaparak lojistik ve nakliye maliyetlerini azaltır.

Dikey Tarımın Zorlukları

Dikey tarıma yönelik yukarıda bahsedilen avantajların yanında bazı dezavantajlarda aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Shao vd., 2022).

- Yüksek Kurulum Maliyetleri: Teknolojik altyapı ve kurulum maliyetleri başlangıçta yüksektir.
- Enerji Tüketimi: Aydınlatma ve iklimlendirme sistemleri enerjiye bağımlıdır.
- Teknik Bilgi Gereksinimi: Bu sistemleri işletmek için uzmanlık ve teknik bilgiye ihtiyaç duyulur

Dikey Tarımın Teknikleri

Hidroponik: Özellikle teknik olarak yatay ve dikey olarak oluşturulacak alanlarda doğal ekolojik ürünlerin yetiştirilmesi çok kolaydır ve maliyet açısından çeşitli avantajlar elde edilebilir. Tarımın teknolojileşmesi ve her geçen gün yeniliklerle gelişmesi, insanların üretimi zor olan alanları etkin bir şekilde kullanmalarına ve tarımsal verimi etkili bir şekilde sağlamalarına olanak sağlamıştır. Hidroponik tarım, topraktan yoksun besin çözeltilerinde bitki yetiştirmeyi amaçlayan en baskın dikey tarım yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Şahin ve Kendirli (2016) tarafından bitkilere su ve çözünmüş besinler sağlanmaktadır (Şahin ve Kendirli, 2016).

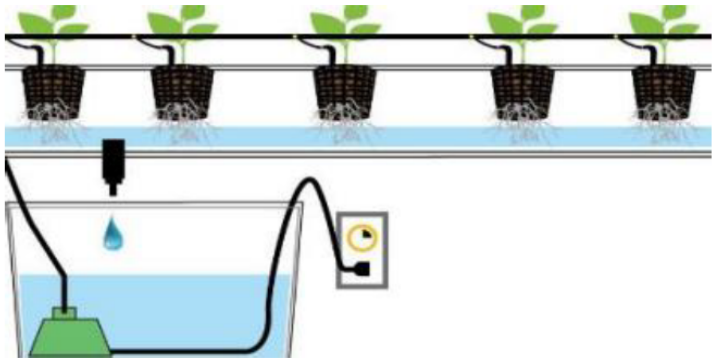

Şekil 2. Hidroponik Tarım Uygulaması

Kaynak: Bingöl, 2015

- Aeroponik: Çok az su bulunan sis ortamında yetişen bitkiler için kullanılan bir tarım yöntemidir. NASA tarafından 1990'lı yıllarda uzayda bitki büyümesini incelerken geliştirilmiştir. Bu sistemde besin içeren su, sis şeklinde doğrudan bitkinin köküne verilir. Bu sayede %90'a kadar su tasarrufu sağlanabilir (Chole vd., 2021).

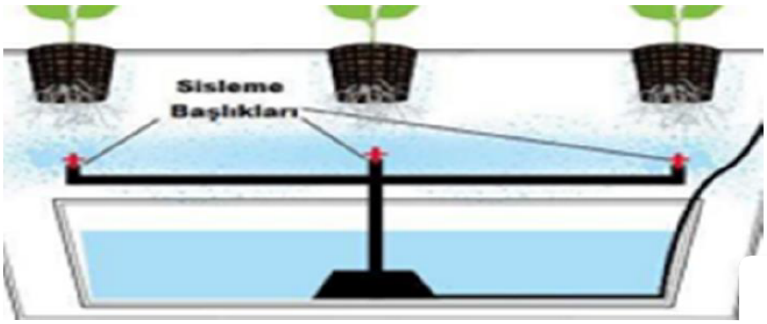

Şekil 3. Aeroponik Tarım Uygulaması

Kaynak: Bingöl, 2015

- Akvaponik sistemde balık tanklarında oluşan verimli su, yetiştirilen bitkilere verilir ve filtrelenerek daha sonra havuzlara geri verilir. Akvaponik sistem, hidroponik sistemin daha gelişmiş bir versiyonudur. Daha küçük ölçekli çiftlikler bu sistemle kullanılabilir. Hızlı büyüme özelliğine sahip birçok bitki türünde kullanılabilir (Chole vd., 2021).

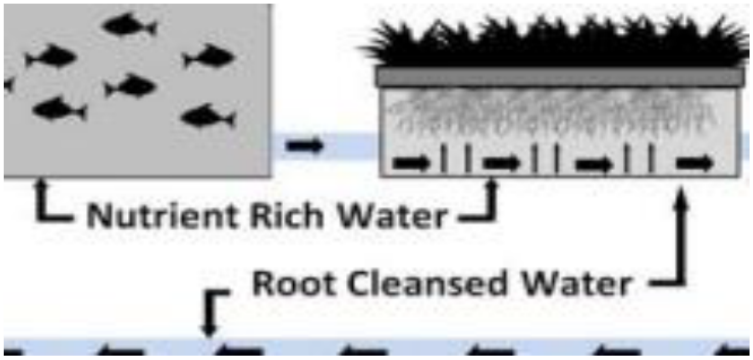

Şekil 4. Aeroponik Tarım Uygulaması

Kaynak: Bingöl, 2015

Gastronomi Alanında Dikey Tarım ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, bilinçsiz tüketim ve kaynak israfı nedeniyle günümüzün en temel konularından biridir. Yoğun bir şekilde artan nüfus, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte tarımsal alanların tahribatı sorununu da beraberinde getirmiştir. Bunların yanı sıra üretimde su kaynaklarının aşırı kullanımı, kimyasal kullanımı, aşırı atık oluşumu, bu atıkların bilinçsizce doğaya atılması çevreye ve canlılara zarar vermekte olup bu durum sürdürülebilir gastronominin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir gastronomi, bölgesel

gastronomik unsurlara karşı duyarlı bir tutum sergilemeyi ve kırsal alanların dikkate alınarak bunların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Son dönemlerde toplumda insanların organik tarıma ve sağlıklı beslenmeye önem verdiği ve sürdürülebilirlik konusuna daha duyarlı oldukları gözlemlenmektedir. Sürdürülebilir gastronomi kapsamında bazı yeşil restoranların ürünlerini kendileri yetiştirip tabaklarında kullandıkları görülmektedir. Bu noktada topraksız tarım sistemleri gastronomi bağlamında da ele alınan bir sistemdir. Üretilen gıdanın çevreye zarar vermeden elde edilmesi ve nesilden nesile aktarılması sürdürülebilir gastronomi açısından oldukça önemlidir (Cankul ve Toprak, 2022).

Ayrıca, tarımsal uygulamalarda sürdürülebilirlik ile gastronomide sürdürülebilirlik bir arada sağlanabilir. Bu açıdan gastronomi alanında kullanılacak dikey tarım tekniğinin, doğal tarım ürünlerinin kullanımına teşvik yaratacağı ve bu tarım ürünlerinin korunarak nesilden nesile aktarılması öngörülmektedir. Bu durumla birlikte yerel üretim desteklenerek üretim artacak; böylece rekabet ve müşteri memnuniyeti artacaktır. Dikey tarım sayesinde iklim koşullarında oluşan değişkenlerden etkilenmeden 4 veya daha fazla kez ürün tedarik edilebilmektedir. Ayrıca elde edilen bu tür ürünlerin kalitesinin yüksek olması ülkeler açısından son derece önemlidir. Ayrıca gıda ürünlerinin erişilebilirliği ve sürdürülebilir gıda güvenliği de sürdürülebilir gastronomi açısından oldukça önemlidir. Yukarıda belirtilen tüm talepler dikey tarımla karşılanabilir (Martin ve Molin 2019; Cilginoglu vd. 2022; Goh vd. 2023). Öte yandan mikro yeşilliklerin restoran mutfağına ulaşana kadar nakliye veya depolama sırasında kalitesinin ve aromasının azaldığı belirtilmiştir (Xiao vd. 2014). Bu nedenle bazı şefler yiyecek ve içecek işletmelerinde mikro yeşillikler üretmek isterler. Şef George Fistrovich, "The Grow House" (Ritz-Carlton, 2015) adı verilen iklim kontrollü bir ortamda Ritz-Carlton, Naples'ta mikro yeşillikler üretir.

Omaha'da (ABD/Nebraska) bulunan Gather adlı bu restoranın içinde dikey bir çiftlik bulunuyor. Fesleğen, nane, roka, lahana, biberiye, marul ve hardal gibi birkaç ürünü yetiştiren 61 adet aeroponik kule bulunan bu çiftlik sayesinde menüdeki yiyecekler ve kokteyl tarifleri için taze ürünler hasat ediliyor. Bu şekilde uygulama, tedarik zincirlerinde kopmaları ve bir şeyle kirlenmiş gıda ürünlerinin geri çağrılmasını büyük ölçüde engelliyor. Daha spesifik olarak, Farmers & Chefs restoranı 2020 yılında Poughkeepsie'de (New York) konteyner çiftliği uygulamasını kullanarak faaliyetlerine başlamış ve burada yetiştirdikleri ürünleri menülerindeki tariflerin çeşitli üretimlerinde kullanmaktadır. Ayrıca, 2020 yılında Poughkeepsie'de (New York) faaliyete geçen Farmers & Chefs restoranı konteyner çiftçiliği

uygulamasını kullanmış ve yetiştirdikleri ürünleri menülerindeki tariflerin çeşitli üretimlerinde kullanmaktadır (Ridden, 2021).

Geçen yıl, Le Meridien Hong Kong, Cyberport, şehirde kapalı bir dikey tarım sistemi kuran ilk otel oldu. Dört restoran ve barları için taze mikro yeşillikler ve otlar yetiştiren bir 'yeşil duvar' hidroponik sistemi kurmak için Farmacy ile ortaklık kurdular. Yeşil duvar, konukların gözdesi oldu ve bolca sohbete ilham verdi. Hong Kong gibi ağır, nemli bir kentsel ormanda, bunun gibi bir iç mekan yeşil duvarı, çok ihtiyaç duyulan temiz hava nefesini sağlar. Ayrıca sıcaklıkların düzenlenmesine yardımcı olur, şehir gürültüsünü yumuşatır ve CO2'yi oksijene dönüştürerek doğal bir hava temizleyici görevi görür. Bir şehir ortamının sürekli koşuşturması içinde, bu küçük yeşil cennetler, yerel halka ruh halini iyileştirebilecek ve hatta ruh sağlığına fayda sağlayabilecek bir soluklanma anı sunarak müşterilerin kendilerini rahatlamış ve tazelenmiş hissetmelerini sağlar.

SONUÇ

Dikey tarım tarımın geleceğinde büyük bir potansiyele sahip yenilikçi yaklaşımı temsil eder. Temel amacı, geleneksel tarımın karşı karşıya olduğu çevresel ve sürdürülebilirlik sorunlarını çözmek ve daha verimli gıda üretim sistemleri geliştirmektir.

Dikey tarım, bitkilerin kontrollü ortamlar altında çok katlı sistemlerde, genellikle kapalı alanlarda yetiştirilmesi anlamına gelir. Bu yöntem, su kaynaklarını daha verimli kullanır, toprak gereksinimini azaltır ve geleneksel tarımın aksine yıl boyunca sürekli üretime izin verir. Aynı zamanda şehir içi alanlarda gıda üretimi yapılmasını sağlayarak taze ürünlerin doğrudan tüketiciye ulaşma süresini kısaltır.

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde bu çalışmada dikey tarıma yönelik kavramsal tanımlamalar yapılmış, dikey tarım yönteminin sürdürülebilirlik yaklaşımına yönelik önemi vurgulanmıştır. Bu önem dahilinde bu iki sistemin kullanım süreçlerinde avantajları ve dezavantajları ele alınarak açıklanmıştır. Çevre tahribatı, iklim değişikliği ve su tasarrufu faktörleri düşünüldüğünde bir çok faydası olan bu iki tarım yönteminin gelecekte insanların daha çok başvuracağı yöntem olacağı öngörülmektedir. Yapılan çalışmalarda bunu desteklemektedir. Hem devlet yöneticileri hem de politika yapıcılar insanlık ve diğer canlıların

sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından bu yönelimdeki tarım yöntemlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik yatırım teşviklerini planlaması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Alexandratos, N. & J. Bruinsma. 2012. World agriculture towards 2030/2050: the 2012 revision. ESA Working paper No. 12-03. Rome, FAO.

Bingöl, B. (2015). Dikey tarım. *Düzce Üniversitesi Ormancılık Fakültesi*, 11(2) 92-99

Cankül, I., & Toprak, Y. (2022) Sürdürülebilir Gastronomi Bağlamında Dikey Tarım Uygulamaları. Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 2022, 5(4), 1760-1767

Chole, A.S., Jadhav, A.R. & Shinde, V.N. (2021). Vertical farming: controlled environment agriculture. *Just Agriculture*, 1(5), 249-256.

Cilginoglu, H., Muharrem, A., & Cilginoglu, U. (2022). Sürdürülebilir gastronomi açısından dikey tarımın önemi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(3), 455-467.

Goh, Y. S., Hum, Y. C., Lee, Y. L., Lai, K. W., Yap, W. S., & Tee, Y. K. (2023). A meta-analysis: Food production and vegetable crop yields of hydroponics. *Scientia Horticulturae*, 321, 112339

Lotze-Campen, H., Müller, C., Bondeau, A., Rost, S., Popp, A. & Lucht, W. (2008). Global food demand, productivity growth, and the scarcity of land and water resources: a spatially explicit mathematical programming approach. *Agricultural Economics, 39*(3), 325-338.

Ridden, P. (2021, Ocak 20). newatlas. https://newatlas.com/good-thinking/vertical-field-urban-farm-geoponics/. (Erişim tarihi: 28.11.2023).

Ritz-Carlton. (2015). "The Grow House"at the Ritz-Carlton, Naples. Retrieved fromhttp://news.ritzcarlton.com/2015/10/the-grow-house-at-the-ritz-carlton-naples/. (Erişim tarihi: 28.11.2023).

Senepati, M. C. & Behera, S. K. (2020). Vertical Farming. *International Journal of Modern Agriculture, 9*(3), 714-720.

Shao, Y., Zhou, Z., Chen, H., Zhang, F., Cui, Y., & Zhou, Z. (2022). The potential of urban family vertical farming: A pilot study of Shanghai. *Sustainable Production and Consumption*, *34*, 586-599.

Şahin, G. & Kendirli, B. (2016). Yeni bir zirai işletme modeli: Dikey Çiftlikler. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu,13-14 Ekim 2016, Ankara, s. 682-695.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs. (2015). World population predicted to reach 9.7 billion by 2050.

https://www.un.org/en/development/desa/news/population/2015-report.html/, (Access date: 28, August 2023).

United Nations, Global perspective Human stories. https://news.un.org/en/story/2013/09/448652/, (Erişim Tarihi: 23.12.2023).

Xiao, Z., Lester, G. E., Luo, Y., Xie, Z. K., Yu, L. L., & Wang, Q. (2014). Effect of light exposure on sensorial quality, concentrations of bioactive compounds and antioxidant capacity of radish microgreens during low temperature storage. *Food chemistry*, *151*, 472-479

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SLOW FOOD KAVRAMI

SLOW FOOD CONCEPT FROM PAST TO PRESENT

Lecturer Burak BAYRAK
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Doğubeyazıt Ahmed-i Hani Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı, Doğubeyazıt, Ağrı
ORCID NO: 0009-0000-2781-4360

Lecturer Soner BEŞCANLAR
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Aşçılık Programı
ORCID ID: 0000-0001-9151-7379

ÖZET

Slow Food adıyla dünya genelinde yaygınlaşma sağlayan ve yavaş beslenme düşüncesini ön planda tutan hareket, 1986 yılında tarım ve gıda sisteminin Fast Food kavramına olan yoğun ilgiye karşı bir protesto girişimi olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraları yeni bir hayat tarzı modeline dönüşerek geniş alanlara ulaşmıştır. Yavaş yaşam düşüncesi, tarım başta olmak üzere birçok alanda kapitalist düzenin oluşturduğu hızlı yaşama karşı bir tepki niteliğinde meydana gelmiştir. Geçmişten bu yana çelişkileri ele alan çok sayıda eleştiriye konu başlığı olmayı başarmıştır. Slow Food hareketin dünya genelinde büyümesi ve gelişmesi, yıllar boyunca bilim insanlarının da dikkatini çekmiştir. Slow Food hareketi, hızlı yaşam şartlarının karşısında yerel mutfak kültürlerinin ve geleneksel değerlerinin kaybolmasını engellemek amacıyla 1989 yılında İtalya merkezli kurulan bir harekettir. İtalya'da başlayan Slow Food girişimi günümüzde 160'tan fazla ülkeye ulaşmayı başarmış ve kâr amacı taşımadan varlığını sürdürmektedir. Slow Food hareketi kapsamında gerçekleştirilen birçok proje bulunmaktadır. Bu projelerden bazıları: sürdürülebilir turizm, eko-gastronomi ve sürdürülebilir tarımdır. Sürdürülebilirlik kavramının önemi, üretimin olduğu ve kaynak değerlerinin korunması gerektiği her alanda kendisini göstermektedir. Gastronomi turizminden elde edilen faydaların sürdürülebilir hale getirilmesi ve yerel unsurların korunması da önemli bir konu niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda Slow Food hareketi tarafından gerçekleştirilen girişimler ve projeler gastronomi turizminin sürdürülebilirliğine fayda sağlamaktadır. Slow Food, küreselleşmeye ve onun gastronomik zevk üzerindeki zararlı etkilerine tepki olarak ortaya çıkan uluslararası bir hareket olarak da bilinmektedir. Slow Food hareketi, insan refahının yanında sürdürülebilir kalkınma için gerekli olan biyolojik çeşitliliğin korunabilmesi konularına odaklanmaktadır. Gastronomi ve turizm ile ilgilenen şef adaylarının Slow Food konusunda bilinçlendirilmesi, dünyanın sürdürülebilir bir geleceğe sahip olabilmesinde önem arz etmektedir.

Gerçekleştirilen literatür taramasında Slow Food hareketinin ortaya çıkışı ve zaman içerisindeki gelişimi üzerine yoğunlaşılmıştır. İncelemeler neticesinde Slow Food kavramının dünya genelinde kabul gördüğü ve birçok ülkede yaygınlaşma gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca gastronomi ve turizm için önemli bir tanıtım aracı olan Slow Food kavramının, sürdürülebilir bir dünya düzeni oluşturmak için de kullanıldığı görülmektedir. Çalışma sonucunda, Slow Food kavramında yaşanan gelişmeler kaleme alınmış, yerel yemekler ve gastronomi ile ilgilenen bireylere öneriler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Slow Food, Gastronomi, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

The movement, which has become widespread worldwide under the name Slow Food and prioritizes the idea of slow nutrition, emerged in 1986 as a protest attempt against the intense interest in the concept of Fast Food in the agricultural and food system. Later, it transformed into a new lifestyle model and reached wide areas. The idea of slow life emerged as a reaction to the fast life created by the capitalist order in many areas, especially in agriculture. It has managed to be the subject of many criticisms addressing the contradictions from the past. The growth and development of the Slow Food movement worldwide has also attracted the attention of scientists over the years. The Slow Food movement is a movement founded in Italy in 1989 to prevent the loss of local culinary cultures and traditional values in the face of fast-paced living conditions. The Slow Food initiative, which started in Italy, has managed to reach more than 160 countries today and continues its existence without a profit goal. There are many projects carried out within the scope of the Slow Food movement. Some of these projects are sustainable tourism, eco-gastronomy and sustainable agriculture. The importance of the concept of sustainability is evident in every area where production takes place and resource values need to be protected. Making the benefits obtained from gastronomy tourism sustainable and protecting local elements are also important issues. In this context, the initiatives and projects carried out by the Slow Food movement contribute to the sustainability of gastronomy tourism. Slow Food is also known as an international movement that emerged as a response to globalization and its harmful effects on gastronomic pleasure. The Slow Food movement focuses on the protection of biodiversity, which is necessary for sustainable development as well as human well-being. Raising awareness of chef candidates interested in gastronomy and tourism about Slow Food is important for the world to have a sustainable future.

The literature review focused on the emergence of the Slow Food movement and its development over time. As a result of the reviews, it was determined that the Slow Food concept was accepted worldwide and became widespread in many countries. In addition, it is seen that the Slow Food concept, which is an important promotional tool for gastronomy and tourism, is also used to create a sustainable world order. As a result of the study, the developments in the Slow Food concept were written and suggestions were given to individuals interested in local food and gastronomy.

Keywords: Slow Food, Gastronomy, Sustainability

GİRİŞ

Gıda tüketimi, küreselleşmenin ortaya çıkması ve kapitalizmin etkilerinin yoğunlaşmasıyla birlikte giderek daha da yaygın bir hal almaya başlamıştır (Harvey, 2005). Bu yaygın tüketim anlayışı insanları McDonalization düşüncesine itmeye başarmıştır. Bu düşünce genel olarak yeme alışkanlıklarını standartlaştırmayı, onları büyük endüstrilerin ürünleri haline getirmeyi, tüketilecek gıdaların çeşitliliğini büyük ölçüde azaltmayı ve esas olarak düşük maliyetli işlenmiş gıdaların satışından mümkün olduğunca fazla kar elde etmeyi amaçlamaktadır (Santos, 2006).

Bu süreçlerin aksine gıdanın piyasa mantığına karşı duran ve direnen gruplar ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerden birisi de Slow Food Hareketi'dir. Slow Food hareketi, insanın yemek yeme

şeklini savunmanın yanı sıra manzara, dünyanın biyolojik çeşitliliği, kültürleri ve gelenekleri gibi onu çevreleyen her şeyin üzerinde büyük etkisi olduğunu düşünen bir yemek felsefesi olarak kabul görmektedir (Petrini, 2009).

Slow Food, ürünlerin ve üretimin geleneklerden uzak bir anlayışla karakterize edildiği yeni küresel gastronomi biçimlerinin yayılmasına karşı yerel, geleneksel gıdayı yeniden keşfetmeyi ve teşvik etmeyi amaçlayan gıda hareketlerinin ilk örneklerinden birini temsil etmektedir (Siniscalchi 2014). Slow Food, hızlı yemek restoranlarında servis edilen yiyeceklerin her zaman erişilebilir oluşuna aykırı bir anlayıştır (Petrini 2003). Bu sebeple, korunması gereken ürünleri ve gıda tüketim biçimlerini belirtmek amacıyla "yavaş gıda" adını ortaya çıkarmışlardır. Bu anlayış, daha güçlü ve daha sürdürülebilir bir gıda sistemi oluşturma amacının yanı sıra, küçük çiftçilerin ve gıda zanaatkarlarının korunması için kampanyalar yürütmeyi hedeflemektedir (Petrini ve Padovani 2017). Slow Food düşüncesinin geçmişten günümüze teşvik ettiği tüm girişimler bu yönde hareket etmekte ve daha sürdürülebilir gelecek yaratma düşüncesine dayanmaktadır (Fontefrancesco ve Corvo 2020).

LİTERATÜR TARAMASI

SLOW FOOD KAVRAMININ DOĞUŞU

Slow Food, 1986'da Roma şehrinde McDonald's restoranının açılmasına karşı tepki niteliğinde düzenlenen protestolar ile ortaya çıkmıştır. Carlo Petrini başta olmak üzere yerel beslenmeyi önemseyen bireyler tarafından gerçekleştirilen gösteri, geleneksel İtalyan yemeklerinin değerini ön planda tutarak gıda ürünlerinin "McDonaldlaştırılması" nın yaratabileceği riskler konusunda farkındalık sağlamayı amaçlamıştır (Petrini 2003). Bu gösterinin ardından, Slow Food hareketi resmi olarak 1989 senesinde İtalya'da kurulmuştur (Crespi 2016). Hareketin öncüsü ve savunucusu, 1970'lerden beri geleneksel gıda koruma ve teşviki alanında önemli ulusal ve uluslararası girişimleri olan politikacı, aktivist ve yemek yazarı olan kurucusu Carlo Petrini'dir (Albanese 2014). Slow Food'un ortaya çıkışı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen sanayileşme ve gıda üretiminin metalaşması ile kültür ve biyolojik çeşitlilik kaybı açısından derinden etkilenen düzene karşı bir tepki niteliğindedir (Petrini 2005). Yaşanan gelişmeler, özellikle kentsel alanlarda gıda tüketimi uygulamalarında temel bir değişiklik oluşturmuştur. Slow Food'un başlangıcından günümüze kadar geçen sürede tüketicilerin gıdaya bakış açılarında ve tutumlarında büyük değişiklikler yaşanmış ve son yıllarda geleneksel gıda ürünlerinin tekrar popülerlik kazanarak sofralarda yer almaya başladığı görülmektedir (Guptill ve ark. 2016).

SONUÇ

Yapılan çalışmada, Slow Food akımının ortaya çıkışından günümüze kadar geçen sürede geçirdiği gelişimler incelenmiştir. Dünya genelinde yoğun bir ilgi gören Slow Food akımının ülkemiz genelinde aynı etkiye henüz ulaşamadığı görülmektedir. Yerel lezzetlerin korunması ve sürdürülebilir hale getirilmesinde önemli bir rol üstlenen Slow Food kavramının daha geniş kitlelere ulaştırılması ve tanıtılması gerekmektedir. Bu nedenle, Slow Food hareketinin popüler olduğu konumlarda tadım turlarının düzenlenmesi hedeflere ulaşılma konusunda yardımcı olacaktır. Ayrıca gastronomi ve turizm ile iç içe olan bireylerin, Slow Food düşüncesi sayesinde

geleneksel lezzetleri tanıtmada bir adım öne geçeceği varsayılmakta ve sürdürülebilir bir mutfak düzeni oluşturabilecekleri düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Albanese A (ed) (2014) Carlo Petrini: la coscienza del cibo. Slow Food Editore, Bra

Crespi G (ed) (2016) Nutrirsi per immagini. Scritti di Alerto Veca per la Gola. LISt Lab, Milano

Fontefrancesco MF, Corvo P (2020) Slow food: history and activity of a global food movement toward SDG2. In: Leal Filho W, Azul A, Brandli L, Özuyar P, Wall T (eds) Zero hunger. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Springer, Cham, pp 766–774

Guptill AE, Copelton DA, Lucal B (2016) Food and society: principles and paradoxes. Polity, Cambridge

Harvey, D. (2005). A brief history of neoliberalism. Oxford, Oxford University Press.

Petrini C (2003) Slow food: the case for taste. Columbia University Press, New York

Petrini C (2005) Buono, Pulito e Giusto: Principî di nuova gastronomia. Einaudi, Torino

Petrini C, Padovani G (2017) Slow food. Storia di un'utopia possibile, Giunti

Petrini, C. (2009). Slow Food: Princípios de uma nova gastronomia. São Paulo: Editora Senac.

Santos, C. R. A. (2006). O Império Mcdonald e a Mcdonalização da sociedade: Alimentação, Cultura E Poder. In: Anais do Seminário facetas do império na história.

Siniscalchi V (2014) Slow food activism between politics and economy. In: Counihan C, Siniscalchi V (eds) Food activism : agency, democracy and economy. Bloomsbury, London, pp 225–241

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN HAZIRLANAN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ

EXAMINATION OF TEACHING PROGRAMMES PREPARED FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Dr. Sinan BAYAT
Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-5240-4774

Özet

Bu araştırmanın genel amacı özel gereksinimli öğrenciler için hazırlanan öğretim programlarını incelemektir. Bu genel amaç çerçevesinde hangi engel grubuna, hangi branşlarda öğretim programının hazırlandığı, engel türlerine göre hazırlanan öğretim programlarının yoğunluğu incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi ile yapılmıştır. Veriler Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yer alan öğretim programlarından alınmıştır. Araştırma bulgularına göre özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için Destek Eğitim Programları, Erken Çocukluk Özel Eğitim Öğretim Programı, Görmeyen/Az Gören Öğrenciler için Öğretim Programları, Hafif Düzey Zihinsel Engelliler Toplumsal Uyum Becerileri Dersi Öğretim Programı, Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı, Özel Eğitim Meslek Okulu Programları, Özel Eğitim Uygulama Okulu Öğretim Programları, Özel Yetenekliler Öğretim Programları, Türk İşaret Dili Dersi Öğretim Programı bulunmaktadır. Destek eğitim programları; Bedensel Yetersizliği, Dil ve Konuşma Bozukluğu, Görme Yetersizliği, İşitme Yetersizliği, Öğrenme Güçlüğü, Otizm Spektrum Bozukluğu ve Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler için olmak üzere engel türlerine göre ayrılmaktadır. Görmeyen/az gören öğrenciler için hazırlanan öğretim programları; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, Matematik, Müzik, Sosyal Hayat, Türkçe, Oyun, Fiziki Etkinlikler ve Bağımsız Hareket Dersi öğretim programları branşlara göre ayrılmaktadır. Özel Eğitim Meslek Okulu Programları; Özel Eğitim Meslek Okulu Eğitim Programı (Görme Engelliler için), Özel Eğitim Meslek Okulu Akademik Programları (Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği / Otizmi Olan Öğrenciler için), Özel Eğitim Meslek Okulu Meslek Programları (Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler için), Özel Eğitim Meslek Okulu Meslek Programları (Görme Engelliler için) olmak üzere hem engel türüne göre hem de alanlara göre ayrılmaktadır. Özel Eğitim Uygulama Okulu Öğretim Programları ilk başta kademelere göre daha sonra branşlara göre ayrılmaktadır. Özel Yetenekliler Öğretim Programları kendi içerisinde kademelere ayrıldıktan sonra branşlara ayrılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitime ihtiyacı olan/özel gereksinimli öğrencilerin maksimum düzeyde fayda sağlaması için hem engel türlerine göre hem de branşlara göre bütün öğretim programlarını öğretmenler aracılığı ile öğrencilere sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, özel gereksinimli öğrenciler, özel eğitim öğretim programları.

Abstract

The general aim of this research is to examine the curricula prepared for students with special needs. Within the framework of this general purpose, the curricula prepared for which disability group, in which branches, and the intensity of the curricula prepared according to the types of disabilities were examined. The research was conducted by document analysis method, one of the qualitative research methods. The data were taken from the curricula on the website of the Ministry of National Education, General Directorate of Special Education and Guidance Services. According to the research findings, there are Support Education Programmes for individuals in need of special education, Early Childhood Special Education Curriculum, Curricula for Blind/Low Vision Students, Social Adaptation Skills Course Curriculum for Mild Mental Disabilities, Preschool Special Education Curriculum, Special Education Vocational School Programmes, Special Education Practice School Curricula, Special Abilities Curricula, and Turkish Sign Language Course Curriculum. Support education programmes are divided according to the types of disabilities such as Physical Disability, Speech and Language Impairment, Visual Impairment, Hearing Impairment, Learning Disability, Autism Spectrum Disorder and Individuals with Intellectual Disability. The curricula prepared for blind/low vision students are divided into Religious Culture and Moral Knowledge, Visual Arts, Mathematics, Music, Social Life, Turkish, Games, Physical Activities and Independent Movement courses. Special Education Vocational School Programmes are divided into Special Education Vocational School Education Programme (for Visually Impaired), Special Education Vocational School Academic Programmes (for Students with Mild Intellectual Disability / Autism), Special Education Vocational School Vocational Programmes (for Students with Mild Intellectual Disability), and Special Education Vocational School Vocational Programmes (for Visually Impaired). Teaching programmes in special education are divided first by level and then by subject. Special programmes for the gifted are divided into branches after being divided into levels within themselves. According to the results of the research, the Ministry of National Education has presented all curricula to the students through teachers both according to the types of disability and according to the branches in order to provide maximum benefit to the students who need special education / students with special needs.

Keywords: Special education, students with special needs, special education teaching programmes.

SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN DEĞER BİLİNCİ OLUŞUMUNDAKİ YERİ

THE PLACE OF SOCIAL STUDIES COURSE IN THE FORMATION OF VALUE CONSCIOUSNESS

Asst. Prof. Üyesi Fatih KAYA
İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9011-8656

Res. Asst. İbrahim Halil DOĞAN
İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0096-4769

Özet

Her toplum sürekliliğini sağlamak amacıyla değerlere ihtiyaç duymaktadır. Bunu da eğitim aracılığıyla yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında değerler toplumda tutkal vazifesi gören tampon mekanizmalardır denilebilir. Çünkü hayat boyu alınan kararlar ve bu kararlar neticesinde gerçekleşen bütün davranışlar sahip olunan değerler vasıtasıyla ortaya koyulmaktadır. "Günlük hayatta farkında olmadan olumlu ya da olumsuz birçok değerlendirmede bulunuruz. İlk bakışta basit gibi görünen 'iyi', 'kötü' gibi nitelendirmelerimizin özünde oldukça karmaşık bir değerler mekanizması vardır". İşte bu değerler sistemi yalnızca bireyler için değil toplumlar için de "iyi" ve "kötü"nün tarifidir. Bu tarif; toplumlara ait inanç sistemlerinden, geleneklerden ve milli kültürden, daha bütüncül anlamda toplumsal kurallardan beslenir.

"Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme-öğretme, teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, onu gündelik hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi öngörmektedir" (MEB, 2018). Hızla değişen dünyaya ve bilime ayak uydurabilecek, diğer ifadeyle yukarıda tarifi öngörülen bireyi yetiştirecek olan da ülkelerin kedilerine has eğitim sistemleridir. Her ülkenin eğitim sistemleri içerisinde özellikle devletlerin devamlılığını sağlayan "değer eğitimi" odaklı dersler vardır. Bu derslerin bütün eğitim sistemlerinde temel amacı, "iyi vatandaş" yetiştirmektir. Günümüzde özellikle ilkokul ve ortaokul düzeylerinde Sosyal Bilgiler Dersi, değerlerin en iyi ve en etkin biçimde öğretilmesinde ve kazandırılmasında büyük rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle araştırmanın amacı; Sosyal Bilgiler Dersi'nin değer bilinci oluşumundaki yerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Durum Araştırması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yürürlükte olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve ders kitapları doküman incelemesi tekniği ile taranarak gerekli verilere ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; Sosyal Bilgiler Dersi'nin değer bilinci kazandırmada önemli bir role sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersinde kademeli bir şekilde sınıf düzeylerine uygun değer eğitimi verildiği, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında birçok değerin yer aldığı ve bunların ders kitaplarına da yansıtıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Değer, Değer Bilinci.

Abstract

Every society needs values to ensure its continuity. This is done through education. From this point of view, it can be said that values are buffer mechanisms that act as glue in society. Because the decisions taken throughout life and all the behaviours that occur as a result of these decisions are revealed through the values they have. 'In daily life, we make many positive or negative evaluations without realising it. Our characterisations such as 'good' and 'bad', which seem simple at first glance, have a very complex value mechanism at their core'. This system of values is the definition of 'good' and 'bad' not only for individuals but also for societies. This definition is fed by the belief systems, traditions and national culture of societies, and more holistically by social rules.

'The rapid changes in science and technology, the changing needs of the individual and society, innovations and developments in learning-teaching, theories and approaches have directly affected the roles expected from individuals. This change envisages an individual who can produce knowledge, use it functionally in daily life, solve problems, think critically, be entrepreneurial, determined, have communication skills, empathise, contribute to society and culture, etc.' (MoNE, 2018). It is the countries' unique education systems that can keep up with the rapidly changing world and science, in other words, that will raise the individual described above. Within the education systems of each country, there are 'value education' orientated courses that ensure the continuity of states. The main purpose of these courses in all education systems is to raise 'good citizens'. Today, especially at the primary and secondary school levels, the Social Studies course plays a major role in teaching and acquiring values in the best and most effective way. From this point of view, the aim of the research is to determine the place of Social Studies Course in the formation of value consciousness. In line with this purpose, the research was conducted using the Case Study design, which is one of the qualitative research methods. In this context, the Social Studies Curricula and textbooks in force were scanned with the document review technique and the necessary data were obtained. As a result of the research; it was concluded that the social studies course has an important role in gaining value awareness. In addition, it was concluded that value education is given gradually in the Social Studies Course in accordance with the grade levels, there are many values in the Social Studies Curriculum and these values are reflected in the textbooks.

Keywords: Social Studies, Value, Value Awareness.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ EKOLOJİK AYAK İZİ FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF SOCIAL SCIENCES TEACHER CANDIDATES' ECOLOGICAL FOOTPRINT AWARENESS LEVELS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Res. Asst. İbrahim Halil DOĞAN
İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0096-4769

Özet

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeyleri; cinsiyet, akademik başarı, sınıf, sosyo-ekonomik durum, yaşanılan yer, anne ve baba meslek durumu değişkenlerine göre ele alınmıştır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Bu noktadan hareketle araştırmanın evrenini 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Eğitim Fakülteleri Sosyal Bilgiler öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları, örneklemini ise İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Örnekleme alınan üniversite belirlenirken benzeşik örnekleme, program dahilinde sınıflar belirlenirken de tabakalı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu noktadan hareketle 2024-2025 güz yarıyılında İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları arasından 390 kadın ve 307 erkek olmak üzere toplam 697 kişiye ulaşılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve Tekindal, Zabzun, Özel, Demirsöz ve Tekindal, (2021) tarafından geliştirilen "Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler ise SPSS 26.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmada; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ekolojik ayak izi farkındalık düzeyleri ile sınıf, sosyo-ekonomik durum, yaşanılan yer, anne ve baba meslek durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık görülürken, cinsiyet ve akademik başarı değişkenleri açısından ise herhangi bir anlamlı farklılığın çıkmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayı, Ekolojik Farkındalık.

Abstract

The aim of this study is to examine the ecological footprint awareness levels of pre-service Social Studies teachers in terms of various variables. In this context, the ecological footprint awareness levels of pre-service social studies teachers were examined according to the variables of gender, academic achievement, class, socio-economic status, place of residence, mother and father occupation status. In the study, relational survey model, one of the quantitative research methods, was preferred. From this point of view, the population of the study consists of prospective teachers studying in the Social Studies Teacher Education programmes of the Faculties of Education in the 2024-2025 academic year, and the sample consists of prospective teachers studying in the Social Studies Teacher Education programmes of the Faculty of Education of İnönü University, Fırat University and Kahramanmaraş Sütçü İmam University. While determining the sampled university, affinity sampling method was preferred and stratified sampling method was preferred while determining the classes within the programme. From this point of view, data were collected by reaching a total of 697 people, 390 female and 307 male, among the prospective teachers studying in the Social Studies Teacher Education programmes of Inönü University, Fırat University and Kahramanmaraş Sütçü İmam University Faculty of Education in the autumn semester of 2024-2025. In the study, 'Personal Information Form' prepared by the researcher and 'Ecological Footprint Awareness Scale' developed by Tekindal, Zabzun, Özel, Demirsöz and Tekindal (2021) were used as data collection tools. The data collected within the scope of the research were analysed through SPSS 26.0 package programme. In the study, it was concluded that pre-service social studies teachers had high levels of ecological footprint awareness. In addition, as a result of the research, it was concluded that there was a significant difference between the ecological footprint awareness levels of pre-service social studies teachers and the variables of class, socio-economic status, place of residence, mother and father occupation status, while there was no significant difference in terms of gender and academic achievement variables.

Keywords: Social Studies, Pre-service Teacher, Ecological Awareness.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN BAĞIMSIZ ÖĞRENME BECERİLERİNİN YARATICILIK VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN PRESCHOOL CHILDREN'S INDEPENDENT LEARNING SKILLS AND CREATIVITY AND MOTIVATION

Firdevs TEMEL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Lisansüstü
ORCID NO: 0009-0006-8724-5669

Assoc. Prof. Serdar ARCAGÖK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi
ORCID NO: 0000-0002-4937-3268

ÖZET

Bu çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışlarının yaratıcılık ve motivasyon ile arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Araştırmanın verileri 2023-2024 Çanakkale il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi anaokullarında eğitimine devam eden 49-72 aylık 217 çocuk için öğretmenleri tarafından doldurulan ölçme araçlarından elde edilmiştir. Araştırmada Whitebread vd. (2009) tarafından geliştirilen ve Saraç ve Karakelle (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan "Okul Öncesi Çocuklar İçin Bağımsız Öğrenme Davranışları Ölçeği 3-5 (BÖD 3-5)", Eason, Giannangeloa ve Franceschini (2009) tarafından geliştirilen Yıldız Çiçekler, Alakoç Pirpir ve Aral (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan "Erken Çocukluk Yaratıcılık Ölçeği (EÇYÖ)" ve 36-72 ay çocuklar için Özbey ve Dağlıoğlu (2017) tarafından Türkiye'de geliştirilen "Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeği" kullanılmıştır. İlk olarak çocukların bağımsız öğrenme davranışları, yaratıcı düşünme becerileri ve öğrenen motivasyonlarının yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre karşılaştırılması t testi ile incelenmiştir. Daha sonra bağımsız öğrenme davranışları ve yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi uygulanarak belirlenmiştir. Ardından bağımsız öğrenme davranışları ve öğrenen motivasyonları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi uygulanarak incelenmiştir. Bulgular, 49-72 aylık çocukların cinsiyet ve yaş değişkenine göre bağımsız öğrenme davranışları, yaratıcı düşünme becerileri ve öğrenme motivasyonlarında farklılık bulunmadığını göstermektedir. Genel olarak, aylık çocukların cinsiyet değişkenine göre 49-72 aylık çocukların bağımsız öğrenme davranışlarının benzer olduğu ve farklılaşmadığı görülmektedir. Yaratıcı düşünme becerileri 49-aylık çocuklarda cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında benzer oranda olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde 49-72 aylık çocukların cinsiyet değişkenine göre benzer öğrenme motivasyonu düzeyinde olduğu görülmektedir. Bağımsız öğrenme ve yaratıcı düşünme becerileri arasında anlamlı ve pozitif yönde yüksek bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bağımsız öğrenme ve öğrenen motivasyonu arasındaki ilişki de anlamlı, pozitif yönde ve yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Çocukların

yaratıcılıkları ve motivasyonları arttıkça bağımsız öğrenme davranışlarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bağımsız öğrenme, eğitim, okul öncesi, motivasyon, yaratıcılık

ABSTRACT

In this study, the relationship between preschool children's independent learning behaviors and creativity and motivation has been revealed. The data for the research were obtained from measurement tools filled out by teachers for 217 children aged 49-72 months attending official kindergartens affiliated with the Ministry of National Education in the central district of Çanakkale in the 2023-2024 academic year. In the study, the "Scale of Independent Learning Behaviors for Preschool Children 3-5 (ILB 3-5)" developed by Whitebread et al. (2009) and adapted into Turkish by Saraç and Karakelle (2019), the "Early Childhood Creativity Scale (ECCS)" developed by Eason, Giannangeloa, and Franceschini (2009) and adapted into Turkish by Yıldız Çiçekler, Alakoç Pirpir, and Aral (2020), and the "Motivation Scale for Preschool Children" developed in Turkey by Özbey and Dağlıoğlu (2017) for children aged 36-72 months were used. First, the independent learning behaviors, creative thinking skills, and learner motivations of children were examined using a t-test, comparing them according to age and gender variables. Later, the relationship between independent learning behaviors and creative thinking skills was determined using Pearson Correlation Analysis. Subsequently, the relationship between independent learning behaviors and learner motivations was examined using Pearson Correlation Analysis. The findings indicate that there are no differences in independent learning behaviors, creative thinking skills, and learning motivation among 49-72 month-old children based on gender and age variables. Generally, it is observed that the independent learning behaviors of 49-72 month-old children do not differ according to the gender variable of monthly children. Creative thinking skills were found to be similar in 49-month-old children when compared by gender. Similarly, it is observed that children aged 49-72 months have similar levels of learning motivation according to the gender variable. It has been determined that there is a significant and positively high relationship between independent learning and creative thinking skills. The relationship between independent learning and learner motivation has also been found to be significant, positive, and at a high level. As children's creativity and motivation increase, it has been concluded that their independent learning behaviors also increase.

Keywords: Independent learning, education, preschool, motivation, innovation

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, bireyin yaşamındaki ilk sekiz yılı kapsamakta olup, gelişimin en yoğun ve hassas süreçlerinden biridir. Bu dönemde çocuklar, çevresel uyaranlara karşı diğer yaş dönemlerine kıyasla çok daha duyarlıdır. Erken çocukluk, bilişsel, sosyal-duygusal, dil ve motor

gelişim gibi temel alanlar için kritik bir evreyi ifade eder. Çocuklar bu süreçte keşfetmeye yönelik güçlü bir merak duygusu sergiler; aktif, araştırmacı ve yaratıcı yapılarıyla öğrenmeye açık bireyler olarak ön plana çıkarlar. Erken dönemde edinilen bilgi ve deneyimler, çocukların yaşamlarının ilerleyen aşamalarında da kalıcı etkiler yaratmakta ve gelişim süreçlerinin temelini oluşturmaktadır.

Bu kritik dönemde kazanılan beceriler, bireyin ileriki yaşamda edineceği yeni kazanımlar için bir zemin teşkil eder. Çocuğun, bakım veren kişiden bağımsız hareket etmeye başlaması, kendi bedenini ve çevresini keşfetmeye yönelik ilk adımları attığı sürecin bir parçasıdır. İlk olarak fiziksel yeteneklerinin farkına varan çocuk, bedenini kullanarak bağımsız hareket denemelerine girişir. Ardından ilgisini çevresine yönelterek, farklı nesneleri ve durumları keşfetmek için girişimlerde bulunur. Bu süreçte, çocuğun çevresi tarafından keşfetme davranışlarının zamanında ve doğru yöntemlerle desteklenmesi, sağlıklı bir gelişim açısından büyük önem taşır. Doğru yönlendirmelerle desteklenen bir çocuk hem mevcut becerilerini pekiştirir hem de yeni beceriler geliştirme yolunda daha özgüvenli ve istekli olur.

Erken çocukluk dönemi, bireyin bilişsel, sosyal-duygusal, dil ve motor gelişiminin temellerinin atıldığı kritik bir evredir. Bu dönemde çocuklar, aktif katılım sağlayarak ve deneyimleyerek öğrenmeye açık bir yapı sergilerler. Mallipa (2018), çocukların bir bilim insanı gibi merak ederek keşfetme ve öğrendiklerini uygulama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Çocukların kendi öğrenme yollarını tercih etmeleri, motivasyonlarını artırmakta ve bu durum onların öğrenme sürecine daha hevesli bir şekilde katılım göstermelerini sağlamaktadır. Ancak öğrenme sürecinde motivasyonun sürdürülebilmesi için çocukların rehberliğe ihtiyaç duyduğu da vurgulanmaktadır.

Bu süreçte, öğrenme ortamları çocukların keşfetme, girişim yapma ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmede kritik rol oynar. Çevresel etkenlerin çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde düzenlenmesi, onların aktif katılımını destekler (Toran, 2018). Bununla birlikte, çocukların özgür bir öğrenme atmosferine sahip olmaması durumunda yaratıcılık, girişimcilik ve öğrenme motivasyonu gibi temel becerilerin yeterince gelişemediği belirtilmektedir. Öğretmenlerin hazırladığı destekleyici ve katılımcı öğrenme ortamları, çocukların bireysel gelişimlerini desteklerken özgüven, akademik başarı ve sosyal beceriler üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır (Kozikoğlu, Erbenzer ve Ateş, 2021).

Okul öncesi dönem, bireyin yaşam boyu sürecek öğrenme ve gelişim yolculuğunun ilk basamağını oluşturur. Türkiye'de, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı (MEB, 2013) çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, olumlu alışkanlıklar kazandırılması ve ilkokula hazırlanmaları gibi hedefler doğrultusunda yapılandırılmıştır. Bu dönemde öğrenme ortamları, çocukların yaratıcılıklarını geliştirme, kendi kararlarını alma ve öğrenme motivasyonlarını sürdürme fırsatları sunan nitelikte olmalıdır (Güneş, 2013).

Öğrenme ortamının niteliği, çocukların özerk davranışlarını ve yaratıcı düşüncelerini geliştirmeleri açısından belirleyici bir unsurdur. Kozikoğlu, Erbenzer ve Ateş (2021) çocukların eğitim ortamına etkin katılımını sağlamak için, öğretmenlerin açık ve destekleyici bir yaklaşım sergilemesinin önemini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların sınıf içinde kendilerini ifade etme ve karar alma süreçlerine dahil edilmeleri, onların özgüvenlerini artırmakta ve motivasyonlarını güçlendirmektedir. Ancak Koçyiğit (2014) tarafından yapılan bir araştırma, sınıfta alınan kararlarda genellikle öğretmenlerin belirleyici olduğunu ve çocukların özerk davranışlarının yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır.

Çocukların özgür bir öğrenme ortamında bulunmaları, yaratıcılıklarını ve girişimcilik becerilerini geliştirmeleri için büyük önem taşır. Ölçer ve Yılmaz (2019) çocukların kendi ilgi alanlarını keşfedebilmeleri ve kararlarını özgürce uygulayabilmeleri için esnek öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir. Öğrenme sürecinde motivasyon ve bağımsızlık arasındaki dengeyi sağlamak, çocukların sadece akademik değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal gelişimlerini de desteklemektedir.

Bağımsız öğrenme, çocuğun öğrenme sürecini kendi başına başlatması, sürdürmesi ve tamamlaması anlamına gelir. Bağımsız öğrenme ortamlarında çocuklar, yaratıcı fikirler ortaya koyarak keşfetme becerilerini geliştirirler. Öğrenme sürecine aktif katılım sağlayan çocuklar, özgüven kazanır ve kendi yeteneklerinin farkına varır. Bu süreç, aynı zamanda sosyal becerilerin gelişimini de destekler; çocuklar iş birliği yapmayı, yardım etmeyi ve gerektiğinde yardım istemeyi öğrenir (Ölçer ve Yılmaz, 2019). Motivasyon, çocuğun öğrenme sürecinde sürdürülebilir bir şekilde katılım göstermesi ve karşılaştığı zorluklar karşısında azimle ilerlemesi için kritik bir unsurdur.

Öğrenme sürecinde motivasyonu yüksek olan çocuklar, başarısızlık durumunda umutsuzluğa kapılmadan yeni yollar dener ve problem çözme becerilerini geliştirme konusunda cesaret kazanırlar. Öğrenme ortamlarının çocuğun bireysel farklılıklarına duyarlı olması, onların özgürce keşfetmelerini sağlarken, motivasyonlarını ve yaratıcılıklarını artırır.

Bu çalışmada, erken çocukluk dönemindeki bağımsız öğrenme davranışları, yaratıcılık ve öğrenme motivasyonu arasındaki ilişki incelenecektir. Literatürde bu üç bileşen arasındaki doğrudan ilişkiyi ele alan çalışmaların sınırlı olması, araştırmanın özgünlüğünü ve önemini ortaya koymaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında eğitime devam eden 3-6 yaş grubu öğrencilerin bağımsız öğrenme davranışlarının, yaratıcı düşünme becerileri ve

öğrenen motivasyonu ile ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2023).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2023-2024 eğitim öğretim döneminde Çanakkale il merkezindeki MEB'e bağlı okul öncesi kurumlarında öğrenimlerini sürdüren 48-72 aylık çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi seçkisiz (yansız) yolla seçilen 217 çocuk oluşturmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özelliklerine ait bilgiler

Değişkenler	Alt Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde Oranı (%)
Yaş (Aylık)	49-60	45	20,7
	61-72	172	79,3
	Toplam	217	100
Cinsiyet	Kız	112	51,6
	Erkek	105	48,4
	Toplam	217	100

Tablo 1.'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %20,7'si 49-60 aylık, %79,3'ü ise 61-72 aylık çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetleri incelendiğinde %51,6'sı kız ve %48,4'ü erkeklerden oluştuğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme becerilerini ölçmek amacıyla Whitebread vd. (2009) tarafından geliştirilen ve Saraç ve Karakelle (2019) tarafından Türkçeye uyarlaması gerçekleştirilen "Okul Öncesi Çocuklar İçin Bağımsız Öğrenme Davranışları Ölçeği 3-5 (BÖD 3-5)" , Eason, Giannangeloa ve Franceschini (2009) tarafından geliştirilen Yıldız Çiçekler, Alakoç Pirpir ve Aral (2020) tarafından Türkçeye uyarlaması gerçekleştirilen "Erken Çocukluk Yaratıcılık Ölçeği (EÇYÖ)" ve 36-72 ay çocuklar için Özbey ve Dağlıoğlu (2017) tarafından geliştirilen "Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeği" kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama araçları 2023-2024 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi anaokullarında görev yapmakta olan öğretmenler ziyaret edilerek araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi sunulmuş, gönüllü katılım formları dağıtılmıştır. Gönüllü katılımı kabul eden öğretmenlere ölçekler takım halinde dosyalar içerisinde dağıtılmıştır. Uygulama sürecinde gönüllülük ve gizlilik ilkeleri esas alınmıştır. Bu nedenle öğretmenlerden gözlem yaparak adına doldurduğu öğrencilerin ve kendisinin isim, soy isim ve adres bilgilerini yazmamaları gerektiği

belirtilmiştir. Öğretmenler objektif ve sistematik şekilde çocukları gözlemleyerek çocuklar adına ölçekleri doldurması istenmiştir. Ölçme araçlarının doldurulması 1 ay sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmanın örneklem grubunda olan okul öncesi dönemdeki 217 çocuk için çocuklar için öğretmenleri tarafından doldurulan ölçeklerden elde edilen verilere istatistiksel analizler yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin tamamında verilerin normal dağılıma sahip olduğu için korelasyon analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Bu bağlamda bağımsız değişkenler için t testi, korelasyon analizi için Pearson Korelasyon testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Bağımsız öğrenme davranışları ölçeği (3-5) puanları cinsiyete göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	t	sd	p
Kız	112	50,31	1,56	215	,118
Erkek	105	47,88			

Tablo 2 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(215)=1,56, p>0,05]. Cinsiyet değişkenine göre kız çocuklarının (n=112) puanları $\bar{x}$=50,31, erkek çocuklarının (n=105) puanları $\bar{x}$=47,88 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3. Bağımsız öğrenme davranışları ölçeği puanları çocukların yaşlarına göre t-testi sonuçları

Yaş	n	$\bar{x}$	t	sd	p
49-60 ay	45	48,93	-,135	215	,893
61-72 ay	172	49,19			

Tablo 3 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları yaş değişkenine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(215)=-,135, p>0,05]. Yaş değişkenine göre 49-60 ay aralığındaki çocukların (n=45) puanları $\bar{x}$=48,93 olarak tespit edilmiştir. Yaş değişkenine göre 61-72 ay aralığındaki çocukların (n=172) puanları $\bar{x}$=49,19 olarak tespit

edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. Erken çocukluk yaratıcılık ölçeği (EÇYÖ) puanlarına ait betimsel istatistikler

Ölçek	n	Min. Puan	Max. Puan	x̄	ss
EÇYÖ	217	14	84	59,96	16,57

Tablo 4 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların Erken Çocukluk Yaratıcılık Ölçeği (EÇYÖ)'nden aldıkları minimum puan 14 iken maksimum puan 84 olarak hesaplanmıştır. Çocukların ölçekten aldıkları ortalama puan x̄=59,96 olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin orta düzeyin üzerinde olduğunu göstermektedir.

Erken Çocukluk Yaratıcılık Ölçeği puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Erken çocukluk yaratıcılık ölçeği puanları çocukların cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	x̄	t	sd	p
Kız	112	59,48	-,441	215	,660
Erkek	105	60,47			

Tablo 5 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(215)=-,441, p>0,05]. Kız çocuklarının (n=112) puanları x̄=59,48 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre erkek çocuklarının (n=105) puanları x̄=60,47 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği görülmektedir.

Tablo 6. Erken çocukluk yaratıcılık ölçeği puanları çocukların yaşlarına göre t-testi sonuçları

Yaş	n	x̄	t	sd	p
49-60 ay	45	59,55	-,185	215	,854
61-72 ay	172	60,06			

Tablo 6 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(215)=-,185, p>0,05]. Yaş değişkenine göre 49-60 ay aralığındaki çocukların (n=45) puanları x̄=59,55 olarak tespit edilmiştir. Yaş değişkenine göre 61-72 ay aralığındaki çocukların (n=172) puanları x̄=60,06 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 7. Okul öncesi çocuklar için motivasyon ölçeği (DSMQ18) puanlarına ait betimsel istatistikler

Ölçek	n	Min. Puan	Max. Puan	x̄	ss
DSMQ18	217	82	195	148,92	25,02

Tablo 7 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeğinden aldıkları minimum puan 82 iken maksimum puan 195 olduğu görülmektedir. Çocukların motivasyon ölçeğinden aldıkları ortalama puan x̄=148,92 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular çocukların öğrenen motivasyonlarının orta düzeyin üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Okul Öncesi Çocuklar İçin Motivasyon Ölçeği puanlarının cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Okul öncesi çocuklar için motivasyon ölçeği puanları çocukların cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	x̄	t	sd	p
Kız	112	148,80	-,072	215	,943
Erkek	105	149,04			

Tablo 8 incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenen motivasyonları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(215)=-,072, p>0,05]. Cinsiyet değişkenine göre kız çocuklarının (n=112) puanları x̄=148,80 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre erkek çocuklarının (n=105) puanları x̄=149,04 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenme motivasyonları cinsiyet değişkenine göre farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 9 Bağımsız öğrenme davranışları ve yaratıcılık arasındaki korelasyon

		Bağımsız Öğrenme Davranışları	Yaratıcılık
Bağımsız Öğrenme Davranışları	Pearson Correlation	1	,754**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	217	217
Yaratıcılık	Pearson Correlation	,754**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	217	217

Tablo 9'a göre okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcılık ile bağımsız öğrenme davranışları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı, pozitif ve yüksek düzeydedir (r=,754, p<0,05). Çocukların yaratıcılık düzeyleri arttıkça bağımsız öğrenme davranışları da artmaktadır.

Öğretmenler tarafından sınıfta gözlem yapılarak çocuklar için doldurulan ölçeklerin yanıtları incelendiğinde çocukların yaratıcılık düzeyleri arttıkça bağımsız öğrenme davranışlarının arttığı görülmektedir. Çocukların yaratıcı düşünme becerileri ve bağımsız öğrenme davranışları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Erken çocukluk döneminde bağımsız öğrenme, motivasyon ve yaratıcılık arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çocuğun kendine güvenini pekiştiren, bireysel farklılıklarına saygı duyan ve keşfetme özgürlüğü sunan öğrenme ortamları, yaratıcı düşünmenin gelişimini destekler. Motivasyonu yüksek olan çocuklar, öğrenme süreçlerinde daha fazla inisiyatif alır ve karşılaştıkları zorluklara yaratıcı çözümler getirir.

Bağımsız öğrenme davranışları ölçeğine göre çocukların bağımsız öğrenme davranışlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ogelman ve arkadaşları küçük yaş grubundaki çocukların bağımsız öğrenme davranış düzeylerinin arttıkça çocukların akranları tarafından sevilme ve sosyal tercih düzeylerinin arttığını belirtmektedir (Ogelman, Amca Toklu, Kahveci, & Akdoğan, 2022).

Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız çocuklarının bağımsız öğrenme davranışları ölçeğinden aldıkları puanlar ile erkek çocuklarının bağımsız öğrenme davranışları ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Almeqdad vd. (2016) yaptıkları çalışmada bağımsız öğrenme ve cinsiyet arasında bir ilişki bulunmadığını saptamıştır. Kahyaoğlu ve arkadaşları (2019) yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkeninin kendi

kendine öğrenmeyi planlama becerilerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Žerak, Juriševič ve Pečjak (2020) yaptıkları çalışmada kızların erkeklere kıyasla daha çok bağımsız öğrenme yaklaşımı içinde bulunduklarını tespit etmişlerdir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları yaş değişkenine göre incelendiğinde 49-60 aylık ve 61-72 aylık çocukların bağımsız öğrenme davranışları ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı olmadığı tespit edilmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Bassett, Denham, Wyatt, & Warren-Khot, 2012).

Okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız çocuklarının yaratıcılık ölçeğinden aldıkları puanlar ile erkek çocuklarının yaratıcılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri ile cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği görülmektedir. Benzer bir sonuç olarak, Yumurtacı (2024) yüksek lisans tezinde okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı düşünme beceri düzeyleri cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri yaş değişkenine göre incelendiğinde kız çocuklarının yaratıcılık ölçeğinden aldıkları puanlar ile erkek çocuklarının yaratıcılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark görülmediği tespit edilmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri ile yaş değişkenine göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Yumurtacı (2024) okul öncesi dönem çocuklarının yaşları fark etmeksizin yaratıcı düşünme beceri düzeylerinin benzer olduğunu tespit etmiştir. Ramazan ve Tok (2023) yaptığı çalışmada okul öncesi eğitim alan 60-72 aylık çocukların yaratıcılık düzeyleri ile yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını bulmuşlardır.

Okul öncesi dönemdeki motivasyon ölçeğinden aldığı puanlar incelendiğinde çocukların öğrenen motivasyonlarının orta düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir. Yumurtacı (2024) çalışmasında okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeylerinin orta düzey üzerinde olduğunu belirtmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenen motivasyonları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kız çocuklarının motivasyon ölçeğinden aldıkları puanlar ile erkek çocuklarının yaratıcılık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenen motivasyonları ile cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği görülmektedir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenen motivasyonları yaş değişkenine göre incelendiğinde kız çocuklarının motivasyon ölçeğinden aldıkları puanlar ile erkek çocuklarının motivasyon ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark görülmediği tespit edilmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenen motivasyonları ile yaş değişkenine göre farklılık

göstermediği görülmektedir. Yumurtacı (2024) çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların motivasyon ölçeğinin alt boyutları ve yaratıcı düşünme düzeyleri arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların bağımsız öğrenme davranışları ve yaratıcı düşünme becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif ve yüksek düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır. Çocukların bağımsız öğrenme davranışları arttıkça yaratıcı düşünme becerilerinin desteklendiği ve artış gösterdiği tespit edilmiştir. Erken çocukluk döneminde bağımsız öğrenme, motivasyon ve yaratıcılık becerileri arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocukların bağımsız öğrenme becerilerinin artması, motivasyon ve yaratıcılık düzeylerinin de gelişmesini desteklemektedir. Öğretmenlerin çocukların bağımsız öğrenme becerilerini destekleyici bir yaklaşım benimsemesi, çocukların özgüvenlerini artırırken, onların sosyal ve akademik gelişimlerine de katkı sağlar. Bu nedenle, okul öncesi dönemde yaratıcı düşünme ve bağımsız öğrenmeyi teşvik eden eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması, çocukların gelecekteki başarıları için temel oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

Almeqdad, Q., Al-Hamouri, F., Zghoul, R. A., Al-Rousan, A., & Whitebread, D. (2016). Cross cultural indicators of independent learning in young children: A jordanian case. *The Spanish Journal of Psychology*, s. 1-11. doi:10.1017/sjp.2016.35

Bassett, H. H., Denham, S., Wyatt, T. M., & Warren-Khot, H. K. (2012). Refining the preschool self-regulation assessment for use in preschool classrooms. *Infant and Child Development*, s. 596-616. doi:10.1002/icd.1763

Çiçekler, C. Y., Pirpir, D. A., & Aral, N. (2020). Turkish standardization of early childhood creativity scale1.

Güneş, F. (2013). *Çocuklarda Gelişim ve Eğitim.* Ankara: Eğitim Kitabevi.

Kahyaoğlu, M., Yetişir, M. İ., & Birel, F. K. (2019). Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersinde kendi kendine öğrenme becerilerinin yordanmasında kaygının rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(69), s. 385-397. doi:10.17755/esosder.450201

Karasar, N. (2023). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Nobel Yayıncılık.

Kozikoğlu, İ., Erbenzer, H. & Ateş, H. (2021). Çocukların eğitim ortamına katılımı ve özerklik gelişimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 145-160.

Mallipa, R. (2018). Motivation and self-directed learning in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 45(3), 68-79.

MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ogelman, G. H., Amca Toklu, D., Kahveci, D., & Akdoğan, S. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının bağımsız öğrenme davranışlarının sosyal konum değişkenleri üzerindeki yordayıcı etkilerinin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(1), s. 170-184.

Ölçer, H. & Yılmaz, S. (2019). Çocukların özgür öğrenme ortamlarında gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları*, 7(4), 211-230.

Ramazan, O., & Tok, G. (2023). Okul öncesi eğitim alan 60-72 aylık çocukların yaratıcılık düzeyleri ile annelerinin ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi, 3*(2), s. 404-416.

Saraç, S., Karakelle, S., & Whitebread, D. (2019). Okul öncesi çocuklar için bağımsız öğrenme davranışları ölçeği 3-5 (BÖD 3-5): Türkçe formu için geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlkogretim Online*, *18*(3), 1093-1106.

Stefanou, C., Perencevich, K., DiCintio, M. & Turner, J. (2004). Supporting autonomy in the classroom. *Journal of Educational Psychology*, 96(4), 730-742.

Toran, M. (2018). Çocukların eğitim ortamlarına katılımı ve öğrenme motivasyonu. *Eğitim ve Bilim*, 43(1), 25-39.

Yalçın, M. M., & Çiçekler, C. Y. (2021). Öğretimde yaratıcılık ölçeği: geçerlik-güvenirlik çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, *18*(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 5033-5066.

Yumurtacı, M. (2024). Okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.

Žerak, U., Juriševič, M., & Pečjak, S. (2020). Differences in students' self-regulated learning according to their age and gender. J. Vogrinc, & I. Devetak (Dü) içinde, *Contermporary Topics in Education IV* (s. 149-164). Faculty of Education University of Ljubljana.

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ ÖĞRENME ÇIKTILARININ PROGRAMDA YER ALAN EĞİLİMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE LIFE SCIENCE COURSE CURRICULUM IN TERMS OF THE DISPOSITION IN THE CURRICULUM

Dr. Emrah KÖSEOĞLU
Harran Üniversitesi, Viranşehir Meslek Yüksekokulu
ORCİD ID: https://orcid.org/0000-0001-9836-0490

Özet

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda bireylerden beklenen karşılaştıkları durumlara karşı kolay adapte olabilmeleridir. Çünkü 21. yüzyıl beraberinde hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecini getirmiştir. Bununla birlikte değişim ve gelişimlerden kaynaklı birçok farklı ihtiyaç da ortaya çıkmaktadır. Bireylerin yaşanan bu değişimlere ayak uydurabilmesi ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ise farklı bilgi ve becerilere sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Bu noktada bireylere yaşamları için gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazandıran en önemli faktörün eğitim olduğu söylenebilir. Çünkü yaşam için gerekli bilgi, beceri ve davranışlar küçük yaşlardan itibaren eğitim süreciyle bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak eğitim süreçlerinin içerdiği bilgi ve beceri kümeleri de yaşanan toplumsal, teknolojik, ekonomik vb. durumlardan etkilenebilmektedir. Bundan dolayı öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve beceri kümelerinde toplumun ve zamanın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak değişiklikler yapılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı eğitim programlarında sürekli güncellemeler yapılmaktadır. 21. yüzyılla birlikte dünyada farklı ülkeler eğitim programlarında beceri ve yeterlik temelli bir anlayışı benimsemeye başlamıştır. Türkiyede de 2005 yılından beridir hazırlanan programlarda beceri ve yeterlik temelli bir program anlayışının esas alındığı söylenebilir. Nitekim 2024 yılında hazırlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde beceri temelli bir anlayışın hakim olduğu görülmektedir. Hiç şüphesiz programlarda yer alan beceriler çerçevesi bu durumun önemini ortaya koymaktadır. Beceriler çerçevesi kapsamında beş farklı başlık altında birçok beceri kümesinin programlarda yer aldığı görülmektedir. Yeni modeldedeki beceri başılıklarından bir tanesi de eğilimlerdir. Eğilimler, Türkiye Yüzyılı Maarif modelinde "kişinin sahip olduğu becerileri gerekli durumlarda niyet, duyarlılık, isteklilik ve değerlendirme ögeleri doğrultusunda nasıl kullandığı ile ilgili zihinsel örüntüler" olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra "bireylerin mevcut durumlarını ve geleceklerini şekillendirebilmeleri adına, sadece bilgi ve beceri edinmelerinin ötesinde, çeşitli düşünce yapılarına sahip olması da eğilim olarak da ifade edilmektedir. Eğilimler, programlarda yer alan kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve alan becerilerin etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Eğilimler, beceriler arasındaki bağı güçlendirerek destekleyici bir rol üstlenmekte ve bireylerin bütünsel gelişimine katkı sağlamaktadır. Diğer beceri kümeleri gibi eğilimler de küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada ilkokul ve ilkokuldaki bazı

dersler bu beceri kümelerini bireylere kazandırmada ayrı bir öneme sahiptir. Bir beceri dersi olan Hayat Bilgisi dersinin bu derslerin başında geldiği söylenebilir. Çünkü Hayat Bilgisi dersi, öğrencilere yaşamı için gerekli olan temel becerileri somut yaşantılarla ve bütüncül bir yaklaşımla kazandırmaya çalışır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın amacını 2024 Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan öğrenme çıktılarını eğilimler açısından incelemek oluşturmaktadır. Araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi hem nicel hem de nitel araştırmalarda kullanılabilmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın veri kaynağı 2024 programları ortak metni ile 2024 Hayat Bilgisi dersi öğretim programıdır. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından oluşturulan beceri- öğrenme çıktısı ilişkilendirme formuna işlenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Yapılan veri analizi doğrultusuda Hayat Bilgisi dersinde üç başlık altında toplamda 14 eğilimin yer aldığı, bu eğilimlerin öğrenme alanlarına dağılımının farklılaştığı, programda yer alan tüm eğilimlerin öğrenme alanlarına yönelik öğrenme çıktılarında yer aldığı belirlenmiştir. Veri analizi süreci devam etmektedir. Veri analizi neticesinde elde edilecek bulgular ayrıntılı bir şekilde sunulacak ve araştırmanın sonuçları kapsamında önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Hayat Bilgisi dersi, eğilim, öğre**Abstract**

In the 21st century we live in, individuals are expected to be able to adapt easily to the situations they face. Because the 21st century has brought with it a rapid change and transformation process. However, many different needs arise from changes and developments. In order for individuals to keep up with these changes and meet their needs, it is necessary to have different knowledge and skills. At this point, it can be said that education is the most important factor that provides individuals with the basic knowledge and skills necessary for their lives. Because the knowledge, skills and behaviours necessary for life are tried to be acquired by individuals through the education process from an early age. However, the knowledge and skill sets contained in educational processes can also be affected by social, technological, economic, etc. situations. Therefore, changes are made in the knowledge and skill sets that are desired to be gained by the students, taking into account the needs of society and time. For these reasons, curriculums are constantly updated. With the 21st century, different countries in the world have started to adopt a skills and competence-based approach in their education programmes. In Turkey, it can be said that a skills and competence-based curriculum understanding has been taken as a basis in the curriculums prepared since 2005. As a matter of fact, it is seen that a skill-based understanding is dominant in the Turkish Century Education Model prepared in 2024. Undoubtedly, the skills framework in the curriculums reveals the importance of this situation. Within the scope of the skills framework, it is seen that many skill clusters are included in the curriculums under five different titles. One of the skill headings in the new model is dispositions. Dispositions are defined as ‘mental patterns related to how a person uses his/her skills in line with the elements of intention, sensitivity, willingness and evaluation in necessary situations’ in the Turkish Century Education Model. In addition to this, ‘the fact that individuals have various thought structures beyond the acquisition of knowledge and skills in

order to shape their current situation and future is also referred to as dispositions'. The dispositions ensure that the conceptual skills, social-emotional learning skills, literacy skills and domain skills included in the programmes are realised effectively and efficiently. Dispositions play a supportive role by strengthening the link between skills and contribute to the holistic development of individuals. Like other skill sets, dispositions are tried to be acquired by individuals from an early age. At this point, primary school and some courses in primary school have a special importance in helping individuals acquire these skill sets. It can be said that Life Science course, which is a skill course, is one of these courses. Because the Life Science course tries to provide students with the basic skills necessary for life with concrete experiences and a holistic approach. In this context, the aim of this study is to examine the learning outcomes in the 2024 Life Science course curriculum in terms of dispositions. The research is a descriptive study. Document analysis was used as a method in the research. Document analysis can be used in both quantitative and qualitative research. In this direction, the data source of the research is the common text of the 2024 programmes and the 2024 Life Science course curriculum. The data obtained were entered into the skill-learning outcome association form created by the researcher. Descriptive analysis was used to analyse the data. According to the data analysis, it was determined that there are 14 dispositions in total under three headings in the Life Sciences course, the distribution of these dispositions to learning areas differs, and all the dispositions in the programme are included in the learning outcomes for learning areas. The data analysis process is ongoing. The findings to be obtained as a result of data analysis will be presented in detail and suggestions will be made within the scope of the results of the research.

Key words: Life Science course, disposition, learning outcome, curriculum

YENİLİKÇİ SINIFLARDA TEKNOLOJİ DESTEKLİ İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ: BİR ANLATI ÇALIŞMASI

TECHNOLOGY-SUPPORTED LITERACY INSTRUCTION INNOVATIVE CLASSROOMS: A NARRATIVE STUDY

Dr. Gökhan DAYAN

Milli Eğitim Bakanlığı, Vehbi Koç İlkokulu

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4883-0639

Özet

Günümüz eğitiminde pedagojinin, teknolojinin ve sınıf tasarımının rolünü yeniden düşünmek artık bir gereklilik haline gelmiştir. Türkiye Eğitim Bakanlığı tarafından FCL (Future Classroom Lab) olarak akredite edilen yenilikçi sınıflar, öğretmenlerin merkezde olduğu geleneksel modellerin yerine, 21. yüzyıl becerilerini geliştirmeyi amaçlayan ve teknolojiyi etkin şekilde kullanan öğrenci merkezli yaklaşımları benimsemektedir. Aynı zamanda bu sınıflar iş birliği, grup çalışmaları gibi öğrenci merkezli yaklaşımlarla teknolojiyi bir araya getirerek öğrenme süreçlerini daha dinamik ve interaktif hale getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, yenilikçi sınıflarda ilkokuma ve yazma etkinliklerinin nasıl uygulandığını ve bu uygulamaların teknoloji ile nasıl desteklendiğini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden anlatı araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 20 yıldan fazla mesleki deneyime sahip, bir devlet ilkokulunda görev yapan ve yenilikçi sınıflarda ilkokuma yazma öğretimi yapmış bir sınıf öğretmeninden elde edilmiştir. Veri toplama süreci, 2023-2024 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Veriler, öğretmenin yenilikçi sınıfta eğitim öğretim sürecini genel olarak nasıl yürüttüğü, teknoloji kullanımı ile ilgili deneyimleri ve bu teknolojilerin ilkokuma yazma öğretiminde nasıl uygulandığına ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilmiştir. Görüşme sorularından elde edilen veriler içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir. Araştırmada yenilikçi sınıfta görev yapan öğretmenin sınıf içinde öğrencilerle ilgilenme, yapılan etkinlikleri değerlendirme ve eğitim öğretim sürecinde hedeflenen kazanımlara ulaşma gibi sınıf yönetimi alanında zamanı etkin biçimde kullandığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin grup halinde yaptıkları etkinliklerde cümle kurma becerilerini geliştirdiklerini göstermektedir Ayrıca, öğrencilerin bu süreçte birbirlerine yardım ederek iş birliği ve yardımlaşma becerilerini geliştirdikleri de araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır. Araştırmada Türkçe derslerinde okuma etkinliklerinin bireysel olarak okuma köşesinde uygulandığı, teknoloji destekli etkinliklerle öğrencilerin arkadaşlarını takip etme, cümlelerin sonlarını anlama ve ses ayarlama gibi becerilerinin geliştiği tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar yenilikçi sınıflarda gerçekleştirilen ilkokuma yazma etkinliklerinin eğlenceli olup öğrenme süreçlerine aktif olarak katıldıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yenilikçi sınıflar, yenilikçi sınıflarda öğrenme alanları, ilkokuma yazma öğretimi, teknoloji ve ilkokuma yazma.

Abstract

It has become imperative to rethink the role of pedagogy, technology, and classroom design in today's education. Innovative classrooms, accredited by the Turkish Ministry of National Education as FCL (Future Classroom Lab), replace traditional teacher-centered models with student-centered approaches that aim to develop 21st-century skills and effectively integrate technology. Additionally, these classrooms integrate technology with student-centered methods like collaboration and group work, enhancing the learning processes to become more dynamic and interactive. The aim of this study is to explore how literacy activities are implemented in innovative classrooms and how these practices are supported by technology. The narrative inquiry model, a qualitative research method, was used in the study. The data for the research were obtained from a primary school teacher with over 20 years of professional experience who has taught literacy in innovative classrooms at a public primary school. The data collection process was conducted during the second semester of the 2023-2024 academic year. The data were obtained through semi-structured interview questions focusing on how the teacher generally conducted the teaching and learning process in the innovative classroom, their experiences with technology use, and how these technologies were applied in literacy instruction. The data obtained from the interview questions were analyzed through content analysis. The study revealed findings that the teacher in the innovative classroom effectively managed time in areas of classroom management, such as attending to students, evaluating activities, and achieving the intended learning outcomes during the educational process. The results also indicated that students improved their sentence construction skills during group activities. Furthermore, it was found that students developed collaboration and cooperation skills by helping each other throughout this process. The study observed that in Turkish lessons, reading activities were conducted individually in reading corners, and technology-supported activities helped students improve skills such as following their peers, understanding the ends of sentences, and adjusting their tone of voice. The results demonstrated that literacy activities in innovative classrooms were enjoyable and that students actively participated in the learning processes.

Keywords: Innovative classrooms, learning spaces in innovative classrooms, literacy instruction, technology and literacy.

MÜSLÜMAN SEYYAH İBN BATTÛTA'NIN UZAK DOĞU GEZİSİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

A EVALUATION OF MUSLIM TRAVELLER IBN BATTÛTA'S JOURNEY TO THE FAR EAST

Assoc. Prof. Mevlüt POYRAZ
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8832-248X

Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9347-4680

ÖZET

Bu çalışma; İbn Battûta'nın birçok bölgedeki milletlerin bir döneminin dini, tarihi, siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri hakkında bilgiler kaydettiği Seyahatname adlı eserinde zikredip Şeyh Burhaneddîn A'rac'ın bir kerameti olarak addettiği Uzak Doğu seyahati üzerine değerlendirmeyi içermektedir. Atlas Okyanusu kıyısındaki Fas'ın Tanca kentinde miladi 1304 yılında dünyaya gelen İbn Battûta, döneminin en büyük seyyahlarından biri olarak anılmıştır. Eserinden anlaşıldığı üzere onun, dervişliğe önem vermesi, sufilere ve zahitlere duyduğu yakınlık hissi birçok yere seyahat etmesinin muharrik gücü olmuştur. Gittiği bölgelerde bulunan şeyh ve sufilerle irtibata geçmesi, onların tekke ve yaşam tarzlarına ilişkin bilgileri eserinde hassaten zikretmesi, eserinin bir nevi çağının tasavvuf haritası olarak anılmasına sebep olmuştur. O, gezip gördüğü birçok coğrafyadaki milletlerin tarih, kültür, medeniyet, dini inanç ve anlayışlarına ilişkin duyduğu, gördüğü bilgileri kaydetmiş, hacimli bir eser olarak ortaya çıkan seyahatname adlı eserini sonraki nesillere miras bırakmıştır. Onun gezdiği önemli coğrafyalardan biri de Hindistan ve Çin'e gerçekleştirmiş olduğu seyahattir. Kendisine göre dünyanın bir ucundan diğer ucuna seyahat etmesinin nedeni ise İskenderiye'de ziyaret ettiği bir şeyhin Sind, Hint ve Çin'de yaşamakta olan bazı şeyhlerin isimlerini zikredip oralara yapacağı ziyaret esnasında onlara selam götürmesini istemesidir. Açıklamalarından anlaşıldığına göre İskenderiye'de bulunan şeyh, bahsettiği şeyhleri hiç görmemiş ve bir vesile ile onlardan haberdar olmuş, İbn Battûta'dan onları ziyaret etmesini istemiştir. Sonuç olarak İbn Battûta'da şeyhin arzusunu emir telakki ederek zikri geçen bölgelere gezi yapma isteğinin oluştuğu anlaşılmaktadır. Müellif eserinde İskenderiye'deki şeyhin zikrettiği isimlere uzak doğu seyahatinde rastladığını ve bu karşılaşmaların şeyhin kerametinin bir tezahürü olduğunu ifade etmiştir. Gittiği bölgelerdeki dini kültürel hayata ilişkin bilgilerin yanı sıra siyasi yönetimlere dair anlatılan bilgilere, bizzat kendisinin karşılaştığı emir ve hükümdarların tavırları hakkında ve zaman zaman istemeyerek karıştığı savaş hallerine dair de bilgiler aktaran seyyah İbn Battûta, gezilerinde dervişliğinin faydasını gördüğünü açıkça ifade etmektedir.

Anahtar kelimler: İslam Tarihi, Seyyah İbn Battûta, Keramet, Seyahatname, Şeyh Burhâneddîn.

ABSTRACT

This study, includes an evaluation of Ibn Battûta's travel to the Far East, which he mentions in his Seyahatname, in which he records information about the religious, historical, political, social and cultural characteristics of a period of nations in many regions, and which he considers as a miracle of Sheikh Burhaneddîn A'raj. Ibn Battûta, who was born in Tangier, Morocco, on the shores of the Atlantic Ocean, in 1304 A.D., is known as one of the greatest travelers of his time. As it is understood from his work, the importance he attached to dervishism and his feeling of closeness to Sufis and ascetics were the driving force for him to travel to many places. His contact with the sheikhs and Sufis in the regions he traveled to, and the fact that he specifically mentioned information about their lodges and lifestyles in his work caused his work to be referred to as a kind of Sufi map of his age. He recorded the information he heard and saw about the history, culture, civilization, religious beliefs and understanding of the nations in many geographies he visited and bequeathed his voluminous work, Seyahatname, to the next generations. One of the important geographies he traveled to was India and China. According to him, he traveled from one end of the world to the other because a sheikh he visited in Alexandria mentioned the names of some things living in Sindh, India and China and asked him to bring greetings to them during his visit there. It is understood from his explanations that the sheikh in Alexandria had never seen the sheikhs he mentioned, but he became aware of them on some occasion and asked Ibn Battûta to visit them. As a result, it is understood that Ibn Battûta took the sheikh's request as an order and had the desire to travel to the aforementioned regions. In his work, the author stated that he came across the names mentioned by the sheikh in Alexandria during his journey to the Far East and that these encounters were a manifestation of the sheikh's keramat. In addition to the information about the religious and cultural life in the regions he visited, the traveler Ibn Battûta also provides information about the political administrations, the attitudes of the emirs and rulers he himself encountered, and the states of war in which he was involuntarily involved from time to time, clearly expressing that he saw the benefits of his dervishism in his travels.

Keywords: Islamic History, Traveller Ibn Battûta, Keramat, Travelogue, Sheikh Burhâneddîn.

GİRİŞ

Çalışmanın içeriğine başlamadan önce A. Said Aykut'un çeviri, inceleme ve notlar ekleyerek hazırladığı Rıhletü İbn Battûta = Tuhfetü'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfar[1] adlı çalışmaya esas olan eserin müellifi hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

[1] Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *Rıhletü İbn Battûta = Tuhfetü'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfar,* Çeviri, inceleme ve notlar: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, ts.

İbn Battûta namıyla şöhret olan Müslüman Seyyah Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim Levâtî Tancî'nin adı Muhammed, künyesi Ebû Abdullah, Levâte kabilesine mensubiyetinden dolayı Levâtî, Tanca doğumlu olmasından dolayı da Tancî olarak nisbelenmektedir. O, 703/1304 yılında dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatına temel dini bilgiler eğitimi ile *başlamış, edebiyat ve fıkıhla meşgul olmuş ancak seyahatleriyle öne çıkıp onları kaydettiği Rihletu İbn Battûta* (Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr) adlı eseriyle şöhret bulmuştur. Eserinde aktardığı bilgilerden anlaşıldığı üzere o, özellikle Afrika ve Asya, kısmen Avrupa kıtasındaki birçok ülke ve beldeyi gezmiş ve buralarda edindiği bilgi ve izlenimleri kaydetmiştir. İnsanları, inançları ve gelenekleri tanıma hevesiyle çıkmış olduğu yolculuğunda İskenderiye'nin ileri gelen bilginleri arasında şeyh Burhâneddîn A'rac'ı ziyaret etmesi, seyahat planında yokken Şeyhin Hind, Sind ve Çin'deki bazı isimleri zikrederek onları ziyaret edip selam götürmesini kendisine telkin etmesi sonucu uzak doğuya seyahati arzulamıştır. Görüşme sonrası hacca gidip oradan uzak doğuya açılmayı düşünmüşse de kader onu farklı yerlere sevk etmiş, birçok belde ve ülkeyi gezmiş, uzak doğuya gitmek için birkaç deneme yapmış, ancak Anadolu seyahatini takiben Hazar denizinin kuzeyinden Harizm'e oradan Türkistan bölgesindeki bazı şehir ve emirliklere gittikten sonra Gazne-Kabil yoluyla Hind ülkesine varabilmiştir (734/1334). İbn Battûta, Hindistan'da Delhi Türk Sultanlığı bünyesinde yedi yıl kadılık yapmış; sultanlığın siyasî, tarihî, malî vaziyeti, Hint devletçikleri ve diğer Türk asıllı memlûkler tarafından kurulan emirliklerle girdiği mücadeleleri hakkında gördüğü, tespit ettiği hususları eserinde kaydetmiştir. Hindistan'dan sonra Çin, Cava adaları gibi yerleri gezen seyyah Fars körfezinden çıkıp 5. kez Mekke'ye hacca gitmiştir. Daha sonra Mısır yoluyla Tunus'a oradan Akdeniz adalarına seyahat yapan İbn Battûta, 750/1350 yılında memleketi Fas'a dönmüştür. Kısa bir süre sonra, önce Endülüs topraklarına daha sonra İç Batı Afrika ülkelerine seyahat yapan seyyah, 753/1353 yılında Fas'a kesin dönüşünü gerçekleştirmiştir. Sultan Ebû İnan Fâris'in isteği ile şair Muhammed İbn Cüzey'e anılarını dikte ettirmeye başlamış, böylece müellif tarafından *Tuḥfetü'n-nüẓẓâr fî ġarâ'ibi'l-emṣâr ve ʿacâ'ibi'l-esfâr* diye adlandırılan ve literatürde *Riḥletü İbn Baṭṭûṭa* adıyla bilinen eser, seyyahın kısa aralıklarla yirmi sekiz küsur yıl süren gezilerini kâtip İbn Cüzey el-Kelbî'ye ham metin olarak aktarması ve onun da bazen ihtisar edip bazen küçük ilâvelerde bulunmasıyla meydana gelmiştir.[2] Eser, özellikle gezilen yerlerdeki yaşayan toplumların devlet ve toplum yapılarını, inançlarını, adetlerini, farklı coğrafyaların doğal güzelliklerini, yapıtlarını ve ürünlerini içermektedir. Eseri Rıhle'nin yayınlanmasından sonra büyük saygı gören İbn Battûta Fas'ta 22 yıl daha yaşadıktan sonra 770/1369 yılında vefat etmiştir.[3]

İbn Battûta'nın İskenderiye'de Şeyh Burhaneddîn ile Görüşmesi:

İbn Battûta, 725/1325 yılında henüz 22 yaşındayken hac niyetiyle yola çıkmış ve Kuzey Afrika sahillerini takip ederek İskenderiye'ye varmıştır. Burada kendi ifadesi ile İskenderiye'nin ileri gelen bilginleri arasında kendini Hakk'a adamış Burhaneddin A'rac'la görüşmüştür. Onu

[2] Dunn, Ross E., *The Advantures of Ibn Battuta (İbn Battuta'nın Dünyası),* Trc: Yeşim Sezdirmez, Klasik Yayınları, İstanbul 2004, 4.; A. Said, Aykut: "İbn Battûta" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1999: TDV Yay., 19: 361-368.
[3] Dunn, *İbn Battuta*, 343.

"***dünya için dinini satmayan, Allah'ın sevgisini kaybetmekten korkan iyi bir insan***" olarak takdim eden müellif, şehirde bulunduğu sırada kendisini üç kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Bu ziyaretlerinin birindeki Şeyh Burhaneddîn'in kerameti olarak addettiği ve seyahatinin muharrik gücü olan konuşmayı şöyle kaydetmiştir. "***Bir gün yanına vardığımda bana: "Yabancı ülkeleri gezip dolaşmayı çok sevdiğini görüyorum!" dedi. Ben de "Evet, gerçekten pek severim bu işi!" diye cevap verdim. O esnada Çin ve Hint gibi uzak ülkelere gitmeyi aklımın köşesinden bile geçirmiyordum. Ama bana şöyle demesin mi! "Sen inşallah kardeşim Feridüddin'i Hint'te, Burhâneddîn'i Çin'de, Rükneddîn Zekeriyyâ'yı ise Sint yöresinde ziyaret edeceksin. Onlarla görüştüğünde benden selâm söyle olur mu?"*** Şeyhin konuşmasından sonra hayretler içerisinde kaldığı belirten müellif, iç dünyasında geçenleri ve zikri geçen yerlere yaptığı gezilere dair özet bilgiyi bu görüşmenin nakli bağlamında şöyle zikretmiştir. "***Ben hayretler içinde kaldım. Ansızın içimde bu ülkeleri de gezmek hevesi uyandı. Şeyh Burhâneddîn'in bahsettiği üç adamla buluşuncaya kadar dolaştım buraları... Bu yüce insana veda ettiğimde bana bir miktar yol harçlığı verdi. Ama harcamadım bu parayı. Kadere bakın, sonradan Hint kâfirlerinin denizde benden gasb ettiği öteki eşya ile birlikte bu güzel hatıralar da eşkıyanın eline geçti!***"[4]

Müellifin kaydettiği bu bilgilere göre; onun Hac yolculuğundan sonra ilk fırsatta Uzak doğuya yönelmesi gerekiyordu. Ancak o, uzun bir süre bölgeye yolculuktan ziyade Arap yarımadası, Doğu Afrika beldeleri, Suriye, Irak, İran ve Anadolu civarında yaklaşık 10 yıl gezdikten sonra ancak 1334 yılında Hindistan'a varabildiğini eserinden anlıyoruz. Aradan geçen süreye ilişkin şu değerlendirmeleri yapabiliriz. 1- Şeyhin sözü dikkate alındığında bir an evvel onun selamını götürme ve keramet diye addettiği olayın neticelerini görme duygusunun karşılığını araması lazım gelmektedir. 2- Şeyhine bu bölgeleri gezeceğinden bahsetti ve belki de bu yerleri görmek nasip oldu ancak ya çok kısa durması gerektiğinden ya da bu bahsi geçen şeyhlerle görüşme imkanı bulamadığından gezmiş olabileceği bu beldelere eserinde yer vermedi. 3- O, uzak doğu bölgelerine gitmeye her niyetlendiğinde kaderin onu farklı yerlere sürüklemesiyle karşı karşıya kaldı. Bu hususa 1332 yılında Hindistan'a gitme niyetiyle Cidde'den ayrılıp Kızıldeniz'de tutulduğu fırtına sonrası Kahire üzerinden Suriye ve Anadolu'ya çıkması örnek verilebilir. Neticede İbn Battûta, şartların oluşturduğu kaderi gereği hedeflediği üzere istediği zaman istediği yerde olamamışsa da seyyahlığının gereği her olumsuzluğu da her fırsatı da amacına uygun değerlendirmesini bilmiştir.

1. İbn Battûta'nın Sind'deki Şeyh Rükneddîn Zekeriyya ile Görüşmesi:

Seyyah İbn Battûta, 734/1334 senesinin ilk günü Muharrem ayının başında Sint ırmağına vardığını, Sind nehrini iki günde geçtikten sonra Cenânî şehrine ulaştığını, burasının Sind nehrinin kenarında kurulu büyük bir şehir olduğunu, çarşılarının şen, ahalisi, Sâmurre adlı bir taife olup çok eskiden buraya yerleşmiş olduklarını zikretmiştir. Sonra da, Tarihçilerin Sint fethiyle ilgili yazdıklarına bakılırsa Haccâc b. Yusuf bölgeyi fethettiğinde, atalarının buralara

[4] İbn Battûta, *Seyahatname*, 69-70.

gelmiş olduğunu, buralara ait birçok bilginin yanı sıra bu dönemde Sind ve Hind Hükümdarının Sultan Muhammed Şâh olduğunu da kaydetmiştir.[5] Daha sonra buradaki şeyhle görüşmesini şöyle zikretmiştir. "***İskenderiye'de bulunduğum sırada Allah'ın ermiş kulu büyük veli Burhâneddîn A'rac, yolculuğum esnasında üç kişiyle görüşeceğimi söylemişti. Elhamdülillah, hepsiyle de buluştum! Bunlardan biri, bilgisini pratiğe döken bilgin zahit Rükneddîn Ebu'ş-şeyh Şemseddîn b. Bahâeddîn Zekeriyya Kureşî'dir.[6] Bu adamın anlattığına göre büyük dedesi Muhammed b. Kasım Kureşî, Haccâc b. Yusuf'un –Irak emirliği yaparken– Sint'e gönderdiği ordu içindeymiş. Muhammed b. Kasım Kureşî Sint'te kalmış ve soyu sopu orada çoğalmış.***"[7] Seyahatname Müellifi daha sonra şeyh Rükneddin ile ilgili şu bilgileri kaydetmiştir. O, bilgisinin gereğini yapan önder âlim, erdemli şeyh Rükneddîn Kureşî Multânî'dir. Aslen Kureyş kabilesinden olan bu Multânlı şeyhin babası, ermiş Şemseddîn Ebû Abdullah'tır. Dedesi ise büyük veli, kendini ibadete vermiş üstat bilgin Bahâeddîn Zekeriyâ'dır. Yine o, Allah dostu nitelemesiyle zikretmiş olduğu Multânlı Rükneddîn b. Bahâeddîn Ebû Zekeriyyâ ile kardeşi İmâdeddîn'in Sultan nezdinde itibarlı kimseler olduklarını, Sultana çok benzeyen İmadeddîn'in Keşlû Hân ile yapılan savaşta öldürüldüğünü, Sultanın onun kardeşi Rükneddîn'e geçimini sağlasın, yolcuyu ve yoksulu tekkesinde yedirsin diye yüz köy ihsan ettiğini zikreden Seyyah İbn Battûta, olaya dair ayrıntılı bilgileri Şeyh Rükneddin'in kendisine anlattığını kaydetmiştir. Konuyla ilgili anlatılan bilgileri özetle şöyle ifade edebiliriz. Multan'daki sultan kendisine isyan eden Keşlu Han ile savaşırken şeyh Rükneddin'in Sultan'a benzeyen kardeşi İmadeddin, sultanın yerine onun çadırında bulunmuş, otağa saldıran Keşlu Han'ın kuvvetlerince öldürülmüştü. Sultanın öldürüldüğü inancına sahip olup dağılan ordu üzerine saldıran Sultan, Keşlu Han'ı öldürmüş taraftarları ise kaçıp dağılmıştı. Bu olaydan sonra Sultan İmadeddin'in kardeşi olan Şeyh Rükneddin'e ve oğlu Sadreddîn'e yüz köy ihsan etmişti. Onlar buraların geliriyle geçinecek, dedeleri Bahâeddîn Zekeriyyâ'ya ait tekkede gelen gideni doyuracaklardı.[8] İbn Battuta, ayrıca Şeyh Rükneddin'in kendi zaviyesinde, Sultan Giyaseddin Tuğluk Han ve oğlu tarafından hileyle öldürülmesi hakkında da kendisine özel bilgiler aktardığını zikretmiştir.[9]

İşte, Şeyh Rükneddîn'in kendi zaviyesinde bana anlattığı olaylardan biri de şöyle: Şeyh Rükneddîn'in ölmeden önce torunu Şeyh Hûd'un zaviyede kendi yerine geçmesini, postnişin olmasını vasiyet ettiğini, ancak Rükneddîn'in kardeşinin oğlunun: "Hayır, amcamın mirasına ben daha lâyığım!" diyerek itiraz ettiğini, iki adamın, Multân'a seksen gün uzaklıkta sultanın yerleştiği Devletabad şehrine vardıklarını ve Sultan'ın postnişinlik makamını, Rükneddîn'in vasiyeti gereğince Hûd'a verdiğini kaydetmiş olan seyyah, Hûd'un o sıralarda yaşlı olduğunu

[5] İbn Battûta, *Seyahatname*, 445.

[6] Rükneddîn'in atasi Bahâeddîn Zekeriyya Kuresî: Bu sahis Sihâbeddîn Sühreverdî'nin Hindistan'a gönderdigi mürîdidir. Bu bölgede ilk defa Sühreverdiyye tarikatini yayan da odur. 665/1267 yilinda vefat etti. Oglu Sadreddîn (Semseddîn degil) 1285'te, torunu Rükneddîn ise 1335'te vefat etmistir. Bkz. İbn Battûta, *Seyahatname*, 952.

[7] İbn Battûta, *Seyahatname*, 447.

[8] İbn Battûta, *Seyahatname*, 521-522.

[9] Bkz. İbn Battûta, *Seyahatname,* 486- 490. Klasik kaynaklar Muhammed Tuğluk Han'ın oğlu tarafından öldürüldüğünü iddia etseler de yapılan son araştırmalar bunun doğru olmadığını ortaya çıkarmıştır. Konukçu, Enver, "Gıyâseddin Tuğluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996: TDV Yay., 14:61.

oysa Rükneddîn'in yeğeninin pek genç olduğunu da belirtmiştir. Hud'un yanlış davranışları üzerine şikâyet edilmesi sonucunda Sultan tarafından öldürüldüğünü de zikretmiştir.[10]

İbn Battûta'nın Hindistan'daki Şeyh Feridüddîn Bedâunî ile Görüşmesi:

Seyyah İbn Battûta'nın Hint diyarına girişi, eserinin Otuz Dokuzuncu Bölüm Notları altında zikredilmiş ve o, Hint ülkesine girişini şu cümlelerle paylaşmıştır. "*Multân şehrinden*[11] *Hint ülkesine kadar yolculuğumuz bu düzen içinde cereyan etti. İlk girdiğimiz yöre Abûher şehriydi. Burası Hint diyarının ilk şehridir. Küçük ve şirin bir şehir; ağacı suyu bol, her yanı gayet mamur.*" Açıklamalarından sonra bölgede yetişen bazı sebze ve meyvelere ilişkin bilgiler vermiş olan Seyyah, bu şehirden ayrıldıktan sonra sarp dağlarla çevrili çölde bir gün yol kat ettiklerini, bölgenin tepe kesimlerinde Hintlilerin yaşadıklarını ve genellikle eşkıyalık yaptıklarını zikrettikten sonra Hint halkının ekseriyetinin kâfir olduğunu da belirtmiştir. Seyyah İbn Battûta, bu yolculuk esnasında Hint eşkıyalarının saldırısına uğradıklarını, onlarla kıyasıya mücadele edip onlara galip geldikten sonra yollarına devam ederek gece Abîbekher Kalesi'ne geldiklerini, iki gün sonra da (İskenderiye'deki Şeyh Burhaneddin'in ismini zikrettiği) Şeyh Feridüddîn'in kasabası olan Acûdehen'e [=Pakpattan] vardıklarını kaydetmiştir. [12]

İbn Battûta, Acûdehen'in küçük şehir olduğunu, hükümdar tarafından Şeyh Feridüddîn Bedâunî'e hediye edildiği bilgisini paylaştıktan sonra Şeyh Feridüddîn ve onunla görüşmesini, İskenderiye'deki şeyhle yaptığı konuşmaya atıfla bağlantı kurduğu şu bilgileri zikretmiştir. "***İskenderiye'de bulunduğum sırada ziyaret ettiğim Şeyh Burhâneddîn A'rac'ın, Hindistan'a vardığımda görüşeceğimi haber verdiği şeyhlerden biri de işte bu adamdı. Şeyh Feridüddîn vesveseli biri olduğundan kimseyle kucaklaşmaz, kimseye yaklaşmaz, giysisi birinin giysisine değse hemen yıkardı! Onu zaviyesinde ziyaret ettim. Şeyh Burhâneddîn'in selâmını ilettiğimde hayrete düştü: "Ben buna lâyık değilim!" dedi. Oğulları Muizziddîn ve Alemüddîn ile tanıştım. Muizziddîn büyük oğuldur. Babasının ölümünden sonra postnişin oldu. Bunların atası ermiş Feridüddîn Bedâunî'nin de kabrini ziyaret ettim. Bu adam Senbel [=Sunbel] eyaletinin bir şehri olan Bedâun [=Bedvân] şehrindendir. Acûdehen'den ayrılacağım vakit Alemuddîn yanıma gelerek: "Mutlaka babamı görmen gerekir!" dedi. Bunun üzerine onun huzuruna çıktım. Evinin damındaydı. Sırtında beyaz bir elbise, kafasında kocaman bir sarık vardı. Sarığın ucunu bir tarafa akıtmıştı. Benim için dua etti, şeker ve yemiş sundu".***[13]

Seyyah Şeyh Feridüddîn ile görüşmesini ve bu aileye ait öz bilgileri bu kadar zikrettikten sonra şehirden ayrılırken Hintlilerin kendini yakma adetinin gerçekleştiği bir olayla karşılaştığını ve bunun nasıl gerçekleştiği görmek için olayı gözlemlediğini eserinde zikretmiş ve bu durumun gerekçeleri hakkında bilgiler vermiştir. Bizim de dikkatimizi çeken öldürme durumu hakkında Seyyah eserinde, 'kendilerini yakan Hindulara dair' başlığı altında onların kendilerini yakma

[10] İbn Battûta, *Seyahatname*, 529-530.
[11] Multan (Mültan): Günümüzde Pakistan'ın Pencap bölgesinde bulunan tarihi bir şehirdir. Özcan, Azmi, "Mültan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2020: TDV Yay., 31:547.
[12] İbn Battûta, *Seyahatname*, 461.
[13] İbn Battûta, *Seyahatname*, 460-461.

sebepleri ve törenleri hakkında detay bilgiler vermektedir. Kadının ölen kocasıyla birlikte yanması, kocası ölmüş kadınların ayrı bir mekânda törenle kendilerini ateşe atarak yanmaları durumlarını gözlemlediğini, kocasının ölümünden sonra kendini yakan kadının yakın çevresi ve ailesinin onunla "vefalı kadın" diye övünmelerine sebep olduğunu zikretmiştir. Yine Hint kültüründeki bir başka kendini öldürme olayını zikreden müellif, Hintlilerin kendilerini Ganj nehrine atarak boğuluncaya kadar orada kaldıklarını, boğulduktan sonra çıkarılıp yakılarak küllerinin savrulduğu olayına değinmiş ve bu şekilde kendini atan Hintlilerin aşağıdaki dizelerle ölüme gittiklerini eserinde zikretmiştir. Kendini Kenk'e (Ganj nehrine) atmak üzere su kenarına gelen kimse orada bulunanlara şöyle seslenirmiş.

"***Sanmayın ki dünya dertlerinden,***

Yahut fakirlikten dalarım suya!

Tek amacım var; içimden geçen,

Hep yakın olmak Yüce Küsây'a!"

Müellif, "Küsây [=Kusây] onların dilinde yüce Allah'ın ismidir" şeklinde bir açıklamaya ihtiyaç duymuştur.[14]

Seyyah İbn Battûta bu şehirlerden sonra Delhi'ye geldiğini belirtir. Eserinin kırkıncı bölümünden kırk yedinci bölümüne kadar Delhi'den (yerleşim yeri, kalesi, suru, camisi, ziyaret yerleri şeyhleri vb.) ve buradaki hayatından ve kadılık yapmış olduğu Türk Delhi Sultanlığından detaylıca bahsetmektedir. Konumuz onun bölgeye seyahatine sebep olarak gördüğümüz kilometre taşları mesabesindeki Şeylerle buluşması mevzusu olduğu için onun diğer hayatına dair detay bilgilere yer vermiyoruz.

Anlatılarından anlaşıldığı üzere Müellif, Delhi'deki hayatından saraya yakın olması hasebiyle birçok nimet ve külfetle karşılaşmış, netice hayatını sürdürdüğü Delhi'den bir takım badireler atlattıktan Hükümdar'ın emriyle Çin'e elçi olarak gönderilmiştir. Anlatılarından Hükümdarla sorun yaşadığı açık olan İbn Battûta elçilik hususunu buradan ayrılması için büyük bir fırsat olarak görmüş ve ilk fırsatta Delhi'yi terk etmiştir.

743/1343 yılında Delhi'den güneye uzanan seyyah; Dehfattan gibi güneybatı sahil şehirlerinden geçerek Kalikut'a varmıştır. Çin'e sefir olarak gitme vazifesini; savaş, baskın ya da fırtınalardan gerçekleştiremediği seyahat tutkusu için bir fırsat olarak görmüş, sonrasında da seyahatlerine kaldığı yerden devam etmiştir.

Sultanla da yaşadığı sorunlar nedeniyle Delhi'ye dönmeyi düşünmeyen Seyyah İbn Battûta, Maldivler'e gider ve o bölgede evlenir bir süre Maldivler ve etrafındaki ülke ve adaları gezer. Maldivler, Seylan, Bengal, Berehnekar, Cava, Sumatra ve Malezya ülkelerini gezmiş olan seyyah İbn Battûta, buralarda yaklaşık iki yıl geçirdikten sonra Sudkâvân'dan bir ay uzakta olan

[14] İbn Battûta, *Seyahatname*, 462-463.

Kâmerû dağlarına yönünü çevirdiğini, oraya yöneliş sebebinin ise Allah dostlarından Tebrizli Şeyh Celâleddîn ile görüşmek olduğunu belirtmiştir.[15]

İbn Battûta'nın Şeyh Celaleddîn ile Görüşmesi ve gerek kendisi gerek Çin'deki Şeyh Burhanedddin Sağarci ile ilgili kerametlerine şahit olması:

Seyyah İbn Battûta ziyaretine geldiği Şeyh Celaleddin'i şöyle anlatmaktadır. "***Şeyh Celâleddîn, ulu ermişlerden; nev'i şahsına münhasır adamlardandır. Herkesçe bilinen olağanüstü hâllere ve keramete sahiptir. Uzun ömürlülerden olan bu ermiş –Allah onu rahmeti ve esenliğiyle kuşatsın– bana; Halife Müsta'sımbillah dönemine yetiştiğini hattâ halifenin öldürülüşü esnasında orada bulunduğunu söyledi! Çok sonraları o ermişin yüz elli yaşında bu dünyadan göçtüğünü ve on günde bir iftar ederek tam kırk yıl oruç tuttuğunu dinledim, dostlarının birinden... Bir ineği vardı; onun sütüyle orucunu açar, bütün gece namaz kılardı. Uzun boylu, seyrek sakallı, narin bedenliydi. İşte bu dağların ahalisi hep onun huzurunda İslâm'a girmiş. Bu yüzden onların arasında sürdürdü hayatını***."

Kerametleriyle meşhur olan Şeyh Celalaeddin'in kendisiyle ilgili de kerametlerine şahit olmuştur. Bu kerametlerden ilkini şöyle nakletmektedir: "***Bu şeyhi ziyaret etmeye niyetlendiğimde dört mürîdi beni karşılamıştı; şeyhin oturduğu yere iki günlük yol vardı daha. Bana anlattıklarına göre şeyh efendi çevresindeki dervişlere şöyle demiş: "Size Mağrip'ten bir gezgin [=derviş] geldi! Haydi onu karşılayın!" Şeyhin emrinden ötürü buraya gelmişler. O bana dair hiçbir şey bilmiyordu. Ancak içine doğduğu, açıkçası "keşif sahibi olduğu" için gönderdi onları. Müritlerle beraber gittim şeyhe. Mağara dışındaki tekkesine vardım, orada hiç ev yoktu. Bu ülkenin Müslüman-kâfir tüm ahalisi onu ziyaret etmeye gelir, hediyeler getirir; dervişler ve gelen giden yolcular da bunlardan geçinirdi. Oysa şeyh bir inekle yetinmekte, daha önce anlattığımız gibi on günde bir bu hayvanın sütüyle iftar etmekteydi. Huzuruna çıktığımda ayağa kalktı, beni kucakladı, ülkeme ve yolculuklarıma dair sorular sordu. Anlattım uzun uzun. Şöyle dedi bana: "Sen Arapların seyyahısın!" Hemen orada bulunan müritleri atıldılar: "Arap olmayanların da efendimiz!" Şeyh efendi: "Ve Arap olmayanların da seyyahısın. Ona saygı gösterin ve ikram edin!" dedi. Beni tekkeye götürdüler, üç gün misafir ettiler***." Seyyah, bu şeyhin yine kendisiyle ilintili olan başka kerametlerine de şahit olduğunu şöyle izah etmiştir. "***Şeyhin huzuruna çıktığım gün üzerinde ince keçi tüyünden bir ferâce gördüm ve hoşlandım. Kendi kendime: "Şeyh keşke bunu bana verse!" dedim. Nihayet veda etmek için yanına vardığımda kalkıp mağaranın kenarına doğru yürüdü, ferâceyi çıkardı, bana giydirdi; başından takkeyi de çıkarıp uzattı! Öylece kalıp yamalı bir elbiseye büründü. Dervişlerin bana aktardığına göre şeyh efendi aslında bu ferâceyi giymek âdetinde değilmiş. Benim gelişim esnasında sırtına geçirivermiş bunu ve şöyle demiş müritlerine: "Bunu Mağripli isteyecek. Bir gâvur hükümdarı ondan bunu alarak kardeşimiz Burhâneddîn Sagarcî'ya verecek. Bu giysi o hükümdarın töreninde onun olacaktır!" Dervişler bu sözü bana aktardıklarında şöyle demiştim: "Bana elbisesini sunarak giydirdiğinden beri şeyhin nice uğuru ve bereketi yansıdı bana! Müslüman ya da gâvur***

[15] İbn Battûta, *Seyahatname*, 445.

hiçbirinin huzuruna bu giysiyle çıkmam!" dedikten sonra Şeyh Celâleddîn'le vedalaşıp ülkedeki şehirlerin en büyüğü ve en güzeli diye nitelendirdiği Habank [=Havang Tila] şehrine yol aldığını zsöylemiştir. Müellif, aradan geçen epey bir süreden sonra Çin ülkesine girerek Hansâ şehrine vardığını**,** yoğun kalabalık sebebiyle dostlarının kendisinden ayrıldığını, sırtında ferâce olduğu halde yolda yürürken ansızın vezirle yüz yüze geldiğini ve onun kendisini yanına çağırıp elinden tuttuğunu ve nereden geldiğini sorduktan sonra kendisini hükümdara götürdüğünü kaydetmiştir. Hükümdarla görüşmesi ve zikri geçen feraceyi almasını şöyle aktarmaktadır**.** ***"Hükümdar, Müslüman sultanlara dair sorular yöneltti, ben cevap verdim tek tek. Ferâceye bir göz attı, hoşlandı! Bunun üzerine vezir: "Onu çıkar!" deyince bu emre karşı gelmenin imkânı yoktu artık! Giysiyi alan hükümdar bana on hil'at, koşum takımı mükemmel bir at ve para verilmesini emretti. Bu olaydan ötürü canım sıkıldıysa da şeyhin sözünü anımsadım; öyle ya, bir gâvur hükümdarı alacaktı bu giysiyi. Çok şaşırdım."*** Seyyah Hansâ'dan Hânbâlık (=Haniku=Pekin) şehrine yönelen İbn Battûta, altmış dört gün boyunca yol aldıktan sonra Hânbâlık'a vardığını kaydetmiştir.[16]

İbn Battûta'nın Çin'deki Şeyh Burhaneddin Sağarci ile Görüşmesi:

Sonunda Hânbâlık yahut Hânikû (=Pekin) diye adlandırılan şehre vardığını belirten Seyyah İbn Battûta, Çin ve Hıtâ'nın tüm bölgelerine egemen olan büyük hükümdar Kaan'ın burada oturduğunu zikretmektedir. O, Hint hükümdarının kırk bin dinar gönderip davet ettiği fakat hükümdarın yanına gitmeyi kabul etmediğini belirttiği Şeyh Burhâneddîn Sagarcî'nin evine yöneldiğini ve onun evine konuk olduğunu kaydetmiştir. İbn Battûta, Sultanın davet teklifine olumlu yanıt vermemiş olan Şeyh Burhaneddîn konusuna ve tavrına ilişkin şu bilgileri nakletmiştir: "***Burhâneddîn, sahip olduğu her şeyi dağıtan, başkalarını kendine tercih eden yüksek ahlâklı vâizlerdendi. Çoğu zaman borç alır halka dağıtırdı! Hükümdar onun menkıbelerini duyunca, kırkbin dinar göndererek başşehre gelmesini rica etti. Burhâneddîn dinarları kabul etti, borçlarını ödedi ama Hıtâ ülkesine yöneldi; hükümdarın huzuruna çıkmayı doğru bulmayarak şöyle dedi: "Karşısında bilginlerin dikildiği bir hükümdara gitmem!".*** Daha sonra Çine gelmiş olan Burhâneddîn Sagarcî'nin Kaan tarafından ülkesindeki Müslümanların başkanı yapıldığını ve Sadr-ı Cihân diye çağırıldığını zikretmektedir.[17]

Seyyah İbn Battûta, Hânbâlık'a [=Pekin] geldikten sonra Çin hükümdarının sarayına girmeye niyetlendiğini, ancak hemen Şeyh Burhâneddîn Sagarcî'nın tekkesine yöneldiğini zikretmiş, akabinde de Şeyhle karşılaşmasını ve görüşmesini şöyle nakletmiştir. ***"Onu bulduğumda bir şeyler okuyordu ve benim ferâce aynen üzerindeydi! Şaşkınlıktan dilim tutuldu, aldım giysiyi, evirdim çevirdim. Şeyh efendi sordu: "Niye evirip çeviriyorsun, yoksa biliyor musun bunu?" "Evet! Hansâ hükümdarı benden almıştı bunu" dedim. Şeyh devam etti: "Bu ferâceyi kardeşim Celâleddîn benim için yaptırmıştı. Ayrıca mektup yazarak ferâcenin falanca adamın eliyle bana ulaşacağını bildirmişti." Sonra bana yazılı bir kâğıt parçası çıkardı. Şeyhin sezgisine [=keşfine] ve inancının duruluğuna hayran oldum! Burhâneddîn efendiye***

[16] İbn Battûta, *Seyahatname*, 652-655.
[17] İbn Battûta, *Seyahatname,* 681-682.

hikâyenin başını anlattım, bana şöyle dedi: "Kardeşim Celâleddîn bu işlerin hepsinden de ötededir. O tüm varlıklarla irtibat kurabilir, her şeyi etkileyebilir. Hak Teâlâ'nın engin iyiliğine ve rahmetine kavuştu artık!" Sonra şunları ilâve etti: "Kulağıma gelenlere göre o her gün sabah namazını Mekke'de kılar, her sene hacca uzanırmış. Çünkü Arife ve bayram günleri insanların gözünden yitermiş. Kimse bilmez; nereye gidermiş." [18]

Seyyah İbn Battûta, Şeyh Burhaneddin ile geçirdiği zamana ve görüşmelerine dair başkaca bir şey zikretmemiş, ancak anlatısından bölgeyi terk etmek üzere ayrıldığı sırada ülkede fitne ateşinin alevlendiğini, bu sebeple Şeyh Burhâneddîn ve diğerlerinin, olaylar yayılmadan Çin'e dönmesi gerektiğini öğütlediklerini, onlarla Firuz'un naibine giderek her yerde konuk kabul edilsin diye bir emirnâme yazdırdığını sonra da Hansâ'ya yol aldığını kaydetmiştir.[19] Böylece Hindistan'a gitmek üzere Çin'den ayrıldığını ancak şartların oluşturduğu kader ile uzun süren sıkıntılı deniz yolculuğundan sonra Sumatra'ya, oradan Cava'ya geçen seyyah; Malabar kıyılarına yönelir, herhalde Hint sultanından çekindiği için bir daha Delhi'ye uğramadan Fars Körfezi'ne giren seyyah, Bağdat ve Suriye yoluyla Mısır'a, oradan da beşinci haccını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitmiştir (750/1350).[20]

SONUÇ:

İnsan, okuma, öğrenme, araştırma gibi hasletlerin temelinde yatan merak duygusuna sahip bir varlıktır. Bu merak, bazen ihtiyacına binaen bazen de arzularını ve hayallerini tatmin etme adına insanın eylemde bulunmasının yolunu açar. Bilimsel ve teknik gelişmeler bu merakla gelişebildiği gibi bunların geliştiği zaman ve mekânları öğrenmek içinde döneme dair seyahatname gibi eserlere ihtiyaç duyulabilmektedir. Zira bir bölgede yapılan bir uygulama, ortaya çıkmış olan teknik ve bilimsel gelişmeler diğer bölgelerde çok zaman sonraları ortaya çıkabilmektedir. Fakat seyyahların gezip gördükleri birçok belde ve ülkelerdeki maddi ve manevi kültürel değerleri eserlerinde zikretmeleri, bu eserlerden haberdar olan insanların farklı bölgelerdeki teknik ve ilmi gelişmelere kısa sürede ulaşmalarının yolunu açtığı gibi onları elde ederek de hayatlarını kolaylaştırmalarına imkan vermektedir. Seyahatnameler, farklı millet ve kültürlere sahip insanlara dair aktardıkları bilgiler ile birbirlerini tanımalarına katkı sağlayarak önyargıların önüne geçilebileceği barış ve uzlaşı içerisinde yaşamalarının da yolunu açabilecek mahiyettedir.

Çalışmamıza esas olan esere yeni güzergahlar eklenmesi, sûfilere hayranlığı[21] ile bilinen Seyyah İbn Battûta'nın, keramet sahibi diye düşündüğü İskenderiyeli bir şeyhin konuşmasından mütevellit olduğu anlaşılmaktadır. Zira o, şeyhin konuşmasından etkilenerek seyahat arzusuna düşmüş ve bu çerçevede birçok beldeyi ve ülkeyi gezmiş, birçok millet ve kültüre dair çokça bilgi derlemiştir. Keramet diye addedilen konuşma ve onun karşılığının olup olmadığı ekseninde yaptığımız bu çalışmada sonuç olarak şunları zikredebiliriz.

---

[18] İbn Battûta, *Seyahatname*, 654-655.
[19] İbn Battûta, *Seyahatname*, 690.
[20] Aykut, "İbn Battûta", 19: 361-368.
[21] Dunn, *İbn Battuta*, 14.

1- Öncelikle ortaçağ döneminin en önemli seyyahına dair şunları belirtebiliriz. Kendisini dini ilimlerle yetiştiren, genç yaşında sûfilere, dervişlere sevgi ve saygısıyla öne çıkan, itimat ettiği şeyhinin sözüne itaat eden, gittiği her yerde sûfi, derviş ve şeyhleri özel olarak araştıran, keramete özel değer veren bir yapısının olduğu açıktır. Birçok sıkıntıyla ve zorlukla yüzleşmesinde; sabrının, cesaretinin, kararlılığının ve en önemlisi inancının verdiği tevekkül anlayışının hâkim olduğunu görebiliyoruz.
2- Atlas Okyanusundan Çin'e, Güney Afrika'dan Hazar'ın Kuzey'ine, Cava'dan Maldivlerden Endülüs'e, İç Bat Afrika'dan Anadolu'ya birçok yeri gezen Seyyahın gezilerinin merkez noktasının nedenini tam olarak anlayamamış olsak da daima Mekke olduğunu görebiliyoruz. Zira o, her bölge gezisinden sonra ilk fırsatta Hacc için Mekke'ye gitmiştir.
3- Dervişler gibi hareket etmesi ve gittiği yerlerde sufileri, şeyhleri ve tekkeleri sorması onun gönlünün tasavvufa yatkınlığını göstermekle birlikte konaklama sorununu da çözmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca Müslüman bir seyyah olmasından dolayı gittiği bölgelerdeki emir ve yöneticilerin de değer verdiği bir kişi haline getirmiştir. Zira çok büyük bir bölgede hâkimiyet tesis etmiş olan Müslüman devletlere sahip emirler, diğer toplumlara dair bilgiler sorup öğrenirken, gayri Müslimler de Müslüman toplumların durumu ile ilgili bilgiler sorup öğrenmekteydiler.
4- Çalışmamızda, Seyyahımızın bir şeyhin kerameti diye belirttiği konuşmayla başlattığı gezisini; konuşmada isimleri zikredilen uzak doğu beldelerindeki şeyhlere ziyaret gerçekleştirerek kerameti tescillediği anlaşılmaktadır. Ziyaret ettiği bu şeyhler hakkında; dinlerini dünyalık için satmayan, keşif ehli gerçek Allah dostları diye nitelemesi o, şeylerin birbirleriyle manevi bağına ve samimi mü'minliklerine işaret ettiği gibi dolaylı olarak aksi özellikleri taşıyan şeyhlik taslayanlarında varlığına işaret etmektedir.
5- Ziyaret etmiş olduğu bu şeyhler sebebiyle, Sind, Hint ve Çin gibi ülkelerin o döneme ait siyasi, dini, sosyal, kültürel, ilmi ve fenni gelişmelerine ait bilgileri tespit edebildiği kadarıyla eserine derç etmiş ve sonraki nesillere bu bölgelere ait istifade edebilecekleri büyük bir döküman aktarmıştır. Aşağı yukarı tüm ilim dallarının bir şekilde istifade edebilecekleri bilgilerin olduğu ansiklopedi türünde bir eser bırakmıştır.
6- Bu vesile ile birçok emir, hükümdar, şeyh ve dervişlerle irtibat kuran Derviş seyyahımız, gittiği farklı beldelerdeki evlilikleriyle de bir nevi bir ülkeye değil dünyaya ait olduğunu göstermiştir
7- Hülasa manevi bir yönlendirme ile başlayan gezilerinin neticesinde maddi, manevi kültürel ve ilmi birikimi sonraki nesillere aktardığı devasa büyüklükte değerli bir eser olarak ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA:

Özcan, Azmi, "Mültan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2020: TDV Yay., 31:547, 548.

A.Said Aykut, "İbn Battûta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1999: TDV Yay., 19: 361-368.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, Rıhletü İbn Battûta = Tuhfetü'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfar, Çeviri, inceleme ve notlar: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, ts.

Ross E. Dunn, The Advantures of Ibn Battuta (İbn Battuta'nın Dünyası), Trc: Yeşim Sezdirmez, Klasik Yayınları: İstanbul 2004.

Enver Konukçu, Enver, "Gıyâseddin Tuğluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996: TDV Yay., 14: 60-61.

MUHAMMED HAMÎDULLAH'IN VESÂİKU'S-SİYASİYYE ADLI ESERİNDEKİ MEKTUPLARDA MUAVİYE B. EBÎ SÜFYÂN

MU'AWIYA B. ABĪ SUFYĀN in THE LETTERS in MUHAMMAD HAMĪDULLAH'S WASA'IK al-SIYASIYYA

Assoc. Prof. Mevlüt POYRAZ
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8832-248X

Asst. Prof. Hatice ULUIŞIK
Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hopa, Artvin
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9347-4680

ÖZET

Bu çalışma; 20. Yüzyıl Müslüman müelliflerinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Muhammed Hamîdullah'ın el-Vesâiku's-Siyasiyye adlı eserinde yer alan Muâviye b. Ebî Süfyân'ın adının geçtiği mektup metinlerinin değerlendirmesini içermektedir. Hamidullah eserinde Hz. Peygamber dönemine ait olduğu iddia edilen mektupları bir araya toplamış ve bu mektupların İslam tarihi ve hadis kaynakları ekseninde sıhhatine dair değerlendirmeler de bulunmuştur. Bahsi geçen mektupların bazılarında da çalışmamızın konusunu teşkil eden Muaviye b. Ebî Süfyân'ın ismi, kâtip ve şâhit olarak geçmektedir. Çalışma; Muâviye b. Ebî Süfyân'ın kâtipliği, şahitliği yahut siyasi şahsiyetiyle alakalı olmaktan ziyade farklı saiklerle tarihi metinlerdeki rivayetlere ve ravi zincirlerine yapılan müdahalelere dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Zira Muâviye b. Ebî Süfyân'ın -fazilet yükleme kabilinden olduğunu düşündüğümüz- adının rivayet metinlerine ve râvi zincirleri arasına dahil edilmiş olabileceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Zira Muâviye b. Ebî Süfyân'ın hicri 8. Yılda Müslüman olup Medine'ye geldiği neredeyse bütün kaynakların ittifak ettiği bir husus olmasına rağmen onun, Hz. Peygamber (sas)'in hicri ikinci yılda yazdırdığı ileri sürülen mektubun yazarı veya şahidi olduğu rivayet edilmektedir. Pek tabii kabul görmeyeceği açık olan bu durumu, Muaviye kendi döneminde söylemiş, yazdırmış yahut onaylamış olamaz. Dolayısıyla adının bu rivayetlerde yer alması onunla ilişkilendirilemeyeceği gibi bu durumun, tarihi rivayetlere bakışımızla alakalı olmak üzere bizlere önemli ipuçları vereceği açıktır. Dolayısıyla bu çalışma, mektuplar ekseninde onun isminin nasıl kullanıldığına işaret edeceği gibi başkaca isimlerin yahut olayların da tahrifata uğramış bir şekilde bizlere ulaşmış olduğuna da işaret edecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Sahâbe, Muâviye b. Ebî Süfyân, Tarihi Mektuplar, Muhammed Hamîdullah

ABSTRACT

This study includes the evaluation of the texts of the letters in which Mu'awiyah b. Abī Sufyān's name is mentioned in the letters in al-Wasa'iq al-Siyasiyya, work of Muhammad Hamīdullah, one of the important figures of the 20th century Muslim authors.

In his work, Hamidullah has collected the letters alleged to be from the Prophet's time and evaluated the authenticity of these letters on the basis of Islamic history and hadith sources. In some of these letters, Mu'awiya b. Abī Sufyān, who is the subject of this study, is mentioned as a scribe and witness. Rather than being about Mu'awiya b. Abī Sufyān's scribe, witness or political personality, the study aims to draw attention to the interventions made in the narrations and chains of narrators in historical texts for different motives. This is because Mu'awiya b. Abī Sufyān's name, which we believe to be a virtue attribution, may have been included in the narration texts and chains of narrators. Although almost all sources agree that Mu'awiya b. Abī Sufyān converted to Islam and came to Medina in the 8th year of Hijri, it is narrated that he was the author or witness of the letter that the Prophet (saw) allegedly dictated in the second year of Hijri. Obviously, Mu'awiya could not have said, dictated or endorsed this in his own time. Therefore, the inclusion of his name in these narrations cannot be associated with him, and it is clear that this situation will give us important clues regarding our view of historical narrations.

Keywords: Islamic History, Sahaba, Mu'awiya b. Abi Sufyān, Historical Letters, Muhammad Hamīdullah

GİRİŞ

Muhammed Hamidullah, İslam Tarihi kaynaklarında geçen Hz. Peygamber dönemi diplomatik ilişkilere ışık tuttuğu ileri sürülen mektupları bir arada ele almış ve bu mektupları; zaman, mekân ve olayları dikkate alarak klasik kaynaklar ışığında gerek senet gerekse metin yönünden tenkide tabi tutmuştur. Bu değerlendirmeyi yaparken kendisince ciddi şüpheler taşıyan mektuplara sözde mektuplar tabirini kullanmıştır. Bazı mektupların metinleri ve senetleri farklı eserlerde geçtiği şekliyle verilmiş, bazı mektupların metinlerinin olmadığı kaydı düşülmüş ancak mektup konusuna atıfla ravi zincirleri sunulmuştur. Bizim çalışmamız ise incelenen ve değerlendirmeye tabi tutulan bu mektuplardan Muâviye b. Ebî Süfyân'la alakalı (kâtip, şahit, olayın bizzat kahramanı vb.) olanlardır. Zira o, bazı uygulamalarıyla eleştirilerin muhatabı olan bir sahâbi, vahiy ve devlet kâtipliği yapan bir memur ve Müslümanların halifesi/sultanı kimliğine sahip önemli bir şahsiyettir. Bu sebeple onun adının zikredildiği mektuplar özel olarak ele alınmış olup ona yüklenilen misyonun gerçek karşılığı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Muâviye b. Ebî Süfyân'ın vahiy kâtipliği hususuyla ilgili daha önce farklı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Burada ise çalışmaya esas eserde belirtildiği üzere devlet kâtipliği mevzusu ele alınmıştır.

Bu değerli çalışmayı tercüme edip Türkçe'ye çeviren Vecdi Akyüz önsözünde; eserin hem Hz. Peygamber (sas) hem de Hulefa-i Râşidin dönemi belgelerini içerdiğini ancak kendilerinin bu ciltte yalnızca Hz. Peygamber (sas) dönemi belgelerini çevirdiklerini belirterek eser hakkında genel bilgi verip belgelerin neleri kapsadığı ile ilgili şu tasnifi paylaşmıştır: "1) Diplomatik mektuplar, 2) Andlaşmalar, 3) Atama kararnameleri, 4) İdari genelge ve talimatlar, 5) İktanâmeler, 6) Siyasî ve sosyal hutbe ve konuşmalar, 7) Güvence

(eman) yazılan, 8) Alım-satım sözleşmeleri, 9) Vakfiyeler, 10) Ganimet bölüşüm belgeleri, 11) Fidye belgeleri, 12} Ehl-i kitap ve mecusilere ahidnâmeler/ imtiyaznâmeler.

Mütercim bu belgelerin, İslam siyaset ve kamu hukuku dilinin ve terim/kavram gelişmesinin izlenmesi açısından büyük önem taşıdığına da vurgu yapmıştır.[1]

Konunun önemine binaen biz de çalışmanın ana konusuna geçmeden Muhammed Hamîdullah'ın, rivayetlerdeki uydurma ve sıhhatin ölçüsüne dair bazı örnekler zikrederek ilgili eserde yaptığı şu değerlendirmesini paylaşmanın yerinde olacağı kanaatine vardık. Hamîdullah: "*Genel olarak sanıyoruz ki Hz. Peygamber'in (sas) müslüman olan veya bağlılık belirten kabilelere yazdığı ve yalnızca dinî görevlerin yapılması isteğini içeren mektuplar sahihtir. Çünkü, uydurma olabilecek hiçbir unsur yoktur. Zira kimsenin bunları uydurmaya ihtiyacı yoktur. Bu gibi yazıların bazısı bir kabilenin ötekine karşı öğünmesi için uydurulmuş olsa, böyle bir uydurma onların üslûbunda etkisini gösterirdi. Ancak bu belgeler, yalnızca emân (güven) vermeyi ve farzların yerine getirilmesini içerir. Görevleri değil yalnızca hakları içeren veya Hz. Peygamber (sas) döneminde olmayan şeyler bulunan belgeleri uydurma sayıyoruz; Hz. Peygamber'in (sas) hıristi-yanlara, yahudilere ve mecusilere yazdığı iddia edilen bazı ahidler gibi. Ekler bölümünde onların örneklerini zikrettik. Belki ihtiyatsız bazı tarihçiler de, tarihte zikredilenlere uygun biçimde bazı belgeler uydurmuş olabilir. Bunun örneği şudur: Eski kitaplarda, Hz. Peygamber'in (sas) Necâşî ile kendisini Ümmü Habibe'yle evlendirmesi ve müslüman göçmenleri Medine'ye geri göndermesi için yazıştığını görüyoruz. Bu iki mektubun metinlerini, geç dönem eserlerinde buluyoruz. Bu durum da bizi, bu iki belgenin (24 ve 25 numaralı belgelerin) uydurma olduğuna inandırır. Bunun ötesinde, uzun belgelerin tahrife daha elverişli olduklarını görüyoruz. Çünkü rivayette temel, duymaktır. Bunun için, daha uzun metinlerin daha çok farklılıklar taşıdığını görüyoruz*."[2]

Hamidullah'ın ilgili eserde dikkat çektiği önemli hususlardan biri de mektuplarda geçen isimlerin yazılışına dairdir. O, mektuplarda geçen bazı isimlerin yazılışında gramer hatalarına dikkat çekmiş ancak bazı hata gibi gözüken yazımların kaynaklarda karşılıklarının bulunduğunu ifade etmiştir. Bu isimlerden birisi de *Muâviye b.* ***Ebî*** *Süfyân'*ın isminin yazılışıdır. Bu ismin bazı mektuplarda *Muaviye b.* ***Ebû*** *Süfyân* olarak yazıldığını, ilk bakışta bunun hatalı olduğu ancak benzer yazılışların diğer bazı isimlerde (Ali b. Ebû Tâlib'in yazılışında) de olduğu ve Araplarca bu durumun kabul gördüğünü kaynakların verileri bağlamında kaydetmiştir. [3]

Eserde; Hamidullah bu mektupları kronolojiden ziyade konu başlıkları altında zikretmiştir. Araştırmacı ve okuyucuların kitabı esas alacakları durumu dikkate alındığından biz de belgelerin takdimini kronolojiye göre değil kitaptaki sunum sırasına göre ele alacağız. Sonra da genel değerlendirmeyle çalışmamızı sonlandıracağız.

---

[1] Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye /Hz. Peygamber Döneminin Siyasî-İdarî Belgeleri*, çev.: Vecdi Akyüz, Kitabeyi, 1997. s. 12-13.
[2] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 23-24.
[3] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 25.

1- Hayber Halkından Cizyenin Kaldırıldığına Dair Sözde Mektup

Hamidullah, sözde mektup ifadesiyle naklettiği başlık altında mektubun metninin olmadığını ancak Hayber halkından yükümlülük, angarya ve cizyenin kaldırıldığı hususuna dikkat çeken bir mektuba kaynakların[4] işaret ettiğini burada zikretmiştir. Kaynaklar, metni rivayet edilmeyen bu mektubun yazanını Ali b. Ebî Tâlib, tanıklarını ise, Sa'd bin Muaz ile Muaviye bin Ebî Sufyan olarak vermektedir.

Hamidullah, mektupla ilgili olarak gerek içerdiği konu gerekse şahitleri hususunda kaynaklarda geçen şu değerlendirmeyi yorumsuz olarak paylaşmıştır: "*Mektup, h. 447 yılında, el-Kâim'in veziri, reisu'r-ruesâ Ebu'l-Kâsım Ali bin el-Hasen'e götürüldü. el-Hatîbu'l-Bağdâdî'ye gösterdi. Şunu söyledi: tamamen uydurma. Çünkü Sa'd'ın tanık olduğu belirtiliyor, oysa Sa'd Hayber'in fethinden iki yıl önce ölmüştür. Yine Muaviye de tanık gösteriliyor, o da Mekke'nin fethi yılındaki Hay-ber'den sonra müslüman olmuştur. İbnu'l-Kayyım, şunu ekler: Hayber'in fethi sırasında cizye yoktu. Cizye âyeti, Hayber Savaşı'ndan ancak iki yıl sonra inmiştir. Rasulullah (s.a.) zamanında yükümlülük (külfet) ve angarya yoktu ki kaldırılmış olsun*." Müellif, yukarıdaki rivayet senedinden Sa'd ve Muaviye ismini çıkarıp, yerine Ammar, Selman ve Ebû Zer'in ismini yazarak düzeltme yapan kaynaklara da işaret etmiştir.[5] Hamidullah'ın nakletmiş olduğu bu değerlendirmeye katılmaktan başka bir yol olmadığını belirtmeliyiz.

2- Lahm Kabilesinden Dârîlere İkta Yazısı

Müellif, kaynaklara[6] dayanarak zikrettiği belgeye istinaden, Dârîler'in bir defa hicretten önce bir defa da hicretten sonra Hz. Peygamber (sas)'i ziyarete geldiklerini, ilk geldiklerinde Resulullah (sas)'tan bir toprağı (ikta olarak) vermesini istediklerini, onun da bir deri parçası getirttirip şu yazıyı düzenlettirdiğini kaydetmiştir.: "*Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla. Bu, [Muhammed] Rasulullah'ın Dârîler'e verdiğini belirten bir yazıdır. Allah ona yeryüzünü bağışlarsa, onlara (Filistin'deki) Beytu Uyun'u, Habrün'u, el-Martüm'u, Beytu İbrahim'i? ve oralarda bulunanları ilelebed verecektir. Abbas bin Abdilmuttalib, Huzeyme bin Kays, Şurahbil bin Hasene tanıklık etti ve yazdı.*"

---

[4] Hamidullah'ın verdiği ilgili kaynaklar: İbnu'l-Cevzî, Muntazam, 8/265, no: 312, Ahvâlu Ahmed bin Ali el-Hatîbu'1-Bağdâdî; Zehebî, Tezkiratul-Huffaz, Haydarabad-Dekkan basımı, 3/317, 14. tabaka, no: 13, Ahvâlu'l-Hatîbi'l-Bağdâdi; Subkî, et-Tabakâtu'ş-Şafı'iyyetul-Kubrâ, 3/12; İbn Kesîr, Bidâye, 5/251-2; Yakut, İrşâd, c.l, Ahvâlu Ahmed bin Ali el-Hatîbu'1-Bağdâdî; İbn Kesîr, Bidâye, 12/101-102; Sehâvî, el-İ'lân bi't-Tevbîh li'men zemme bi't-Tarih, Bagdad 1382, s. 75; İbnu'l-Kayyım, Ahkâmu Ehli'z-Zimmet ,Dımaşk, s. 7-8; Yusuf el-Işş, el-Hatîbu'1-Bağdâdî, Dımaşk 1364, s. 32-3 {İbn Şuhbe, 139/b, Subkî, 3/14; Tezkîratu'l-Huffaz, 3/17'ye dayanır); F. Rosenthal, The Technique and Approach of Muslim. Scholarship, Roma 1947, no: 47/a.

[5] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 139.

[6] Kastallânî, 1/296; Zeynî Dahlân, Sîret, 2/207-8; Abdul-mun'im Han, no: 29/b; Makrîzî, ed-Dav'u's-Sâri li-Ma'rifeti Haberi Temim ed-Dârî, v. 88/b (Paris yazması); Kalkaşendî, 13/119 (İbn Asâkir'den); Kettânî, 1/144-152; es-Sîretu'l-Hale-biyye, yeni basım, 3/240. Krş. İbn Hacer, İsâbe, no: 1248 (Ebu Hind ed-Dâri'ye); Takıyyuddîn es-Subkî, et-TemhidJî-mâ Yecibu jîhi't-Tahdid, Dımaşk 1370 h., İktâu'n-Nebî lî-Temîm ed-Dârî bahsi; İbnu'l-Esîr, Usudul-Gâbe, 1/215; Ebu Ubeyd, Emval, no:680; Mu-hammed bin Yusuf eş-Şâmî, Subulu'l-Hudâ ve'r-Reşâd, Paris yazması, no: 1993; Suyûtî, el-Fadlu'l-Amîiİ İktâi Beni Temîm, Hind/Medaris ve Mısır yazması, onbeş farklı rivayeti verir, 43-47 arasındaki belgelerle ilgilidir, bunları Ebu Ubeyd, İbn Sa'd, İbn Asâkir, Taberâni, el-Mucemu'l-Kebîr, Taberî, Ebu Nuaym.Ma'rife'den nakleder. Ekyazıcı şunu belirtir: Yakut, Mucemu'l-Buldan; K. Krenkov, Grant of Land by Muhammad to Tamim ad-Dân, Islamica, 1924, I, 529-32.

Müellif Suyutî'nin Muâviye b. Ebî Süfyan'ı eklediğini kaydeder[7] fakat belgeyi yazan olarak mı yoksa belgeye tanık olarak mı kaydettiğine işaret etmez. Ancak gerek kendisinin gerek ailesinin henüz iman etmediklerini, bilakis ailesinin Hz. Peygamber (sas)'le mücadele halinde olduklarını dikkate alırsak Muaviye'nin ne şahit ne de yazan olarak bu belgede adının geçmesinin mümkün olmadığını belirtebiliriz. Müellif, ayrıca metinde geçen yer isimleri ile ilgili olarak da kaynakların farklı kayıtlarına yer vermiştir.[8]

Müellif, dayandığı eserler[9] bağlamında Dârîlere verilen belgenin hicretten sonra (kaç yılında olduğu net olmamakla birlikte) yenilendiğini, istenilen yerlerin Dârîlerin zimmetine verilmesini emir buyurdukları belgenin yazarının Ali b. Ebî Tâlib olduğunu, Atik b. Ebû Kuhafe, Ömer bin el-Hattâb ve Osman b. Affan'ın da tanıklık ettiğini kaydetmiştir. Ayrıca Zeynî, Kastallânî, Kalkaşendî ve Suyûtî'nin bu belgenin yazanları için Ali b. Ebî Talib ve Muâviye b. Ebî Süfyân'ı birlikte zikrettiklerini de dipnot olarak eklemiştir.[10] Fakat diplomatik mektuplarda tanıkların birden fazla olduğuna dair çok örnekler bulunurken kâtip sayısı genellikle bir tane verilmektedir. Üstelik de bu mektupta da olduğu gibi iki satırlık yazı için iki farklı kâtibin işlem yapmış olması pek makul gözükmemektedir.

3-Nehd Oğullarından Kurra Oğullarına İkta Yazısı

Hamidullah bu başlıktaki belgenin geçtiği ilgili eserleri[11] zikrettikten sonra içeriği ve yazarı hakkında bilgi paylaşmış ancak bir yorum yapmamıştır. Belge şu içeriğe sahiptir: "*Esirgeyen bağışlayan Allah adıyla. Bu, Muhammed Rasulullah'ın, Kurra bin Abdillah bin Ebi Necîh en-Nehd oğullarına verdiği yazıdır: Bütün Mi-zalle, toprağıyla, suyuyla, ovasıyla, dağıyla onlarındır, dağlık bölge sığırları için otlaktır (hımâ)".* Muaviye bin Ebî Sufyan yazdı.[12]

Belge, içerik olarak bir sorun teşkil etmese de önemli bir yazının tanıksız olarak yazılmış olması şüphe taşımaktadır. Yazının -Muaviye'nin kâtipliği hususuna dikkat çekmek adına- içerik olarak benzer yazılardan hareketle sonradan da düzenlenmiş olması ihtimal dışı görülmemelidir. Dolayısıyla diğer yazılardaki yazan ve tanık olanlar bilgileri dikkate alındığında tanıksız yazılan bir yazının itibarının olmaması gerekir.

4-Hz. Peygamber'in (sas) Necran Hıristiyanlarına Sözde Mektubunun İki Nüshasına Dair:

Hamidullah, ilgili eserde[13] geçen Hz. Peygamber (sas)'in Necran Hristiyanlarına yazdırdığı ileri sürülen mektupları sözde mektup olarak değerlendirdikten sonra bu iki mektup

---

[7] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 145-146.
[8] Hamidullah, *el-Vesâik,* s. 146
[9] İbn Fadlillah el-Ömeri, Mesâliku'l-Ebsâr, 1/174 (mektubun aslından naklen); Yâkût, Mu'cemu'l-Bıddân, "habrûn" maddesi; Kastallânî, 1/296; Zeynî Dahlân, Sîret, 2/207-208; Abdul-mun'im Han, no: 29/c; Makrîzî, ed-Dav'u's-Sârî, v. 88/b-89; Kalkaşendî, 13/120; Kettânî, 1/144,146,147-8,149,151; Nuveyrî, Nihayetu'l-Ereb (der ki: Ali'nin (r.a.) mesti üstünde, dokuz satırdır); Halebî, yeni basım, 2/240. Krş. Kenzu'l-Ummâl, 2/no: 403; Suyutî (43. belgede olduğu gibi). Bkz. Sperber, s. 64; Muhammed Mustafa el-A'zamî, Kuttâbu'n-Nebû s.22 (İbn Fadlillah el-Ömerî' el-Mesâlik ve'l-Memâlik adlı kitabına gönderme yaparken, MesâlikuTebsâr'ı kastetmiş olmalıdır.
[10] Hamidullah, *el-Vesâik*, 148-149.
[11] Mektubun geçtiği eserler: Deybelî, no: 13; İbn Sa'd, 1/2, s. 22 (no: 21). Caetani, 9/86; Sprenger, c. 3, s. 371 (ilk altyazı).
[12] Hamidullah, *el-Vesâik*, s.192-193.
[13] Mektupların geçtiği eser: Tarihu'n-Nestüriyyîn, Patrologia Orientalist, c. 13/600, 618.

metinlerinin uydurma olduğu hususunda şüphe olmadığını da vurgulamıştır.[14] Uydurma olduğu ifade edilen mektubun konumuzla alakası; bu mektubun kâtibinin Muaviye b. Ebî Süfyan olmasıdır. Mektubun içeriğinin kurgusu bir yana Muaviye'nin Müslüman olduğu tarih itibariyle mektuba tanık diye yazılan bazı sahâbenin hayatta olmaması durumu söz konusudur.

5- Hadramevt'ten Rebîa zil-Merhab'e Mektup

Hamidullah, ilgili kaynaklara[15] dayanarak Rasûlullah (sas)'ın, Rebîa bin Zi'l-Merhab el-Hadramî'ye, kardeşlerine ve amcalarına iktâ içeriğine sahip bir mektup gönderdiğini, bu mektubu yazanın ise Muaviye olduğunu kaydetmiştir.[16] Burada ismi geçen Muâviye'nin Muâviye b. Ebî Süfyân olduğu net değildir çünkü eserin dipnotunda Abdulmun'im Han Muâviye el-Cuzâmî isminden bahsetmekte[17] ancak mektubun yazarı Muaviye'ye hamledilmesi hususu net olarak anlaşılmamaktadır.

6- Vâil bin Hucr el-Hadramî'ye Tahsis Edilen İktâya Dair Mektup:

Müellif, ilgili eserleri[18] kaynak göstererek talebi üzerine Vâil b. Hucr el-Hadrami'ye bir toprak (yer adı ve iktâ olduğu belirtilmemiş) verildiğini, yanında (mektubu yazan) Muaviye bin Ebî Sufyân'ı gönderdiğini kaydetmiştir. İlgili kısmın devamında Vâil bin Hucr'un ülkesine gitmek istediği sırada, Rasûlullah (sas)'a: "*Ey Allah'ın elçisi! Kavmime götürmek üzere, bana bir mektup ver."* dediğini ve Rasûlullah (sas)'ın da: "*Ey Muaviye, ona mektup yaz."* dediğini, onun da üç mektup yazdığını kaydetmiştir ki bu mektuplardan biri kendisini kavmine üstün tuttuğu mektuptur.[19]

Hamidullah, kaynaklar bağlamında bu üç mektubu metin farklılıklarıyla birlikte kısmi olarak değerlendirmiş ancak bu mektuplara tanıklık eden olup olmadığı ile ilgili bir bilgi kaydetmemiştir. Bu mektuplara dair rivayetlerde de tanık olmaksızın sadece yazan olarak Muâviye b. Ebî Süfyân ismi geçmektedir. Önem arz eden bu mektupların tanıksız yazılmış olması mektuplara şüphe düşürmektedir.

7- Hz. Peygamberin Akra ve Uyeyne'ye Mektubu

Hamidullah, ilgili eserlere[20] dayanarak Uyeyne b. Hısn el-Fezâri ve el-Akrâ b. Habis et-Temimî'nin Resulullah'tan birşey istediklerini, Allah Resulünün de istediklerini Muâviye'ye yazdırdığını belirttiği iki mektuptan (metinlerinin rivayet edilmediğini belirttiği) bahsetmiştir.[21] Ancak bu mektuplar için de tanıktan bahis geçmemektedir.

---

[14] İlgili mektuplar için bkz. Hamidullah, *el-Vesâik,* s. 200-210.
[15] İbn Sa'd, 1/2, s. 21 (no: 15); Abdulmun'im Han, no: 48; Eh-del, s. 63-64. Bkz. Caetani, 9/88; Sprenger, 3/462 (ilk altyazı).
[16] Hamidullah, *el-Vesâik*, s.267-268.
[17] Hamidullah*, el-Vesâik,* s.267-268.
[18] Makrizî, İmtâu'l-Esmâ (yazma), s. 1031; Abdulmun'im Han, no: 106; Ebu Ubeyd, Garîbu'-Hadîs, v. 46/b; Taberânî, el-Mu'cemu's-Sagîr, Hind basımı, s. 242. Krş. Asânu'l-Arab, "r-f-1" maddesi; İbnu'1-Esîr, Nihâye, "e-b-v", "r-f-1", "sin-aym-y" maddeleri; İbnu'1-Esîr, Usdu'l-Gabe, 4/80.
[19] Hamidullah *el-Vesâik,* s. 268-273
[20] İlgili eserler: Ahmed bin Hanbel, c. 4, s. 180-181; İbn Şebbe, Tarihu'i-Afe-dineti'l-Munevvera, s. 534-536,
[21] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 281.

8- Katâde bin el-A'ver bin Sâide et-Temimiye İkta Yazısı

Metni verilmeyen ancak hakkında bilgi verilen eserlerde[22] geçen iktâ belgesinin Ubey b. Kab tarafından yazıldığı ifade edilirken; dipnot kısmında Hâkim, Makrîzî ve Yakut'un mektubu yazanın Muâviye olduğunu belirttiklerini kaydetmiştir. [23] Bu belgelere ilişkin de bir tanık ismi geçmemektedir.

9- Bilal bin el-Hâris el-Muzenî'ye İkta Yazısı

Hamidullah, zikrettiği kaynaklar[24] bağlamında Allah Resulü tarafından Muâviye'ye Bilâl bin el-Hâris el-Muzenî'ye verilmek üzere bir iktâ mektubu (164-164/a) yazdırdığını kaydetmiş ancak herhangi bir tanıktan bahsetmemiştir.[25]

10- Cureş Halkına Mektup

Müellif, ilgili eserlere[26] atıfta bulunarak Hz. Peygamber (sas)'in Cureş halkına bir mektup yazdırdığını, Müslüman olmalarına karşılık ellerindeki mülklerin kendilerine bırakılacağı ve onlara tazminat ödemeye mahküm edilen Züheyr b. Hamâta adlı şahsın tutuklanma içeriğine sahip olan mektubun tanıklarının Ömer b. el-Hattab ve Muaviye bin Ebî Süfyan, yazanın Muâviye olduğunu belirttiği mektubu eserinde kaydetmiştir.[27]

11- Utbe bin Farkad es-Sulemî'ye İkta Yazısı

Hamidullah, ilgili eserlere[28] istinaden Hz. Peygamber (sas)'in ifadelerini içeren şu mektubu: "*Bu, Peygamber'in (s.a.) Utbe bin Farkad'a verdiği (ikta) yazı)dır: Ona Merve tarafında yaptığı bir evin yerini vermiştir. Bu konuda kimse ona karşı çıkamaz. Kim ona karşı çıkarsa, hiçbir hakkı yoktur. Utbe'nin hakkı ise korunmuştur*." yazanın Muaviye olduğunu kaydetmiştir.[29]

12- Hz. Peygamber'in (sas)'in Hıristiyanlara İmtiyaznâmeleri

Hamidullah Necran Hristiyanlarına yazıldığı ileri sürülen mektuplara benzerlik arz ettiğini belirtikten sonra imtiyazlara işaret ettiği ileri sürülen belge bilgilerini şöyle zikretmiştir: "***96 ve 97 numaralı belgelere bakınız; Nevfel Efendi, Sınâcetu't-Tareb fi Tekaddumâti'l-Arab, ilgili yer; "Oxford-Bodli-an Kütüphanesindeki Şurûtu Muhammed li'n-Nasârâ'nm iki rivayeti vardır; Nushatu And, yay. Ahmet Zeki Paşa; Louis Şey-ho el-Yesûi "uhüdu Nebiyyi'l-İslâm ve'l-Hulefâi'r-Râşidîn li'n-Nasârâ", el-Meşnk, Beyrut 1909, yıl 12, s. 609-618, 674-682***." Bu eserden alıntıladığı mektuplara ilişkin tereddütlerini belirttikten sonra farklı kaynaklardaki benzerliklere de yer yer değindiği mektuplarla ilgili tarihine, tanıklarına

[22] İlgili eserler: İbnul-Esîr. Üsdü'l-Gâbe, c. 4, s. 193; İbn Sad, 7/1, s. 43.
[23] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 281
[24] İlgili kaynaklar: İbn Sa'd, 1/2, s. 25 (no: 31), Bkz. Sprenger, c. 3, s. 202 (ilk altyazı). Makrîzî, İmtâu'l-Esmâ, s. 1041; Semhûdî, Vejaul-Veja., s. 1040, 1042 (İbn Şebbe'den). Krş. İbnu'1-Esîr, Usudu'l-Gâbe, 1/205; Ebu Ubeyd, no: 677
[25] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 295-296.
[26] İlgili eserler: Deybuli, no: 22.; Krş. İbn Hişam. s. 955: l Âsûmı'l-Arab. "s-h-t" maddesi: Ömer, el-Mavsılî, 8/v. 23/a; Makrîzî, İmtâu'l-Esmâ, 1/505; İbnu'1-Esîr, Nihâye, "sa-v-r" maddesi.
[27] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 317-318.
[28] İbn Sa'd, 1/2, s. 34 (no: 64); Krş. Caetani, 10/64; Sprenger, c. 3, s. 288
[29] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 341.

ve yazanına ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirme şöyledir. "***Tanıkların isimleri şöyle gösterilir: Hamza, Abdullah bin el-Abbas ve Muaviye. Metnin sonu şöyledir: Muaviye bin Ebi Sufyan, Rasulullah'ın yazdırmasıyla Medine'de, hicretin dördüncü yılı, dördüncü ayının sonunda pazartesi günü yazmıştır. Ona en derin selâmlarımızı sunarız. Adı, bu yazıdakilere tanık olarak yeter. Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a özgüdür. Bilindiği gibi, Hamza, 3. yıldaki Uhud Savaşında şehid edilmiştir. Muaviye ise, ancak 8. yılda Mekke'nin fethedildiği sene müslüman olmuştur. Abdullah bin el-Abbas ise, hicretin dördüncü yılında, sadece yedi yaşındaydı***." Louis Şeyho, şunu ekler***: Bu ahdi, bazı kütüphanelerimizin yazmalarında bulduk. Sonunda, Ali bin Ebî Talib'in, Peygamber Muhammed'in yazdırmasıyla, hicretten iki yıl sonra yazdığı üç nüshadan biri olduğu belirtilir. Başka bir nüsha, Sultan Hazinesi'ndedir. İkincisi Sina'daki Deyru't-Tûr'dadır (Tur Manastın). Üçüncüsü ise, Cebelu'z-Zeytûn (Zeytindağı) ruhbanlarının ellerindedir.***"

Yine Müellif, farklı kaynaklarda geçen benzer konuya ilişkin mektuplara da yer vermiş, bu mektuplarda bir antlaşmadan bahis geçmekte olduğunu ve bu antlaşmanın sahâbenin huzurunda yazıldığını, antlaşmanın tanıklarının da metnin altına yazıldığı kaydetmiştir. Antlaşma tanıkları şunlardır. "***Ebu Bekir es-Sıddîk, Ömer bin el-Hattab, Osman bin Affan, Ali bin Ebî Talib, Muaviye bin Süfyan, Ebu'd-Derdâ, Ebu Zer, Ebu Hureyre, Abdullah bin Şem'un, Abdullah bin Abbas, Hamza bin Abdilmut-talib, Ebu'1-Fadl Abbas, Talha, Sa'd bin Hâd, Sa'd bin Iyâd, Abdullah bin Şem'un, Sabit bin Kays, Zeyd bin Sabit, Zeyd bin Erkam, Üsâme bin Zeyd, Osman bin Maz'un, Ebu'd-Dâliye, Abdullah bin Amr bin el-Âs, Ammâr bin Yâsir, Ensel bin Malik, Mes'ud bin Ebî Talib***. Muaviye bin Süfyan, Allah'ın elçisi Muhammed'in (s.a.) emriyle, hicretin ikinci yılı Zilhicce ayının ikinci günü yazdı.

Müellif, tanık ve yazana ilişkin şu değerlendirmeleri yapmıştır: "***Tanık Abdullah bin Şem'un'un -kim olduğu bilinmez- adının iki kere tekrarlandığına dikkat çekmemizin bir sakıncası yoktur. Abbas ve (hicretin ilk yılında doğan) oğlu Abdullah, Muaviye bin Süfyan (Ebu Süfyan yerine), ikinci yılda henüz Müslüman olmamışlardı, o sırada Medine'de değildiler. Ebu Hureyre, yedinci yılda, Müslüman oldu. Sa'd bin Hâd, Sa'd bin Iyâd, Ebu'd-Dâliye ve Mes'ud bin Ebî Talib, bilinmeyen kişiler. Aynı şekilde Nesil bin Malik de böyledir, ama kastedilen Enes bin Malik (r.a.) olmalıdır. Risale, Hz. Peygamber'in (sas), müslümanlardan ehl-i milletin Allah'ın ahdini verme isteklerinden sonra, yazımına izin verdiğini iddia eder. Ermenistan, 2. yılda fethedilmemişti***."[30]

13- Müslümanlara Nasıl Davranacakları Konusunda İmamın Valilerine Ahdi (Babı)

Müellif, yazanın İbn Ebî Süfyan olması hasebiyle büyük olasılıkla sahih değildir kaydıyla ilgili esere[31] atıfla zikrettiği bir mektuptan bahis açmıştır. Metnini kaydetmediği yazı hakkında şu değerlendirmeleri yapmıştır. ***"(Muaviye), bu yazının yazıldığı yıl, yani hicretin dördüncü yılında Müslüman olmamıştı. Ayrıca Halid bin el-Velîd, vali naibi gibi***

[30] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 406-413.
[31] İlgili eser: İbn Hacer el-Askalânî, el-Metâlibul-Âliye, 2/no: 2119.

gösterilmiştir. Oysa o da bu sırada Müslüman değildi. Zulkade'nin Hz. Peygamber'in (sas) hicretinden iki ay önce olduğunu iddia ediyor. (Rebiülevvel'de değil, Muharrem'de olmalı). Daha başka yanlışlar da vardır."[32]

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın neticesinde şu bilgiler ortaya çıkmıştır. İlgili eserdeki siyasi belgelerde Muaviye b. Ebî Süfyan isminin dokuz yerde tanık yahut yazan olarak geçtiğini, 6 yerde geçen Muaviye isminin Muaviye b. Ebi Süfyan'a hamledildiği kanaati, bu belgelerin birinde geçen Muaviye isminin Muaviye el Cüzami'ye hamledilebileceği durumu tespit edilmiştir.

1- Hayber halkından cizyenin kaldırıldığına işaret edilen belgede Muaviye b. Ebî Süfyan ismi tanık olarak geçmektedir. Ancak Müellif Muaviye b. Ebî Süfyan'ın –henüz Müslüman olmadığı için- ilgili belgede tanık olmasının mümkün olmadığını değerlendirmiştir.

2- Darilere yazıldığı iddia edilen iki mektuptan birincisinde Suyuti tarafından ismi zikredilmektedir ki, belgenin yazıldığı dönem (hicretten önce) dikkate alınarak bu durumun makul olmadığı belirtilebilir. Yine Darilere yazıldığı ileri sürülen ikinci mektupta (iki satırlık bilgi içeriyor) ise mektubu Ali b. Ebî Talible birlikte yazdığı zikredilmektedir. Bu durum da ismin sonradan eklendiği hususunda şüphe uyandırmaktadır.

3- Nehd oğullarından Kurra oğullarına yazılan iktâ yazısının kâtibi olarak Muaviye b. Ebî Süfyan ismi geçmekte ancak tanık ismi zikredilmemektedir.

4- Hz. Peygamber'in (sas) Necran Hıristiyanlarına veya Hıristiyanlara imtiyaznâmelerini içeren müellif tarafından sözde mektuplar olarak değerlendirilen 5 farklı nüshanın yazanı ve tanığı olarak geçmektedir. Müellif mektupların yazıldığı ileri sürülen tarih ve tanıkların hayatta olup olmadıkları durumunu dikkate alarak ilmi kıymet yüklemeyip sözde mektup olarak değerlendirmiştir. Yine Müslümanlara nasıl davranacakları konusunda imamın valilerine ahdi başlıklı belgenin de yazanı olarak zikredildiğini ancak bu belgenin hicri 4. Yılda yazıldığı ve şahitlerinin de henüz Müslüman olmadığı, siyasi konjonktürün de henüz o yönde olmadığı şartları dikkate alınarak mektubun düzmece olduğu kanaati hasıl olmuştur.

5- Vâil bin Hucr el-Hadramî'ye tahsis edilen iktâya dair tanıksız olarak yazılan mektubun yazanı olarak, Cureş halkına yazılan mektubun hem tanığı hem yazanı olarak eserde zikredilmiş ancak müellif tarafından bir yorum yapılmamıştır.

6- Hadramevt'ten Rebîa zil-Merhab'e tanıksız olarak yazılan mektubun yazanı olarak Muaviye ismi geçmektedir. Belgenin değerlendirilmesinden burada geçen Muaviye isminin Muaviye el-Cüzamî'ye de hamledilebileceği kanaati de ortaya çıkmaktadır.

7- Hz. Peygamber'in Akra ve Uyeyne'ye mektubunun, Katâde bin el-A'ver bin Sâide et-Temimi'ye, Bilal bin el-Hâris el-Muzenî'ye, Utbe bin Farkad es-Sulemî'ye ait olan ikta yazılarının yazanı olarak Muaviye ismi geçmektedir. Muaviye b. Ebî Süfyan'ın Hz. Peygamber'in kâtipleri arasında olduğu genel anlayışından hareketle tanıksız olarak yazılan bu belgelerin yazanı Muaviye ismini Muaviye b. Ebî Süfyan'a hamledebiliriz.

---

[32] Hamidullah, *el-Vesâik*, s. 425-426.

8- Bu çalışmada dikkat çeken önemli bir husus ise mektupların hicri ikinci, üçüncü ve dördüncü yılda yazıldığı gibi bilgilerdir. Pek tabi bu durumlar mektupların sıhhatine gölge düşürmekle birlikte, eğer bu bilgileri içeren mektuplardan bir tanesi dahi doğru ise o halde hicri takvim uygulamasının Hz. Ömer döneminde değil Hz. Peygamber (sas) döneminde başladığı gerçeğini ortaya koyacaktır.

9- Açıkça problemli olan belgelerde Muaviye isminin zikredilmesi elbette manidar bir durumdur. Bu sıhhati problemli olan belgelere Muaviye b. Ebî Süfyan'ın müdahil olduğunu söylemek elbette gerçek dışı bir itham olacaktır zira o, bu bariz hataya düşmeyecek kadar politik zekâya sahip siyasi bir şahsiyettir. Ancak onun isminin -Hz. Peygamber'in özel kâtibiydi algısıyla- fazilet yükleme amacı taşıyanlarca belgelere eklenebileceği gibi bilakis onun ismini uydurma belgelere ekleyerek anlaşıldığında değerini düşürmeyi amaçlayanlarca da eklenmiş olabilir. Şunu da belirtmekte fayda mülahaza ediyoruz ki, Muaviye b. Ebî Sufyan'ın yazdığı ifade edilen ve sıhhatli gibi gözüken (mülkiyet bahşeden) belgelerin tanıksız olarak kaydedilmiş olması belgelere ayrı bir şüphe düşürmektedir. Bu şüphe onun devlet kâtipliğindeki konumuna gölge düşürecek bir boyuta da uzanabilir. Bizzat kendisinin yazdığı ifade edilen belgelerin kendi halifeliği döneminde yazılmış olabileceği gibi yine o belgelerin Hz. Peygamber tarafından Muaviye'ye yazdırılmış belgeler gibi sunmaya çalışan kişilerin de olabileceği dikkatlerden kaçmamalıdır. Zira bu belge ve mektupların bilgisinin sonraki dönemlerde kayda geçirildiği düşünülmelidir.

KAYNAKÇA:

Çalışmaya esas kaynak eser: Hamidullah, Muhammed, El-Vesâiku's-Siyâsiyye/Hz. Peygamber Döneminin Siyasî-İdarî Belgeleri, Çev.: Vecdi Akyüz, Kitabeyi, 1997.

Kaynak eserin müellifinin konumuzla ilgili kullandığı eserler*:* Abdulmun'im Han */Authenticity of an Important Document of the Prophet, Islamic Culture, Hyderabad, January-April 193, s. 96-104, 209.*

Abdulmun'im Han*, Risâlât Nebeviyye, Hind, 1346.*

Dahlân, *Ahmed Zeynî (ö. 130)/es-Sîretu'l-Muhammediyye ve'l-Âsâru'n-Nebeviyye.*

Ebu Ubeyd el-Kasım bin Sellâm *(ö. 233)/Kitabu'l-Emvâl.*

el-Halebî*, İbrahim/Şerhu's-Sîret, İstanbul-Laleli yazması: 32 -32/a.*

eş-Şami, Muhammed bin Yusuf eş-Şâmî, *Subulu'l-Hudâ ve'r-Reşâd*, Paris yazması, no: 1993

İbn Hacer (ö. 852)/ *el-İsâbe fi Temyizi"s-Sahâbe.*

İbn Hacer el-Eskalânî, *el-Metâlibul-Âliye*, 2/no: 2119

İbn Hanbel (ö. 241)/*Müsnedu Ahmed bin Hanbel.*

İbn Kesir, el-Bidâyet ve'n-Nihâyet.

İbn Şebbe, *Tarihu'i-Afe-dineti'l-Munevvera*, s. 534-536.

İbnu Kayyım/*et-Turukıul-Hukmiyye.*

İbnu'l-Kayyırn*/Ahkâmu Ehli'z-Ztmmet, Dımaşk.*

İbnu'1-Esîr, Esîruddîn (ö. 630*)/Usudu'l-Gâbe.*

İbnu'l-Cevzî/el-Muntazam, Haydarabad.
Kastallânî (ö. 923*)/el-Mevâhibu'l-Leduniyye, ilk mücelled.*
Kettanî, Abdulha*y/et-Terâübu'l-İdâriyye, Fas-Rabat 1346 (Aslında, Ebu'l-Hasen el-Huzâî'nin Tahrîcu'd-Delâlâti's-Sem'ıyye adlı eserinin şerhidir, Tunus-Zeytûne Kütüphanesi, no: 7572, eksiktir; İstanbul-Şehid Ali Paşa, no: 1853).*
Krenkov, K. *Grant of Land by Muhammad to Tamim ad-Dân, Islamica*, 1924.
Makrîzî *(ö. 854)/İmtâu'l-Esmâ, Mısır 1941, 1. c. kalanı İstan-bul-Köprülü yazması.*
Makrîzî, *ed-Dav'u's-Sâri li-Ma'rifeti Haberi Temim ed-Dârî*, v. 88/b (Paris yazması).
Rosenthal, F. ; *The Technique and Approach of Muslim*. Scholarship, Roma 1947. no: 47/a.
Sehâvî, *el-İ'lân bi't-Tevbîh li'men zemme bi't-Tarih*, Bagdad 1382.
Subki, Takıyyuddîn *(ö. 756)/et-Temhld Jîma Yecibu Jîhi't-Tehdîd, Dımaşk, 1370.*
Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sagîr*, Hind basımı.
Tarihu'n-Nestüriyyîn, Patrologia Orientalist, c. 13/600, 618.
Yusuf el-Uşş, *el-Hatîbu'1-Bağdâdî*, Dımaşk 1364.
Zehebî, *Tezkiratul-Huffaz*, Haydarabad-Dekkan basımı, 3/317, 14. tabaka, no: 13.

DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN AİLE İŞLETMELERİ AÇISINDAN YARATTIĞI TEHDİT VE FIRSATLAR

Afife POLAT
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi L.E.E İşletme ABD
Yönetim ve Organizasyon Tezli
Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCİD ID: https://orcid.org/0009-0007-1230-8490

Prof. Dr. Gürkan HAŞİT
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme Bölümü
Yönetim ve Organizasyon ABD

ÖZET

Bu çalışma, dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri açısından yarattığı tehdit ve fırsatları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Araştırmada dijital dönüşüm sürecini deneyimlemiş aile işletmelerinde çalışan 12 beyaz yakalı çalışanla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından ilgili literatürün taranması sonucu hazırlanmış, sorular tez danışmanının uzman görüşü alınarak düzeltilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Katılımcıların görüşleri aile işletmelerinin genel olarak web siteleri, sosyal medya ve e-ticaret gibi araçlar aracılığıyla dijital dönüşüme odaklandıklarını göstermektedir. Ancak bu süreçte veri güvenliği kaygıları, siber saldırılar gibi tehditler de ortaya çıkıyor. Araştırma, dijital dönüşümün işletmelere pazarlama, müşteri ilişkileri yönetimi, operasyonel verimlilik ve büyüme potansiyeli sağladığını vurguluyor. Katılımcılar mevcut kaynak ve yetenekleri etkin bir şekilde yönetmenin önemini vurguladılar. Önerilen yönetim stratejileri arasında dış kaynaklardan destek alınması, yapay zekâ gibi ileri teknolojilerin kullanılması ve etkin risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Çalışmada aile işletmelerinin dijital dönüşüm sürecini başarılı bir şekilde yönetmeleri için bu stratejilerin önemi vurgulanıyor. Dijital dönüşümün etkileri ve gereklilikleri, işletmelere rekabet güçlerini artırma ve değişen pazar koşullarına uyum sağlama yeteneklerini geliştirme fırsatı sunmaktadır. Araştırmanın bulguları, aile işletmelerinin dijitalleşme sürecinde karşılaşabilecekleri zorlukları en aza indirmeyi amaçlıyor.

Anahtar Kelimeler: Dijital dönüşüm, işletme, aile işletmleri

ABSTRACT

In this study, which aims to reveal the opinions of employees working in family businesses in order to evaluate the threats and opportunities posed by the digital transformation process for family businesses, the phenomenological pattern, one of the qualitative research methods, was preferred. In the study, interviews were conducted using a semi-structured interview form with 12 white-collar employees working in family businesses that have experienced the digital transformation process. The interview questions used in the research were prepared by the researcher as a result of reviewing the relevant literature, and the questions were corrected by consulting the expert opinion of the thesis advisor. The data obtained was analyzed with the descriptive analysis technique. Participants' opinions show that family businesses generally focus on digital transformation through tools such as websites, social media and e-commerce. However, threats such as data security concerns and cyber attacks also arise in this process. The research highlights that digital transformation provides marketing, customer relationship management, operational efficiency and growth potential for businesses. Participants emphasized the importance of effectively managing existing resources and capabilities. Recommended management strategies include obtaining support from external sources, using advanced technologies such as artificial intelligence, and developing effective risk management strategies. The study emphasizes the importance of these strategies for family businesses to successfully manage the digital transformation process. The effects and requirements of digital transformation offer businesses the opportunity to increase their competitiveness and improve their ability to adapt to changing market conditions. The findings of the research aim to minimize the difficulties that family businesses may encounter in the digitalization process.

Keywords: Digital Transformation, Business, Family Businesses,

1. GİRİŞ

İçerisinde bulunduğumuz Dördüncü Sanayi Devrimini ifade eden endüstri 4.0 kavramıyla birlikte gündeme gelen ve hem sosyal, toplumsal ve ekonomik hem de kişisel hayatı etkileyen dijital dönüşüm günümüzün popüler konuları arasındadır (Klein, 2020: 24). Süreksiz bir teknolojiyi işaret eden ve Dördüncü sanayi devriminin yeni paradigması olan dijitalleşme (Schwab, 2017: 51) her tür erişilebilir bilginin herhangi bir bilgisayar tarafından okunacak biçimde dijital ortamlara aktarılması işlemidir (Ekşi ve Apaydın, 2023). Özellikle son on yılda ağ teknolojilerinin, cep telefonlarının ve sosyal ağların yoğun kullanımının yanı sıra Nesnelerin İnterneti, bulut bilişim, artırılmış gerçeklik ve büyük veri analitiği, dijitalleşme gibi yeni dijital teknoloji ve yöntemlerin ortaya çıkması nedeniyle bilgisayarların geliştirilmesiyle başlayan süreç, artık dijital dönüşümü temsil etmektedir (Klein, 2020: 24-25). Bu süreç birçok sektörü olduğu gibi işletmelerini de etkilemiştir. Aile işletmeleri hem en yaygın işletme türlerinden biri olması hem de yerine getirdikleri işlevler açısından toplum açısından oldukça önem taşıyan kuruluşlardır (Akdoğan, 2000: 31). Dünya genelinde ulusal ekonomilerin geniş bir örneğinde, listelenen firmaların ortalama %19'u aile tarafından kontrol edilen iş gruplarına ait olduğu ve bu oranın bazı gelişmekte olan pazarlarda %40'ın üzerine çıktığı bildirilmektedir (Masulis vd., 2011: 3557). Ekonomik önemleri göz önüne alındığında dünya çapındaki birçok aile şirketinin dijitalleşmeden etkileneceği ve aslında hâlihazırda etkilendiği görülmektedir (Batt vd., 2020: 247-248). Genel özellikleri göz

önüne alındığında aile şirketlerinin de dijitalleşme konusunda bazı farklı özellikler ve yollar göstermeleri beklenebilir. Örneğin, bulut tabanlı dijital teknolojiler, çoğu aile şirketi olan küçük işletmeler için profesyonel yazılım çözümlerini çok daha uygun fiyatlı hale getirmektedir (Quinn vd., 2014: 1). Sonuç olarak, dijitalleşme aile şirketlerinin profesyonelleşmesini teşvik edebilir. Bu tür bir profesyonelleşmenin aile şirketlerinin hayatta kalması için önemli olduğunun iddia edildiği göz önüne alındığında dijitalleşme de aile şirketlerinin uzun vadeli hayatta kalma kabiliyetini etkileyebilir (Chittoor ve Das, 2007: 65), Aynı zamanda aile şirketleri belirli zorluklarla da karşı karşıya kalabilmektedir. Bunlar arasında, yaşlı nesiller dijital teknolojileri hızlı bir şekilde benimseme konusunda isteksizken, genç nesiller anında benimsemeye çabaladığından nesiller arası çatışmalar zirveye çıkabilir (De Clercq ve Belausteguigoitia, 2015: 178). Aile şirketi dijitalleşmesinin varsayılan özelliklerine ve potansiyel önemine rağmen, mevcut aile şirketi literatürü bu konuyu şimdiye kadar ihmal etmiştir. İnovasyon ve dijitalleşmenin rolü uluslararası bağlamda başarılı olmak için kritik faktörleri temsil etmektedir. Aile şirketleri de dünya çapında çoğu firmayı temsil etse de, onların dijitalleşmedeki spesifik fırsatları ve zorluklarına dair bilimsel kanıt eksikliği vardır (Batt vd., 2020: 247; Quarato vd., 2020: 92).

Bu bakımdan, bu çalışmanın alana farklı bir bakış açısı kazandıracağı umulmaktadır.Bu çalışmanın amacı dijitalleşme sürecinde aile işletmelrinin karşılaştığı tehdit ve fırsatları tespit etmektir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Dijitalleşme, iş dünyasında birçok sektör üzerinde devrim niteliğinde etkiler yaratmakta ve aile işletmeleri de bu etkilerden payını almaktadır. Endüstri 4.0 ile birlikte dijitalleşme süreci, sadece teknoloji odaklı bir değişim değil, aynı zamanda iş yapma biçimlerinin köklü bir şekilde yeniden yapılandırılması anlamına gelir (Klein, 2020: 24). Bu süreçte, nesnelerin interneti, büyük veri, bulut bilişim ve yapay zeka gibi yenilikçi teknolojiler, işletmelerin operasyonel süreçlerini dönüştürmekte ve rekabet avantajı elde etmelerine olanak tanımaktadır. Schwab (2017: 51), dijitalleşmeyi Endüstri 4.0'ın temel paradigması olarak tanımlar ve bu sürecin, işletmelerin bilgiye erişimini, iş süreçlerini ve organizasyon yapılarını temelden değiştirdiğini vurgular.

Aile işletmeleri için dijitalleşme, iş süreçlerinde profesyonelleşme, büyüme ve rekabet avantajı sağlama gibi önemli fırsatlar sunar. Quinn ve diğerlerine (2014) göre bulut tabanlı dijital teknolojiler, özellikle küçük ölçekli aile işletmeleri için uygun maliyetli yazılım çözümleri sunarak profesyonelleşme sürecine katkı sağlar. Bununla birlikte, dijitalleşme süreci, sadece operasyonel iyileştirmelerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda işletmelerin stratejik yönetim süreçlerini de yeniden şekillendirir. Chittoor ve Das (2007: 65), dijitalleşmenin aile işletmelerinin uzun vadeli hayatta kalma kabiliyetini artırabileceğini ve onların iş dünyasında kalıcı olma şansını yükseltebileceğini belirtir.

Bununla birlikte, dijitalleşmenin aile işletmeleri üzerinde yarattığı fırsatlar kadar tehditler de mevcuttur. Özellikle nesiller arası çatışmalar, dijitalleşme sürecinde sıkça karşılaşılan zorluklardan biridir. De Clercq ve Belausteguigoitia (2015: 178), yaşlı nesillerin dijital teknolojileri benimsemekte zorlandığını, genç nesillerin ise bu teknolojileri hızla kullanmaya çalıştığını vurgulayarak, nesiller arası çatışmaların dijital dönüşüm sürecinde işletmeleri zorlayabileceğine

dikkat çeker. Dijitalleşmenin getirdiği bu zorluklar, aile işletmelerinin stratejik yönetiminde esneklik ve uyum sağlama kapasitesini zorlayabilir.

Mevcut literatürde, dijitalleşme ve inovasyonun aile işletmeleri üzerindeki etkileri hakkında daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu açıktır (Batt vd., 2020: 247; Quarato vd., 2020: 92).Dijital dönüşüm sürecini aile işletmelerinin nasıl yönettiği ve bu süreçte karşısına çıkan tehdit ve fırsatlara dair bilimsel çalışmaların az olması , bu konunun daha fazla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, dijitalleşme süreçlerinin aile işletmeleri üzerindeki etkilerini anlamak, onların sürdürülebilir büyüme stratejileri geliştirmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda bu çalışma aile şirketlerinin dijitalleşme araçlarını ne ölçüde benimsediğini ve bunun aile şirketi açısından sağladığı avantajların ile tehditlerin neler olduğunu araştırarak bu boşluğu ele almaktadır. Bu kapsamda hazırlanan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde dijitalleşme kavramının temel kavramlarına odaklanılacak ve dünyadaki ve Türkiye'deki dijitalleşme süreçleri incelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, aile işletmeleri ve dijitalleşme üzerinde durulacak ve bu işletmelerin karşılaştığı avantajlar ve dezavantajlar ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın amacı ve önemi üzerinde durulacak ve araştırmanın yöntemi detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

3. **YÖNTEM**

3.1 **Araştırma Yöntemi**

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; bir sorunun çözümüyle ilgili gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak algı ve olayların gerçekçi bir biçimde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41)

Bu çalışmada kullanılan olgubilim deseni ise nitel araştırma yöntemlerinin karmaşıklığı ve derinliği göz önüne alınarak tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri, karmaşık toplumsal yapıların, bireylerin ve grupların deneyimlerini anlamak için uygun bir araştırma yaklaşımı sunar. Olgubilim, bir olguya yönelik insan algılarını anlamaya çalışırken, aynı zamanda bu algıların bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini de ortaya koyar (Creswell, 2019: 10). Olgubilim araştırmalarında, bireylerin belirli bir fenomeni nasıl deneyimlediği ve bu fenomenin özünü nasıl algıladıkları üzerinde durulur (Ersoy, 2019: 85). Bu yönüyle olgubilim, bireylerin günlük hayatlarında sıklıkla karşılaştıkları ancak derinlemesine analiz edilmemiş deneyimlerin anlamlandırılmasına yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 67).

Olgubilim deseni, farkındalık sağlayan ancak ayrıntılı bir şekilde adlandırılmayan olgulara odaklanır. Günlük yaşamda karşılaşılan olaylar, durumlar, algılar ve deneyimler gibi olgular, sık sık yaşanır, ancak tam olarak anlamlandırılamazlar. Olgubilim deseni, genellikle günlük hayatta sıkça karşılaşılan ve tanıdık olan ancak tam olarak anlaşılamayan olguları araştıran çalışmalarda tercih edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 66).

Aile işletmelerinde dijital dönüşüm süreci, sadece teknolojik bir değişim değil, aynı zamanda işletmenin kültürü, yapısı ve çalışanların deneyimleri üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Bu

bağlamda, dijitalleşmenin sadece operasyonel süreçlerde değil, aynı zamanda çalışanların iş yapma biçimlerinde, algılarında ve işletmeye olan bağlılıklarında nasıl değişimlere neden olduğunu anlamak önemlidir (McClelland, 2005: 35). Bu tür sosyal değişim süreçlerinde, olgubilim deseni, katılımcıların dijital dönüşümle ilgili deneyimlerini ve bu deneyimlerin işletme üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamak için uygun bir yaklaşımdır.

Olgubilim, bireylerin yaşamlarında önemli bir yere sahip olan deneyimlerin anlamını ortaya çıkarmayı hedefler. Bu bağlamda, dijital dönüşüm sürecini yaşayan aile işletmelerinde çalışan bireylerin, sürecin getirdiği tehditler ve fırsatlara yönelik algılarını anlamak, bu sürecin işletme yapısına ve çalışanlara olan etkilerini anlamlandırmak için olgubilim deseni uygun bir çerçeve sunar. Örneğin, McClelland'ın (2005) motivasyon teorisi çerçevesinde, bireylerin değişime nasıl tepki verdikleri ve bu değişim sürecinin onları nasıl motive ettiği üzerine yapılacak analizler, dijital dönüşüm sürecinin aile işletmelerinde nasıl bir kültürel ve yapısal dönüşüme yol açtığını anlamada kilit bir rol oynayabilir.

3.2 **Veri Toplama Yöntemi ve Analizi**

Araştırmanın verileri dijital dönüşümün aile işletmeleri açısından yarattığı tehdit ve fırsatları değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Bu yöntemde, araştırmacının yöneltecek olduğu sorulara bağlı olarak görüşme formu önceden hazırlanır. Fakat araştırmacı bu sorulara tam olarak bağlı kalmayabilir ve görüşmenin seyrine göre katılımcının konuyu daha detaylı şekilde anlatmasını sağlamak için alt sorularla görüşmenin ilerletilebilmesi mümkündür. Araştırmada kullanılan görüşme soruları, araştırmacı tarafından ilgili literatürün incelenmesi sonucunda hazırlanmış olup oluşturulan sorular tez danışmanının uzman görüşüne başvurularak düzeltilmiştir. Uzman görüşü doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak, katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek için 5 soru hazırlanmıştır.

Dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditler ve fırsatlar hakkındaki görüşlerini belirlemek için 14 sorudan oluşan görüşme formu hazırlanmış ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Görüşmeler, Düzce ilinde dijital dönüşüm sürecini deneyimlemiş aile işletmesi çalısanlarının uygun oldukları zaman dilimine göre belirlenmiştir.

Görüşmeye geçilmeden önce, katılımcılara araştırmanın amacı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş olup, kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı, değerlendirmelerinin sadece araştırma amaçları için kullanılacağı ve K1, K2, K3 gibi kodlarla isimlendirileceği belirtilmiştir. Ses veya görüntü kaydı alınması için katılımcılardan izin istenmiş ve bu konuda bir tereddüt yaşanmadığı gözlemlenmiştir.

Ses kayıtları daha sonra metin belgesine çevrilmiş ve betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde, ilk olarak araştırma soruları temel alınarak verilerin analiz edilmesi için kod ve tema listeleri hazırlanmıştr. Bu listeler etrafında elde edilen veriler incelenip ve anlamlı bir yapı oluşturacak şekilde kodlanmıştır. Ardından, kodlanan veriler betimlenmirş ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son aşamada, tanımlanan bulgular açıklanmış, ilişkilendirilip ve yorumlanmıştır.

4. **Araştırmanın Bulguları**

Bu çalışmada da katılımcılardan alınan cevapların kendini tekrarlandığı ve doygunluğa ulaşıldığı değerlendirilene kadar görüşmelere devam edilmiştir. Düzce ilinde, dijital dönüşüm sürecini deneyimlemiş aile işletmelerinde görev yapan 12 beyaz yakalı çalışan ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılan grubunun demografik bilgileri **Tablo 1**'de yer almaktadır:

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Değişken	**Frekans**	**%**
Yaş		
20-30	3	25%
31-39	4	33%
40-49	4	33%
50 ve üzeri	1	8%
Eğitim durumu		
Lise	1	8%
Lisans	10	83%
Yüksek Lisans	1	8%
Medeni durum		
Evli	11	92%
Bekar	1	8%
Görev Yapılan Pozisyon		
İnsan Kaynakları	1	8%
Bilgi İşlem	1	8%

İşveren	3	25%
Genel müdür	1	8%
Genel müdür yardımcısı	2	17%
Muhasebe	1	8%
Müdür	3	25%

Tablo 1'deki demografik değişkenlere göre çalışma grubunun dağılımı şu şekildedir: Yaş aralığına göre, %25'i 20-30 yaş aralığında, %33'ü 31-39 yaş aralığında, %33'ü 40-49 yaş aralığında ve %8'i 50 ve üzeri yaş aralığındadır. Eğitim durumuna göre, %8'i lise mezunu, %83'ü lisans mezunu ve %8'i yüksek lisans mezunudur. Medeni duruma göre, çalışma grubunun %92'si evli ve %8'i bekar durumdadır. Görev yapılan pozisyonlarına göre, %8'i insan kaynakları pozisyonunda, %8'i bilgi işlem pozisyonunda, %25'i işveren, %8'i genel müdür, %17'si genel müdür yardımcısı, %8'i muhasebe pozisyonunda ve %25'i müdür pozisyonundadır.

Araştırmaya katılan çalışanların; dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri açısından ortaya çıkardığı tehditlere ve fırsatlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilen araştırma bulguları bu kısımda sunulmuştur.

Katılımcıların yanıtlarından elde edilen veriler, araştırma soruları çerçevesinde belirlenen 5 tema ve bunların altındaki kategori ve kodlarla açıklanmıştır. Söz konusu temalar aşağıda sıralanmaktadır:

Tema 1: Aile işletmelerinde dijital dönüşüm süreci

Tema 2: Dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditler

Tema 3: Dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı fırsatlar

Tema 4: Aile işletmeleri üzerinde dijital dönüşüm sürecinin kaynak ve yetenekleri

Tema 5: Dijital dönüşümü aile işletmeleri üzerinde yürütmek için stratejiler ve iyileştirme yolları

Bu temaların ayrıntılı analizleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Araştırmaya katılan grubun aile işletmelerinde dijital dönüşüm süreci hakkındaki görüşleri **Tablo 2**'de yer almaktadır:

Tablo 1: Dijital Dönüşüm Süreci Hakkında Aile İşletmelerinin Görüşleri

Tema	**Kategori**	**Kod**	**f**
Aile İşletmelerinde Dijital Dönüşüm Süreci	Dijital dönüşümün başladığı birim	Tüm birimler	6
		Satış ve pazarlama	4
		Muhasebe ve finans	2
		İnsan kaynakları yönetimi	1
	Kullanılan araçlar	Web sitesi	13
		Sosyal medya	11
		E-ticaret	9
		Müşteri ilişkileri yönetimi	4
		Kurumsal kaynak planlaması	4

Tablo 2'deki katılımcıların görev aldığı şirketlerde dijital dönüşüm süreci hakkıdaki görüşlerine baktığımızda, bu dönüşüm sürecinin katılımcılar arasında genel olarak kabul görmüş olduğu söylenebilir. Tabloya işletmelerde dijital dönüşüm süreci farklı birimlerde başlamıştır fakat; "Tüm birimler" kategorisinde 6 katılımcı bu sürecin işletmenin tüm birimlerinde başladığını belirtmiştir

Dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditlere ait görüşler **Tablo 3**'de yer almaktadır:

Tablo 3: Dijital Dönüşüm Sürecinin Aile İşletmeleri Üzerinde Yarattığı Tehditler Hakkında Katılımcı Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	f
Dijital Dönüşüm Sürecinin Aile İşletmeleri Üzerinde YarattığıTehditler	Tehditler	Veri güvenliği ve siber güvenlik	9
		Artan rekabet	3
	Tehditlerin sürdürülebilirliğe etkisi	Maddi kayıp	2
		Müşteri güveni	1
	Önlemler	Sürekli eğitim ve uzmanlaşma	4
		Hızlı değişime uyum sağlama	2
		Güvenlik odaklı yaklaşım	2
		Yazılım desteği alma	2

Bu kategori dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditleri ve fırsatları ortaya koymaktadır. İşletmelerin merkeze dijitalleşmeyi koyması, üretim ve satış süreçlerini internet tabanlı hale getirmektedir. Ancak bu durum, siber güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan birçok katılımcı veri güvenliği ve siber saldırıların en büyük tehdit olduğunu belirtmektedir. Veri kaybı, projelerin kopyalanması ve siber saldırılarla ilgili endişeler öne çıkmaktadır. Özellikle teknoloji merkezli iş süreçlerinde, bilgilerin çalınması veya sistemlerin çökmesi büyük bir risk olarak görülmektedir. Katılımcılar iş fikirlerinin ve tasarımlarının kopyalanmasını önemli bir tehlike olarak vurgulamaktadır. Bu durum, rekabet edebilmelerini ve özgün olmalarını zorlaştırmaktadır. Özellikle üretim aşamasında kullanılan yazılımların veya makine parçalarının hacklenmesi, işletmelerin zarar görmesine neden olmaktadır.

Aile işletmeleri üzerinde dijital dönüşümün yarattığı fırsatlara ait görüşler **Tablo 4**'de yer almaktadır:

Tablo 4: Dijital Dönüşüm Sürecinin Aile İşletmeleri Üzerinde Yarattığı Fırsatlar Hakkındaki Katılımcı Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	f
Aile İşletmeleri Üzerinde Dijital Dönüşümün Yarattığı Fırsatlar	Genel fırsatlar	Bilinirliğin artması	8
		Yeni tasarımlar ve üretim artışı	5
		Müşteri ilişkiler	3
		Satışların artması	2
		İş takibi ve operasyonel kolaylık	2
	Satış ve pazarlama fırsatlatları	Daha geniş müşteri portföyune ulaşma ve satışların artması	9
		Reklam etkinliği ve maliyet düşüşü	2
		Özgün ve yaratıcı reklamlar	1
	Müşterileri ilişkilerinde oluşturduğu fırsatlar	Kolay iletişim ve hızlı geri dönütler	7
		Çok kanallı iletişim	5
		Müşteri odaklı üretim ve geri bildirim	5
	İşletmenin büyümesi açısından fırsatlar	Geniş müşteri yelpazesi ve gelir artışı	7
		Kaliteli üretim ve ürün çeşitliliği	4
		Operasyonel verimlilik ve maliyet azaltma	1
		Rekabet fırsatı ve konum güçlendirme	1

Genel fırsatlar: Bu kategori dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı fırsatları ortaya koymaktadır. Katılımcı cevaplarına bakıldığında dijital dönüşüm süreci, aile işletmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtlara göre, bu süreçte en önemli fırsatlardan biri, işletmelerin bilinirliğini arttırmış olmasıdır. Katılımcılar, dijital dönüşümün işletmelerinin pazarlama, reklam ve tanıtım faaliyetlerine önemli katkılar sağladığını

belirtmektedir. Dijital platformlar üzerinden daha etkin iletişimler kurarak müşterilerine daha iyi erişim sağlayabildiklerini ve ürünlerini çok daha hızlı ve etkili bir biçimde tanıtabildiklerini vurgulamaktadırlar. Buna göre dijitalleşme aile işletmeleri üzerinde, marka bilinirliğini artırmakta ve işletmelerin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır. Müşterilerin işletmeyi daha kolay tanımalarına ve tercih etmelerine olanak sağlamaktadır.

Dijital dönüşümün aile işletmeleri üzerinde yarattığı kaynak ve yetenekleri **Tablo 5**'de yer almaktadır:

Tablo 5: Aile işletmeleri açısından dijital dönüşüm sürecinin kaynak ve yetenekleri

Tema	Kategori	Kod	f
Aile İşletmeleri Açısından Dijital Dönüşüm Sürecinin Kaynak Ve Yetenekleri	Sahip olunan kaynak ve yetenekler	Uzmanlık ihtiyacı	5
		Teknik alt yapı ve Personel yetkinliği	4
		Sürekli gelişim ve takip	3
		Finansal kaynaklar	1
	Kaynak ve yeteneklerin etkinliği	Teknolojik altyapının etkin kullanımı	4
		Personel eğitimleri ve gelişim	3
		Dış kaynak kullanımı ve profesyonel destek	3
		Bilgi paylaşımı ve iletişim	2

Sahip olunan kaynak ve yetenekler: Bu kategori aile işletmeleri açısından dijital dönüşüm sürecinin gereksinim duyduğu kaynaklar ve yetenekleri göstermektedir. Katılımcıların yanıtlarına göre, dijital dönüşüm sürecinde başarılı olabilmek için belirli kaynaklara ve yeteneklere ihtiyaç duyulmaktadır. Katılımcılar, mevcut teknik altyapı ve yetenekli personel ile dijital dönüşüm sürecine hazır olduklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar dijital dönüşüm için yeterli finansal kaynağa sahip olduklarını da belirtmişlerdi

Dijital dönüşümün aile işletmeleri üzerindeki kaynak ve yeteneklerine ait katılımcı görüşleri **Tablo 6**'da yer almaktadır:

Tablo 6: Aile İşletmeleri Açısından Dijital Dönüşüm Sürecinin Kaynak ve Yetenekleri Hakkında Katılımcı Görüşleri

Tema	**Kod**	**f**
Aile işletmelerinde dijital dönüşümü sürdürebilmek için stratejiler ve iyileştirme yolları	Dış kaynak kullanma	4
	Eşitlikçi fırsatler ve bilgi paylaşımı	3
	Yenilikçilik ve esneklik	2
	Yapay zekâ	1
	Altyapı ve personel eğitimi	1
	Risk yönetimi ve süreklilik	1

Aile işletmelerinde dijital dönüşümü sürdürebilmek için stratejiler ve iyileştirme yolları hakkında katılımcı görüşlerine bakıldığında katılımcılar tarafından aile işletmeleri için dijital dönüşüm sürecini başarıyla yürütmek için önemli stratejiler ve iyileştirme yolları önerilmiştir. Katılımcılar tarafından en fazla dile getirilen öneri dış kaynak kullanımının önemidir. Katılımcılar tarafından dijital dönüşüm sürecinde dış kaynaklardan (danışmanlık firmaları, uzmanlar) destek alınmasının ve işbirliklerinin önemli olduğu belirtilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, aile işletmelerinde görev yapan çalışanların dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditleri ve fırsatları hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların yanıtlarından elde edilen veriler, araştırma soruları çerçevesinde belirlenen 5 tema ve bunların altındaki kategori ve kodlarla açıklanmıştır.

Araştırmanın ilk temasında katılımcıların aile işletmelerinde dijital dönüşüm süreci bu sürecin işletmeler üzerindeki etkileri hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aile işletmeleri dijital dönüşüm sürecine katılım sağlamaktadır. Araştırmaya katılan dijital dönüşümü deneyimlemiş aile işletmelerinin, dijital dönüşümü başlatmak için genellikle web siteleri ve sosyal

medya platformları gibi araçları tercih etmektedirler. Özellikle web sitesi, işletmelerin çevrimiçi varlığını oluşturmak ve müşterilerle etkileşim kurmak için önemli bir rol oynamaktadır. Yenilenen web siteleri, mobil uyumlu ve kullanıcı dostu tasarımlarla donatılarak müşterilere ürün ve hizmetlere erişim sağlama imkânı sunmaktadır. Sosyal medya ise, işletmelerin tanıtımını artırmak, müşterilerle doğrudan iletişim kurmak ve satış faaliyetlerinin devamlılığı için sık olarak kullanılan bir platformdur.Aile işletmeleri, düzenli olarak içerik paylaşımı yaparak marka bilinirliğini ve tanıtımını artırmakta ve müşterilerle sürekli iletişimde bulunmaktadır. Ayrıca, e-ticaret platformları da dijital dönüşüm sürecinde aile işletmeleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle dünyada yaşanan COVID-19 pandemisiyle birlikte, işletmeler çevrimiçi satış kanallarına yönelerek müşterilere dijital platformlar üzerinden alışveriş imkânı sunmaktadırlar. Bu sonuçlar Löhde ve arkadaşlarının (2020:100-105) aile şirketlerinde dijital iş dönüşümünü ele aldıkları araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Söz konusu araştırma sonuçlarına göre de aile işletmeleri dijital dönüşüm sürecine odaklanarak çevrimiçi varlıklarını güçlendirmekte ve müşterilerle etkileşimlerini artırmaktadırlar. Web siteleri, sosyal medya platformları ve e-ticaret kanalları bu sürecin merkezinde yer almaktadır ve işletmeler bu araçları etkin bir şekilde kullanarak dijital dönüşümü başarıyla gerçekleştirmektedirler. Benzer şekilde Yurdakul'un (2019: 147-148) çalışmasında da aile işletmelerinde kurumsallaşma ve dijitalleşme sürecine en çok yardımcı olan araçların web sitesi ve sosyal medya araçları olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın ikinci temasında dijital dönüşümün aile işletmeleri üzerinde yarattığı tehditler hakkında katılımcı görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, dijital dönüşüm sürecinde aile işletmeleri önemli tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Katılımcılar, özellikle veri güvenliği konusunda yaşanan endişeleri ve siber saldırıların potansiyel risklerini vurgulamaktadırlar. Veri kaybı, projelerin kopyalanması ve siber saldırılar gibi tehlikeler, işletmelerin teknoloji odaklı iş süreçlerinde ciddi zararlara yol açabilecek potansiyel tehditlerdir. Siber saldırı ve veri güvenliği sorunu önceki araştırmalar tarafından da sıkça dile getirilmiş bir sorundur (Angelova vd., 2017: 407; Trauntschnig ve Hetz, 2020: 66). Bu tehditler, aile işletmelerinin uzun vadeli olabilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Katılımcılar, maddi zararların işletmeler üzerindeki ciddi etkilerini ve aile içi uyumun bu süreçte zedelenebileceğini vurgulamaktadırlar. Özellikle gelecek yılın tasarımlarının ve bu tasarımlarının dışarıya aktarılması gibi durumlar, işletmelerin finansal ve operasyonel açıdan önemli zorluklarla karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Ancak, katılımcılar bu zorluklarla başa çıkmak için çeşitli stratejiler benimsemektedirler. Sürekli eğitim ve uzmanlaşma, değişime uyum sağlama, güvenlik odaklı yaklaşım ve yazılım desteği gibi önlemler, işletmelerin dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetmelerini sağlayan temel faktörlerdir. Teknolojiyi yakından takip etmek ve çalışanları bu alanda yetkinleştirmek, işletmelerin güvenlik konusundaki proaktif yaklaşımlarını desteklemektedir.

Araştırmanın üçüncü temasında dijital dönüşüm sürecinin aile işletmeleri üzerinde yarattığı fırsatlar incelenmiştir. Dijital dönüşüm sürecinin aile işletmelerine sunduğu fırsatlar, katılımcıların verdiği cevaplar üzerinden geniş bir perspektifte değerlendirilmiştir. Dijital dönüşümün özellikle, işletmelerin medya bilinirliklerini artırma imkânı sağlayarak pazarlama, reklam ve tanıtım faaliyetlerine önemli katkılar sunduğu görülmüştür. Berki (2019: 138) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da dijital reklam yayını yapılan dönem ile yayın gerçekleştirilmeyen dönem arasında yapılan karşılaştırma sonuçlarıyla elde edilen veriler, dijitalleşmenin marka bilinirliği üzerindeki

etkisini belirgin bir şekilde ortaya koymuştur. Bu sonuç araştırmamız sonuçlarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla dijital platformlar aracılığıyla etkin iletişim kurma ve ürünleri daha hızlı tanıtma imkânı, marka bilinirliğini artırarak işletmelerin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır. Araştırma sonuçlarında müşteri ilişkileri açısından da dijital dönüşümün önemli avantajlar sunduğu belirlenmiştir. İşletmeler, dijital iletişim araçlarıyla müşterilere daha kolay ulaşabilmekte ve müşteri ilişkilerini güçlendirebilmektedir. İş takibi ve yönetimi konularında da dijital teknolojilerin sağladığı çözümler, işletmelerin operasyonel verimliliğini artırarak büyümeye olanak tanımaktadır. Satış ve pazarlama açısından da dijital dönüşümün işletmelere geniş kitlelere erişim imkanı sağladığı ve reklam etkinliğini artırdığı gözlemlenmiştir. Dijital pazarlama stratejileri sayesinde müşteri potansiyelini genişletme ve ürünleri daha hızlı ve kolay tanıtma imkanı işletmelerin satışlarını artırarak maddi kazançlarına olanak sağlamaktadır. Son olarak, dijital dönüşümün işletmeler için büyüme potansiyelini artırdığı vurgulanmaktadır. Geniş müşteri tabanı, gelir artışı, kaliteli üretim ve operasyonel verimlilik gibi faktörler işletmelerin büyüme hedeflerine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu sonuçlar önceki araştırmaların bulgularıyla desteklenmektedir. Altuntaş (2018: 1) tarafından gerçekleştirilen bu araştırmalardan birinde dijital dönüşümün artan gelir ve gelişmiş müşteri ilişkileri gibi olumlu sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Török'e (2024:1) göre dijitalleşmeye geçiş, ekonominin ve toplumun tüm alanlarını kapsayan ve işletmelerin rekabet gücünü önemli ölçüde etkileyen en belirleyici küresel mega trendlerden biridir. Bu bulgular, aile işletmelerinin dijital dönüşümü stratejik bir şekilde kullanarak rekabet avantajı elde etme ve büyüme potansiyellerini artırma fırsatına sahip olduğunu göstermektedir. İşletmelerin dijital yeteneklerini geliştirerek müşteri odaklı stratejiler benimsemeleri, bu fırsatları en etkin şekilde değerlendirmelerini sağlayabilir.

Araştırmanın dördüncü temasında aile işletmeleri açısından dijital dönüşüm sürecinin kaynak ve yetenekleri hakkında katılımcı görüşleri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, aile işletmelerinin dijital dönüşüm sürecindeki kaynakları ve yetenekleri etkin bir şekilde değerlendirme ve kullanma gerekliliğini vurgulamaktadır. Katılımcıların çoğu mevcut teknik altyapıya, yetenekli personel kaynaklarına ve belirli finansal olanaklara sahip olduklarını düşünmektedir. Ancak, sürekli değişen teknoloji karşısında takip ve sürekli gelişim önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Şirketler, sektörü ne olursa olsun, piyasadaki varlığını korumak için dijitalleşmeye mecburdurlar. Aktaş Şenkardeşler'e (2020: 205) göre de dijitalleşme süreciyle ilişkilendirilen zorluklar, aile şirketleri gibi profesyonel yönetilen şirketlerin yanı sıra yenilikçilik adına benzersiz bir baskı oluşturmuştur. Bu durumla başa çıkmak için, faaliyetlerine devam eden şirketlerin özgül çevikliklerine ve stratejik esnekliklerine büyük önem verilmelidir. Günümüzde başarılı olan şirketler, gerekli yenilikçi güce sahiptirler ve kurumsal çözümler ile yönetim uygulamalarından faydalanarak internet ekonomisinden kazanç sağlamaktadırlar. Dijital dönüşüm sürecinin başarısı için katılımcılar, mevcut teknolojik altyapıyı daha verimli kullanmayı, personelin dijital becerilerini geliştirmeyi ve bilgi paylaşımını artırmayı önemli bulmaktadırlar. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar daha spesifik uzmanlık gerektiren alanlarda dış kaynaklara bağımlı olduklarını ve daha profesyonel ekiplerle çalışma ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, aile işletmeleri için dijital dönüşüm süreci, mevcut kaynakları ve yetenekleri etkin bir şekilde yönetme ve sürekli olarak teknolojiye uyum sağlama yeteneğini geliştirme çabalarını gerektirmektedir. Bu çaba, işletmelerin rekabet avantajını artırarak büyümelerine ve değişen pazar koşullarına daha iyi adapte olmalarına yardımcı olabilir.

Araştırmanın beşinci ve son teması dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetebilmesi için katılımcıların önerileri, önemli stratejiler ve iyileştirme yolları sunmaktadır. Öncelikle, dış kaynaklardan (danışmanlık firmaları, uzmanlar) destek almanın ve işbirliklerinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu destek, eksiklikleri gidermek ve dijital dönüşümü hızlandırmak için etkili bir yaklaşım olabilir. Katılımcılar ayrıca herkese eşit fırsatlar sağlanması, kamu kurumlarının desteği ve bilgi paylaşımının artırılması gibi konuları ön plana çıkarmışlardır. Yapay zeka gibi ileri teknolojilerin kullanılması, sağlam bir altyapı oluşturulması ve personelin sürekli eğitimi de dijital dönüşüm sürecini ileriye taşıyacak stratejiler arasındadır. Bu sonucu destekler nitelikte bir çalışmada Sawang ve Kivits, (2023: 1) de yapay zekanın aile işletmeleri açısından önemli bir fırsat olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, dijital dönüşüm sürecinde karşılaşılabilecek risklerin belirlenmesi ve etkili bir risk yönetimi stratejisi oluşturulması da katılımcılar tarafından önerilmiştir. Bu önerilerin uygulanması, aile işletmelerinin dijital dönüşüm sürecinde başarılı olmalarına yardımcı olabilir. Dış kaynaklardan faydalanma, yenilikçilik, süreklilik ve personel eğitimi gibi konular, işletmelerin dijitalleşme sürecinde karşılaşabilecekleri zorlukları minimize etmeye ve rekabet avantajı elde etmeye yönelik kritik adımlar olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, aile işletmelerinin dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetebilmesi için bazı öneriler sunulmuştur:

Dış kaynaklardan, özellikle danışmanlık firmaları ve uzmanlardan destek almak, dijital dönüşüm sürecini hızlandırabilir ve eksiklikleri gidermede etkili olabilir.

Veri güvenliği endişelerine ve siber tehditlere karşı etkili bir risk yönetimi stratejisi geliştirmek önemlidir. Bu, işletmelerin uzun vadeli sürdürülebilirliği için kritik bir faktördür.

İşletmelerin dijital dönüşüm sürecinde başarılı olması için personelin sürekli eğitimi ve dijital becerilerinin geliştirilmesi gereklidir.

Teknolojideki hızlı değişimlere ayak uydurabilmek için işletmelerin sürekli takip ve adapte olma yeteneklerini geliştirmeleri önemlidir.

Öte yandan aile şirketlerinin dijitalleşmenin faydalarından nasıl yararlanabileceğini ve bu faydalardan nasıl yararlanabileceğini incelemek için gelecekteki araştırmalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A. (2000). Aile işletmelerinin Özellikleri ve Aile işletmelerinde Kurumsallaşma ihtiyacı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (16), 31-47.

Aktaş Şenkardeşler, R. (2020). Aile İşletmelerinde Uluslararası Rekabet Stratejileri. İstanbul: Kriter Yayınları

Angelova, N., Kiryakova, G., & Yordanova, L. (2017). The great impact of internet of things on business. *Trakia Journal of Sciences*, *15*(1), 406-412.

Batt, C. E., Cleary, P., Hiebl, M. R., Quinn, M., & Rikhardsson, P. M. (2020). The digitalization of family firms: A research agenda. *A research agenda for family business*, 247-260.

Berki, A. (2019). Dijital Pazarlama Uygulamalarının Satış Ve Marka Bilinirliğini Arttırmaya Yönelik Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (5), 136-170.

Chittoor, R., & Das, R. 2007. Professionalization of management and succession performance A vital linkage. *Family Business Review*, 20(1): 65-79.

Creswell, J. W. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri.* (Çev.) Hasan Özcan, (2.Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.

De Clercq, D., & Belausteguigoitia, I. (2015). Intergenerational strategy involvement and family firms' innovation pursuits: The critical roles of conflict management and social capital. *Journal of Family Business Strategy*, *6*(3), 178-189.

Ekşi, G. G., & Apaydın, N. (2023). *Örgütlerde Dijitalleşme*. Nobel Yayınları.

Ersoy, A. (2019). Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. A. Saban, & A. Ersoy içinde, *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (s. 81-138). Ankara: Anı Yayıncılık.

Klein, M. (2020). İşletmelerde dijital dönüşüm ve etmenleri. *Journal of Business in The Digital Age*, *3*(1), 24-35.

Löhde, A. S., Campopiano, G., & Jiménez, D. G. (2020). Digital business transformation in family firms: how the owning family sets the scene. In *A Research Agenda for Family Business* (pp. 100-105). Edward Elgar Publishing.

Masulis, R. W., Pham, P. K., & Zein, J. (2011). Family business groups around the world: Financing advantages, control motivations, and organizational choices. *The Review of Financial Studies*, *24*(11), 3556-3600.

Quarato, F., Pini, M., & Positano, E. (2020). The impact of digitalization on the internationalization propensity of Italian family firms. *Corporate Ownership & Control*, *17*(3), 92-107.

Quinn, M., Strauss, E., & Kristandl, G. (2014). The effects of cloud technology on management accounting and business decision-making. *Financial Management*, *10*(6), 1-12.

Sawang, S., & Kivits, R. A. (2023). *Revolutionizing family businesses with artificial intelligence: a perspective article.* Emerald Publishing Limited.

Schwab, K. (2017). *The Fourh Industrial Revolution*. New York, USA: Crown Business.

Török, L. (2024). The relationship between digital development and economic growth in the European Union. *International Review of Applied Sciences and Engineering*. 1-15.

Trauntschnig, J., & Hetz, D. O. (2020). Family Businesses Long-term Orientation–the Effect on their Digital Transformation: A multiple-case study within traditional industries.

Yurdakul, C. (2019). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşması: Karabük İli Örneği Üzerine Nitel bir Çalışma. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, *3*(2), 125-160.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÇERÇEVESİNDE İLKOKUL VE ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PROGRAMLAR ARASI BİLEŞENLERE GÖRE İNCELENMESİ

EXAMINATION OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL SOCIAL SCIENCES CURRICULA ACCORDING TO INTERPROGRAMME COMPONENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKIYE CENTURY EDUCATION MODEL

Dr. Veysel GÖÇER
Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye,
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9242-6863

Asst. Prof. Fatih KAYA
İnönü Universitesi, Malatya, Türkiye
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9011-8656.

ÖZET

Yapılan araştırmada Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde ilkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının programlar arası bileşenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen amaç çerçevesinde araştırmada yöntem olarak doküman incelenmesi tercih edilmiştir. Araştırmanın veri kaynağını Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır. Bu araştırmada veri kaynağında yer alan dokümanlar betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sosyal duygusal öğrenme becerileri sınıflar bağlamında incelendiğinde 5. sınıfta ve 7. sınıfta 40 farklı yerde sosyal duygusal öğrenme becerilerine yer verildiği belirlenmiştir. Ayırca araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler sınıflar bağlamında incelendiğinde 4. sınıfta 42 farklı yerde değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık becerileri sınıflar bağlamında incelendiğinde 6. sınıfta 86 farklı okuryazarlık becerilerine yer verildiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, İlkokul, Ortaokul, Sosyal Bilgiler Dersi, Öğretim Programı, Programlar Arası Bileşenler

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the primary and secondary school social studies curricula according to the inter-programme components within the framework of the Turkish Century Education Model. Within the framework of the stated purpose, document analysis was preferred as a method in the research. The data source of the research is the Social Studies Curriculum published by the Ministry of National Education in 2024. In this research, the documents in the data source were analysed with descriptive analysis technique. In the study, when the social emotional learning skills in the Social Studies Curriculum were examined in the context of classes, it was determined that social emotional learning skills were included in 40 different places in the 5th and 7th grades. In addition, when the values in the Social Studies Curriculum were examined in the context of classes, it was determined that values were included in 42 different places in the 4th grade. In addition, when the literacy skills in the Social Studies Curriculum were examined in the context of grades, it was determined that 86 different literacy skills were included in the 6th grade.

Keywords: Turkey Century Education Model, Primary School, Secondary School, Social Studies Course, Curriculum, Inter-Programme Components

GÖÇ STOĞUNUN TÜRKİYE'NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİSİ: TÜİK VERİLERİ IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME

THE IMPACT OF MIGRATION STOCK ON TURKEY'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE: AN EVALUATION IN LIGHT OF TÜİK DATA

Independent Researcher Yunus ERGÜN
ORCID NO: 0000-0002-2986-6073

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MERTOL
Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Turkey.
ORCID NO: 0000-0001-8048-0814

Assoc. Prof. Dr. Şirin ÇETİN
Amasya University, Faculty of Medicine, Department of Basic Medical Sciences, Turkey.
ORCID NO: 0000-0001-9878-2554

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye'deki göç stoğunun ülkenin demografik yapısına olan etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Göç, küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye'de de nüfus dinamikleri üzerinde derin ve uzun vadeli sonuçlar doğuran karmaşık bir süreçtir. Özellikle Türkiye, hem bölgesel konumu hem de jeopolitik yapısı itibariyle yoğun göç hareketlerine maruz kalan ve aynı zamanda göç veren bir ülkedir. Bu bağlamda, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sağlanan resmi veriler ışığında, göçün Türkiye'nin demografik yapısı üzerindeki etkileri bilimsel bir yaklaşımla ele alınmaktadır.Araştırmanın temel odağı, Türkiye'deki göç stoğunun nüfusun çeşitli demografik bileşenlerine olan etkileridir. Bu bileşenler arasında yaş grupları, cinsiyet dağılımı, nüfus yoğunluğu, doğurganlık oranları, kentleşme düzeyi ve bölgesel nüfus dağılımları yer almaktadır. Göç stoğunun özellikle genç nüfusun artışına ve işgücü piyasasındaki değişimlere olan etkileri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Aynı zamanda göçmen nüfusun bölgesel olarak nasıl bir yerleşim dağılımına sahip olduğu ve bu dağılımın kentleşme ve kırsal nüfus dengesine olan etkisi de değerlendirilmektedir.TÜİK'in son yıllardaki demografik verilerine dayanarak, Türkiye'deki göç hareketlerinin nüfusun yaş yapısında nasıl bir değişime yol açtığı incelenmiştir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin ülke genelinde genç nüfusu artırdığı, bu durumun da gelecekteki nüfus projeksiyonlarına ve doğurganlık oranlarına etkileri üzerinde durulmuştur. Göçün cinsiyet oranları üzerindeki etkisi de araştırmanın bir diğer önemli bileşeni olarak ele alınmıştır; belirli dönemlerde Türkiye'ye göç eden nüfusun çoğunluğunun erkek olduğu ve bu durumun özellikle işgücü piyasası ve toplumsal yapıya olan etkileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Stoğu, Türkiye, TÜİK.

ABSTRACT

This study aims to comprehensively examine the effects of migration stock on Turkey's demographic structure. Migration, as in the global context, is a complex process that generates profound and long-term impacts on population dynamics in Turkey. Especially due to its regional location and geopolitical structure, Turkey is a country both receiving and sending large migration flows. In this regard, the effects of migration on Turkey's demographic structure are analyzed using official data provided by the Turkish Statistical Institute (TÜİK). The main focus of the research is the impact of the migration stock on various demographic components in Turkey. These components include age groups, gender distribution, population density, fertility rates, urbanization levels, and regional population distributions. The effects of migration stock on the increase in the young population and changes in the labor market are analyzed in detail. Additionally, the regional settlement patterns of the migrant population and how this distribution affects the balance between urban and rural populations are also evaluated. Based on recent demographic data from TÜİK, the study examines how migration movements have caused changes in the age structure of the population in Turkey. It particularly focuses on how Syrian migrants have increased the young population across the country, and how this situation may influence future population projections and fertility rates. The effect of migration on gender ratios is another crucial component of the study; it discusses how the majority of migrants arriving in Turkey during certain periods have been male, and how this situation has impacted the labor market and social structure.

Keywords: Migration, Migration Stock, Turkey, TÜİK.

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin her döneminde toplumların sosyoekonomik, demografik ve kültürel yapısını derinden etkileyen karmaşık ve çok katmanlı bir olgu olmuştur (Keleş, 2012; Yılmaz, 2014). Göç, sadece bireylerin fiziksel yer değiştirmesi olarak değil, aynı zamanda toplumların ekonomik ve sosyal yapılarında köklü dönüşümlere yol açan önemli bir süreç olarak ele alınmalıdır. Tarih boyunca, göç hareketlerinin arkasında yatan nedenler çeşitlilik göstermiş; ekonomik, politik, çevresel, dini ve kültürel faktörler bu hareketlerin temel belirleyicileri olmuştur (Akgür, 1997; Bostan, 2017). Göç olgusunun tarihsel kökenleri, yerleşik hayata geçişten sanayi devrimine, sanayi devriminden küreselleşme sürecine kadar farklı evrelerde şekillenmiş ve her evrede kendine özgü dinamiklerle toplumsal yapılar üzerinde derin izler bırakmıştır (Kıray, 1998). Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşme sürecinin hız kazanması, göçün dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiş ve uluslararası göç hareketlerini artırmıştır. Artan iletişim ve ulaşım olanakları, sınırların görece olarak esnek hale gelmesi ve uluslararası işgücü hareketliliği gibi etkenler, göçün daha karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği bu yeni dinamikler, göçün ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını daha da belirgin hale getirmiştir (Aktel ve Kaygısız, 2018). Bu süreçte, ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklar, siyasi

istikrarsızlıklar, çevresel sorunlar ve demografik baskılar, göç hareketlerinin artmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır (Günay, Atılgan, ve Serin, 2017).

Türkiye, tarihsel ve coğrafi konumu nedeniyle her zaman göç hareketlerinin merkezinde yer almış ve bu durum, ülkenin demografik, ekonomik ve toplumsal yapısında derin dönüşümlere yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren başlayan göç hareketleri, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmış ve Türkiye, hem göç alan hem de göç veren bir ülke konumuna gelmiştir (Koçak ve Terzi, 2012). Bu süreçte, Balkanlar ve Kafkaslardan gelen göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonu, ülkenin demografik yapısında ve kültürel mozaiğinde kalıcı izler bırakmıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren hızlanan iç göç hareketleri, kırsal alanlardan büyük kentlere doğru yoğun bir nüfus akışını beraberinde getirmiş, bu da Türkiye'de kentleşme sürecini hızlandırmış ve bölgesel farklılıkların daha belirgin hale gelmesine neden olmuştur (Keleş, 2012; Akgür, 1997). 1980'lerden sonra ise Türkiye, küresel göç hareketlerinin etkisi altında önemli bir geçiş bölgesi haline gelmiştir. Artan ekonomik liberalizasyon ve küresel entegrasyon çabaları, Türkiye'yi hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumuna getirmiştir. Özellikle Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göç dalgası, Türkiye'nin demografik yapısında köklü değişimlere yol açmış ve ülkeyi dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biri haline getirmiştir. Bu göç dalgası, nüfusun gençleşmesi, işgücü piyasasının yeniden şekillenmesi, kentleşme dinamiklerinin değişmesi ve toplumsal uyum süreçlerinde yeni zorluklar ve fırsatlar yaratmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç politikalarının, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda ortaya çıkan yeni gereksinimlere yanıt verecek şekilde yeniden şekillendirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Şimşek & İçduygu, 2017).

Göç, nüfus hareketlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan; ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerin etkisiyle şekillenen karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç, sadece bireylerin ve ailelerin yer değiştirmesiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumların sosyal yapısında, ekonomik gelişiminde ve kültürel dinamiklerinde köklü değişimlere yol açmaktadır (Kara, 2014). Göçmenlerin geldikleri toplumlara entegreolma süreçleri ve bu toplumlar üzerindeki etkileri, göçün çok boyutlu doğasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Göç hareketleri, hem göç alan hem de göç veren toplumlarda demografik, ekonomik ve kültürel dinamikleri yeniden şekillendirmekte ve bu dinamiklerin toplumların gelişim sürecindeki etkileri uzun vadeli olmaktadır. Türkiye, bu çok boyutlu göç sürecinin merkezinde yer alan ülkelerden biri olarak, hem göç alan hem de göç veren bir konumda bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan göç hareketleri, Cumhuriyetin kurulmasından sonra farklı bir boyut kazanmış ve Türkiye, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya gibi farklı coğrafi bölgelerden yoğun göç almıştır (Danış, 2004; Koçak ve Terzi, 2012). Aynı zamanda, ekonomik nedenlerle yurtdışına çalışmaya giden büyük bir işgücü göçü de Türkiye'nin göç profilinde önemli bir yer tutmuştur. Bu göç hareketleri, Türkiye'nin demografik yapısında derin değişimlere yol açmış, özellikle genç nüfusun artması, cinsiyet dengesinin değişmesi, kentleşme ve bölgesel nüfus yoğunluğunda önemli etkiler yaratmıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018).

Kırsal alanlardan kentsel merkezlere yönelen iç göç hareketleri, kentsel nüfusun hızla artmasına, kentleşme sürecinin hızlanmasına ve ekonomik kaynakların belli bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur (Akgür, 1997; Çatalbaş ve Yarar, 2015). Özellikle 1950'lerden itibaren kırsal kesimden kente doğru olan göç hareketleri, kırsal alanlarda nüfusun azalmasına ve bu bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişmenin yavaşlamasına yol açmıştır. Kırsal alanlardan kentsel merkezlere doğru gerçekleşen bu yoğun göç hareketleri, tarımsal üretimin ve kırsal yaşamın zayıflamasına neden olmuş, kentlerde ise nüfus yoğunluğu ve altyapı üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu süreç, aynı zamanda kırsal alanların ekonomik faaliyetlerini sınırlandırmış ve bu bölgelerde ekonomik durgunluk ve işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Türkiye, aynı zamanda 1980'lerden itibaren küresel göç akımlarının da etkisi altına girmiştir (Danış, 2004). Son yıllarda yaşanan Suriye iç savaşı, Türkiye'yi büyük bir göç dalgasının hedefi haline getirmiş ve bu göç dalgası, ülkenin demografik yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte Türkiye, dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biri haline gelmiş, bu durum nüfusun gençleşmesi, işgücü piyasasının genişlemesi, sosyoekonomik yapıdaki değişimler ve toplumsal uyum gibi birçok alanda önemli etkiler yaratmıştır. Göç alan bölgelerdeki sosyal hizmetler, eğitim, sağlık ve istihdam gibi birçok alanda yeni politika gereksinimlerini ortaya çıkarmış, altyapı ve kamu hizmetleri üzerinde önemli bir baskı oluşmuştur (Günay, Atılgan, ve Serin, 2017). Göçün cinsiyet dengesine etkileri de oldukça önemlidir. Türkiye'ye belirli dönemlerde gerçekleşen göç hareketlerinde, özellikle genç erkek nüfusun fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu durum, işgücü piyasasında arz-talep dengesini etkilemiş, erkek işgücünün yoğun olarak yer aldığı sektörlerde istihdam olanaklarını artırmıştır. Ancak, cinsiyet dengesindeki bu değişim, toplumsal yapı üzerinde de çeşitli etkilere yol açmış, göçmen kadınların entegrasyonu ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bal, 2012). Göçmen kadınların istihdama katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Kara, 2014). Kadın göçmenlerin toplumsal hayatta daha fazla yer alması, toplumsal uyum ve sosyal bütünleşme açısından kritik bir rol oynamaktadır. Göçün bölgesel nüfus yoğunluğuna olan etkileri ise özellikle kentleşme sürecinde kendini göstermiştir. İç göç hareketleri sonucunda, Türkiye'nin belirli bölgelerinde nüfus yoğunluğu hızla artarken, kırsal bölgelerde nüfus azalmış ve yaşlanan bir nüfus yapısı ortaya çıkmıştır (Keleş, 2012). Bu süreç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden Batı Anadolu ve Marmara bölgesine doğru olan yoğun göç hareketleri ile daha da belirgin hale gelmiştir. Göç veren bölgelerde nüfusun azalması, bu bölgelerin ekonomik kalkınmasını olumsuz yönde etkilerken, göç alan bölgelerde ise kentleşme sürecini hızlandırmış ve altyapı üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu değişimler, bölgesel kalkınma farklılıklarını derinleştirerek, sosyoekonomik eşitsizliklerin artmasına zemin hazırlamıştır (Deniz, 2014).

Göç, sadece ekonomik ve demografik bir olgu olmanın ötesinde, aynı zamanda kültürel ve toplumsal dönüşümlere de yol açmaktadır. Göçmenlerin kültürel kimliklerini koruma çabaları, toplumsal uyum süreci ve yerel halk ile olan etkileşimleri, göçün sosyokültürel boyutunu oluşturan önemli dinamiklerdir. Bu bağlamda, göç olgusunun Türkiye'nin gelecekteki sosyoekonomik ve demografik yapısı üzerindeki etkileri, göç politikalarının doğru bir şekilde

şekillendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Göçün demografik yapı üzerindeki etkilerinden biri, yaş gruplarının dağılımında meydana gelen değişimlerdir. Göç, özellikle genç nüfusun artışında önemli bir rol oynayarak, ülkenin gelecekteki nüfus projeksiyonları ve işgücü piyasası üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur (Aktel ve Kaygısız, 2018). Göçün etkisiyle genç nüfusun artışı, ülkenin ekonomik kalkınma potansiyelini artırmakla birlikte, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu hizmetleri üzerinde de önemli bir baskı oluşturmaktadır (Keleş, 2012). Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelişiyle birlikte, ülkenin genç nüfus oranında ciddi bir artış yaşanmış ve bu durum, doğurganlık oranları ve yaş bağımlılık oranı gibi demografik göstergeleri de etkilemiştir. Genç nüfusun artışı, gelecekteki ekonomik büyüme potansiyelini olumlu etkileyebilecek bir fırsat olarak değerlendirilse de, bu nüfusun eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Göçün cinsiyet dağılımına etkileri de dikkate değerdir; özellikle belirli dönemlerde Türkiye'ye göç eden nüfusun çoğunluğunun erkek olması, işgücü piyasasında ve toplumsal yapıda çeşitli etkiler yaratmıştır. Bu durum, göç eden nüfusun iş gücü arzında artışa neden olarak ekonomiye önemli katkılar sağlarken, toplumsal cinsiyet dengesi üzerinde de yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Bal, 2012). Cinsiyet dengesindeki bu değişim, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekillenmesine ve kadınların ekonomik hayata katılımını etkileyen yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göçmen kadınların istihdama katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçün etkileri sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir dizi dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Göç eden nüfusun sosyal entegrasyonu, toplumsal uyum süreçleri ve yerel halk ile olan etkileşimleri, göçün demografik yapının ötesinde kültürel ve sosyal dinamikler üzerinde de önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Göçün nüfus yoğunluğu üzerindeki etkisi, özellikle kentleşme sürecine olan katkıları ve kırsal nüfusun azalmasına olan etkileriyle de kendini göstermektedir. Göç hareketleri, kentsel alanların hızla büyümesine ve kırsal alanların nüfus kaybetmesine neden olarak, Türkiye'nin bölgesel demografik dengesini önemli ölçüde değiştirmiştir (Çatalbaş ve Yarar, 2015). Kırsal alanlardan kentsel merkezlere doğru gerçekleşen bu yoğun göç hareketleri, özellikle tarımsal üretimin ve kırsal yaşamın zayıflamasına yol açarken, kentlerde nüfus yoğunluğu ve altyapı üzerindeki baskıyı artırmıştır. Göç, aynı zamanda kırsal alanların ekonomik faaliyetlerini sınırlandırmış, bu bölgelerde ekonomik durgunluk ve işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmuştur (Bostan, 2017). Göç hareketlerinin bölgesel nüfus dağılımına olan etkileri, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki demografik dengenin bozulmasına, belirli bölgelerde aşırı nüfus yoğunluğuna ve diğer bölgelerde ise nüfus kaybına yol açmıştır.

Türkiye'deki iç göç hareketleri, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden Batı Anadolu ve Marmara bölgesine doğru yoğunlaşmıştır. Bu göç dalgası, göç veren bölgelerde nüfusun azalmasına, yaşlanan bir nüfus yapısının ortaya çıkmasına ve genç nüfusun büyük oranda bu bölgelerden ayrılmasına neden olmuştur. Göçün sonucu olarak bu bölgelerde ekonomik faaliyetlerde yavaşlama, sosyal hizmetlere erişimde azalma ve nüfusun yaşlanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Kara, 2014). Göç alan bölgelerde ise hızlı nüfus artışı, kentleşme sürecini hızlandırmış ve mevcut altyapı sistemlerine olan talebi artırmıştır. Bu durum, göç alan

kentlerde konut, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetlerde yetersizlikler ve bu alanlarda yoğun baskılar meydana getirmiştir. Göç hareketlerinin bu şekilde yoğunlaşması, aynı zamanda bölgesel kalkınma farklılıklarını derinleştirmiş ve sosyoekonomik eşitsizliklerin artmasına zemin hazırlamıştır. Göç veren bölgelerde ekonomik gerileme ve sosyal yapının zayıflaması, bölgesel kalkınma politikalarının yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Göçün bu etkileri, sadece demografik yapıyı değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik yapıyı da derinden etkileyerek, Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma stratejilerinin belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, göçün yönetimi ve göç politikalarının doğru bir şekilde oluşturulması, hem göç alan hem de göç veren bölgelerin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır (Şimşek ve İçduygu, 2017). Göç stoğunun Türkiye'nin demografik yapısına olan etkileri oldukça kapsamlı ve çok boyutludur. Göç, nüfusun yaş yapısından cinsiyet oranlarına, nüfus yoğunluğundan doğurganlık oranlarına kadar birçok demografik faktörü etkilemektedir. Göçün yaş yapısına olan etkisi, genç nüfusun artması ve buna bağlı olarak yaş bağımlılık oranının değişmesi gibi önemli dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin demografik yapısında göç nedeniyle meydana gelen değişimler, işgücü piyasası üzerinde de ciddi etkiler yaratmıştır. Göç hareketleri, özellikle genç nüfusun işgücü piyasasına katılımını artırarak, ekonominin büyüme potansiyeline katkı sağlamıştır (Bostan, 2017). Bununla birlikte, genç nüfusun yoğun olduğu bölgelerde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere yönelik artan talepler, kamu hizmetlerinin planlanması açısından yeni zorluklar ortaya çıkarmıştır. Göçün cinsiyet oranları üzerindeki etkileri de dikkate değerdir. Göçmen nüfusun çoğunlukla erkeklerden oluşması, işgücü piyasasında erkek ağırlıklı bir dağılıma yol açmış ve bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinde belirgin değişimlere neden olmuştur. Kadın göçmenlerin topluma entegrasyonu ise farklı zorluklar içermekte olup, bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması önemli bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmen kadınların istihdamda ve sosyal hayatta daha fazla yer alması, toplumsal uyumu artırıcı bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Deniz, 2014). Nüfus yoğunluğu üzerindeki etkiler açısından bakıldığında, göç hareketleri kentleşme sürecini hızlandırmış ve kırsal bölgelerden kentlere doğru olan nüfus akışı, belirli bölgelerde nüfusun yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum, göç alan bölgelerde altyapı ve kamu hizmetleri üzerinde yoğun baskılar oluştururken, göç veren kırsal bölgelerde nüfus kaybı ve ekonomik faaliyetlerin duraksaması gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Göçün doğurganlık oranları üzerindeki etkisi ise, özellikle göçmen nüfusun genç olması nedeniyle doğum oranlarının artmasına ve bu durumun ülkenin genel nüfus artış hızına katkı sağlamasına yol açmıştır (Danış, 2004). Kentleşme düzeyine olan etkiler de oldukça kapsamlıdır. İç göç hareketleri, kırsal alanlardan kentsel merkezlere doğru yoğun bir nüfus akışını beraberinde getirmiş ve bu da Türkiye'deki kentleşme oranlarının hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Bu süreç, kentsel alanlardaki ekonomik ve sosyal gelişmeleri hızlandırırken, aynı zamanda kentlerde altyapı ve sosyal hizmetlerin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Göçün bu çok boyutlu etkilerini anlamak, Türkiye'nin gelecekteki nüfus politikalarının şekillenmesinde, göçmenlerin topluma entegrasyonunun sağlanmasında ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlenmesinde kritik bir öneme sahiptir (Şimşek ve İçduygu, 2017). Göç politikalarının doğru bir şekilde oluşturulması, hem göç alan hem de göç

veren bölgelerde dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada, Türkiye'deki göç stoğunun ülkenin demografik yapısına olan etkilerini anlamak amacıyla nicel yöntem kullanılmıştır. Nicel yöntem, sayısal verilerin toplanması ve istatistiksel analiz süreçlerini içeren bir araştırma stratejisidir. Bu sayede, göçün demografik etkilerini objektif ve ölçülebilir bir şekilde değerlendirmek mümkün olmuştur. Araştırma, betimleyici araştırma tasarımı olarak yapılandırılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sağlanan nicel veriler analiz edilerek göçün demografik yapıya olan etkileri ortaya konmuştur. Nicel verilerin kullanılması, göçün etkilerini sayısal olarak incelememize ve bu etkilerin yıllar içindeki değişimini gözlemlememize olanak sağlamıştır. Araştırma kapsamında yalnızca nicel veriler kullanılmıştır. Bu veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan göç, nüfus, doğurganlık ve işgücü istatistiklerinden elde edilmiştir. 2000-2023 yılları arasını kapsayan bu veriler, Türkiye'deki göç hareketlerinin demografik yapıya etkilerini analiz etmek amacıyla kullanılmıştır. Veri seti, yaş grupları, cinsiyet oranları, nüfus yoğunluğu, doğurganlık oranları, işgücü katılımı ve bölgesel nüfus dağılımı gibi çeşitli demografik değişkenleri kapsamaktadır. Özellikle göç hareketlerinin demografik yapı üzerindeki uzun vadeli etkilerini incelemek amacıyla bu değişkenlerin yıllar içindeki trendleri ve bölgesel farklılıkları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu sayede göçün, nüfus yapısında nasıl bir değişim yarattığına dair kapsamlı bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir. Nicel veriler, betimleyici istatistikler ve zaman serisi analizleri kullanılarak değerlendirilmiştir. TÜİK verileri, göçün yıllar içerisindeki değişimini ve bu değişimlerin demografik göstergeler üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde Excel ve Python programları kullanılarak grafiksel gösterimler ve istatistiksel hesaplamalar yapılmıştır. Bu analizler, göç hareketlerinin nüfusun yaş yapısı, cinsiyet dengesi, kentleşme oranı ve doğurganlık gibi demografik değişkenler üzerindeki etkilerini sayısal olarak ortaya koymuştur. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenirliğini artırmak amacıyla bir dizi yöntem kullanılmıştır. Nicel verilerin geçerliliği, TÜİK gibi güvenilir ve resmi bir kurum tarafından sağlanan verilere dayanmaktadır ve bu verilerin kapsamlılığı, çalışmanın güvenilirliğini artırmaktadır. Verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerin uygunluğu, analiz süreçlerinin doğruluğu ve elde edilen bulguların sağlamlığı açısından kritik önem taşımaktadır. Ayrıca, veri kaynaklarının güvenilirliği, analiz sonuçlarının tutarlılığını ve araştırmanın genel geçerliliğini desteklemiştir. Bu yöntemlerle, araştırmada elde edilen bulguların bilimsel açıdan güvenilir ve doğru olduğundan emin olunmuştur.

BULGULAR

Göç, yalnızca bireylerin yer değiştirmesiyle sınırlı kalmayıp, yaş gruplarının dağılımından cinsiyet oranlarına, nüfus yoğunluğundan doğurganlık oranlarına kadar çeşitli demografik faktörleri etkileyen karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılarak, göç hareketlerinin Türkiye'nin nüfus yapısına olan etkileri sayısal analizlerle incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, Türkiye'deki genç nüfus oranında artış, kentleşme oranlarındaki yükselme ve bölgesel nüfus dağılımındaki değişimlere dikkat çekerek, göçün sosyal, ekonomik ve demografik bileşenlerde yarattığı dönüşümü kapsamlı bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, göç politikalarının Türkiye'nin uzun vadeli nüfus ve kalkınma stratejilerine yön verme potansiyeli değerlendirilmektedir. Türkiye'nin nüfus yapısı, tarihi göç hareketleri, kentleşme süreçleri ve demografik değişimlerle şekillenen dinamik bir yapıdır. Ülkenin coğrafi konumu ve politik yapısı, Türkiye'yi hem göç alan hem de göç veren bir ülke konumuna getirmiştir. Özellikle genç nüfusun yoğun olduğu ve doğurganlık oranlarının göreli olarak yüksek seyrettiği Türkiye'de, iç göçler ve dış göçlerle nüfus yapısında önemli değişimler gözlemlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye'nin nüfus yapısında genç ve çalışma çağındaki bireylerin ağırlıkta olması, ülkenin ekonomik potansiyelini artıran unsurlardan biridir. Bununla birlikte, göç hareketlerinin özellikle büyük kentlere doğru yoğunlaşması, kentleşme hızını artırmakta ve kentsel bölgelerdeki altyapı üzerindeki yükü artırmaktadır. Türkiye'deki demografik yapı, doğurganlık oranlarının düşüş eğilimine girmesi ve yaş bağımlılık oranındaki değişimlerle birlikte, uzun vadede yaşlanma sürecine girmektedir. Bu durum, gelecekteki sosyal hizmetler, sağlık ve eğitim alanlarında yeni politika gereksinimlerini beraberinde getirmektedir.

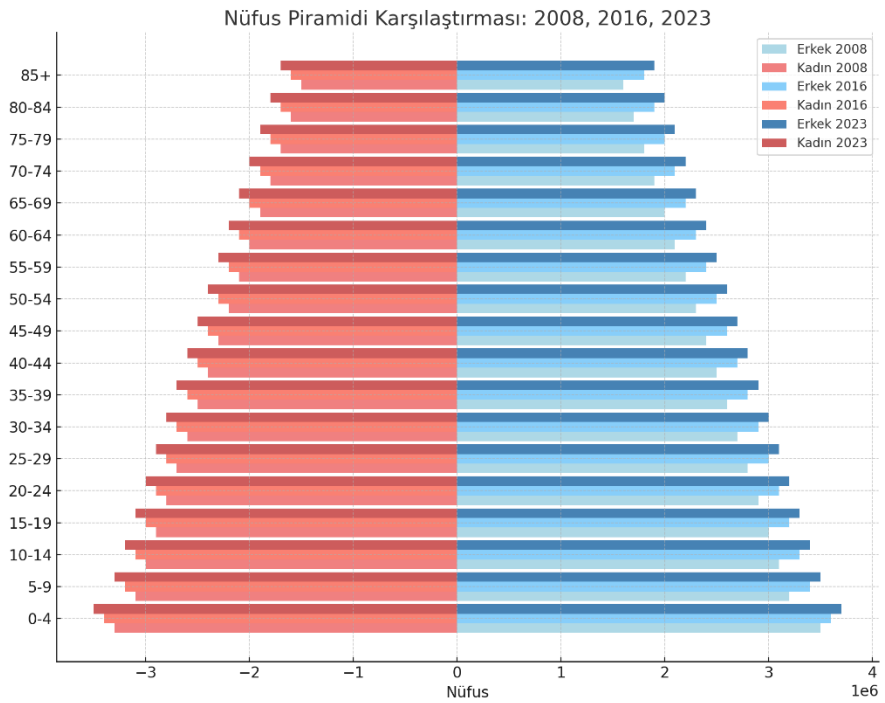

Grafik 1. Türkiye 2008, 2016 ve 2023 Yılları Yaşlara Göre Piramadi (TÜİK)

TÜİK verilerine göre, 2008, 2016 ve 2023 yıllarında yaş piramitlerinde belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir. Özellikle genç nüfus oranındaki artış ve çalışma çağındaki bireylerin sayısındaki yükseliş, göç hareketlerinin doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Göç alan Türkiye, genç nüfustaki artışla birlikte kentleşme hızında da önemli bir yükselme yaşamaktadır. Bu durum, kentsel alanlardaki altyapı yükünü artırarak sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerde daha fazla talep yaratmaktadır. Ayrıca, yaş bağımlılık oranlarında meydana gelen değişiklikler, doğurganlık oranlarının gelecekteki nüfus projeksiyonları üzerindeki etkisini işaret etmektedir. Göç hareketlerinin yoğunlaştığı dönemlerde, genç erkek nüfusun göçle Türkiye'ye gelmesi cinsiyet dengesinde de değişimlere yol açmakta, bu durum toplumsal yapı üzerinde uzun vadeli etkiler bırakmaktadır. Grafik 1'in sağladığı yaş gruplarındaki dağılımlar çerçevesinde Türkiye'nin demografik yapısında önemli dönüşümler gözlemlenirken, bu yapıyı şekillendiren bir diğer temel unsur alınan, verilen ve net göç hızıdır. Türkiye'nin farklı bölgelerinin göç alma ve verme potansiyeli, sadece nüfusun yaş yapısında değil, aynı zamanda kentleşme oranları, işgücü dağılımı ve toplumsal yapıda da belirgin etkiler yaratmaktadır. Alınan göç, verilen göç ve net göç hızı gibi göstergeler, göç hareketlerinin ülke genelindeki etkisini sayısal olarak ortaya koyarken; göç politikalarının Türkiye'nin uzun vadeli nüfus projeksiyonlarına ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerine olan etkisini de vurgulamaktadır. Bu bağlamda, alınan ve verilen göç oranlarının yanı sıra net göç hızının da değerlendirilmesi, göçün sosyoekonomik etkilerini anlamak adına önemli bir perspektif sunmaktadır.

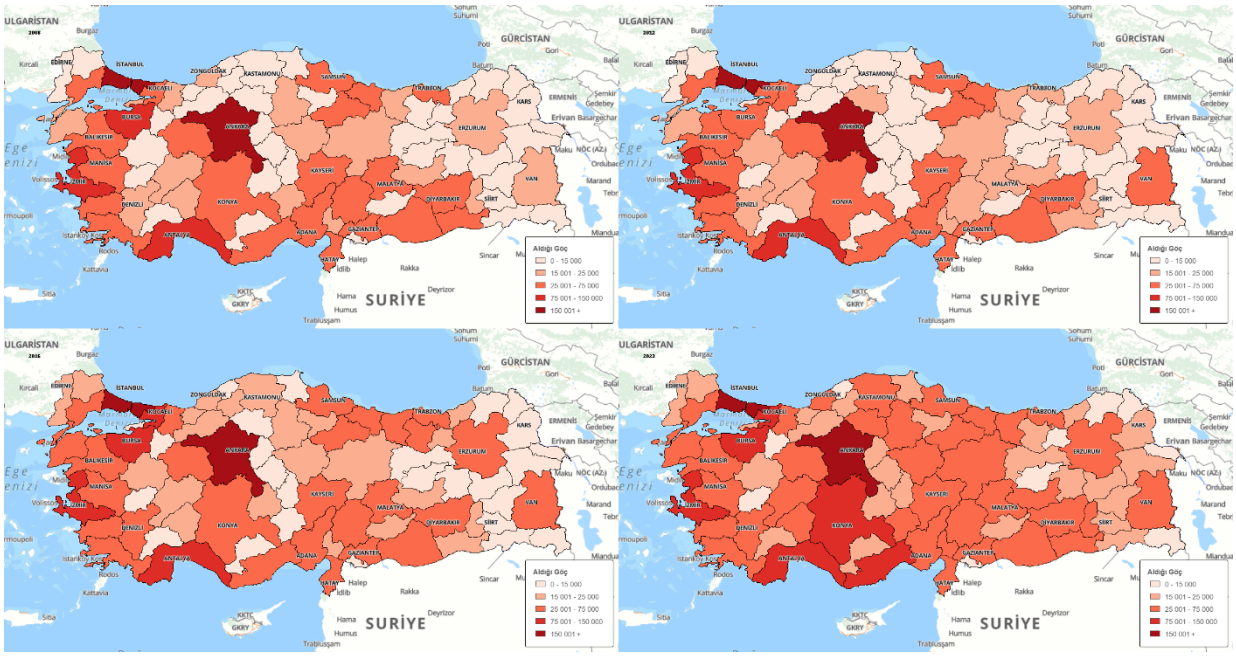

Harita 1. Türkiye 2008, 2012, 2016 ve 2023 Yıllarında Aldığı Göç Oranları (TÜİK)

Harita 1, Türkiye'nin coğrafi ve demografik yapısında göç hareketlerinin mekânsal dağılımını ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sermektedir. Bu harita, göç hareketlerinin ülke genelindeki bölgesel farklılıklarla nasıl şekillendiğini ve sosyoekonomik etkenlerin göç dinamikleri üzerindeki etkilerini açıklamaktadır. Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinden batı ve

kuzeybatı bölgelerine doğru gerçekleşen göç dalgaları, kırsal kesimlerden kentsel merkezlere yoğun bir nüfus hareketini işaret etmektedir. Özellikle büyük şehirler, sanayi bölgeleri ve ekonomik cazibe merkezleri, yoğun göç alan bölgeler olarak haritada belirginleşirken; kırsal, tarıma dayalı ve ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgeler yoğun göç verme eğilimindedir.

Bu durum, Türkiye'nin kentleşme ve nüfus yapısında belirgin değişikliklere yol açmakta; kırsal alanlar nüfus kaybederken, kent merkezlerindeki nüfus yoğunluğu artmaktadır. Göç alan bölgelerdeki nüfus artışı, beraberinde sağlık, eğitim, ulaşım gibi altyapı ve sosyal hizmetler üzerinde büyük bir baskı yaratmakta; aynı zamanda işgücü arzının yoğunlaşmasıyla ekonomik rekabeti artırmaktadır. Diğer yandan, göç veren bölgelerde ise nüfusun azalması, özellikle genç nüfusun büyük oranda bu bölgelerden ayrılmasıyla yaşlanmaya meyilli bir demografik yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, kırsal bölgelerin ekonomik faaliyetlerinde bir daralmaya, sosyal hizmetlerin zayıflamasına ve bölgesel kalkınma eşitsizliklerinin derinleşmesine zemin hazırlamaktadır.

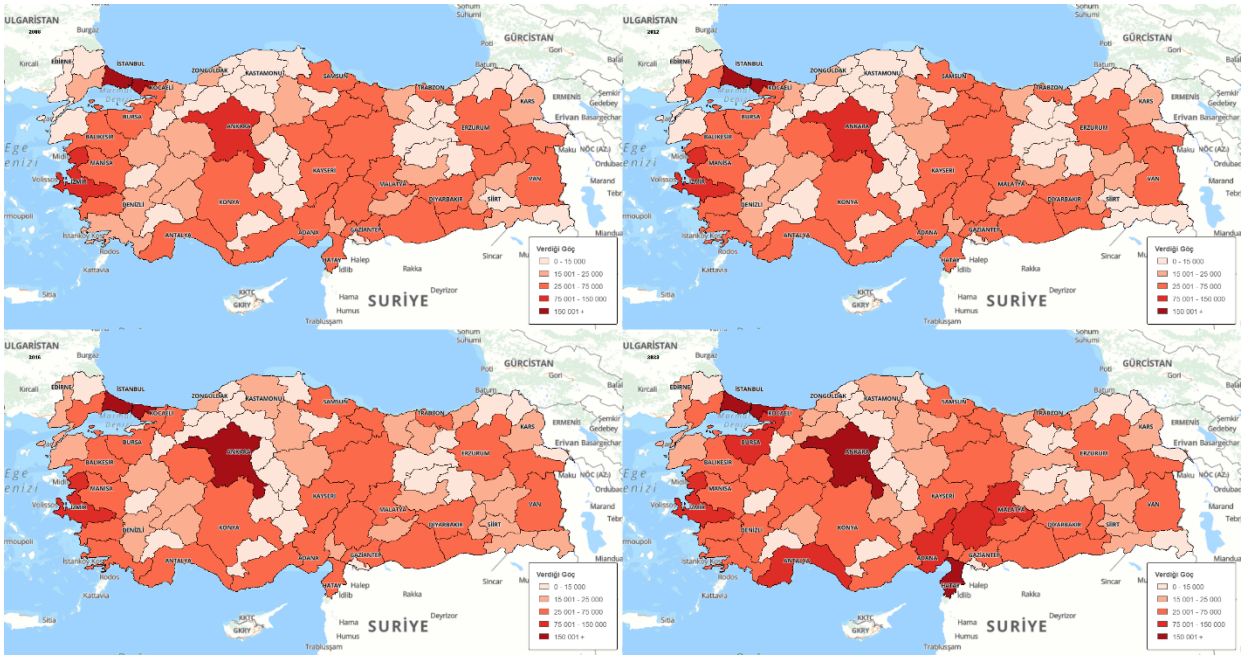

Harita 2. Türkiye 2008, 2012, 2016 ve 2023 Yıllarında Verdiği Göç Oranları (TÜİK)

Harita 2, Türkiye'deki göç hareketlerinin kaynak bölgelerini göstererek ülkenin iç dinamikleriyle birlikte bölgesel farklılıklarını da ortaya koymaktadır. Göç verme oranlarının analizinde, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinin ekonomik ve sosyal dinamiklerinin, özellikle kırsal alanlardan kaynaklanan yoğun göç hareketlerine zemin hazırladığı gözlemlenmektedir. Harita, özellikle bu bölgelerde yaşanan işsizlik, yetersiz ekonomik fırsatlar ve sınırlı altyapı gibi faktörlerin, göç vermenin temel etkenleri olarak öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, kırsal kesimlerde yaşayan bireylerin ekonomik kazanç elde etmek amacıyla büyük kentlere ve sanayi merkezlerine yönelmelerine yol açmaktadır. Göç veren bölgelerin demografik yapısında belirgin değişiklikler ortaya çıkmakta; genç nüfusun büyük bir kısmı göç etmekte ve geride kalan nüfus yaşlanmaya başlamaktadır. Bu, kırsal alanlarda nüfus kaybını hızlandırırken, göç alan kentlerde nüfusun yoğunlaşmasına ve kentleşmenin hızlanmasına yol açmaktadır. Göçün kaynaklandığı bölgelerde işgücünün azalması, yerel

ekonominin daralmasına, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerde yetersizliklere neden olmaktadır. Harita 2'nin sunduğu coğrafi dağılım, göç hareketlerinin Türkiye'nin farklı bölgeleri arasındaki sosyoekonomik eşitsizliklerin derinleşmesinde önemli bir rol oynadığını ve bu durumun ülke genelinde demografik yapıyı nasıl etkilediğini açıkça göstermektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin çeşitli bölgeleri arasında yaşanan nüfus hareketliliğinin yoğunluğunu anlamak ve göçün demografik yapıyı nasıl dönüştürdüğünü değerlendirmek açısından Harita 2 kritik bir veri kaynağı sunmaktadır.

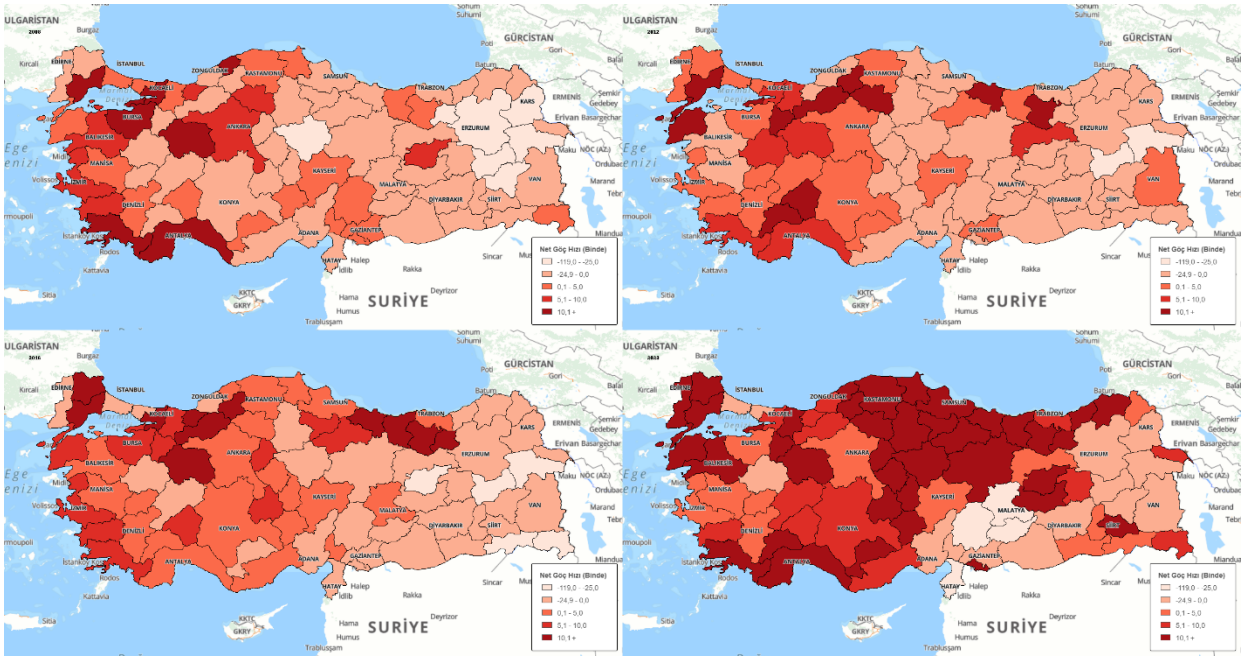

Harita 3. Türkiye 2008, 2012, 2016 ve 2023 Yıllarında Net Göç Hız Oranları (TÜİK)

Harita 3, Türkiye'deki net göç hızlarının bölgesel dağılımını detaylı bir şekilde ortaya koyarak göç alan ve göç veren bölgeler arasındaki farkları görselleştirmektedir. Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinin, net göç hızları bakımından genellikle olumsuz değerlere sahip olduğu, buna karşılık batı ve kuzeybatı bölgelerinin daha yüksek net göç hızlarına ulaştığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ekonomik, sosyal ve demografik etkenlerin göç üzerindeki etkisini yansıtarak Türkiye'nin coğrafi bölgeleri arasındaki kalkınmışlık farkını gözler önüne sermektedir. Haritada, özellikle sanayi ve ticaretin yoğun olduğu bölgelerin göç alma eğiliminde olduğu; buna karşılık, tarıma dayalı ekonominin hâkim olduğu kırsal bölgelerin yoğun göç verdiği anlaşılmaktadır. Net göç hızlarındaki bu farklılıklar, büyük kentlerin nüfus yoğunluğunu artırmakta ve altyapı, sağlık, eğitim gibi kamu hizmetleri üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ayrıca, göç verme eğilimindeki bölgelerde demografik yapının yaşlanmaya meyilli olduğu ve genç nüfus kaybının bölgesel kalkınmayı olumsuz etkilediği ortaya çıkmaktadır. Harita 3, Türkiye genelindeki göç dinamiklerinin bölgesel farklılıklarını analiz etmek için önemli bir kaynak sağlamakta ve ülkenin demografik yapısındaki dönüşümü detaylı bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır.

Türkiye'deki göç hareketlerinin ardında ekonomik, sosyal ve demografik nedenler önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle ekonomik faktörler, bireylerin yaşam standartlarını iyileştirme

arayışı içerisinde göç etme kararını etkileyen temel unsurlardan biridir. Kırsal bölgelerde işsizlik oranlarının yüksek olması, tarım ve hayvancılık gibi geleneksel ekonomik faaliyetlerin istihdam yaratmada yetersiz kalması, nüfusun sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmiş olduğu büyük kentlere yönelmesine yol açmaktadır. Ayrıca, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin erişiminde yaşanan dengesizlikler, bireyleri daha iyi yaşam olanaklarına sahip merkezlere çekmektedir. Sosyal hizmetlerin kentlerde daha iyi durumda olması, özellikle genç nüfusun eğitim ve kariyer fırsatları arayışıyla göç etmesine neden olmaktadır. Demografik olarak ise, kırsal bölgelerde nüfusun yaşlanması ve gençlerin kentlere göç etmesi, bu bölgelerde kalan nüfusun azalmasına ve demografik yapının değişmesine yol açmaktadır. Tüm bu etkenler, Türkiye'de göç hareketlerinin yönünü belirlemekte ve bölgesel kalkınma dengesizliklerini daha da derinleştirmektedir.

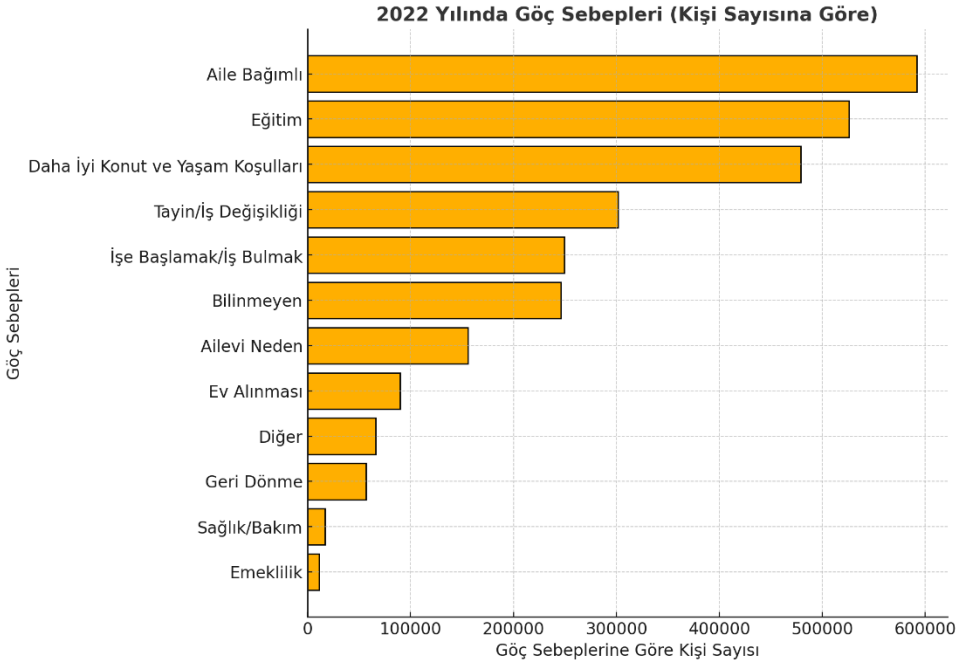

Grafik 2. Türkiye 2022 Yılı Farklı İllerin Aldığı Göç Sebepleri

Grafik 2, Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla farklı illerin aldığı göçlerin sebeplerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Araştırmadan TÜİK verilerinin kullanılması nedeniyle 2024 yılında erişilen veriler 2022 yılında olması sebebiyle mevcut veriler değerlendirilmiştir. Verilere göre, iller arasındaki göç hareketlerinin temel motivasyonları arasında ekonomik fırsatlar, eğitim imkânları, ailevi nedenler ve daha iyi yaşam standartlarına ulaşma isteği öne çıkmaktadır. Büyük şehirler, özellikle iş gücü piyasasının genişlemesiyle birlikte ekonomik cazibe merkezi haline gelmiş, bu da iş bulma ve daha yüksek gelir elde etme arayışı içinde olan bireylerin yoğun olarak bu illere göç etmesine yol açmıştır. Eğitim amaçlı göçlerde, üniversite ve yükseköğretim olanaklarının büyük şehirlerde yoğunlaşması, genç nüfusun eğitim için bu merkezleri tercih etmesine neden olmuştur. Ayrıca, daha iyi sosyal hizmetlere erişim ve yüksek yaşam kalitesine sahip bölgeler, ailevi nedenlerle göç eden bireyler için cazip noktalar oluşturmaktadır. Grafik 2, iller arasında yaşanan bu göç hareketlerinin sosyoekonomik dengeler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak için değerli bir veri seti sunmakta, Türkiye'deki göç dinamiklerinin illere göre farklılık gösterdiğini göstermektedir.

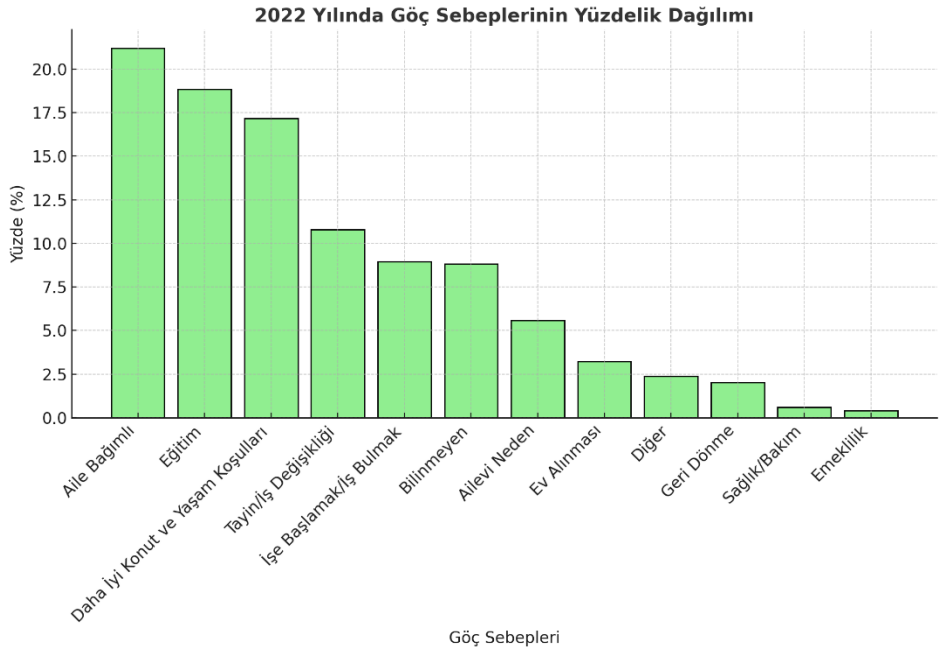

Grafik 3. Türkiye 2022 Yılı Farklı İllerin Verdiği Göç Sebepleri

Grafik 3, Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla farklı illerin göç verme sebeplerini detaylı bir biçimde analiz etmektedir. Verilere göre, göç veren illerde ekonomik zorluklar, işsizlik, yetersiz eğitim ve sağlık olanakları gibi temel faktörler öne çıkmaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde ve ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan illerde iş imkanlarının sınırlı olması, bireyleri ekonomik olarak daha avantajlı ve istihdam olanaklarının geniş olduğu kent merkezlerine yönlendirmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlılıklar da göç sebeplerinden biri olarak belirginleşmektedir; gençler ve aileler, eğitimde daha fazla fırsat sunan illere göç etmeyi tercih ederken, sağlık hizmetlerine erişim de bireylerin göç kararlarını etkileyen faktörlerden biridir. Sosyal ilişkiler ve ailevi nedenler de belirli oranda göç sebepleri arasında yer almakta, bireylerin aile birleşimi amacıyla veya sosyal bağlarını güçlendirmek için göç ettikleri gözlemlenmektedir. Grafik 4, göç verme sebeplerinin illere göre farklılık gösterdiğini ve Türkiye genelinde göç hareketlerinin sosyoekonomik koşullarla yakından ilişkili olduğunu ortaya koyarak, illerin kalkınma düzeyinin göç dinamikleri üzerindeki etkisini akademik bir yaklaşımla yansıtmaktadır.

İç göç hareketlerinin yanı sıra, Türkiye'nin demografik yapısında uluslararası göç hareketlerinin de belirgin etkileri bulunmaktadır. Yurtdışına giden ve Türkiye'ye gelen göçmenlerin demografik yapısı, göç sebepleri ve dağılım oranları, ülkenin sosyoekonomik dinamikleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, hem göç alan bir ülke olarak küresel göç akımlarının merkezi konumunda yer almakta hem de özellikle iş ve eğitim amaçlarıyla yurtdışına göç veren bir profil sergilemektedir. Bu bağlamda, yurtdışına giden ve gelen göçlerin Türkiye'nin demografik yapısında, işgücü piyasasında ve toplumsal uyum süreçlerinde nasıl bir dönüşüm yarattığına dair verilerin incelenmesi, göç politikalarının oluşturulmasında önemli bir perspektif sunmaktadır.

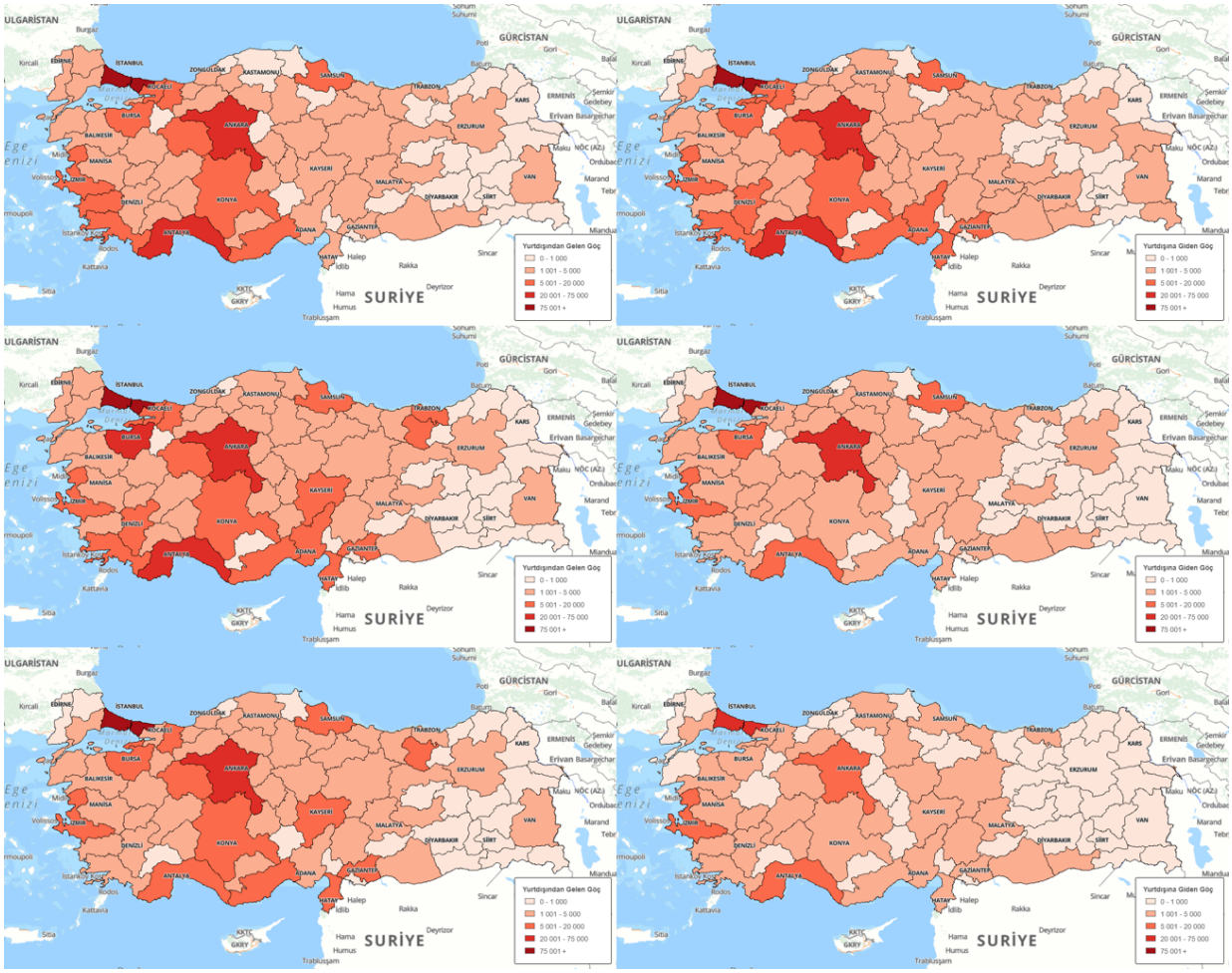

Harita 4. Türkiye 2016, 2019, 2022 Yıllarında Uluslararası Giden (Sol) ve Gelen (Sağ) Göç Oranları (TÜİK)

Harita 4, Türkiye'nin uluslararası göç dinamiklerini 2016, 2019 ve 2022 yılları itibarıyla inceleyerek yurtdışına giden ve Türkiye'ye gelen göç oranlarını karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Türkiye, jeopolitik konumu ve sosyoekonomik yapısı nedeniyle hem göç alan hem de göç veren bir ülke olarak uluslararası göç akımlarında stratejik bir geçiş noktasıdır. Bu bağlamda, Türkiye'ye gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun, siyasi istikrarsızlık ve çatışmaların yoğun olduğu komşu bölgelerden, özellikle de Suriye, Irak ve Afganistan gibi kriz alanlarından geldiği gözlemlenmektedir. Türkiye'ye yönelen bu göç dalgaları, özellikle 2016'dan sonra belirgin bir artış göstererek ülkenin demografik yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Genç ve çalışma çağındaki nüfusun ağırlıkta olduğu bu göç dalgaları, Türkiye'nin nüfus yapısında gençleşme eğilimi yaratmakta, aynı zamanda işgücü piyasasında ve kentleşme oranlarında dönüşüm yaratmaktadır. Özellikle büyük kentlerde, eğitim, sağlık ve barınma gibi hizmetlere olan talebin artması, uluslararası göçün sosyal ve ekonomik etkilerini belirgin kılmaktadır. Diğer yandan, Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen göç hareketlerinin de özellikle ekonomik ve eğitim fırsatları arayışı içinde olan genç nüfusu kapsadığı görülmektedir. Yurtdışına göç eden Türk vatandaşlarının çoğunlukla Avrupa ülkelerine ve ekonomik refah düzeyi yüksek ülkelere yönelmeleri, işsizlik ve yüksek yaşam standartları arayışının bu göç dalgalarında etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle iş gücünün ve yüksek eğitimli bireylerin

Avrupa ülkelerine yönelmesi, Türkiye açısından beyin göçü olarak değerlendirilebilecek önemli bir süreci de beraberinde getirmektedir. Yurtdışına giden göçün Türkiye'de bıraktığı toplumsal ve ekonomik etkiler, iç piyasada nitelikli iş gücü eksikliği yaratırken, aynı zamanda toplumsal yapının yaşlanmasına ve belirli sektörlerde iş gücü açığının oluşmasına neden olmaktadır. Harita 4'ün sunduğu bu veriler, Türkiye'nin uluslararası göç dinamikleri açısından iki yönlü bir etki altında bulunduğunu ve bu hareketlerin ülkenin demografik yapısını, iş gücü piyasasını ve sosyoekonomik gelişimini etkileyen önemli değişkenler arasında yer aldığını göstermektedir. Türkiye, göç alan ve veren bir ülke olarak uluslararası göç akımlarının merkezinde yer alırken; göçün sosyoekonomik yapıya olan etkileri, kamu hizmetlerine yönelik taleplerin artışı, altyapı gereksinimlerinin çeşitlenmesi ve yerel halk ile göçmen topluluklar arasındaki sosyal uyum dinamikleri gibi alanlarda kendini göstermektedir. Uluslararası göçün çok yönlü etkileri, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma sürecinde kritik bir faktör olarak öne çıkmakta ve göç yönetim politikalarının stratejik önemini daha da artırmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmamızın bulguları ışığında, Türkiye'nin göç stoğunun demografik yapı üzerindeki etkileri kapsamlı ve çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Göç, Türkiye'nin nüfus yapısında, ekonomik dinamiklerinde ve toplumsal uyum süreçlerinde derin dönüşümler yaratan önemli bir faktördür. Göçün demografik yapıya olan etkisi, özellikle genç nüfusun artışı, kentleşme oranındaki yükselme ve nüfusun bölgesel dağılımındaki değişimlerle kendini göstermektedir. Türkiye, jeopolitik konumu ve tarihsel süreçteki politikaları nedeniyle hem göç alan hem de göç veren bir ülke olarak, uluslararası ve iç göç hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Göç alan bölgelerde, nüfus yoğunluğu ve genç nüfus oranındaki artış, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere yönelik talepleri artırarak altyapı üzerinde önemli bir baskı yaratmaktadır. Bu durum, kentsel alanlarda kamu hizmetlerinin planlanmasını ve kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Örneğin, Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye gelen göçmenler, ülkenin genç nüfus oranında belirgin bir artışa yol açmış, bu durum da doğurganlık oranlarını ve yaş bağımlılık oranını etkilemiştir. Bu değişimler, gelecekte Türkiye'nin işgücü piyasasında rekabeti artırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, eğitim, sağlık ve barınma gibi kamu hizmetlerinin kapasitesinin genişletilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Diğer yandan, göç veren bölgelerdeki demografik yapıdaki değişimler, bu bölgelerde nüfus azalması ve yaşlanma eğilimlerine yol açmıştır. Özellikle kırsal kesimlerde genç nüfusun büyük oranda göç etmesi, bu bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişmenin yavaşlamasına neden olmuştur. İş gücü eksikliği, kırsal kalkınmayı olumsuz etkileyerek bölgesel eşitsizliklerin derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru gerçekleşen iç göçler, kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığın önem kaybetmesine ve bu sektörlerde ekonomik durgunluğun yaşanmasına yol açmıştır.

Uluslararası göç hareketleri açısından Türkiye, bir taraftan komşu ülkelerden kaynaklanan göç dalgalarını karşılarken diğer taraftan yurtdışına göç veren bir profil çizmektedir. Türkiye'ye

gelen göçmenlerin çoğunluğunu kriz bölgelerinden gelen kişiler oluştururken, yurtdışına giden göç hareketleri ise daha çok ekonomik ve eğitim fırsatları arayışı içindeki genç nüfustan oluşmaktadır. Türkiye açısından, yurtdışına giden göçmenlerin çoğunun yüksek eğitimli bireyler olması, beyin göçü olarak değerlendirilebilecek bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu durum, ülkenin nitelikli iş gücü kaybına uğramasına ve belirli sektörlerde iş gücü açığının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Göçün cinsiyet dengesi üzerindeki etkisi de dikkat çekicidir. Özellikle Türkiye'ye belirli dönemlerde gerçekleşen göç hareketlerinde, genç erkek nüfusun fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu durum, işgücü piyasasında erkeklerin yoğun olarak yer aldığı sektörlerde istihdam olanaklarının artmasına neden olurken, toplumsal yapı üzerinde de çeşitli etkiler yaratmaktadır. Göçmen kadınların entegrasyonu ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında yeni dinamikler ortaya çıkmakta, kadın göçmenlerin toplumsal hayata ve istihdama katılımı, sosyal uyum süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Göçün kentleşme üzerindeki etkileri ise Türkiye'nin bölgesel kalkınma farklılıklarını derinleştiren önemli bir unsurdur. İç göç hareketleri sonucunda, kentsel alanlarda hızlı nüfus artışı yaşanmakta, bu durum mevcut altyapı sistemleri üzerinde baskı oluşturmakta ve kamu hizmetlerinde yetersizliklere yol açmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde konut, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi alanlarda artan talep, bu hizmetlerin planlanmasında zorluklar yaratmaktadır. Göçün neden olduğu bu değişimler, kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki kalkınma farklarını daha belirgin hale getirmekte, bu durum da Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma politikalarının yeniden şekillendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Araştırmanın bulgularına dayanarak, Türkiye'de göçün demografik yapı üzerindeki etkilerinin sadece nüfusun sayısal büyüklüğünde değil, aynı zamanda nüfusun bileşenlerinde de önemli değişimlere yol açtığı görülmektedir. Göçün etkisiyle genç nüfus oranının artışı, işgücü piyasasında rekabeti artırarak ekonomik büyüme potansiyeline katkı sağlamakla birlikte, kamu hizmetleri üzerinde de yoğun baskılar yaratmaktadır. Göç hareketlerinin yönetimi ve bu süreçlerin kamu politikalarına entegre edilmesi, ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için kritik önem taşımaktadır. Sonuç olarak, göç stoğunun Türkiye'nin demografik yapısı üzerindeki etkileri oldukça kapsamlı ve çok boyutludur. Göç, ülkenin nüfus yapısını, ekonomik dinamiklerini ve toplumsal uyum süreçlerini derinden etkileyen bir olgu olarak ele alınmalıdır. Göç politikalarının doğru bir şekilde şekillendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun stratejilerin oluşturulması, Türkiye'nin gelecekteki demografik yapısının ve sosyoekonomik gelişiminin yönlendirilmesinde belirleyici olacaktır. Göç alan ve veren bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının giderilmesi, göçmenlerin entegrasyonunun sağlanması ve kamu hizmetlerinin planlanmasında göçün etkilerinin dikkate alınması, Türkiye'nin uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynayacaktır. Bu bağlamda, göçün çok boyutlu etkilerinin anlaşılması ve bu etkilerin politika yapım süreçlerinde etkin bir şekilde değerlendirilmesi, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma sürecine katkı sağlayacak önemli adımlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye'de kırsal kesimden kente göç ve bölgeler arası dengesizlikler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No. 201, Başbakanlık Basımevi.

Aktel, M., & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de göç yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(2), 579-604.

Aygül, H. H. (2018). Mülteci emeğinin Türkiye işgücü piyasalarındaki görünümü ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9*(20), 68-82.

Bal, H. (2012). Göçle gelenlerin toplumsal sorunları (Isparta örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 191-210.

Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, 35*, 1-16.

Canpolat, H. (2012). Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi. *Orsam*, 22-44.

Çatalbaş, G., & Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki bölgeler arası iç göçü etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 99-117.

Çelik, N., & Murat, G. (2014). Türkiye'de iç göç sorununa yeni bir yaklaşım: Stratejik iç göç yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25-76.

Danış, A. D. (2004). Yeni göç hareketleri ve Türkiye. *Birikim, 184–185*, 216–224.

Deniz, T. (2014). Uluslararası göç perspektifinde Türkiye. *TSA, 1*, 175-204.

Elmalı, K. (2021). Türkiye'de iller arası göçün mekansal etkileri. *Göç Dergisi*, 183-204.

Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37-60.

Kara, A. (2014). Türkiye'de göç ve uyum tartışmaları: Geçmişe dönük bir bakış. *İdealkent*, 11-28.

Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kıray, M. (1998). *Kentleşme yazıları*. Ankara: Bağlam Yayınları.

Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3-33.

Şimşek, D., & İçduygu, A. (2017). Uluslararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 6-10.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies, 9*(2), 1685-1704.

URBAN EXPANSION AND SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF SETTLEMENT THEORIES

YERLEŞME TEORİLERİ BAĞLAMINDA KENTSEL GENİŞLEME VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Independent Researcher Yunus ERGÜN
ORCID NO: 0000-0002-2986-6073

Assoc. Prof. Dr. Şirin ÇETİN
Amasya University, Faculty of Medicine, Department of Basic Medical Sciences, Turkey.
ORCID NO: 0000-0001-9878-2554

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MERTOL
Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography, Turkey.
ORCID NO: 0000-0001-8048-0814

ABSTRACT

This study aims to examine the concepts of urban expansion and sustainability within the framework of settlement theories. During the urbanization process, the rapid growth and sprawl of cities bring along various socio-economic and environmental challenges. Urban expansion increases the pressure on the environmental resources of cities, highlighting the importance of sustainable urbanization policies. This study evaluates the phenomenon of urban expansion through the perspectives provided by settlement theories, while addressing how sustainability principles can be integrated into these expansion processes. The research first analyzes urbanization dynamics based on settlement theories. Key approaches such as density theory, central place theory, and the ecological model have been used to understand the structure of urban growth and to examine expansion processes. This theoretical framework contributes to understanding the forms of urban expansion and its effects on land use and infrastructure development. In this context, the study examines local and global strategies implemented to manage urban expansion and provides a scientific evaluation of the effectiveness of sustainable urban planning. The results of the research emphasize the necessity of integrating sustainability principles into urban expansion processes, while also highlighting the critical role of settlement theories in understanding and managing these processes.

Keywords: Settlement, Settlement Theories, Urban, Sustainability.

ÖZET

Bu araştırma, yerleşme teorileri bağlamında kentsel genişleme ve sürdürülebilirlik kavramlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Kentleşme sürecinde, şehirlerin hızla büyümesi ve yayılması, çeşitli sosyoekonomik ve çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir. Kentsel genişleme, kentlerin çevresel kaynaklar üzerindeki baskısını artırmakta ve bu durum, sürdürülebilir kentleşme politikalarının önemini daha belirgin hale getirmektedir. Bu çalışma, kentsel genişleme olgusunu, yerleşme teorilerinin sağladığı perspektifler ışığında değerlendirirken, sürdürülebilirlik ilkelerinin bu genişleme süreçlerine nasıl entegre edilebileceğini ele almaktadır. Araştırmada, öncelikle yerleşme teorilerine dayalı olarak kentleşme dinamikleri analiz edilmektedir. Yoğunluk teorisi, merkezi yer teorisi ve ekolojik model gibi temel yaklaşımlar, kentsel büyümenin yapısını anlamak ve genişleme süreçlerini incelemek için kullanılmıştır. Bu teorik çerçeve, kentlerin genişleme şekillerini, arazi kullanımı ve altyapı gelişimi üzerindeki etkilerini anlamaya katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, kentsel

genişlemenin yönetilmesi için yerel ve küresel düzeyde uygulanan stratejileri incelemekte ve sürdürülebilir kentsel planlamanın etkinliği üzerine bilimsel bir değerlendirme sunmaktadır. Araştırmanın sonuçları, sürdürülebilirlik ilkelerinin kentsel genişleme süreçlerine entegre edilmesi gerektiğini vurgularken, yerleşme teorilerinin de bu süreçlerin anlaşılması ve yönetilmesindeki kritik rolüne dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerleşme, Yerleşme Teorileri, Kent, Sürdürülebilirlik.

INTRODUCTION

The relationship between urban expansion and sustainability reveals the multifaceted challenges faced by modern cities when evaluated through the historical and theoretical foundations of urbanization processes. As urbanization accelerates, the growth and expansion processes of cities are in direct interaction with economic, environmental, and social dynamics. This necessitates the integration of urban planning and sustainability principles (Campbell, 2013). The historical development of urban expansion has led to significant transformations in settlement patterns, especially in rapidly urbanizing societies since the Industrial Revolution. Settlement theories provide a critical framework for understanding the spatial structure and development dynamics of cities during this period. Particularly, density theory, central place theory, and ecological models stand out as important theoretical approaches for analyzing different dimensions of urban expansion (Neuman, 2005). Density theory addresses how population is spatially distributed as cities grow and its impact on urban structure. Central place theory explains the hierarchical arrangement of settlements and its effects on the provision of economic and social services. The ecological model, on the other hand, analyzes the environmental effects of urbanization and its relationship with natural ecosystems, emphasizing the importance of maintaining ecological balance for sustainable urbanization (Naess, 1973). The environmental impacts of urban expansion manifest in issues such as resource depletion, loss of biodiversity, and air and water pollution. The pressure of cities on environmental resources necessitates the integration of sustainability principles into urbanization processes (Rockström et al., 2009). In this context, sustainable urban planning strategies encompass a wide range of applications, including the development of green infrastructures, increasing energy efficiency, reducing carbon emissions, and conserving ecosystem services. Sustainability principles are not limited to environmental protection alone; they also aim to enhance economic and social welfare. Therefore, the sustainability approach in urban planning is a holistic one that seeks to balance economic growth with environmental preservation. From an economic perspective, urban expansion fosters economic growth through the development of new commercial areas and industrial zones. However, this growth does not always occur evenly and can exacerbate economic inequalities between city centers and surrounding neighborhoods, necessitating new policies to ensure the sustainability of urban economies (Padilla, 2002). Strengthening local economies, ensuring equitable distribution of economic resources, and increasing social welfare play a critical role in achieving sustainable urban expansion. Economic sustainability can be ensured by efficiently planning infrastructure investments during urban growth and by increasing access to economic opportunities for low-income groups. Social sustainability addresses the impact of urban expansion on social structures and highlights elements such as social equity, justice, and integration (Leach et al., 2018). During urban expansion, difficulties experienced by disadvantaged groups in accessing basic services can lead to increased urban poverty and social exclusion. In this context, participatory approaches and policies to ensure social justice should be developed in urban planning. Involving local communities in decision-making processes will contribute to enhancing social welfare and cohesion (Roseland, 2012). Additionally, the balanced distribution of social infrastructure services and strategies aimed at improving disadvantaged

areas are considered important steps for sustainable urban development. In the context of settlement theories, density theory, central place theory, and ecological models offer important conceptual tools for understanding and managing the relationship between urban expansion and sustainability. Density theory emphasizes the importance of balanced population distribution in terms of infrastructure and service provision (Hamstead and Quinn, 2005). High population density can enhance the efficiency of public transportation systems and reduce infrastructure costs (Neuman, 2005). Central place theory provides valuable insights into how cities can deliver economic and social services more efficiently, predicting that urban centers will continue to be the focal points for economic activities and services. The ecological model emphasizes the need to manage urbanization in harmony with environmental sustainability, highlighting the importance of preserving natural resources (Naess, 1973). In conclusion, the relationship between urban expansion and sustainability is a complex process that requires a balanced consideration of environmental, economic, and social dimensions. Settlement theories provide a strong conceptual framework for understanding and managing this process. Sustainable urban development necessitates a multidimensional approach where environmental conservation, economic growth, and social welfare are pursued concurrently (Ostrom, 2009). In this context, the effective implementation of sustainability principles in urban planning processes is crucial for ensuring that cities remain livable, resilient, and equitable in the future.

SETTLEMENT THEORIES

Density Theory

Density Theory is a settlement theory aimed at understanding the spatial distribution of population density during the growth of cities and the impact of this distribution on urban structure. This theory, which holds a significant place in the fields of urban planning and geography, addresses how the population is spatially distributed as cities expand and the effects of this distribution on economic, social, infrastructural, and environmental dynamics (Saha and Paterson, 2008). Density Theory suggests that population density in urban areas follows a model that decreases from the center to the periphery, and this model has profound effects on the social and economic structures of cities. Therefore, high population density in city centers and a gradual decrease towards peripheral areas is crucial for urban development and service delivery. Density Theory analyzes in detail the impact of population concentrated in city centers on economic activities. City centers are regions where job opportunities, commerce, cultural activities, and public services are concentrated (Jepson, 2014). This leads to an intense accumulation of population in city centers, increasing the pressure on housing and infrastructure. Density Theory emphasizes that this density creates both advantages and disadvantages for infrastructure and service provision. High population density ensures more efficient delivery of public services but can also lead to overloading of infrastructure systems and an increase in environmental problems. The intensity of economic and social activities in city centers also puts significant pressure on transportation systems, causing issues such as traffic congestion and air pollution (Harlan et al., 2007). At the core of the theory lies the potential for population concentrated in city centers to enhance economic efficiency and reduce infrastructure costs. High population density facilitates the provision of essential services such as health, education, and security and reduces the costs of these services (Brandt et al., 2013). Moreover, in densely populated areas, the efficiency of public transport systems increases, and transportation costs decrease. Establishing public transport lines in densely populated areas and operating them sustainably offers more economical and environmentally friendly solutions (Simon et al., 2016). However, the sustainability of these advantages depends on maintaining density at a certain level; excessive density can lead to serious problems such as traffic congestion, air pollution, inadequate infrastructure, and a lack of green spaces (Steffen et al.,

2015). Density Theory also deals with the spatial order of urban growth and its impact on urban services. Excessive concentration in city centers can lead to the rapid depletion of environmental resources and a decline in the quality of urban life. Such concentration, especially in large cities, can result in insufficient infrastructure systems, overcapacity in public transport, and a decline in living standards. Therefore, Density Theory argues that urban planning should not only focus on increasing population density but also ensure its balanced distribution and sustainable use of urban areas (O'Brien, 2012). Excessive density in city centers can lead to increased housing costs, a decline in quality of life, and deepening social inequalities. To prevent these problems, balancing density levels and encouraging the development of peripheral areas is of great importance. Density Theory also emphasizes the importance of balancing urban sprawl and density. Urban sprawl is the process of cities expanding towards peripheral areas, resulting in the creation of new residential areas in these regions (Eakin and Bojorquez-Tapia, 2008). This process may occur as part of the population from city centers moves to less dense peripheral areas. Consequently, new residential areas and infrastructure needs arise in peripheral regions, leading to the urbanization of natural areas and rural spaces. If urban sprawl is not controlled, such development can have negative impacts on environmental sustainability. In this regard, Density Theory emphasizes the need to plan urban sprawl for the preservation of environmental resources and sustainable urban development (Blaikie et al., 2014).

The impact of Density Theory on urban planning practices is quite extensive. Urban planners and policymakers must make strategic decisions by considering the density ratios of cities and the spatial distribution of these densities. These decisions cover topics such as where density ratios can be increased or decreased, how infrastructure investments should be adjusted according to these densities, and the steps to be taken to ensure sustainable urban growth. Density Theory argues that a certain level of density is required for efficient use of urban infrastructure and effective functioning of public transport systems (Tompkins and Adger, 2005). However, if this density level is exceeded, various negative outcomes such as traffic congestion, air pollution, noise pollution, and a decline in quality of life can occur. Therefore, careful planning and maintaining optimal density levels are crucial during the growth process of cities. Density Theory indicates that the central regions of cities are where economic and social activities are concentrated, thus subjecting these areas to substantial pressure in terms of infrastructure and service delivery. High population density in urban centers leads to the concentration of economic activities, commerce, and cultural activities in these regions. This situation causes an increase in housing and land prices in city centers, increased pressure on infrastructure, and the emergence of environmental problems (Tah and Carr, 2000). High population density also strains infrastructure systems, leads to the overuse of environmental resources, and results in a decline in urban quality of life. For instance, large metropolises such as London, New York, and Tokyo face infrastructure challenges and environmental issues due to high population density and the pressures brought by it (Rashed and Weeks, 2003). The effect of dense population on social interactions allows individuals to communicate more frequently face-to-face. This contributes to strengthening social ties, increasing the sense of community, and developing solidarity among individuals. Increased social interactions also boost social inclusion and social capital. The frequent contact among people in densely populated areas strengthens relationships between different social groups, which positively reflects on urban quality of life. People living in these areas feel more trust and mutual support in their relationships, leading to increased social welfare and general happiness. Furthermore, social events and community activities are more frequently organized in such areas, enriching individuals' social lives and enhancing their sense of belonging (Svara et al., 2013). High population density in city centers also ensures the more efficient use of public services and infrastructure. In conclusion, Density Theory offers a deep understanding of how social and economic interactions are shaped in densely populated areas. High population density

positively influences the dynamics of urban life both socially and economically. The increase in social interactions, enrichment of cultural activities, proliferation of economic opportunities, and more efficient delivery of public services make densely populated city centers attractive (Clark, Crutzen, and Schellnhuber, 2005). However, the sustainability of these advantages depends on careful planning and management of density. Density Theory analyzes the contributions of social and economic dynamics in such areas to urban quality of life and well-being, providing important insights for sustainable urban development (Saha and Paterson, 2008).

Central Place Theory

Central Place Theory, developed in 1933 by the German geographer Walter Christaller, is a significant geographical and economic theory aimed at explaining the spatial distribution and hierarchical organization of cities or settlements (Baumol and Oates, 1993). This theory was created to understand the arrangement of settlements, the factors shaping this arrangement, and how commercial activities, services, and economic functions are organized. Central Place Theory relies on explaining the locations, sizes, and interactions of settlements within a particular region through a rational model. It is regarded as one of the cornerstones of geographical economics and plays a vital role in fields such as settlement planning, urbanization, and the distribution of trade and services. One of the fundamental principles of the theory is the assumption that people will seek to access economic activities and services at the lowest possible cost (Adger, 1999). Based on this assumption, Christaller argued that settlements form in a hierarchical order shaped by specific rules. Settlements play a central role in providing trade and services, and there is a hierarchical relationship between these centers. This hierarchical relationship enables cities and towns to form an economically and socially interconnected system. Central places are the main centers providing services to surrounding smaller settlements, and these services generally cover a wide range, including trade, health, education, transportation, public administration, and other public services. Around these central places are smaller settlements that depend on these centers for services. This hierarchical structure leads to the formation of settlements of different sizes, depending on the service capacity of central places. Larger centers serve a wide area and a large population, while smaller centers serve their surroundings with more limited services. This allows the urban system to be organized at different levels, leading each settlement to assume functions appropriate to its level. The positioning of central places in this way also contributes to increasing economic efficiency and social welfare, as people can access the services they need with minimal distance and cost (Tuckett et al., 2015). According to Central Place Theory, the hierarchy among settlements in a region is represented by hexagonal shapes. Christaller argued that hexagonal grids best represent the regular and balanced distribution of settlements. The reason for choosing hexagonal shapes is that, geometrically, the hexagon is the shape that leaves the least empty space on a plane; this maximizes service coverage while minimizing the costs of service delivery. This hexagonal structure aims to ensure that each central place provides services to its surrounding area at the shortest distance, making every settlement accessible in terms of economic activities (Svara et al., 2013). Thanks to the hexagonal grid structure, each settlement is equidistant from neighboring central places, enabling services to be provided in a balanced and equitable manner. According to the theory, central places can be of different sizes, depending on the diversity and scope of the services they provide. Larger centers provide more and more complex services, while smaller centers serve their surroundings with more limited services (Wilhelmi and Hayden, 2010). This hierarchical structure allows settlements to be classified based on their sizes and the scope of services they offer. For example, larger centers host services such as hospitals, universities, and large

shopping centers that cater to a wider population, while smaller centers are mostly limited to basic healthcare, primary schools, and markets selling basic food products.

This hierarchical order indicates that each central place has a unique function determined by the size and location of the settlement. While the distances between larger centers are greater, there are shorter distances between smaller centers, indicating that larger centers serve a broader area, while smaller centers play a more local role. The greater service capacity of larger centers leads to these centers being more economically and socially developed. In larger centers, transportation infrastructure is more developed, making it easier to access these centers from surrounding areas. Moreover, larger centers attract more labor from surrounding small settlements, causing economic activities and job opportunities to concentrate in these centers (Steffen et al., 2015). While this concentration promotes economic growth, it also contributes to the increase in social and cultural activities. Smaller centers, on the other hand, have a more limited range of services and are organized primarily to meet basic needs. The services offered by these smaller centers are mainly aimed at meeting daily needs, resulting in these centers catering to a smaller area (Simon et al., 2016). The hexagonal structure envisioned by Central Place Theory ensures optimal service delivery. Within this hexagonal structure, each central place serves the six settlements around it, ensuring that each settlement is covered by a central place (Saha and Paterson, 2008). The advantage of the hexagonal structure is that there is no overlap or gaps in the service areas, which allows for efficient distribution of services and ensures equal access to services for all settlements. In this context, the hexagonal structure reduces the costs of service delivery while increasing accessibility. Christaller's use of a hexagonal grid was preferred because, compared to other geometric shapes, it provides a more regular distribution of settlements. In a square distribution, the settlements at the corners remain farther from central places, while in a circular distribution, services may overlap in some areas or leave gaps. Therefore, the hexagonal shape has been accepted as the most suitable model in terms of both regularity and efficiency. In the hierarchical order between large and small centers, access to services is as important as the distribution of those services. Large centers meet the needs of surrounding smaller settlements by providing more complex and comprehensive services. This makes large centers attractive focal points for surrounding areas (Eakin and Bojorquez-Tapia, 2008). For example, people living in smaller surrounding settlements travel to these larger centers to meet their education, healthcare, and major shopping needs. This situation makes large centers more economically, socially, and culturally vibrant. Small settlements, on the other hand, provide services to meet daily basic needs, creating a more local service network (Adger, 1999).

This local service network improves quality of life by ensuring that people do not have to travel long distances to meet their daily needs. The diversity of complex services offered by large centers is much greater than the basic services provided by small settlements, which increases the impact of central places on regional development. Central Place Theory emphasizes that the hierarchical organization of settlements and services enhances economic efficiency and allows people to access the services they need with minimal distance (Blaikie et al., 2014). This theory guides the orderly positioning of settlements in urbanization and settlement planning, while also contributing to the balanced development of economic and social structures. The hexagonal grid structure makes it possible for every settlement to receive services from the nearest central place, ensuring that services are delivered at the lowest cost (O'Brien, 2012). This structure also shows the interdependence of settlements in the region and how this interdependence is organized in a hierarchical system. Large centers provide economic and social support to surrounding small settlements through the diversity and scope of their services, while small centers function as complementary elements at a more local level. This hierarchical structure allows for the maintenance of the balance between urban and rural areas, enabling both regions to maintain their unique functions. In explaining the distribution of central places and settlements, Christaller relied on three main principles: the market principle

(k=3), the transportation principle (k=4), and the administrative principle (k=7) (Robinson and Cole, 2015). The market principle is used to determine the areas served by central places and states that each central place is positioned to serve the surrounding settlements. According to this principle, each central place serves six smaller centers around it, creating an efficient market structure in the region. The transportation principle aims to link transportation networks and roads to central places to ensure economic efficiency (Clark et al., 2005). According to this principle, roads are arranged to provide the shortest distance between central places, minimizing transportation costs (Tah and Carr, 2000). The administrative principle refers to the organizational management of central places and the regions they serve. According to this principle, each central place is responsible for meeting the administrative needs of the surrounding settlements, thereby creating a hierarchical administrative structure. One of the most significant contributions of Central Place Theory is its explanation of how settlements are organized within an economic and geographical logic framework (Svara et al., 2013). The theory demonstrates how cities and settlements create a hierarchy based on their sizes and how this hierarchy influences the distribution of trade and services. In this context, the theory serves as an important tool for understanding how commercial activities and services can be organized most efficiently. Central Place Theory plays a major role, particularly in planning the distribution of services in rural areas and urban peripheries (Tompkins and Adger, 2005). For example, when establishing a healthcare center or educational institution in a rural area, Central Place Theory can provide guidance on where to locate the facility and which settlements it should serve. However, Central Place Theory also has some limitations. The theory assumes the ideal distribution of settlements and services, but in reality, many complex factors influence this distribution (Tuckett et al., 2015). For instance, natural barriers, political boundaries, economic inequalities, and cultural differences can all affect the distribution of central places and services. Moreover, one of the assumptions of the theory is that the entire region has a homogeneous structure, implying that all settlements have similar conditions and that each center provides equal services to its surroundings. However, in reality, this is not always the case, and a wide range of socioeconomic and environmental factors play a role in the distribution of settlements. In addition, advances in technology and transportation may invalidate some of the assumptions of Central Place Theory. For example, the widespread use of e-commerce and digital services has reduced the importance of physical central places, creating a new dynamic in the geographical distribution of services (Svara et al., 2013). The effects of Central Place Theory on modern urban planning are quite evident. Today, many urban planners use the principles of this theory in the processes of positioning settlements and distributing services. Especially in the planning of new settlement areas, this theory serves as a guide to ensure the fair and efficient distribution of services. To achieve sustainable and balanced urban growth, Central Place Theory is widely used in matters such as the correct positioning of central places, the integration of transportation networks into these centers, and the optimal provision of public services (Baumol and Oates, 1993). Additionally, the efficiency of service delivery in urban areas, the strategic placement of infrastructure investments, and the maintenance of economic and social balance between settlement regions are addressed within the framework of this theory. In this context, Central Place Theory continues to be an essential tool shaping many aspects of urban planning.

Ecological Model

The Ecological Model is a comprehensive approach that deeply analyzes how individuals' behaviors and health statuses are shaped by the complex interactions of environmental, social, and individual factors. This model suggests that individuals' health behaviors are not merely personal choices but are instead shaped by numerous environmental, social, and political factors (Saha and Paterson, 2008). The Ecological Model analyzes how these multi-level

factors interact with each other to determine individuals' health and well-being. Widely applied in various disciplines such as public health, education, psychology, and sociology, this model offers a multi-layered and systemic perspective, especially for understanding and solving complex health problems. In this context, the Ecological Model allows for a holistic examination of individuals' interactions with their environments and a deep evaluation of the person-environment relationships. The origins of the Ecological Model lie in the Ecological Systems Theory developed by American psychologist Urie Bronfenbrenner. Bronfenbrenner argued that individuals' interactions with their environments are influenced by systems at different levels, and these interactions significantly shape an individual's development and behaviors (Tuckett et al., 2015). In this context, the Ecological Model aims to understand the various factors that make up an individual's environment as a whole and to understand how these factors influence the individual's behaviors. These factors are evaluated on a broad spectrum, ranging from the micro-level with which individuals directly interact to the macro-level that includes social and political structures. This multi-level analysis reveals that individuals' health and well-being are influenced not only by personal characteristics but also by environmental conditions (Clark et al., 2005). The Ecological Model analyzes the factors affecting individuals' behaviors and health statuses at five main levels: individual, interpersonal, organizational, community, and policy. The individual level includes factors such as a person's genetic characteristics, age, gender, level of knowledge, beliefs, and attitudes (Giordani and Giorgi, 2010). At this level, individual health behaviors are directly influenced by these individual characteristics, which shape the person's perception of health risks, motivation, and behaviors. For example, an individual's level of knowledge about health and attitudes towards a healthy lifestyle largely determine their health behaviors. At the interpersonal level, an individual's interactions with family, friends, and social circles play an important role (Harlan et al., 2007). Social support networks have a significant influence on an individual's ability to maintain or change health behaviors. The attitudes and supportive behaviors of close people can significantly affect an individual's health-related habits (Eakin and Bojorquez-Tapia, 2008). Family members and friends directly influence whether individuals develop healthy or unhealthy habits, and the social support provided at this level forms a critical source of motivation for adopting healthy behaviors. The organizational level is where institutions such as schools, workplaces, or religious communities shape an individual's behaviors. These institutions can influence individuals through various rules, policies, and social norms that affect their health behaviors (Svara et al., 2013). For example, workplace smoking bans, the availability of healthy food options, or programs promoting physical activity can directly influence employees' behaviors. Similarly, school policies that promote healthy eating can shape students' dietary habits (Jepson, 2014). Such organizational-level interventions allow individuals to make healthier choices in their daily lives, thereby enhancing the influence of institutions on individuals' health behaviors.

The community level encompasses broader factors such as the physical and social infrastructure of the neighborhood where an individual lives, cultural structure, and social norms. Environmental factors at this level can directly affect individuals' health choices. The presence of safe walking paths, parks, and sports facilities can increase individuals' physical activity levels (Adger, 1999). Additionally, cultural norms and values of a community shape individuals' attitudes towards health. For instance, promoting healthy eating and deterring harmful habits within a community can positively influence individuals' health behaviors. Community-level interventions include local governments' infrastructure investments that support healthy living, activities organized by communities to increase health awareness, and policies that facilitate access to local health services (Brandt et al., 2013). One of the most prominent and striking features of the Ecological Model is the continuous and dynamic interaction between these five levels. An individual's behaviors result not only from their unique personal characteristics but also from the combination of influences from these different

environmental levels and the dynamic interactions of these influences. For example, an individual's decision to eat healthily depends not only on individual factors such as their level of knowledge, attitudes, and skills (individual level) but also on supportive attitudes of family and friends (interpersonal level), workplace policies promoting healthy eating and access to healthy foods (organizational level), the accessibility of healthy food in their neighborhood and social norms (community level), and national nutrition policies, taxation regulations, and health-related campaigns (policy level) (Tuckett et al., 2015). This multi-layered interaction demonstrates the complexity of the factors influencing an individual's health behaviors and how these factors intertwine, mutually reinforcing or weakening each other. Therefore, interventions aimed at improving individuals' behaviors and health statuses should be conducted not only at the individual level but also at interpersonal, organizational, community, and policy levels. This makes it possible to achieve more lasting and sustainable behavioral changes by addressing both individual and environmental factors in harmony (Romero-Lankao et al., 2016). The Ecological Model is widely used in public health interventions and community-based programs. The model emphasizes that environmental and social factors must also be considered, rather than focusing solely on individual behaviors (Clark et al., 2005). This facilitates the development of more holistic and sustainable approaches to solving health problems. For example, in combating obesity, organizing educational programs to increase individuals' physical activity levels may not be sufficient; it also requires multidimensional interventions such as increasing the number of parks, facilitating access to healthy foods, and implementing policies that promote healthy living in workplaces. Such interventions involve addressing factors at different levels, thereby achieving more effective results (Robinson and Cole, 2015). The use of the Ecological Model is particularly effective in solving complex and multifactorial health problems. This model allows for a deeper understanding of various public health issues, such as social inequalities, chronic diseases, the spread of infectious diseases, mental health problems, and access to healthcare, and helps develop effective interventions to address these issues. The Ecological Model emphasizes that these complex health problems must be addressed not only at the individual level but also at the societal, organizational, and policy levels (Svara et al., 2013). This multi-layered approach enables the development of multifaceted strategies aimed at identifying and eliminating the root causes of health problems. For example, supporting individuals' lifestyle changes in the fight against chronic diseases yields more effective results when combined with community policies and organizational practices that promote these changes (O'Brien, 2012). Similarly, preventing the spread of infectious diseases requires not only individual hygiene education but also improving hygiene infrastructure and increasing access to public health services across the community. Regarding mental health issues, individual therapeutic interventions provide more sustainable solutions when supported by reducing social stigma and increasing the accessibility of mental health services (Harlan et al., 2007).

Urban Expansion and Sustainability

Urban expansion is the process of the physical spread of cities to meet the housing, infrastructure, and other service needs of a rapidly growing population. This process has significantly increased since the Industrial Revolution, accompanied by accelerated urbanization, the transition from an agricultural to an industrial economy, and migration from rural to urban areas (Friedmann, 1973). However, this expansion process poses serious challenges in terms of sustainability. The environmental, economic, and social impacts of urban expansion necessitate the development of sustainable urbanization strategies. Therefore, the relationship between urban expansion and sustainability has become one of the most critical issues in contemporary urban planning and policies. Urban expansion has accelerated, especially in recent decades, as a result of rapid population growth, economic development,

infrastructure investments, and changes in individual lifestyles. The spread of cities into rural areas has led to various urban developments, such as the creation of new residential areas, industrial zones, and commercial centers. However, this process also causes severe environmental problems, including the destruction of natural areas, the reduction of agricultural lands, biodiversity loss, and air and water pollution (Ayres, 2007). Moreover, expanding infrastructure investments and transportation networks creates environmental costs and increases the carbon footprint. In this context, addressing urban expansion from a sustainability perspective is of great importance. Sustainability refers to the management and conservation of natural resources in a way that can meet the needs of future generations. In the context of urban expansion, sustainability aims for the growth of cities without depleting natural resources, minimizing environmental impacts, and balancing economic development with social welfare (Roseland, 2012). Therefore, sustainable urban expansion requires achieving both environmental protection and economic and social development objectives simultaneously. Sustainable urban development strategies envision the growth of cities in a more compact, mixed-use, and environmentally conscious manner (Berke and Conroy, 2000). In this context, promoting denser, efficient, and mixed-use urban areas instead of urban sprawl is crucial for achieving sustainability. Three main dimensions come to the forefront when evaluating the effects of urban expansion on sustainability: environmental, economic, and social dimensions. In the environmental dimension, urban expansion leads to the degradation of natural areas and ecosystems, such as the conversion of agricultural lands and forests into settlement areas. This results in biodiversity loss and negatively impacts the functioning of local ecosystems (Ostrom, 2009). Increased urban sprawl contributes to the depletion of water resources, heightened air pollution, and intensifies the adverse effects of cities on the climate. Addressing these issues requires the conservation of green spaces, the sustainable management of ecosystems, and the implementation of environmentally friendly infrastructure projects (Van den Bergh, 2010). The economic dimension concerns the effects of urban expansion on economic growth and development. Urban sprawl can contribute to economic growth by creating new commercial areas and industrial zones. However, this growth is often unevenly distributed, deepening the economic gap between city centers and peripheral neighborhoods. Additionally, the expenditures for infrastructure investments and expanding services can make economic sustainability challenging (Ayres, 2008). To establish a sustainable urban economy, economic growth must benefit all segments of society, and resources must be used efficiently. In this regard, supporting urban economies in line with sustainable development principles and enhancing access to economic opportunities for local residents are of great importance. Ensuring an equitable distribution of resources in urban economic growth processes also plays a crucial role in reducing social problems such as poverty and unemployment (Uphoff, 2014).

The social dimension involves the impact of urban expansion on society. The rapid expansion of cities can lead to significant changes in the social structure and various social problems. Urban sprawl often increases social inequalities between urban and rural areas. Populations living in peripheral urban neighborhoods may receive fewer services than those in central areas and may face difficulties in accessing essential services such as infrastructure, healthcare, and education (Saha and Paterson, 2008). This situation leads to issues like social exclusion and urban poverty. Sustainable urban development must aim to achieve social equity and integration (Bartelmus, 2010). Ensuring social justice, providing equal access to essential services for all, and improving the quality of life in all parts of cities are crucial elements of sustainable urban expansion. Moreover, ensuring social integration, enhancing urban quality of life, and creating a livable environment for all are integral components of sustainable urban planning strategies. Various strategies and policies have been developed to ensure the sustainability of urban expansion. Chief among these is limiting urban growth and making more efficient use of existing urban areas. The compact city model is one of these approaches, aiming to mitigate the negative effects of urban sprawl (El-shakhs, 1994). Compact cities

promote a denser urban structure, enabling more efficient use of infrastructure and services, conserving green spaces, and developing public transportation systems. Additionally, encouraging mixed-use areas, where residential, commercial, and service areas coexist, reduces transportation needs and helps maintain lower energy consumption levels (Ayres, 2007). Expanding public transportation and developing sustainable transportation systems are also important strategies for reducing the environmental impacts of urban expansion. Bicycle lanes, pedestrian areas, and the strengthening of public transportation infrastructure contribute to an environmentally friendly expansion by reducing cities' carbon footprints (Roseland, 2012). Smart growth strategies and green infrastructure projects are also essential for sustainable urban expansion. Smart growth strategies aim to balance environmental, social, and economic factors in urban area planning. This approach maximizes the capacity of existing infrastructure while ensuring the conservation of natural resources and sustainable economic development (Daly, Cobb, and Cobb, 1994). Green infrastructure supports the growth of cities by maintaining ecological balance. Projects such as green roofs, rainwater harvesting systems, urban agriculture areas, and urban green corridors that promote biodiversity contribute to the ecological sustainability of cities and help mitigate environmental impacts. Such approaches facilitate the provision of ecosystem services in cities and the creation of a resilient structure against climate change. The relationship between urban expansion and sustainability has become one of the most important and complex issues in contemporary urban planning. To build a sustainable future, cities must maintain environmental, economic, and social balance during their growth processes and manage natural resources responsibly and efficiently (Ostrom, 2009). Making urban expansion sustainable necessitates balancing not only environmental conservation but also economic development and social welfare (Bartelmus, 2010). In this context, it is crucial to consider factors such as ensuring social justice alongside environmental sustainability in urban planning, addressing social inequalities, and increasing local community participation.

Effects on Land Use and Infrastructure Development

Urban expansion is the process of the physical growth of cities in response to population growth and evolving economic needs. This process leads to fundamental changes in land use and infrastructure development. The interaction between land use and infrastructure directly affects the sustainability of cities, environmental quality, economic efficiency, and social welfare (Roseland and Spiliotopoulou, 2016). The impact of urban expansion on land use is not limited to the conversion of agricultural lands and natural ecosystems into urban areas, but also significantly shapes the planning and development of urban infrastructure systems. Urban expansion leads to changes in land use, particularly resulting in the urbanization of rural areas (Clawson and Hall, 1973). Traditional agricultural lands and forests are transformed into new residential areas, industrial facilities, and commercial zones, leading to the loss of natural habitats. This transformation not only causes biodiversity loss but also disrupts ecological services. The reduction of agricultural production areas can adversely affect food security and weaken the local agricultural economy. In addition, the replacement of agriculture and natural ecosystems with urban development increases environmental pollution and negatively affects the water cycle (Ayres, 2008). Furthermore, pressure on watersheds and other natural resources increases, leading to environmental issues such as decreased water quality and depletion of groundwater reserves. These changes can disrupt the functioning of natural ecosystems and exacerbate the effects of climate change (Roseland, 2012). Moreover, the creation of new residential areas around cities fragments wildlife corridors, restricting the habitats of animals and increasing the risk of species extinction. Infrastructure development is one of the most critical components of urban expansion, and infrastructure demands grow as cities expand (Uphoff, 2014). Infrastructure is a fundamental element that includes the provision of services

such as water supply, sewage, energy, transportation, and communication (Saha and Paterson, 2008). However, when urban expansion occurs in an unplanned and disorganized manner, issues such as insufficient or poorly planned infrastructure investments can arise. Unplanned expansion results in scattered and inefficient infrastructure, complicating the provision of services and increasing the management costs of cities. For instance, extending water and electricity lines to new residential areas is often costly and time-consuming, leading to poor quality or delayed infrastructure services in these new areas (Neumayer, 2012). Inadequate infrastructure can also lead to inefficiencies in energy consumption and the wastage of resources (Daly, 2005). These challenges in infrastructure development can have particularly serious consequences for transportation systems. Increased urban sprawl leads to increased transportation demand and, consequently, intensified road traffic. As people living in areas far from the city center must travel long distances for work and other needs, the use of private vehicles rises. This results in problems such as traffic congestion, air pollution, and increased carbon emissions (Roseland, 2012). In large cities, the time and fuel lost due to traffic congestion lead to economic losses as well as adverse effects on public health. To achieve sustainable urban development, properly planning transportation infrastructure and promoting public transportation are of great importance. Sustainable transportation solutions such as bike paths and pedestrianization are critical for reducing the carbon footprint and improving urban quality of life. High-capacity public transportation solutions, such as rail systems, also play a strategic role in the sustainable growth of cities (Solow, 1993).

The impact of urban expansion on land use and infrastructure becomes more complex as these two factors continuously interact with each other. For example, if the availability of infrastructure services is not considered during the planning of new residential areas, achieving a sustainable quality of life in these regions becomes challenging (Ostrom, 2009). Similarly, population growth exceeding the capacity of existing infrastructure can lead to serious problems in both land use and infrastructure efficiency. Inadequate infrastructure investments can encourage unplanned and haphazard urban development, resulting in the unplanned destruction of natural areas (Ayres, 2008). Unplanned development increases environmental degradation, negatively affecting ecosystem functioning and reducing the livability of cities. The interaction between land use and infrastructure demonstrates the need for an integrated planning approach to ensure sustainable urbanization. Such a planning approach aims to integrate infrastructure and land use at every stage of urban development to ensure the efficient provision of services and the conservation of natural resources (Berke and Conroy, 2000). In this context, the sustainable management of land use and infrastructure not only addresses existing urban problems but also helps prevent future issues. Integrated planning approaches ensure the conservation of natural areas during urban growth and development processes and shape infrastructure investments according to community needs. This type of approach aims for the sustainable growth of cities in the long term and aims to improve the quality of life for urban residents (Ayres, 2007). To minimize the negative impacts of urban expansion, it is crucial to implement strategies for sustainable infrastructure and land use. Green infrastructure projects play an important role in this context. Green infrastructure provides benefits in many areas, including water management, energy conservation, and biodiversity protection (Dodds et al., 2017). Implementations such as rainwater harvesting systems, green roofs, urban agriculture, and ecological corridors support environmental sustainability by reducing the ecological footprint of cities. These types of projects help cities become more resilient and adapt to climate change. At the same time, green infrastructure projects contribute to creating a cooler and more livable climate in cities by reducing the urban heat island effect (Fischer, 1976). In addition, promoting compact city models and mixed-use areas is critical for sustainable land use. The compact city model aims to control urban sprawl and make more efficient use of existing urban areas. This model also contributes to reducing transportation-related carbon emissions by increasing the efficiency of public transportation (Ayres, 2007).

Mixed-use areas, which bring together residential, commercial, and social spaces, allow people to meet their daily needs over shorter distances, reducing traffic congestion and energy consumption. Mixed-use areas also enhance social interaction, strengthen the social bonds of cities, and support the local economy (Roseland, 2012).

The use of technological innovations and smart city solutions also plays an important role in sustainable infrastructure and land use strategies. Technological solutions such as smart transportation systems, smart grids that increase energy efficiency, and waste management help make cities more sustainable (Bartelmus, 2010). These types of technologies enable more efficient use of infrastructure and more effective management of resources. At the same time, smart city solutions provide a safer, more efficient, and more livable urban environment by improving the quality of life for city dwellers (Uphoff, 2014). In conclusion, the impact of urban expansion on land use and infrastructure development is quite complex, and these processes are closely interconnected. During the urban expansion process, the conservation of natural resources, efficient infrastructure planning, and appropriate land use for community needs are critical for sustainable urban living. Integrated planning approaches and sustainable infrastructure investments are key ways to minimize the negative effects of urban expansion and create more livable cities (Roseland and Spiliotopoulou, 2016). Therefore, urban planning and management should focus on long-term sustainability goals. Sustainable urban growth requires adopting a planning approach that will enhance not only today's quality of life but also that of future generations. During the growth process of cities, the balanced conservation of both natural and built environments and consideration of the needs of all segments of society play a key role in achieving sustainability goals (Bartelmus, 2010).

Strategies Implemented at Local and Global Levels

The complex relationship between urban expansion and sustainability necessitates the development and implementation of strategies at different levels. In this context, numerous policies and strategies have been developed at both local and global levels. To achieve sustainable urbanization, these strategies need to be effectively integrated at both local and global scales. This section provides a detailed examination of the strategies implemented at local and global levels and their role in achieving sustainable urban development (Roseland and Spiliotopoulou, 2016). At the local level, strategies for sustainable urban development are planned and implemented in line with the physical, economic, and social structure of the city. Local governments develop various strategies to reduce environmental impacts and ensure sustainability during urban growth processes. These strategies include compact urban planning, the creation of mixed-use areas, the promotion of green infrastructure, and encouraging local community participation (Friedmann, 1973). Compact urban planning aims to control urban sprawl and promote more efficient use of existing urban areas. This strategy is used to create high-density residential areas and mixed-use areas, reducing transportation needs and infrastructure costs. The advantages of compact cities include lower energy consumption, reduced carbon emissions, and more efficient land use (Neumayer, 2012). Furthermore, compact urban structures facilitate the more effective use of public transportation, thereby supporting environmental sustainability by increasing energy savings. Promoting mixed-use areas allows for residential, work, and social spaces to coexist, enabling people to meet their daily needs over shorter distances. This reduces transportation needs and improves the quality of urban life (Roseland, 2012). Mixed-use areas also contribute to increased social interactions and strengthened community bonds.

The promotion of green infrastructure is another important strategy for ensuring sustainability at the local level. Green infrastructure elements such as parks, gardens, green roofs, and ecological corridors contribute to the protection of urban ecosystems and the reduction of the urban heat island effect (Dodds et al., 2017). Increasing green spaces improves air quality

within cities and has positive impacts on public health. Local governments promote environmental sustainability by supporting green infrastructure projects to enhance water management and energy efficiency. Measures such as the protection of urban water resources and the establishment of rainwater harvesting systems are also implemented to make the urban water cycle more sustainable (Berke and Conroy, 2000). Such practices help to use water resources efficiently and reduce the risk of water scarcity. Participation of the local community in urban planning processes is also crucial for sustainability. Participatory planning ensures that the needs and expectations of the local community are considered in urban development processes. This increases public support for urban projects and ensures their sustainability (Connelly, Markey, and Roseland, 2013). Public participation also contributes to social justice and community integration. In this regard, local governments develop various mechanisms to ensure more effective participation of the public in urban planning processes. At the global level, numerous international agreements, programs, and initiatives have been developed to achieve urban sustainability. These strategies generally aim to contribute to urban sustainability by promoting cooperation between countries (Roseland, 2012). Among the key global strategies are the United Nations (UN) Sustainable Development Goals (SDGs), the Paris Climate Agreement, and Habitat III. The Sustainable Development Goals set by the United Nations provide a framework for supporting urban sustainability at the global level. The SDGs, particularly Goal 11, "Sustainable Cities and Communities," aim to make cities more inclusive, safe, resilient, and sustainable. This goal includes numerous sub-targets and indicators to ensure social, environmental, and economic sustainability during urban growth processes. The SDGs help shape urban sustainability policies of local governments and national authorities and assist in evaluating the impact of these policies (Uphoff, 2014).

The Paris Climate Agreement provides a framework for global cooperation in combating climate change. This agreement calls for countries to work together to reduce greenhouse gas emissions, adapt to the adverse effects of climate change, and limit global temperature rise to below 2°C. Since cities are responsible for a significant portion of global carbon emissions, urban sustainability strategies play a key role in achieving the goals of the Paris Agreement (Ayres, 2008). In this regard, strategies such as increasing the use of renewable energy in cities, promoting energy efficiency, and developing sustainable transportation systems contribute to global climate goals. In particular, promoting renewable energy sources such as solar and wind energy in cities significantly helps reduce the carbon footprint. Habitat III is an important conference organized by the United Nations to set a global framework for sustainable urbanization and urban development (Clawson and Hall, 1973). The "New Urban Agenda," adopted during Habitat III, provides a strategic roadmap for countries, local governments, and other stakeholders to achieve sustainable urban development. This agenda calls for the development of policies that promote social justice, economic development, and environmental sustainability in cities. The New Urban Agenda supports sustainable urban development by ensuring that local-level practices align with global goals. Additionally, global networks such as C40 Cities and ICLEI (Local Governments for Sustainability) are significant platforms that support cities' efforts toward sustainability. C40 Cities is a network that enables major cities worldwide to collaborate in combating climate change. This network encourages cities to share best practices, develop innovative solutions, and accelerate climate action (Berke and Conroy, 2000). Cities that are members of C40 play a leading role in combating climate change and set ambitious targets to reduce carbon emissions. ICLEI, on the other hand, is an organization that assists local governments in achieving sustainability goals and provides various tools and resources to improve the environmental performance of cities. The integration of local and global strategies is critical for sustainable urban development. Local governments need to align their strategies with global goals to ensure compatibility and benefit from the best practices implemented globally (Daly, 2005). This integration allows for the sharing of the resources and expertise needed for sustainable urban development. Moreover, the widespread implementation

of successful local practices at the global level can create a broader impact on sustainable urban development. Aligning local governments with global goals strengthens and enhances the effectiveness of sustainability efforts (Bartelmus, 2010). To implement global goals at the local level, capacity building, financing, and technical support are essential. Particularly in developing countries, it is crucial to increase the capacity of local governments and provide the necessary funding to achieve urban sustainability goals (Ayres, 2007). International organizations contribute to this process by supporting local governments, helping to achieve sustainable development goals. Such support enables local governments to develop sustainable infrastructure projects, improve energy efficiency, and ensure public access to basic services (Uphoff, 2014). In conclusion, strategies implemented at local and global levels are complementary elements for achieving urban sustainability. Planning and implementation at the local level play a crucial role in achieving global goals. Global strategies, in turn, support local efforts and enable them to create a broader impact. Therefore, effective integration of local and global strategies and decisive steps toward achieving sustainability goals at both levels are necessary for sustainable urban development. The alignment of local and global strategies contributes to achieving both environmental conservation and balanced economic and social development (Ostrom, 2009). This integration lays the foundation for making the cities of the future more livable, resilient, and inclusive.

Sustainable Urban Planning Strategies

Sustainable urban planning strategies aim to maintain environmental, social, and economic balance during the growth and development of cities, thereby ensuring a livable environment for future generations. Urbanization processes, coupled with increasing population and economic growth, create numerous complex issues, making the management of these processes and sustainable planning critically important. Sustainable urban planning involves a range of elements, including the conservation of natural resources, minimizing environmental impacts, ensuring social justice, and supporting economic development. In this context, sustainable urban planning strategies consist of a set of principles and approaches designed to make cities both livable and environmentally conscious (Daly, 2005). Compact urban development is one of the most fundamental strategies used to support urban sustainability. This strategy aims to densify and use existing urban areas more efficiently rather than expanding cities. Compact cities are characterized by high-density residential areas, mixed-use zones, and efficient public transportation systems. This approach contributes to the conservation of natural areas by preventing urban sprawl and minimizes environmental impacts. Additionally, compact urban structures reduce infrastructure costs and enhance the efficiency of public transportation (Neumayer, 2012). High-density residential areas save energy and transportation costs, thereby making significant contributions to sustainability. Compact urban strategies also provide social and economic benefits. Denser residential areas allow for increased social interactions and stronger community bonds. Promoting mixed-use areas facilitates the coexistence of living, working, and recreational spaces, making daily life easier and reducing transportation needs (Roseland and Spiliotopoulou, 2016). This not only enhances the quality of life for urban residents but also supports the city's economic vitality. The advantages offered by compact cities are recognized as an essential component of sustainable urban planning (Berke and Conroy, 2000). Another key strategy of sustainable urban planning is the development of green infrastructure and the adoption of ecological design. Green infrastructure aims to preserve natural ecosystems and green spaces, maintaining the ecological balance of urban areas. Elements such as parks, gardens, green roofs, urban agriculture areas, and ecological corridors support the sustainability of urban ecosystems and enhance biodiversity. These practices reduce the environmental footprint of cities while also mitigating the urban heat island effect

(Roseland, 2012). Green spaces within cities improve air quality, facilitate the natural filtration of water, and regulate the local climate, providing a healthier environment for urban dwellers.

Ecological design aims to minimize environmental impacts in urban planning by utilizing nature-friendly approaches (Ayres, 2007). This strategy includes designing buildings to enhance energy efficiency, installing rainwater harvesting systems, and developing waste management practices. Green buildings and sustainable design principles reduce energy consumption in urban areas, contribute to water conservation, and help minimize waste (Van den Bergh, 2010). In addition, green roofs and walls improve insulation, reduce energy consumption, and offer an aesthetic contribution. Such ecological design solutions play a crucial role in making cities more environmentally conscious. A significant component of sustainable urban planning strategies is making transportation systems sustainable (Clawson and Hall, 1973). Transportation is one of the main sources of environmental pollution, energy consumption, and carbon emissions in cities. Therefore, sustainable urban planning aims to develop environmentally friendly solutions for transportation. Making public transportation systems more efficient, increasing the number of bicycle paths and pedestrianized areas are fundamental elements of sustainable transportation strategies (Rockström et al., 2009). Equipping public transportation vehicles with electric or other low-emission technologies significantly contributes to reducing the carbon footprint. Developing pedestrianization and bicycle infrastructure enables cities to become more livable. Creating safe paths and spaces for pedestrians and cyclists encourages individuals to reduce car usage in their daily lives (Roseland, 2012). This reduces traffic within cities, improves air quality, and promotes physical activity among urban residents. Furthermore, sustainable transportation systems enhance the economic efficiency of cities by saving energy and reducing infrastructure costs. These strategies contribute to reducing urban carbon emissions, helping to combat global climate change. Sustainable urban planning aims not only for environmental sustainability but also for social sustainability and justice. In this context, ensuring social justice and involving urban residents in planning processes are of great importance. Participatory planning approaches ensure that the local community is involved in decision-making processes and that their views are considered in urban development projects (Connelly, Markey, and Roseland, 2013). This results in more inclusive and sustainable projects that reflect the needs and expectations of urban residents. Participatory planning also supports social cohesion and solidarity, enhancing the social sustainability of cities. Social justice is an integral part of sustainable urban planning, aiming to ensure everyone has access to essential services. Providing basic services such as healthcare, education, transportation, and housing equally to all urban residents plays a critical role in achieving social sustainability. In this context, various policies should be developed to ensure the full participation of low-income groups and disadvantaged communities in urban life and to improve their living conditions (Roseland and Spiliotopoulou, 2016). Affordable housing projects, strengthening social infrastructure, and increasing access to public services are crucial for ensuring social justice (Dampier, 1982). Today, sustainable urban planning strategies also include the integration of digital technologies and smart city applications. Smart city technologies offer various solutions to make cities more efficient and sustainable. Digital solutions such as smart transportation systems, smart grids that provide energy efficiency, and waste management enable cities to use resources more effectively. These technologies ensure more efficient use of infrastructure and help reduce environmental impacts (Daly, Cobb, and Cobb, 1994). Smart traffic management systems improve air quality by reducing traffic congestion, while smart energy grids optimize energy consumption to enhance sustainability (Uphoff, 2014). Smart city applications enhance the quality of life for urban residents, providing a safer, more efficient, and livable urban environment. These technologies also create a more transparent and accountable governance structure, enabling citizens to participate more actively in governance (Ostrom, 2009). Smart water management systems ensure the efficient use of water resources, while smart waste management systems increase recycling rates and

reduce waste. The integration of such digital technologies stands out as an important tool supporting sustainable urban development (Connelly et al., 2013). In conclusion, sustainable urban planning strategies are multidimensional approaches developed to ensure the environmental, social, and economic sustainability of cities. Strategies such as compact urban development, green infrastructure, sustainable transportation, social justice, and the integration of digital technologies contribute to making cities more livable, environmentally conscious, and inclusive. To achieve sustainable urban development, all these strategies must be implemented in an integrated manner, and long-term planning approaches must be adopted (Dodds et al., 2017). This ensures that cities remain livable, fair, and environmentally conscious areas for both current and future generations.

CONCLUSION

This research has comprehensively examined the relationship between urban expansion and sustainability in the context of settlement theories, addressing the environmental, economic, and social challenges faced by contemporary urbanization. The findings of the study reveal that urban expansion must be guided in alignment with sustainability principles and that settlement theories play a critical role as a guide in understanding and managing this process. It is concluded that urbanization processes should be planned not only with the goal of physical growth and infrastructure development but also with an approach aimed at preserving social welfare and environmental balance. The environmental impacts of urban expansion highlight critical issues such as the rapid depletion of natural resources, reduction of agricultural land, pollution of water resources, and biodiversity loss. In this context, the adoption of sustainable urban planning strategies is of great importance to prevent environmental degradation. Measures such as the promotion of green infrastructure, conservation of ecosystems, enhancement of energy efficiency, and reduction of carbon emissions are fundamental components of sustainable urbanization. These strategies contribute significantly to environmental sustainability by mitigating the urban heat island effect and making cities more resilient to climate change. Moreover, policies aimed at improving water management in cities and conserving natural areas allow urban areas to utilize ecosystem services more efficiently. From an economic perspective, urban expansion has a dual impact on economic development. On the one hand, the creation of new commercial and industrial zones fosters economic growth, while on the other hand, this growth can increase infrastructure investment and service delivery costs, deepening inequalities. In this context, managing urban growth processes carefully and ensuring balanced development is essential for economic sustainability. The research emphasizes the need to manage urban expansion in a balanced and planned manner for sustainable economic growth. Reducing economic disparities between city centers and peripheral neighborhoods, supporting local economies, and improving the living standards of low-income groups are crucial for achieving sustainable development goals. Additionally, strengthening local economies, promoting local production, and increasing local employment opportunities are critical steps for economic sustainability. From a social perspective, urban expansion significantly alters the social structure and brings about various social problems. Particularly, the challenges faced by people living in the peripheral neighborhoods of cities in accessing basic services are major obstacles to achieving the principles of social justice and equity. The inadequacy of infrastructure services in these areas leads to deficiencies in the provision of essential services such as education, healthcare, and transportation, which increases urban poverty and social exclusion. The research highlights the importance of participatory planning approaches and involving local communities in urban processes to achieve social sustainability. This involvement ensures that the needs and expectations of the local population are taken into account in urban planning, contributing to social cohesion and community welfare. Furthermore, supporting disadvantaged groups, ensuring equal access to

essential services, and implementing social equity policies are integral components of sustainable urban development. In the context of settlement theories, the density theory, central place theory, and ecological model provide a strong analytical framework for understanding the dynamics of urban expansion and managing these processes from a sustainability perspective. The density theory emphasizes the importance of a balanced distribution of population density in urban areas for infrastructure and service delivery. Higher population density can enhance the effectiveness of public transportation systems and reduce infrastructure costs, which offers a significant advantage for sustainable urban development. Central place theory provides valuable insights into how settlements can provide economic and social services more efficiently, contributing to a functionally balanced urban structure. This theory envisions city centers as areas where economic activities and services are concentrated, maintaining their importance. The ecological model, on the other hand, underscores the need to manage urbanization in harmony with environmental sustainability and aims to ensure that this process occurs in alignment with nature. This model seeks to minimize the negative impacts of urban areas on ecosystems and preserve natural areas. In conclusion, sustainable urban development is a multidimensional and complex process that requires a balanced approach to environmental, economic, and social dimensions. The effective management of urban expansion can be achieved through the analytical perspectives offered by settlement theories. In this context, the integration of strategies implemented at local and global levels emerges as a critical step toward achieving sustainability goals. Planning efforts at the local level and policies adopted at the global level should be considered together and implemented in a complementary manner to ensure urban sustainability. Such an integrated approach enables urban development to be more inclusive, equitable, and environmentally conscious. For cities to remain livable, resilient, and sustainable in the future, conserving environmental resources, ensuring social justice, and establishing economic development on sustainable foundations are of great importance. Strategies such as increasing green infrastructure projects, promoting energy-efficient practices, and strengthening public transportation systems play a crucial role in making cities more livable. Additionally, increasing public participation in urban planning and considering the needs of all segments of society support social sustainability and enhance community welfare. Such strategies contribute to social integration in urban areas, fostering healthier and more resilient communities. The findings of this research provide a scientific foundation for the more effective application of sustainability principles in urban planning and offer significant insights to guide future urbanization processes. The application of sustainability principles makes it possible to achieve not only environmental conservation but also economic development and social equity goals. Therefore, the adoption of sustainable urban development strategies and the implementation of these strategies with a holistic approach will play an important role in addressing the challenges faced by cities. The extent to which future cities are livable, resilient, and equitable for both current and future generations depends on the effective and determined implementation of these strategies.

REFERENCESS

Adger, W. N. (1999). Exploring income inequality in rural, coastal Viet Nam. *Journal of Development Studies, 35*(5), 96-119. https://doi.org/10.1080/00220389908422578

Bartelmus, P. (2010). Use and usefulness of sustainability economics. *Ecological Economics, 69*(11), 2053-2055. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.06.017

Baumol, W. J., & Oates, W. E. (1993). *Economics, environmental policy, and the quality of life*. Gregg Revivals.

Berke, P. R., & Conroy, M. M. (2000). Are we planning for sustainable development? *Journal of the American Planning Association, 66*(1), 21-33. https://doi.org/10.1080/01944360008976081

Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B. (2014). *At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. Routledge.

Brandt, P., Ernst, A., Gralla, F., Luederitz, C., Lang, D. J., Newig, J., Reinert, F., Abson, D. J., & von Wehrden, H. (2013). A review of transdisciplinary research in sustainability science. *Ecological Economics, 92*, 1-15. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2013.04.008

Campbell, S. D. (2013). Sustainable development and social justice: Conflicting urgencies and the search for common ground in urban and regional planning. *Michigan Journal of Sustainability*. https://doi.org/10.3998/mjs.12333712.0001.003

Clark, W. C., Crutzen, P. J., & Schellnhuber, H. J. (2005). Science for global sustainability: Toward a new paradigm. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=702501

Clawson, M., & Hall, P. (1973). *Planning and urban growth: An Anglo-American comparison*. Johns Hopkins University Press.

Connelly, S., Markey, S., & Roseland, M. (2013). We know enough: Achieving action through the convergence of sustainable community development and the social economy. In F. Dodds, D. Donoghue, & J. Leiva Roesch (Eds.), *The economy of green cities* (pp. 191-203). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1969-9_15

Daly, H. E. (2005). Economics in a full world. *Scientific American, 293*(3), 100-107. https://doi.org/10.1038/scientificamerican0905-100

Daly, H. E., Cobb, J. B., & Cobb, C. W. (1994). *For the common good: Redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future*. Beacon Press.

Dampier, W. (1982). Ten years after Stockholm: A decade of environmental debate. *Ambio, 11*(4), 215-231.

Dodds, F., Donoghue, D., & Leiva Roesch, J. (2017). *Negotiating the Sustainable Development Goals*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315527093

Eakin, H., & Bojorquez-Tapia, L. A. (2008). Insights into the composition of household vulnerability from multicriteria decision analysis. *Global Environmental Change, 18*(1), 112-127. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2007.09.001

El-shakhs, S. (1994). Sadat City, Egypt, and the role of new town planning in the developing world. *Journal of Architectural and Planning Research, 11*(3), 239-259.

Fischer, C. S. (1976). *The urban experience*. Harcourt Brace Jovanovich.

Fischer-Kowalski, M., & Swilling, M. (2011). *Decoupling: Natural resource use and environmental impacts from economic growth*. United Nations Environment Programme.

Friedmann, J. (1973). *Urbanization, planning, and national development*. SAGE Publications.

Giordani, P., & Giorgi, G. (2010). A fuzzy logic approach to poverty analysis based on the Gini and Bonferroni inequality indices. *Statistical Methods and Applications, 19*(4), 587-607. https://doi.org/10.1007/s10260-010-0137-4

Hamstead, M. P., & Quinn, M. S. (2005). Sustainable community development and ecological economics: Theoretical convergence and practical implications. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability, 10*(2), 141-158. https://doi.org/10.1080/1354983052000349582

Harlan, S. L., Brazel, A. J., Jenerette, G. D., Jones, N. S., Larsen, L., Prashad, L., & Stefanov, W. L. (2007). In the shade of affluence: The inequitable distribution of the urban heat island. *Research in Social Problems and Public Policy, 15*, 173-202.

Jepson, W. (2014). Measuring "no-win" waterscapes: Experience-based scales and classification approaches to assess household water security in colonias on the US–Mexico border. *Geoforum, 51*, 107-120. https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.10.002

Leach, M., Reyers, B., Bai, X., Brondizio, E. S., Cook, C., Díaz, S., Espindola, G., Scobie, M., Stafford-Smith, M., & Subramanian, S. M. (2018). Equity and sustainability in the Anthropocene: A social–ecological systems perspective on their intertwined futures. *Global Sustainability, 1*, e13. https://doi.org/10.1017/sus.2018.12

Naess, A. (1973). The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary. *Inquiry, 16*(1-4), 95-100. https://doi.org/10.1080/00201747308601682

Neuman, M. (2005). The compact city fallacy. *Journal of Planning Education and Research, 25*(1), 11-26. https://doi.org/10.1177/0739456X04270466

Neumayer, E. (2012). Human development and sustainability. *Journal of Human Development and Capabilities, 13*(4), 1-19. https://doi.org/10.1080/19452829.2012.698805

O'Brien, K. (2012). Global environmental change II: From adaptation to deliberate transformation. *Progress in Human Geography, 36*(5), 667-676. https://doi.org/10.1177/0309132511425767

Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science, 325*(5939), 419-422. https://doi.org/10.1126/science.1172133

Padilla, E. (2002). Intergenerational equity and sustainability. *Ecological Economics, 41*(1), 69-83. https://doi.org/10.1016/S0921-8009(02)00026-5

Rashed, T., & Weeks, J. (2003). Assessing vulnerability to earthquake hazards through spatial multicriteria analysis of urban areas. *International Journal of Geographical Information Science, 17*(6), 547-576. https://doi.org/10.1080/1365881031000114071

Robinson, J., & Cole, R. J. (2015). Theoretical underpinnings of regenerative sustainability. *Building Research & Information, 43*(2), 133-143. https://doi.org/10.1080/09613218.2014.979082

Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Chapin, F. S., Nykvist, B., de Wit, C. A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe, H., & Sörlin, S., et al. (2009). Planetary boundaries: Exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society, 14*(2), 32. https://doi.org/10.5751/ES-03180-140232

Romero-Lankao, P., Gnatz, D. M., & Sperling, J. (2016). Examining urban inequality and vulnerability to enhance resilience: Insights from Mumbai, India. *Climatic Change*. https://doi.org/10.1007/s10584-016-1766-z

Romero-Lankao, P., Hughes, S., Qin, H., Hardoy, J., Rosas-Huerta, A., Borquez, R., & Lampis, A. (2014). Scale, urban risk, and adaptation capacity in neighborhoods of Latin American cities. *Habitat International, 42*, 224-235. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2013.12.008

Roseland, M. (2012). *Toward sustainable communities: Solutions for citizens and their governments* (4th ed.). New Society Publishers.

Roseland, M., & Spiliotopoulou, M. (2016). Converging urban agendas: Toward healthy and sustainable communities. *Social Sciences, 5*(4), 28. https://doi.org/10.3390/socsci5040028

Saha, D., & Paterson, R. G. (2008). Local government efforts to promote the "Three Es" of sustainable development survey in medium to large cities in the United States. *Journal of Planning Education and Research, 28*(1), 21-37. https://doi.org/10.1177/0739456X08321803

Simon, D., Arfvidsson, H., Anand, G., Bazaz, A., Fenna, G., Foster, K., Jain, G., Hansson, S., Evans, L. M., & Moodley, N., et al. (2016). Developing and testing the Urban Sustainable Development Goal's targets and indicators—A five-city study. *Environment and Urbanization, 28*(1), 49-63. https://doi.org/10.1177/0956247815619865

Solow, R. M. (1993). An almost practical step toward sustainability. *Resources Policy, 19*(3), 162-172. https://doi.org/10.1016/0301-4207(93)90001-4

Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett, E. M., Biggs, R., Carpenter, S. R., de Vries, W., de Wit, C. A., et al. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science, 347*(6223). https://doi.org/10.1126/science.1259855

Svara, J. H., Watt, T. C., & Jang, H. S. (2013). How are US cities doing sustainability? Who is getting on the sustainability train, and why? *Cityscape, 15*(1), 9-44.

Tah, J., & Carr, V. (2000). A proposal for construction project risk assessment using fuzzy logic. *Construction Management and Economics, 18*(4), 491-500. https://doi.org/10.1080/01446190050024805

Tompkins, E. L., & Adger, W. N. (2005). Defining response capacity to enhance climate change policy. *Environmental Science & Policy, 8*(6), 562-571. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2005.06.012

Tuckett, D., Mandel, A., Mangalagiu, D., Abramson, A., Hinkel, J., Katsikopoulos, K., Kirman, A., Malleret, T., Mozetic, I., Ormerod, P., et al. (2015). Uncertainty, decision science, and policy making: A manifesto for a research agenda. *Critical Review, 27*(2), 213-242. https://doi.org/10.1080/08913811.2015.1037078

United Nations Environment Programme. (n.d.). *Global Environment Outlook-5: Environment for the future we want*. https://data.globalchange.gov/file/2446311f-e9ac-4c83-a7f8-07ca7122b09b (accessed May 16, 2016)

Uphoff, N. (2014). Systems thinking on intensification and sustainability: Systems boundaries, processes and dimensions. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 8*, 89-100. https://doi.org/10.1016/j.cosust.2014.09.002

Van den Bergh, J. C. J. M. (2010). Externality or sustainability economics? *Ecological Economics, 69*(11), 2047-2052. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.07.007

Wilhelmi, O. V., & Hayden, M. H. (2010). Connecting people and place: A new framework for reducing urban vulnerability to extreme heat. *Environmental Research Letters, 5*(1), 014021. https://doi.org/10.1088/1748-9326/5/1/014021

CORPORATE ETHICS AND SOCIAL RESPONSIBILITY: BEHAVIORAL NORMS

Dr. Zarqa Shaheen
University of Auckland, New Zealand

Dr. Sabiha Akhter
Torrens University Australia

ABSTRACT

Corporate ethics and social responsibility (CSR) are essential in guiding organizational behavior and shaping stakeholder relationships. This paper examines how behavioral norms influence ethical decision-making and the effectiveness of CSR initiatives within companies. It argues that a strong ethical framework fosters a corporate culture that prioritizes transparency, accountability, and trust, thereby enhancing socially responsible practices. Leadership plays a crucial role in establishing these norms, supported by policies, training, and stakeholder engagement. Ultimately, aligning corporate strategies with ethical principles not only mitigates risks but also contributes to sustainable growth and a positive societal impact.

Keywords: Corporate Ethics, Social Responsibility, Behavioral Norms, Ethical Decision-Making, Stakeholder Relationships.

STRATEGIC DECISION-MAKING: COMPREHENSIVE ANALYSIS AND RISK MANAGEMENT

Asst. Prof. Omar Jawabreh
The University of Jordan, Jordan

ABSTRACT

Strategic decision-making is a critical process in organizations that significantly impacts long-term success and sustainability. This paper presents a comprehensive analysis of the strategic decision-making framework, emphasizing the importance of integrating risk management practices to enhance decision quality. It discusses various models and methodologies employed in strategic decision-making, highlighting the roles of data analysis, stakeholder input, and environmental scanning in informing choices. Additionally, the paper addresses the inherent uncertainties in decision-making and the necessity of identifying, assessing, and mitigating risks associated with strategic options. By fostering a proactive risk management culture, organizations can make informed decisions that balance potential benefits against possible drawbacks, ultimately leading to more resilient and adaptable strategies.

Keywords: Strategic Decision-Making, Risk Management, Decision Quality, Data Analysis, Organizational Resilience.

EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT AND EMPLOYEE INTERACTION

Asst. Prof. Mohammad Ayaz
University of Management and Technology, Pakistan

Dr. Maria Antonopoulou
Panteion University of Political and Social Sciences, Greece

ABSTRACT

Emotional intelligence (EI) plays a vital role in enhancing employee interactions and fostering a collaborative work environment. This paper explores the development of emotional intelligence among employees and its impact on interpersonal relationships within organizations. It highlights the key components of EI, including self-awareness, self-regulation, empathy, and social skills, which are essential for effective communication and conflict resolution. The study emphasizes that training programs aimed at improving emotional intelligence can lead to increased job satisfaction, improved teamwork, and enhanced overall performance. Furthermore, organizations that prioritize EI development are better equipped to navigate challenges, adapt to change, and cultivate a positive workplace culture, ultimately contributing to employee retention and organizational success.

Keywords: Emotional Intelligence, Employee Interaction, Interpersonal Relationships, Communication, Organizational Culture.

KNOWLEDGE SHARING AND COMMUNICATION STRATEGIES IN ORGANIZATIONS

Dr. Ruba Hamed
Al Yamamah University, Saudi Arabia

ABSTRACT

Knowledge sharing and effective communication strategies are crucial for fostering innovation and enhancing organizational performance. This paper examines the relationship between knowledge sharing practices and communication strategies within organizations. It discusses various mechanisms that facilitate knowledge exchange, such as collaborative platforms, mentorship programs, and informal networks, highlighting their role in breaking down silos and promoting a culture of learning. The study emphasizes that organizations must develop clear communication strategies to encourage knowledge sharing among employees, ensuring that information flows freely across all levels. By integrating technology and promoting open dialogue, organizations can enhance employee engagement, improve decision-making, and drive competitive advantage. Ultimately, fostering a culture of knowledge sharing not only enhances individual and team performance but also contributes to the overall success of the organization.

Keywords: Knowledge Sharing, Communication Strategies, Organizational Performance, Innovation, Employee Engagement.

URBANIZATION PROCESSES AND SOCIAL TRANSFORMATION: GLOBAL TRENDS AND LOCAL IMPLICATIONS

Dr. Ruba Hamed
Al Yamamah University, Saudi Arabia

ABSTRACT

Urbanization processes significantly influence social transformation, shaping demographic trends and altering the fabric of communities worldwide. This paper explores the dynamics of urbanization, examining global trends and their local implications. It highlights how rapid urban growth leads to changes in social structures, economic opportunities, and cultural interactions, often resulting in both positive and negative outcomes. The study discusses issues such as the rise of informal settlements, increased social inequality, and the strain on urban infrastructure, while also acknowledging the potential for innovation and community engagement that urbanization can foster. By analyzing case studies from diverse regions, the paper illustrates the need for tailored urban policies that address the unique challenges and opportunities presented by urbanization. Ultimately, understanding these processes is essential for promoting sustainable urban development and enhancing the quality of life in rapidly changing environments.

Keywords: Urbanization, Social Transformation, Global Trends, Local Implications, Sustainable Development.

INCLUSIVE LEADERSHIP AND DIVERSITY MANAGEMENT

Dr. Carolien Van Den Berg
University of the Western Cape, South Africa

Prof. Dr. Charita Jashi
Tbilisi State University, Georgia

ABSTRACT

Inclusive leadership and diversity management are essential for fostering a positive workplace culture and enhancing organizational performance. This paper examines the principles of inclusive leadership and the strategies for effective diversity management within organizations. It emphasizes the importance of leaders who actively promote diversity by creating an environment where all employees feel valued and empowered to contribute their unique perspectives. The study highlights various practices such as mentorship programs, bias training, and inclusive recruitment processes that help organizations harness the benefits of a diverse workforce. Additionally, the paper discusses the challenges leaders face in implementing diversity initiatives and the need for ongoing commitment and measurement of progress. By prioritizing inclusive leadership and effective diversity management, organizations can drive innovation, improve employee satisfaction, and achieve better business outcomes.

Keywords: Inclusive Leadership, Diversity Management, Workplace Culture, Organizational Performance, Employee Empowerment.

JOB SATISFACTION AND EMOTIONAL EXHAUSTION

Prof. Dr. Arnoldus De Beer
Stellenbosch University, South Africa

ABSTRACT

Job satisfaction and emotional exhaustion are critical factors that significantly impact employee well-being and organizational productivity. This paper explores the intricate relationship between job satisfaction and emotional exhaustion, examining how varying levels of job satisfaction can influence emotional well-being in the workplace. It discusses the causes of emotional exhaustion, such as workload, role ambiguity, and lack of support, and how these factors correlate with lower job satisfaction. The study highlights the importance of addressing employee needs and fostering a supportive work environment to enhance job satisfaction, which, in turn, can mitigate emotional exhaustion. By implementing strategies such as employee engagement initiatives, regular feedback, and stress management programs, organizations can improve overall employee morale and reduce turnover rates. Ultimately, understanding and addressing these dynamics is essential for promoting a healthier, more productive workforce.

Keywords: Job Satisfaction, Emotional Exhaustion, Employee Well-Being, Organizational Productivity, Workplace Support.

THE IMPACT OF HUMAN RESOURCES POLICIES ON ORGANIZATIONAL CULTURE

Prof. Dr. Agustin Luna
National Scientific and Technical Research Council, Argentina
University of Belgrade

Assoc. Prof. Radomir Savić
National Scientific and Technical Research Council, Argentina
University of Belgrade

ABSTRACT

The impact of human resources policies on organizational culture is a vital area of study that influences overall business effectiveness and employee satisfaction. This paper examines how HR policies shape the values, beliefs, and behaviors within an organization, thereby playing a crucial role in defining its culture. It discusses key HR practices such as recruitment, performance management, training, and employee engagement initiatives, and their direct correlation with the cultivation of a positive organizational culture. The study emphasizes that well-structured HR policies not only align with organizational goals but also promote inclusivity, collaboration, and innovation among employees. Furthermore, the paper explores potential challenges in policy implementation and the need for continuous evaluation and adaptation to foster a resilient organizational culture. Ultimately, understanding the relationship between HR policies and organizational culture is essential for driving employee commitment and achieving strategic objectives.

Keywords: Human Resources Policies, Organizational Culture, Employee Satisfaction, Recruitment, Performance Management.

CORPORATE CULTURE TRANSFORMATION AND INNOVATIVE STRATEGIES

Asst. Prof. Azamat Maksudunov
Kyrgyz-Turkish Manas University, Kyrgyzstan

ABSTRACT

Corporate culture transformation is essential for organizations seeking to adapt to changing market conditions and foster innovation. This paper explores the relationship between corporate culture and innovative strategies, emphasizing the need for a supportive cultural environment that encourages creativity and collaboration. It discusses various approaches to culture transformation, including leadership commitment, employee involvement, and the integration of diverse perspectives. The study highlights the importance of aligning cultural values with strategic objectives to create an atmosphere conducive to innovation. Additionally, it examines the role of communication and feedback mechanisms in facilitating cultural change and promoting an innovative mindset among employees. By implementing effective strategies for corporate culture transformation, organizations can enhance their ability to respond to challenges, drive innovation, and achieve sustainable competitive advantage.

Keywords: Corporate Culture Transformation, Innovative Strategies, Creativity, Leadership Commitment, Organizational Change.

TEAMWORK: COORDINATION AND POWER DYNAMICS

Dr. Jinning Hong
Newman University, Birmingham

Asst. Prof. Ali Vandshoari
Tabriz Islamic Art University, Iran

Abstract

Teamwork is a critical element in achieving organizational goals, and understanding the dynamics of coordination and power within teams is essential for effective collaboration. This paper examines how coordination mechanisms influence teamwork and how power dynamics shape interactions among team members. It discusses various forms of coordination, such as task allocation, communication practices, and the establishment of roles, highlighting their impact on team performance and cohesion. The study also explores how power dynamics, including the distribution of authority and influence among team members, can affect decision-making processes and conflict resolution. By analyzing case studies and theoretical frameworks, the paper emphasizes the importance of fostering a balanced power structure and effective coordination strategies to enhance teamwork. Ultimately, understanding these dynamics can lead to improved team effectiveness, increased innovation, and better overall outcomes for organizations.

Keywords: Teamwork, Coordination, Power Dynamics, Team Performance, Collaboration.

EMPLOYEE WELL-BEING AND PSYCHOSOCIAL SUPPORT PRACTICES

Dr. Mohammed-Aminu Sanda
University of Ghana Business School, Ghana

Prof. Dr. Assel Jumasseitova
Kazakh British Technical University, Kazakhstan

Abstract

Employee well-being is increasingly recognized as a critical component of organizational success, and psychosocial support practices play a vital role in fostering a healthy work environment. This paper explores the relationship between employee well-being and various psychosocial support strategies implemented by organizations. It discusses the importance of addressing mental health, work-life balance, and social connections among employees to enhance overall well-being. The study highlights effective practices such as employee assistance programs, stress management workshops, and open communication channels that promote a supportive workplace culture. Additionally, it examines the impact of these practices on employee engagement, productivity, and retention rates. By prioritizing psychosocial support, organizations can create a more resilient workforce, reduce absenteeism, and ultimately improve organizational performance.

Keywords: Employee Well-Being, Psychosocial Support, Mental Health, Work-Life Balance, Organizational Performance.

LEADERSHIP APPROACHES AND EMPLOYEE ENGAGEMENT

Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya
University of Benin, Nigeria

Abstract

Leadership approaches significantly influence employee engagement, playing a crucial role in shaping organizational culture and performance. This paper examines various leadership styles, including transformational, transactional, and servant leadership, and their effects on employee motivation and commitment. It discusses how effective leaders foster an environment that encourages open communication, recognition, and professional development, which are essential for enhancing employee engagement. The study highlights the importance of aligning leadership practices with the values and needs of employees to create a sense of belonging and purpose. Additionally, it explores the challenges leaders face in engaging their workforce and the strategies they can adopt to overcome these obstacles. Ultimately, understanding the relationship between leadership approaches and employee engagement is essential for organizations seeking to improve productivity, reduce turnover, and enhance overall job satisfaction.

Keywords: Leadership Approaches, Employee Engagement, Transformational Leadership, Organizational Culture, Motivation

EMPLOYEE BEHAVIORS: ORGANIZATIONAL RESPONSIBILITY AND VOLUNTEERING

Dr. Zarqa Shaheen
University of Auckland, New Zealand

Abstract

Employee behaviors related to organizational responsibility and volunteering are essential for fostering a culture of corporate social responsibility (CSR) within organizations. This paper explores how employees' proactive engagement in volunteering activities not only contributes to community welfare but also enhances organizational reputation and employee satisfaction. It discusses the various forms of volunteering, such as community service initiatives, skills-based volunteering, and team-based projects, highlighting their impact on employee morale and team cohesion. The study examines the factors that motivate employees to participate in volunteering, including personal values, organizational support, and leadership encouragement. Furthermore, it addresses the benefits of fostering a culture of responsibility, where employees feel empowered to contribute to social causes, leading to increased commitment and loyalty to the organization. Ultimately, the paper emphasizes the importance of integrating volunteering into organizational practices to promote positive employee behaviors and strengthen community ties.

Keywords: Employee Behaviors, Organizational Responsibility, Volunteering, Corporate Social Responsibility, Employee Engagement.

RESISTANCE MANAGEMENT: ADAPTATION PROCESSES TO ORGANIZATIONAL CHANGE

Prof. Goodarz Ahmadi
Clarkson University, USA

Dr. Chandra Mohan
NIT Warangal, India

Abstract
Resistance management is a crucial aspect of facilitating successful organizational change, as it directly influences the effectiveness of adaptation processes. This paper examines the nature of resistance to change, exploring its psychological, emotional, and behavioral dimensions among employees. It discusses the common sources of resistance, including fear of the unknown, loss of control, and perceived threats to job security. The study emphasizes the importance of proactive strategies for managing resistance, such as effective communication, employee involvement, and leadership support, which can foster a culture of trust and openness. By identifying and addressing the underlying concerns of employees, organizations can enhance their capacity for adaptation and improve the overall change process. The paper further highlights the role of continuous feedback mechanisms and training programs in mitigating resistance and promoting a positive attitude toward change. Ultimately, effective resistance management is essential for ensuring that organizational changes are implemented smoothly and successfully.

Keywords: Resistance Management, Organizational Change, Adaptation Processes, Employee Involvement, Change Strategies.

ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND PERFORMANCE MANAGEMENT

Prof. J. K. Che
University of Missouri Columbia, USA

Dr. Chi Hieu Le
United Kingdom

Abstract

Organizational commitment is a critical factor influencing employee behavior and overall performance management within organizations. This paper examines the relationship between organizational commitment and various performance management practices, emphasizing how commitment enhances employee motivation, job satisfaction, and retention rates. It discusses the dimensions of organizational commitment, including affective, normative, and continuance commitment, and their impact on individual and team performance. The study highlights effective performance management strategies, such as goal setting, regular feedback, and recognition programs, that can foster a strong sense of commitment among employees. Additionally, it explores the challenges organizations face in cultivating commitment and aligning it with performance objectives. By understanding and enhancing organizational commitment, companies can create a more engaged workforce, leading to improved productivity and better business outcomes. Ultimately, the integration of commitment and performance management practices is essential for driving organizational success.

Keywords: Organizational Commitment, Performance Management, Employee Motivation, Job Satisfaction, Business Outcomes.

POWER STRUGGLES AND POLITICAL STRATEGIES WITHIN ORGANIZATIONS

Prof. Dr. Alaa Hussein
University of Basrah, Iraq

Prof. Dr. Ana Catarina Valle
Izao Soares Institute, Germany

Abstract

Power struggles and political strategies are inherent aspects of organizational dynamics that significantly impact decision-making processes and overall effectiveness. This paper explores the nature of power within organizations, examining how individual and group interests can lead to conflict and competition for resources and influence. It discusses various political strategies employed by employees and leaders to navigate power struggles, including coalition-building, negotiation, and the use of informal networks. The study highlights the implications of these power dynamics on organizational culture, employee morale, and collaboration. By analyzing case studies and theoretical frameworks, the paper emphasizes the need for organizations to develop awareness of these dynamics and implement strategies that promote transparency, open communication, and collaboration. Ultimately, effectively managing power struggles and political strategies can lead to improved organizational performance and a more cohesive work environment.

Keywords: Power Struggles, Political Strategies, Organizational Dynamics, Decision-Making, Collaboration.

URBANIZATION: THE RISE OF MEGACITIES AND EMERGING URBAN CHALLENGES

Dr. Jinning Hong
Newman University, Birmingham /Global

Abstract

Urbanization has led to the unprecedented rise of megacities, defined as urban areas with populations exceeding ten million, resulting in significant demographic, economic, and social changes. This paper examines the phenomenon of megacity growth and the emerging urban challenges that accompany it, such as inadequate infrastructure, environmental degradation, housing shortages, and increased social inequality. It discusses the drivers of urbanization, including migration, economic opportunities, and globalization, while also highlighting the implications for urban planning and policy development. The study emphasizes the need for sustainable strategies to address these challenges, such as improved public transportation systems, green spaces, and affordable housing initiatives. By analyzing case studies from various megacities around the world, the paper illustrates the importance of collaborative governance and community involvement in creating resilient urban environments. Ultimately, understanding the complexities of urbanization is essential for developing effective solutions to the pressing challenges faced by megacities today.

Keywords: Urbanization, Megacities, Urban Challenges, Infrastructure, Sustainable Development.

URBANIZATION AND MIGRATION DYNAMICS: FACTORS RESHAPING THE DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF CITIES

Dr. Maria Antonopoulou
Panteion University of Political and Social Sciences, Greece

Abstract
Urbanization and migration dynamics are pivotal factors reshaping the demographic structure of cities around the world. This paper explores the interrelationship between urbanization and migration, highlighting how various social, economic, and political factors drive people to migrate to urban areas. It discusses key drivers of migration, including economic opportunities, educational prospects, environmental changes, and conflicts, and how these factors contribute to the rapid growth of urban populations. The study examines the implications of these dynamics on urban infrastructure, housing, and social services, as well as the challenges posed by increased diversity and social integration within cities. By analyzing case studies from different regions, the paper emphasizes the need for effective urban policies that accommodate the needs of diverse populations and promote sustainable urban development. Ultimately, understanding the complexities of urbanization and migration dynamics is essential for creating resilient cities that can adapt to changing demographic landscapes.

Keywords: Urbanization, Migration Dynamics, Demographic Structure, Urban Policies, Sustainable Development.

URBANIZATION AND SUSTAINABILITY: GREEN CITY PLANNING FOR FUTURE GENERATIONS

Prof. Dr. Charita Jashi
Tbilisi State University, Georgia

Abstract

Urbanization presents significant challenges and opportunities for sustainability, particularly in the context of creating green cities that can meet the needs of future generations. This paper explores the concept of green city planning, which emphasizes the integration of sustainable practices in urban development to minimize environmental impact while enhancing quality of life. It discusses key elements of green city planning, including energy-efficient buildings, sustainable transportation systems, green spaces, and waste management strategies. The study highlights the importance of community engagement and stakeholder collaboration in implementing sustainable urban initiatives. By examining case studies of successful green city projects worldwide, the paper illustrates how innovative planning and policy frameworks can lead to more resilient urban environments. Ultimately, the research underscores the necessity of adopting sustainable practices in urbanization to ensure a healthier and more equitable future for urban populations.

Keywords: Urbanization, Sustainability, Green City Planning, Sustainable Practices, Urban Development.

SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF URBANIZATION: REFLECTIONS OF URBANIZATION ON INDIVIDUALS AND SOCIETY

Prof. Dr. Ofuan James Ilaboya
University of Benin, Nigeria

ABSTRACT

Urbanization significantly influences both social and economic dynamics, affecting individuals and society as a whole. This paper examines the multifaceted impacts of urbanization, focusing on how the rapid growth of urban areas shapes economic opportunities, social interactions, and cultural identities. It discusses the economic benefits of urbanization, such as job creation, increased productivity, and access to services, while also addressing the challenges it poses, including income inequality, housing shortages, and social fragmentation. The study highlights how urbanization alters social structures, leading to changes in family dynamics, community engagement, and social cohesion. By analyzing case studies from various urban contexts, the paper underscores the importance of understanding the social implications of urbanization in order to formulate policies that promote inclusive growth and sustainable urban development. Ultimately, the reflections on urbanization illustrate the need for a balanced approach that maximizes benefits while mitigating adverse effects on individuals and society.

Keywords: Urbanization, Social Impacts, Economic Impacts, Inclusive Growth, Urban Development.